
OP IT MÊD

[0931] *Dizze rubryk is ornearre foar it sinjalearjen fan publikaasjes op taalkundich en skielk ek letterkundich mêd dy't oer it Frysk geane, dêr't it Frysk yn behelle wurdt of dy't fan streekrjocht belang foar de stúdzje fan it Frysk binne. Der kinne ek meidielingen op frisistysk mêd yn opnommen wurde. Fan 1985 oant 1995 stie al in rubryk mei deselde namme yn it no net mear ferskinende Tydskrift foar Fryske Taalkunde. Om't sa'n oankundigjende rubryk sûnder mis yn in ferlet foarsjocht, wurdt 'Op it mêd' no fuortset yn Us Wurk. De redaksje hâldt him oanrikkemandearre foar tips fan lêzers.*

[0932] *Jarich Hoekstra, Preposition Stranding and Resumptivity in West Germanic. Yn: H. Haider, S. Olsen & S. Vikner (eds.), Studies in Comparative Germanic Syntax (= Studies in Natural Language and Linguistic Theory; 31), Kluwer, Dordrecht (1995), 95-118.*

It is Hoekstra der yn dit artikel om te rêden hoe't it ferskynsel preposysjestrâning yn it Frysk, it Hollânsk en it Dútsk analysearre wurde moat. Preposysjestrâning hâldt yn dat in preposysje efterlik yn 'e sin stiet, wylst it komplemint foaroan stiet, lykas yn 'dêr hie ik net oan tocht' en 'Ljouwert hie ik net oan tocht'. Mei foaropsette wurdjes lykas Frysk *dêr* en *wêr* giet it yn alle talen goed. Oars wurdt dat wannear't it om in foaropset(te) fol(le) haadwurd(kloft) giet, lykas yn '(de) bern wurdt net nei harke'. Hoekstra lit sjen dat men by in foaropset(te) fol(le) haadwurd(kloft) net mei in benefier littene pre-, mar mei in postposysje te krijen hat, dy't altyd in *r*-wurd (*dêr*, *wêr*, *hjer*) by him hat. Syn konklúzje is, dat der by in foaropset(te) fol(le) haadwurd(kloft) gjin ferpleatsing west hat, mar dat dat haadwurd/ dy haadwurdkloft yn 'e basis al foaroan yn 'e sin genearre is en dêr wei in leech resumptyf foarnamwurd bynt. Yn it gefal fan in foaropset *r*-wurd hat men ferpleatsing. Foaropset(te) fol(le) haadwurd(kloft)en kinne allinnich, wannear't in taal resumptive foarnamwurden tastiet. It Hollânsk docht dat net en dêr is in foaropset(te) fol(le) haadwurd(kloft) dan ek ûnmooglik. Ut dat parametriske ferskil tusken beide talen binne mear ferskillen te ferklearjen, docht bliken. It Dútsk stiet ek resumptive foarnamwurden ta, mar op it stik fan preposysjestrâning ferskilt it net in bytsje fan it Frysk. Neffens Hoekstra is dat te ferklearjen mei de oannimming dat beide talen net

deselde resumptive strategy hawwe: yn it Frysk wurdt in resumptyf foarnamwurd yn 'e basis generearre, yn it Dútsk is it in útstaverere spoar dat troch in ferpleatst elemint benefter litten is. In net maklik stik, dat it eigen plak fan it Frysk mank de oare Germaanske talen moai sjen lit.

(willem visser)

[0933] *C. van Bree, Het probleem van het ontstaan van het 'Stadfríes' in verband met nieuwe talen in contact-theorieën. Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum. Acta Universitatis Wratislaviensis No 1651. Wrocław (1994), 43-66.*

Yn dit stik besiket Van Bree in andert te jaan op 'e âlde fraach nei it ûntstean fan it Stedsk. Hy sjucht dêrby nei trije teoryen oer talen yn kontakt fan Van Coetsem (1988). Benammen dy syn ûnderskieden fan *source language agentivity* (ien bringt ileminten fan syn eigen taal oer nei in twadde taal dy't er besiket te praten) en *recipient language agentivity* (ien nimt ileminten út in twadde taal oer yn syn eigen) en syn opmerkingen oer de stabiliteit fan taalileminten (de sinbou is bygelyks stabiler as de wurdfoarrie) kin Van Bree brûke. Op grûn fan dy begripen makket er fiif mooglike senario's op foar it ûntstean fan it Stedsk. Hy hifket de fiif mooglikheden oan 'e hân fan 'e tastân yn 'e ûnderskate dielsystemen fan 'e grammatika fan it Ljouwertersk. Dêrby docht bliken dat de meast stabile parten fan it taalsysteem (útspraak, sinbou en de morfology fan ûnbeklamme wurdliiden) foar it grutste part Frysk binne, wylst de minder stabile ûnderdielen (de morfology fan beklamme wurdliiden, de leksikale fonology en de wurdfoarrie) meastepart Hollânsk binne. Syn konklúzje is dat it Stedsk Hollânsk is mei Frysk substraat, in befestiging alsa fan Kloeke syn ferneamde útspraak dat it Stedsk "Hollandsch in Frieschen mond" is.

In koartere, Ingelske ferzje fan dit artikel is ferskynd as: *Cor van Bree, The development of so-called Town Frisian. Yn: Peter Bakker and Maarten Mous (eds.), Mixed languages, 15 Case Studies in Language Intertwining. Dordrecht (1994), 69-82.*
(jarich hoekstra)

[0934] *Ergebnisse der Exkursion in das Saterland am 8.1.1994 des Seminars Saterfriesisch, Leitung Prof. Dr. Utz Maas. Redaktionelle Bearbeitung durch Stefan Tröster. Herausgegeben am Fachbereich 7, Sprach- und Literaturwissenschaften der Universität Osnabrück als vervielfältigtes Manuskript; im Januar 1995. Universität Osnabrück, Fachbereich 7, 49069 Osnabrück.*

In ploechje studinten fan 'e Universiteit fan Osnabrück hat yn jannewaris 1994 fjildûndersyk dien yn it Sealterlân. De 40 saneamde Wenker-Sätze, dy't likernôch 100 jier lyn alris foar it Sealterlânsk ôffrege binne, binne nochris skriftlik en op lûdbân fêstlein. Fierders waarden spontane petearen

en ferhalen opnommen. In koart ferslachje (12 siden) fan 'e earste risseltaten fan it útslachtsjen fan dat materiaal is no yn in foech 'working paper' útjûn. Op it aljemint komme dêryn de stavering fan it Sealterlânsk, de Platdútske en Heechdútske ynterferinsje en it lûdsysteem (û.o. it probleem fan 'e heallange lûden). Botte djip dolt it allegearre noch net, mar der wurdt ús in neiere en yngeandere útwurking fan it materiaal (bgl. yn skripsjes) tasein.

(jarich hoekstra)

[0935] *Damaris Nübling, Kurzverben in germanischen Sprachen. Unterschiedliche Wege - gleiche Ziele', Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik 62 (1995), 127-154.*

Yn dit beskriuwend-ferlykjende artikel giet Nübling earst nei hokker Kurzverben (dêr't se ûnder ferstiet: tiidwurden mei inkel in monosyllabyske ynfinityf) besteane yn in tal Noard- en Westgermaanske talen/dialekten, wêr-ûnder it Westerlauwersk Frysk. Dêrnei wurdt foar de ûndersochte taalsystemen beskreaun hoe't de tiidwurden dy't net de fuorstsetting binne fan de Yndoeuropeeske *mi*-tiidwurden (ek wol atematyske tiidwurden) har hjoeddeiske foarm krigen ha (bygelyks troch regelmjittige of ûnregelmjittige kontraksje). Fleksjonele en syntaktysk-semantyske karakteristiken en bysûndere ûntjouwingen komme ek op it aljemint. It grutte ferskil yn oantallen Kurzverben tusken bygelyks it Zürichdútsk en it Nijheechdútsk hat neffens Nübling te krijen mei in ferskil yn morfologyske kompleksiteit: troch in lytser tal sterke tiidwurden en de ôfwêzichheid fan de doetiidfoarmen ('Präteritumschwund') kin it Zürichdútsk "sich deshalb mehr zusätzliche morphologische Irregularität in Form einer Sonderklasse, der Kurzverben, leisten als das Neuhochdeutsche" (s. 147). It wurdt net dúdlik hoe't dy talen har kwa morfologyske kompleksiteit ferhâlde ta de twa ûndersochte Westgermaanske talen, it Standertnederlânsk en it Frysk. Dy sitte kwa oantal Kurzverben tusken it Nijheechdútsk en it Zürichdútsk yn, mar fan Präteritumschwund is gjin sprake. Men hie dan ek graach wat sifermjittige gegevens sjoen oer oantallen sterke tiidwurden yn de ûnderskate talen/ dialekten. Yn de lêste paragraaf komme de frekwinsjes fan tiidwurden en de gefolgen dêrfan op de performance, competence en persepsje oan 'e oarder.

Yn de paragraaf oer it Frysk skriuwt Nübling fral oer de bysûndere ûntjouwingen fan *jaan* en *dwaan* en oer de *ie*-doetiid fan fiif Kurzverben. Nübling rekkenet dêr njonken *dwaan*, *gean*, *stean* en *haw(we)* - dat, c.f. har Figuer 1 en 8, yndie mar foar in part as Kurzverb beskôge wurde kin, sjoch ek *Us Wurk* 43 (1994), 76-79 - ek *wêze* ta. Mar dat is neffens Nüblings eigen definysje gjin Kurzverb.

(durk veenstra)

[0936] J. Cajot, L. Kremer & H. Niebaum, *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft; Jan Goossens zum 65. Geburtstag. Lit, Münster (1995). 1259 siden. Niederlande Studien 16/1 en 16/2. ISBN 3-8258-2279-6.*

Dit "zweibändige" Festschrift foar J. Goossens is sa tsjok, dat men de tel oer it tal bydragen wat kwytrekke is. Op 'e flaptekst fan diel 2 wurdt sein dat de bondel njonken û.o. it Foaropwurd en de folsleine bibliografy fan Goossens 112 bydragen befettet. Ut de ynhâldsopjefte docht lykwols bliken dat it 110 binne. Mei't trije artikels troch twa persoanen skreaun binne, is it yn it 'Vorwort/Woord vooraf' neamde oantal fan 113 skriuwers wol korrekt. De bydragen binne ferdielt oer njoggen - tematysk oardere - skiften. Foar de frisistyk binne fan belang de bydragen fan D. Hofmann, R.A. Ebeling en A. Feitsma. De beide lêste steane yn de twadde bân.

Hofmann giet yn 'Zur Monophthongierung von germanisch ai und au im Altfrisischen und in seinen Nachbarsprachen' (s. 23-35) nei hoe't it systeem fan lange fokalen yn it Aldfrysk, Aldnederlânsk, Aldsaksysk en Aldingelsk feroare is nei monoftongearing fan *ai* en *au* (dy't yn it Aldingelsk net monoftongearre is) en hokker oerienkomsten en ferskillen der datoangeande fêststeld wurde kinne tusken it Aldfrysk en de oare trije talen. Dêrby wurdt fral omtinken jûn oan it hoe en het fan it spjalten fan *ai* yn it Aldfrysk en oer de datearring fan de monoftongearing fan *ai* en *au*.

Yn 'Beetstra, Boonstra und Konsorten. Über das Bildungselement *-stra* in niederländischen Familiennamen' (s. 743-753) behannelet Ebeling in tal aspekten fan de famyljenammen op *-stra*. Der wurdt omtinken jûn oan de taalhistoaryske en geografyske kanten fan dat suffiks, en oan de toponymysk-topografyske en de morfologyske aspekten fan it basiswurd. It suffiks giet tebek op it âldwestfryske *sittera/ setera*, bûgingsfoarmen fan *sitter* ('frije boer, besitter'); nammen op *-stra* komme it meast foar yn Fryslân en yn de oanswettende parten fan Grinslân. It basiswurd is kwa stavering en útspraak yn de measte gefallen Standertnederlânsk. Wol ha fral de nammen mei de diftong *ij* wjergaders mei in Fryske /i/, stavere as *ie* of *y* (Dijkstra-Diekstra); yn in tal gefallen is der gjin ûnderskie tusken it Nederlânske en it Fryske basiswurd. Ta beslút komme de 'Analogiebildungen' op 't aljemint, nammen op *-stra* sûnder topografysk-toponymysk basiswurd, lykas *Freerkstra*, *Klompstra* en ek *gapstra*, *jatstra*, *typstra*, smeulske oantsjuttingen mei in ferbale basis.

Feitsma bringt yn har bydrage 'Taal, minderheidstaal en dialekt' (s. 885-891) "enige ordening aan [...] in de omschrijving en karakterisering van de begrippen taal, minderheidstaal en dialekt, waarbij met name het Fries als illustratiemateriaal dient" (s. 885). It ferskil tusken dy trije begripen hat net mei taalkundige (taalhistoaryske), mar mei sosjale faktoaren te krijen, nammentlik de aksjeradius fan in taal

en it taalbesef fan dejingen dy't de taal prate.

(durk veenstra)

[0937] T. Hoekema, 'Ta it Frysk 40', *Lyts Frisia* 44 (1995) nûmer 3, s. 45.

Hoekema spuit yn dizze koarte bydrage raar guod oer it as taalnoarm beskôgjen fan de twadde persoan inkeltal doetiid fan regelmjittige *-e*-tiidwurden op *-(t)est/- (d)est*, dus bygelyks *do pratest*, *miendest* en *settest*. Hoekema ken nammentlik nimmen dy't dy tiidwurdfourmen brûkt: neffens him is "de normale praktyk fan 1995" by de regelmjittige *e*-tiidwurden dat de twadde persoan inkeltal doetiid gelyk is oan dy fan de notiid, dus *do praatst*, *mienst*, *setst*, sa't de grammatika's fan Sytstra & Hof (1925) en fan Fokkema (1948) skriuwe. Hy leaut der dan ek "gjin byt" fan dat doetiidfourmen as *praatst* in konservative fariëteit binne, wylst 'normaal' *pratest* brûkt wurdt, sa't Tiersma yn syn *Frisian Reference Grammar* úthâldt.

Myn eigen ideeën oer dy doetiidfourmen steane heaks op dy fan Hoekema: ik ken nimmen dy't doetiidfourmen as *praatst*, *mienst* ensafuorthinne brûkt. Oaren dy't ik frege ha - dy't op grûn fan har taalskôgerskennis reflektearje kinne oer har eigen taalgebrûk - binne dy fourmen likemin eigen. Stipe foar de fourmen op *-(t)est/- (d)est* jout de grammatika fan Van Blom (1889: 137-138), dy't de doetiidfourmen "du miendest" en "du brûktest" jout en as notiidfourmen "du mienst" en "du brûkst". Dat lêste liket der op te wizen, dat al langer sprake is fan de ûntjouwing dy't Hoekema as "in relatyf nij ferskynsel" dan wol "nijljochterij" oantsjut. Fierder kin op grûn fan gegevens yn grammatika's betwifele wurde at - sa't Hoekema mient - de twadde persoan inkeltal notiid fan regelmjittige *-e*-tiidwurden gelyk is oan de doetiidfourm sûnder sichtber *-de/-te*-suffiks. Yn de grammatika fan Sipma (1913: 69) is dat bygelyks net it gefal: de oanbelangjende doetiidfourm giet by him - ek by de regelmjittige *-je*-tiidwurden - út op in sjwa: "dou mienste" foar "dou mienst" (notiid) oer. Oer dy einichste *-e* kin ek noch opmurken wurde dat Fokkema yn syn grammatika de twadde persoan inkeltal fan beide skiften regelmjittige tiidwurden yn sawol de no- as de doetiid mei in *e* tusken heakjes jout. Al by al oanwizingen genôch dat it mei de fourmen fan de oanbelangjende doetiidfourm wat minder simpel leit as at Hoekema fan betinken is.

(durk veenstra)

[0938] Eric Hoekstra, 'VEEL of EEN BULT. 'Veel' als negatief-polair item in het Noordoosten', *Driemaandelijke Bladen* 48 (1996), 159-165.

Hoekstra besprekt tige yn 't koart de risseltaten fan fragelist D59 (1984) fan 'e Ofdieling Dialektology fan it Meertens Ynstitút. It giet dêr om de oersetting fan (*wy weten heel*) *veel* yn 'e dialekten. It docht bliken dat dat wurd yn it Noardeasten fan Nederlân (benammen yn Fryslân en Grinslân) werjûn wurdt troch in haadwurdkloft fan it type *een bult* (Grinslânsk 'n *bult*, 'n *be(u)lde*, Frysk *in soad*, *in protte*, *in bulte* ensfh.). Dat hinget gear mei it bekende feit dat *folle* yn it Frysk in negatyf-polair item is, d.w.s. in ilemint dat allinnich mar yn negative omkriten foarkomme mei. Hoekstra wol der op út dat itselde jildt foar it Grinslânske *veul*, sûnder dat er dêr nammers yn it artikel sels bewiis foar bybringt. K. ter Laan jout yn syn 'Proeve van een Groninger Spraakkunst' (1953, 65) it net negatyf brûkte foarbyld *veul minsken* en seit "[i]n plaats van *veul* hoort men ook geregeld 'n *bulte*". Dat suggerearret dat it negatyf-polaire karakter fan Grinslânsk *veul* en de oerienkomst mei Frysk *folle* nedich better ûndersocht binne.

(jarich hoekstra)

[0939] Eric Hoekstra, 'Werkwoorden van rust in het Ruinens en varianten in de Germania', *Driemaandelijke Bladen* 49 (1997), 97-112.

Hoekstra ûndersiket de seleksjerestriksjes op it brûken fan 'e tiidwurden *gean*, *bliuwe* en *hawwe* yn 'e (Drintske) tongslach fan Ruinen en yn in stikmannich oare Germaanske talen en dialekten, ûnder oaren it Frysk. De oanbelangjende tiidwurden kinne yn it Ruinensk inkeld kombinearre wurde mei de (keale) ynfinityf fan tiidwurden fan rêst (posysjonele tiidwurden), sokken as *sitte*, *stean*, *lizze*, *hingje* en ta in hichte ek *rinne* en *wenje*. Presiis itselde jildt ek foar it Frysk. Yn it Hollânsk kinne *gaan* en *blijven* ek mei oare tiidwurden ferbûn wurde, *hebben* allinnich mei tiidwurden fan rêst. It Westfrysk sit tusken it Frysk en it Hollânsk yn: *gaan*, *bloiven* en *hewwe* nimme by tiidwurden fan rêst de doelfoarm op *-en* (lykas yn it Frysk), wylst *gaan* en *bloiven* ek oare tiidwurden by har ha kinne mei in ynfi-

nityf op *-e*. Hoekstra lit fierders noch sjen dat it Dútske *bleiben* en it Deenske *blive* ek allinnich mar tiidwurden fan rêst selektearje, yn it Dútsk de ynfinityf, yn it Deensk it fuortsettend mulwurd. Ta beslút yllustrearret er syn fynsten mei kaarten fan 'e Ofdieling Dialektology fan it P.J. Meertens-Ynstitút. De auteur hopet dat syn oersjuch bydrage kin ta in andert op 'e fraach nei de spesjale status fan 'e tiidwurden fan rêst en de ûngelikense seksjerestriksjes yn 'e Germaanske talen.

Mear as in rûge ynventarisasaasje jout it artikel spitigernôch net. Wêrom is foar it Dútsk en it Deensk net efkes útsocht hoe't de situaasje dêr by de tiidwurden *gean* en *hawwe* is? Hoekstra suggerearret dat *gehen* yn it Dútsk ek mei oare tiidwurden kombinearre wurde kin. De foarbylden dy't er jout (bgl. *Er musste betteln gehen*) steane lykwols op ien streek mei gefallen mei *te* yn it Frysk en *hen* yn it Ruinensk, dy't er eksplisyt útslút fan syn ûndersyk. Yn suver ynngoätyf gebrûk kin *gehen* yn it Dútsk net mei oare tiidwurden kombinearre wurde (ferl. **Es geht regnen*). Hoekstra seit fierders dat it espeltsje tiidwurden dat yn it Dútsk mei *bleiben* foarkomt mei in pear semantysk besibbe tiidwurden lykas *stecken* en *kleben* útwreide is. Ferlykbere gefallen kin men lykwols ek fine yn 'e oare talen dy't behannele wurde (ferl. Frysk *It bonkje bleau him yn 'e kiel stykjen*).

(jarich hoekstra)

[0940] *Dietrich Hofmann, 'Die Schreibung der Wiedingharder Diphthonge [e^a] und [o^a]: beerd "Bett" und roort "Ratte" oder beed und roort?' Nordfriesisches Jahrbuch 1996/1997, N. F., Band 32/33 (1997), 121-135.*

Yn it nije 'Freesk Uurdebuk. Wörterbuch der Wiedingharder Mundart' wurde de twilûden [e^a] en [o^a] werjûn as < ee > (*beed* 'bêd') en < oo > (*root* 'rôt') en net, lykas fan âlds, as < eer > (*beerd*) en < oor > (*roort*). Dy nije skriuwwize is, tige tsjin 't sin fan 'e Wiedingharders sels, trochset fan Bo Sjölin, ien fan 'e skriuwers fan it wurdboek. Sjölin beskôget de twilûden as allofoanen fan 'e lange lûden /e:/ en /o:/ foar beskate konsonanten. Neffens Hofman is er dêr mis mei: de twilûden en de lange lûden ha by in syngroane fonologyske analyze fan it Wiedingharder Frysk dúdlikernôch gjin komplemintêre distribúsje. Hy lit fierders sjen dat de delgeande twilûden [e^a] en [o^a] diagroan earder gearhingje mei de opgeande twilûden *ji* (*fjist* 'fûst') en *uo* (*kuost* 'kost'), dy't der troch 'brekking' út ûntstien binne, as mei de lange lûden *ee* en *oo*.

(jarich hoekstra)

[0941] *Henk Wolf, 'IPP en morfologyske markering', Taalkundig Bulletin (TABU) 26 (1996), 33-40; deselde, 'Default-morphological Forms in Inverted Verbal Complexes in Frisian,*

Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik (GAGL) 40 (1997), 249-256.

Respektyflik in Hollânske en in Ingelske bearbeiding fan: Henk Wolf, 'Ynvertearre tiidwurdkloften yn it Ynterferinsjefrysk', *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 10 (1995), 1-11.

By Fryskpraters dy't de Hollânske tiidwurdfolchoarder oernimme, op-penearret him ek it saneamde *Infinitivus Pro Participio-effekt* (IPP). *Ik ha juf rinnen sjoen* (Fryske folchoarder + ôfslutend mulwurd *sjoen*) komt by sokken foar de hearen as *Ik ha juf sjen rinnen* (Hollânske folchoarder + ynfinityf *sjen*). Yn 'e fuotleasten fan oaren ferklearret Wolf it him al of net oppenearjen fan it IPP-effekt mei help fan 'e rjuchtshadichheidsregel (*Right-Hand Head Rule*): it mulwurdskaaimerke dat *hawwe* tawiist oan 'e kloft *rinnen sjoen/sjen rinnen* kin allinnich realisearre wurde op it rjuchterlid fan 'e kloft, at dat sels noch net morfologysk markearre is. It opfallende is no dat yn guon gefallen ek de Hollânske folchoarder + ôfslutend mulwurd brûkt wurde kin, dus sa't it liket sûnder IPP en mei de mulwurds morfology tsjin 'e rjuchtshadichheidsregel yn op it lofterlid fan 'e kloft: *Ik ha juf sjoen rinnen*. Dat kin lykwols allinnich mei de mulwurden *sjoen* en *bleaun*. De technyske oplossing dy't Wolf dêrfoar útstelt, komt hjir op del dat *sjoen* en *bleaun* net genôch murken binne as mulwurd (de mulwurdsút-gong is opslokt yn 'e tiidwurdstamme). Dêrfandinne kinne se lykas de keale ynfinitiven *sjen* en *bliuwe* funksjonearje as morfologysk ûnmarkearre tiidwurdfoar-men.

(jarich hoekstra)

[0942] Volkert F. Faltings, 'Zur Bildung und Verwendung metronymischer Namenformen in Nordfriesland', *Beiträge zur Namenforschung Neue Folge, Band 32 (1997), 175-206.*

Faltings ûndersiket yn dit artikel de foarming en it gebrûk fan metronimen (persoansnammen ôflaat fan 'e namme fan 'e mem) op it westlike part fan it eilân Feer (Föhr) om 'e midden fan 'e 17de ieu hinne. Syn stik is in oanfolling op Ulf Timmermann syn artikel 'Metronymika in Nordfriesland' (*Fryske Nammen* 10 (1996) 69-86). Hy stelt fêst dat metronimen wat de foarming oanbelanget nei oanslute by de patronimen: hja geane út op 'e oarspronklike genityfút-gong *-s* of *-en*. Faltings stimt Timmermann yn grutte halen mei, at dy seit dat de metronimyske nammejouwing yn hiele Noardfryslân yn 'e 16de ieu yn 't neigean rekket en yn it earstoan fan 'e 17de ieu sa nei ophâldt. Hy lit lykwols sjen dat de persintaazjes foar it westen fan Feer mids 17de ieu wat heger lizze as by Timmermann. De wichtichste reden om in bern mei de namme fan 'e mem te beneamen wie sa't it liket it allinnestand-wêzen fan 'e mem.

(jarich hoekstra)

[0943] *Nils Århammar, 'Friso-Jutica - hvad betyder karn- i det sønderjyske ord for 'våbenhus'; Ord & Sag 17 (1997), 23-26.*

Århammar besprekt it Súdjutske wurd *karnhus* 'foarhús oan tsjerke, bien-tsjekou', dat yn guon Fêstewâlnoardfryske dialekten (Karrharder, Norder- en Südergoesharder Frysk) as *karrienhüs, kai(e)nhüs, karnhüs* oernommen is. Neffens de skriuwer giet it foarste part fan it wurd tebek op it midlatynske *carena* 'fjirtjin dagen fêstjen (tsjerklike boete)'. Yn 'e oare Noardfryske dialekten bestiet foar itselde gebouke in fuortsetting fan it foar 't neist eigenfryske wurd *karfestereshus (Aldfrysk *karfestere* 'ien dy't om te boetsjen fjirtjin dagen fêstje moat').

(jarich hoekstra)

[0944] *Marcel den Dikken & Eric Hoekstra, 'Parasitic Participles; Linguistics 35 (1997), 1057-1089.*

Den Dikken & Hoekstra besprekke yn dit artikel sinnen mei parasitêre ôfslutende mulwurden lykas *Hy soe it dien ha wollen* ynstee fan it normale *Hy soe it dien ha wolle* en *Hy soe it dien wollen ha* ynstee fan it wenstige *Hy soe it dwaan wollen ha*. Se nimme oan dat it perfektive helptiidwurd yn prinsipe mear as ien ôfslutend mulwurd tastiet en dat soks yn it Frysk makliker wol, om't Verb Raising yn it Frysk lofts-adjungearjend is. Om sinnen mei parasitêre ôfslutende mulwurden ôf te lieden, wolle se der fierders op út dat mulwurdkloften nei de spesifiseardeposysje fan in funksjonele projeksje ferskood wurde yn it Frysk en dat haadferskowing ûnder beskate kondysjes net lokaal wêze hoecht.

Der wurde yn it stik fiergeande teoretyske konklúzjes lutsen op basis fan frijwat wippelige en nei myn betinken bytiden ferkearde data. De konstruksjes mei parasitêre ôfslutende mulwurden, dêr't Bloemhoff foar it Stellingwerfsk alris oer skreaun hat yn 'e tinkbondel foar Spenter (Us Wurk 28 (1979)), binne yn it Frysk tige marzjinaal, al beare de skriuwers dat it hjir giet om 'Standard Frisian'. Dy ûngewoanens makket it lestich om se grammatikaal te beoardieljen. Gâns fan 'e sinnen dêr't Den Dikken & Hoekstra har ferhaal op bouwe binne by my gjin Frysk. Ferlykje: **Nimmen soe dat ferneard kinnen ha*, * *...kontrolearre wurde te hoegen*, **Hy soe it dien kinnen wollen ha*, **Hy soe it dien ha kinnen wollen* (by Den Dikken en Hoekstra allegearre sûnder stjer).

(jarich hoekstra)

[0945] *E. Hoekstra & C Smits (red.), Vervoegde Voegwoorden. Lezingen tijdens het Dialectsymposium 1994. Amsterdam (1997), P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde, 145 s., ISBN 90 70389 56 8.*

Yn 1994 hat it Meertensynstitút syn

jierliks sympoasium wijd oan it ferskynsel fan 'e bûgde bynwurden. Hoewol't yn it Frysk dat fenomeen frij marginaal is - allinne de twadde persoan inkeltal kin syn útgong op it bynwurd sette, lykas yn (*ik hoopje*) *datst komst* - binne yn dizze kongresbondel mar leafst twa frisistyske bydragen te finen, en dat binne ek noch sikersonk de minste net. Germen de Haan weeft yn 'Voegwoordcongruentie in het Fries' earst ôf mei opfettings fan G. van der Meer as soene wy hjir net te krijen ha mei bûging mar mei klitisearring. Fierder bestriidt er ek eardere generative útstellen dat de bûging it gefolch wêze soe fan ferpleatsing. Neffens him moat hjir earder praat wurde fan kongruïnsje tusken bynwurd en subjekt, dat nammers goed yn te passen blykt te wêzen yn Chomsky syn minimalistyske ideeën. Jarich Hoekstra giet neier yn op "*Pro-drop, clitisering en voegwoordcongruentie in het Westgermaans*", en dan benammen op it ferskynsel *pro-drop*, it oerflakkich sjoen weifallen fan in subjekt, lykas ek yn it boppeoanhelle Fryske sintsje. Omdat dy nochal in swier berop diene op in min te definiearjen begryp 'rike bûging', komt er no werom op eardere ideeën fan sines en fettet er *pro* yn ditsoarte fan sinnen no op as in leech klitik. Fierder giet yn dizze bondel G. de Schutter noch yn op de grutte ferskillen tusken it Flaamske en it Brabânske bynwurd en binne der noch moaie oersjochartikels fan Ton Goeman (histoarysk en bybliografysk) en fan Eric Hoekstra & Caroline Smits, dy't de dialektyske spried neier besjogge en dêrby ta in tal gínneralisaasjes komme.

(siebren dyk)

[0946] *Paulien Rijkhoek, On Degree Phrases & Result Clauses. Groningen Dissertations in Linguistics 27. Groningen (1998).*

Yn har dissertaasje ûndersiket Rijkhoek ûnder oaren de struktuer fan 'zinnen van graadaanduidend gevolg', sa't it yn it Hollânsk sa moai hyt. Dat binne sinnen lykas *Ik ha safolle boeken kocht [dat se net yn 'e kast passe]*. Hja lit sjen dat resultative sinnen in protte oerienkomsten ha mei de lykskikkende konstruksje, de ferlykjende konstruksje en betreklike bysinnen en wol der op út dat alle fjouwer ferbiningen deselde struktuer ha. Resultative sinnen binne neffens har konjungearre mei de haadsin of in part dêrfan. Fan streekrjucht belang foar de frisistyk is haadstik 6 fan 'e dissertaasje. Dêr bringt Rijkhoek de Fryske resultative sinnen op it aljemint. Yn it Frysk kinne sokke sinnen ek haadsinfolchoarder ha (ferl. *Ik ha safolle boeken kocht [dat se passe net yn 'e kast]*). De haadsinskaaimerken fan 'e resultative sin litte neffens Rijkhoek klear sjen dat sokke sinnen konjungearre wêze kinne oan 'e haadsin. Oft de resultative sin konjungearre is oan in part fan 'e haadsin, is haadsinfolchoarder yn it Frysk net mooglik. In sin lykas [*Safolle boeken kocht [dat se net yn 'e kast passe]] ha ik net*, dêr't in kloft fan tiidwurd + foarwerp mei de resultative sin dy't der byheart foaropset is, kin der op troch, mar haadsinfolchoarder yn 'e resultative sin is no útsletten (ferl. **[Safolle boeken kocht [dat se passe net yn 'e kast]] ha ik net*).

(jarich hoekstra)

[0947] *Teake Hoekema, 'Ta it Frysk 44: heilingen'; 'Ta it Frysk 45: jûchhei', Lyts Frisia 47 (1998), 51-52.*

Yn dizze jefte fan *Lyts Frisia* steane twa wurdstúdzjes fan Teake Hoekema. Yn 'e earste jout er koart kommintaar by Ph.H. Breuker syn ferklearring fan it wurd *heilingen* (ûntstien út *heiligen* troch suffikssubstitúsje fan *-ing* foar *-ich* lykas yn *Jaring* foar *Jarich*). Yn it twadde jout er de etymology fan it útropwurd *jûchhei* (Dútsk *juchhe*, Eastenryksk *juchhei*).

(jarich hoekstra)

[0948] *A.A. Weijnen, 'Etymologische pogingen bij het verklaren van enige dialectwoorden', Trefwoord 13 (1998-1999), 178-182.*

Yn dit artikel komme ûnder oaren op it aljemint Westflaamsk *boot/bote*

'skeaf tursken nôt (flaaks)/*boten* 'slaan, klopje' (spitigernôch sûnder ferwizing nei W.J. Buma, *Us Wurk* 7 (1958) 90-95 oer Nijfrysk *beate*, *baetsje* en *baeitsje* 'bondel flaaks'), Westflaamsk *dotsen* 'stjitte (sa't skiep en geiten mei de kop dogge)/Noarsk & Sweedsk (dial.) *dutta* 'licht oanstompe' (ferl. Frysk *dosse* 'stompe; bosterje'), Drintsk/ Grinslânsk en Frysk *flij* 'flues op 'e molke' (Weijnen wiist op besibbe Baltyske wurden) en wjergaders fan Frysk *swiid* 'prachtich' (bgl. Feluwsk *zwiej* 'geil', Boekenoogen *swijdig* 'gâns', Hollânsk *gezwind*, Grinslânsk *swiet* 'fluch, tige, prachtich, gâns, geunstich').

(jarich hoekstra)

[0949] *David L. Gold*, 'An Instance of Convergence: Frisian witte and Yiddish mideye', *Leuvense Bijdragen* 87 (1998), 151-153.

Gold hat yn Tiersma syn besprek fan 'e bondel *Wurdfoarried en wurdgrammatika* (Ljouwert 1988) in koarte beskriuwing fûn fan Siebren Dyk syn bydrage oer it foarheaksel *witte-* (< *wa wit hoe*). Hy meldt dat it Yiddish in bywurd *mideye* 'extremely, absolute' hat (< *mi yoydeya* 'wa wit') en konkludearret: "This, then, is another of the many examples of convergence that may be found in the world's languages." Wer in stikje klear!

(jarich hoekstra)

[0950] *Durk Veenstra*, 'Merkwaardige vormen van de werkwoorden hebben, doen, slaan en zien in het Fries'. *Yn: G.J. de Schutter, J. Taeldeman & A. Wijnen (red.), R - zes visies op een kameleon (= themanummer Taal en Tongval 7) (1994), 110-136*

Veenstra giet yn dit stik nei wêr yn it Fryske taalgebiet oft de tiidwurden *hawwe*, *dwaan*, *slaan* en *sjen* mei in notiidsstamme op einichste *-[r]* foarkomme kinne, yn watfoar fonologyske omkriten oft dy stamme oan 't ljocht komt en hoe't it ûntstean fan dy *-[r]* ferklearre wurde moat. It giet, sa docht bliken, om in (noard)eastlik ferskynsel. De *-[r]* komt foar by tiidwurden mei in stamme op in *[a]* of *[o]*, (koarte) lûden dy't gjin heallûdynfoeging ôftwinge kinne, wannear't der in wurd nei komt dat mei in lûd begjint; it opkommen fan de *-[r]* moat dan ferklearre wurde as it risseltaat fan regelomkearing. Veenstra nimt oars oan dat de oanbelangjende tiidwurden yn 'e oanbelangjende hoeke fan it Fryske taalgebiet twa no-tiidsstammen (krigen) hawwe, ien sûnder *-[r]* en ien mei. It stik hat in soad fan Veenstra syn bydrage *'Ik har, wy har(re): de r yn it notiidsparadigma fan ha(wwe) en yn dat fan dwaan, slaan en sjen'* (*Us Wurk* 43 (1994), 69-96). (willem visser)

[0951] *Jehannes Ytsma*, 'Ien foet, twa foeten? Oer brekking by skoalbern', *De Pompeblêden* 67 (1996), 28-29.

Ytsma giet nei oft der ek ferbân is tusken it faak foarkommen fan in wurd en brekking. Omdat der gjin sifers oer wurd frekwinsje yn it sprut-

sene Frysk binne, hat er de frekwinsjesifers fan it Nijfryske korpus fan 'e taaldatabank fan 'e Fryske Akademy brûkt. Hy nimt oan dat de frekwinsje fan wurden yn it skreaune Frysk wol wat seit oer de gebrûksfrekwinsje fan dyselden yn it sprutsene Frysk. It ferbân is der, docht bliken. Sa't it liket makket it faak foarkommen fan in wurd it oaneigenjen fan 'e brekking, in net-trochsichtich taalkundich ferskynsel, wat minder dreech.

(willem visser)

[0952] *S.T. Hiemstra, 'Frysk en Standertfrysk: ôffreding, op- en útbou (I en II)', De Pompeblêden 68 (1997), 72-75; De Pompeblêden 69 (1998), 5-7.*

Hiemstra docht in pear grepen út 'e skiednis fan it tinken oer de noarm fan it Frysk en fan it besykjen om ta in fêste standert foar it Frysk te kommen. Hy giet foaral nei wat Gysbert Japicx, Johannes Hilarides, Joast Halbertsma en Douwe Kalma oan taalbou en taalnormearring dien hawwe. As lêste besjocht er watfoar rolle oft de provinsje op dit stik fan saken spylje kinne en moatte soe.

(willem visser)

[0953] *Sanford A. Schane, 'Diphthongization in Particle Phonology'. Yn: J. Goldsmith (red.), The Handbook of Phonological Theory. Oxford: Blackwell Publishers (1995), 586-608 (benammen 597-600).*

Yn it ramt fan syn Particle Phonology jout Schane in beskriuwing en fonologyske ferantwurdiging fan brekking, lykop mei en as in foarm fan ferkoarting. Foar de feiten basearret er him op 'e artikels 'Some Phonetic Aspects of Breaking in West Frisian' fan De Graaf en Tiersma (*Phonetica* 37 (1980), 109-120) en 'Frisian breaking. A hypothesis about its historical development' fan Van der Meer (*Us Wurk* 26 (1977), 9-24). Sa't it liket hat er Van der Meer syn dissertaasje fan 1985 net ta syn foldwaan hân en Booij syn reaksje yn it *Journal of Linguistics* fan 1989 likemin.

(willem visser)

[0954] *Jarich Hoekstra, "'Iampck ist en iette iamcker wirtet mecke". Jitris oer it komôf fan Nijfrysk jamk', It Beaken 60 (1998), 1-14.*

Lyts fyftich jier nei Buma syn stúdzje oer it komôf fan it wurd *jamk* yn *It Beaken* komt Hoekstra mei in nije etymology. Hy nimt oan dat 'evenlik' de grûnfoarm is en giet wiidweidich yn op alle lûd- en betsjuttings-ûntjouwingen dy't har foardien hawwe moatte.

(willem visser)

[0955] *Makoto Shimizu, 'Die westfriesische 'Brechung' und 'Kurzung' im Hinblick auf die germanische Sprachtypologie'. Yn: Die Deutsche Literatur (Doitsu Bungaku), Herausgegeben von der Japanischen Ge-*

sellschaft für Germanistik (1997), 17-27.

Dit is in artikel yn it Japansk, dat op s. 25-27 aldergeloks yn it Dútsk gearfette wurdt. Shimizu sjocht brekking as in gefolch fan it sribjen fan it Frysk nei koarte rimen, dy't leafst út ien koarte fokaal besteane. Dêrom nimt er ek oan, dat it heallûd fan it opgeande twilûd ta de oanset fan 'e syllabe heart en dat der yn Fryske polysyllabyske wurden tusken twa fokalen gjin ambisyllabyske konsonanten binne, wannear't de earste fokaal koart is. As lêste seit er ien en oar oer de morfologisearring fan brekking, dy't er ferliket mei dy fan 'e Umlaut yn it Dútsk.

(willem visser)

[0956] *Anne Dykstra, 'A Dictionary of Frisian'. Euralex Newsletter, Autumn 1996, 1-4 (opnommen yn: International Journal of Lexicography 9, Number 3)*

Dykstra jout in koart oersjoch fan 'e ûntsteansskiednis fan it Wurdboek fan de Fryske Taal, dêr't sûnt it oprjochtsjen fan 'e Fryske Akademy yn 1938 oan wurke wurdt.

(willem visser)

[0957] *Christopher Lyons, Definiteness. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press, Cambridge (1999), 380 s.*

Yn 'e ferneamde rige 'Cambridge Textbooks in Linguistics' is fan 't jier in boek útkommen oer 'beskatens', in grammatikale kategory dy't him yn it Frysk bygelyks uteret yn it lidwurd (*it boek* vs. *in boek*). Dat it yn dizze rubryk oankundige wurdt, komt om't der frijwat omtinken jûn wurdt oan it beskaat lidwurd yn it Fering, dat wiidweidich beskreaun is yn Karen H. Ebert har dissertaasje 'Referenz, Sprechsituation und die bestimmten Artikel in einem nordfriesischen Dialekt (Fering)' (Bräist 1971). It Fering hat, lykas bekend, twa rigen beskate lidwurden, de D- en de A-lidwurden, ferl. *di/a maan* 'de man', *jü/a kü* 'de ko', *det/at hüs* 'it hûs', *dön/a hünjer* 'de hûnen'. De ferdieling fan dy twa lidwurden hinget gear mei referinsje en petearkontekst. Sa praat men bygelyks oer *a prääster faan Söleraanj*, at men 'de domeny fan Süderende (ei, jimme witte wol)' bedoelt, mar oer *di prääster faan Söleraanj*, at men it doelt op 'de domeny fan Süderende (yn tsjinstelling ta domenys fan oare doarpen)'.

De lidwurden yn it Fering binne teoretysk nijsgjirrich en Ebert har dissertaasje wurdt sadwaande wol gauris oanhelle yn 'e algemien-taalkundige literatuer. Okkerjiers hat Longobardi yn syn artikel 'Reference and proper names: a theory of N-movement in syntax and logical form' (*Linguistic Inquiry* 25 (1994)) it Fering bygelyks noch besprutsen as in taal dy't morfologyk ferskil meitsje soe tusken betsjuttinghawwende lidwurden (D-lidwurden) en ekspletive lidwurden (A-lidwurden), in ûnderskie dat Lyons yn syn boek oars fersmyt.

Lyons wol der op út dat de D-lidwurden yn it Fering brûkt wurde foar wat er neamt 'textual-situational ostentation', d.w.s. foar werom- en foarútferwizen yn petearen/teksten en foar it ferwizen nei dingen dy't direkt waarnimber binne yn 'e fysike kontekst; A-lidwurden oppenearje har yn 'e oare gefallen, d.w.s. gefallen dêr't de referinsje fêststeld wurdt troch algemiene kennis fan 'e wrâld.

It lidwurd yn it Fering spilet ek in rolle yn Lyons syn besprek fan 'e oarsprong fan lidwurden. Yn tsjinstelling ta de wenstige opfetting dat it A-lidwurd in redusearre foarm is fan it D-lidwurd, suggerearret er dat it A-lidwurd in oerbliuwsel is fan in âld lidwurd (hoewol't er net botte dúdlik is oer it komôf dêrfan), wylst it D-lidwurd nij ûntstien wêze soe út it

oanwizend foarnamwurd. Lidwurden binne wol gauris ûntstien út oanwizende foarnamwurden (it D-lidwurd yn it Fering wurdt ek brûkt as oanwizend foarnamwurd) en Lyons wiist derop dat krekt op it mêd fan 'e 'textual-situational ostention', it mêd alsa dêr't it D-artikel neffens him warber is, oanwizende foarnamwurden en lidwurden gauris fierhinne it selde útdrukke (ferl. *Jou my de/dy hammer ris!*).

(jarich hoekstra)

[0958] *Karen H. Ebert, 'Genussynekretismus im Nordseeraum: die Resistenz des Fering'. Yn: Winfried Boeder et al. (Hrsg.), Sprache in Raum und Zeit. In memoriam Johannes Bechert. Beiträge zur empirischen Sprachwissenschaft, Band 2. Günter Narr Verlag, Tübingen (1998), 354 s.*

Yn it Fering, dat fan âlds trije slachten hie, binne yn 'e rin fan dizze ieu froulik en ûnsidich gearfallen (sjuch foar in ferklearring fan dy nijsgjirrige ûntjouwring: Jarich Hoekstra, 'Transitive pronouns and gender syncretism in Fering-Öömrang (North Frisian)', NOWELE 27, 1996). Oarspronklik froulike wurden binne dêrby ûnsidich wurden (*jü/a kü > det/at kü 'de ko'*). Ebert besprekt yn har artikel in klasse fan oarspronklik froulike wurden, dy't njonken it nije ûnsidige swakke lidwurd *at* yn guon konteksten noch it âlde froulike swakke lidwurd *a* bewarre ha. Sa is it bygelyks *det/at klook* 'de klok', mar noch *a klook* yn 'e fêste ferbining *Wat as a klook?* 'Hoe let is it?'. Benammen yn relasjoneel gebrûk is it *a*-lidwurd gauris bewarre bleaun. Ferlykje *A jongen fing at blees tu spelin* 'De bern krigen de blaas om mei te boartsjen' (dêr't *blees* net-relasjoneel brûkt wurdt) mei *Hat hee 't mä a blees* 'Hja hat it oan 'e blaas'.

Ebert har yngeande beskriuwing fan dizze tipelsinnige klasse fan wurden is tige wichtich, ek út in didaktysk each. Foar guon dy't Fering leare, jouwe dizze wurden in soad problemen. Ik kin it lykwols net alhiel iens wêze mei har konklúzje dat it by dizze klasse noch om froulike wurden giet. It femininum bestiet net mear yn it hjoeddeiske Fering. Wurden lykas *blees*, dy't njonken *det/at* in lidwurdfoarm *a* ha yn guon omkriten, binne neutra en de *a*-foarm kin syngroan it bêste analysearre wurde as in komplemintêre fariant fan 'e *at*-foarm. Dat is in bytsje te ferlykjen mei de situaasje yn it westerlauwersk Frysk by in wurd lykas (*de*) *simmer*. Hoewol't dat wurd yn guon ferbiningen (*fan 't simmer, by 't simmer*) mei in lidwurdfoarm *'t* foarkomt, is dat gjin reden om *simmer* yn dy gefallen as in neutrum op te fetsjen en om *simmer* yn de wurdboeken as in *de*-én in *it*-wurd oan te merken.

(jarich hoekstra)

[0959] *Nordfriesisches Jahrbuch 1999. Nordfriisk Instituut, Bräist (1999), 302 s.*

It *Nordfriesisches Jahrbuch* begjint mei in *in memoriam* foar Prof. Dr. Dietrich Hofmann, dy't yn 1998 fer-

stoarn is. Fierders hat dizze jefte foar frisisten diskear net sa'n soad te bieden: it wenstige oersjoch fan Noardfryske teksten, in pear besprekken en fierders, njonken gâns histoaryske artikels, in útjefte fan 'Sprüchwörter in der Amrumschen Mundart aufgezeichnet von Lorenz Friedrich Marstrand Mechlenburg (1799-1875)', besoarge fan Reinhard Jannen. Jannen jout mei de útjefte fan dizze sprekwurden, dy't oars foar in part ek al troch Mechlenburg sels publisearre wienen yn it *Zeitschrift für deutsches Alterthum* (8. Band, 2. Heft, 1851) in priuwke út 'e 'Sammlung Mechlenburg', in samling fan alle materiaal fan en oer de ferneamde Amrumer pastoar, taalman en sneuper, dy't gearstald is fan it *Öömrang archiif* (Neebel, Oomram).

(jarich hoekstra)

[0960] *Anthonia Feitsma, 'Taalkundig reisplan voor een gezelschap Hollanders. J.H. Halbertsma als taalideoloog en taalkundige', Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 113 (1997), 124-144.*

Hoewol't de prachtige titel fan Halbertsma sels is, brûkt Feitsma him net om in skôging te jaan oer it PB-hânskrift dat der mei opsierd wurdt, mar earder, sa liket it, om in selskip net-frisisten yn 'e kunde te bringen mei de taalkundige ideeën fan 'e Dimter dûmny. Dy woartelje yn 'e skoalle fan Hemsterhuis, en kinne, sa't Feitsma dúdlik makket, net los sjoen wurde fan syn Frysk komôf. It beskate mei syn tsjinnichheid yn boeketaal en syn wurdearring foar dialekten en dialektstúdzje. Ien en oar komt ta utering yn syn opfettings oer doe populêre ûnderwerpen as taalgeast, ienheid yn ferskaat (troch Halbertsma oars typearjend omwiksele), de oarsprong fan taal en it belang fan dialekten foar de etymologyske stúdzje. Feitsma lit sjen dat Halbertsma, hoewol't er fan beide beynfloede is, yn syn ideeën faak tichter by Von Humboldt stiet as by Grimm.

(siebren dyk)

[0961] *De Vrije Fries 77 (1997).*

Yn 'Oardielen oer J.H. Halbertsma as etymolooch' (s. 139-151) falt A. Feitsma Ph. H. Breuker oan oer útspraken fan sines dy't der koartsein op del komme dat Halbertsma as taalkundige hiel gau al net mear mei syn tiid mei gongen wêze soe. Nei in koarte skets fan de ûntjouwings yn de 18de- en 19de-ieuske taalkunde en Halbertsma syn reaksjes dêrop hâldt Feitsma fral Halbertsma syn etymologisearjen en oardielen fan lettere taalkundigen dêroer ûnder it ljocht. Guon binne yn it earstoan frijwat negatyf, mar letter komt der gâns mear wurdearring. Dat Feitsma kin Breuker syn karakterisearring net goed pleatse en besiket om oan te toanen dat Halbertsma krekt wol op 'e hichte wie mei de resultaten fan 'e histoarysk-ferlykjende metoade fan bygelyks Grimm.

Breuker komt yn deselde jefte fan *De Vrije Fries* al mei in reaksje

"Feitsma fan replyk tsjinne oer Halbertsma" (s. 153-156).

(siebren dyk)

[0962] *A. Feitsma, 'Joast Halbertsma yn it ramt fan de taalkunde fan syn tiid' . Yn: De Vrije Fries 78 (1998), 113-128.*

Breuker syn replyk (sjoch hjirboppe) hat Feitsma net oertsjûgje kind, want hja komt der yn dit stik breedút op werom. Hja besiket jitrisk om Halbertsma in plak te jaan yn 'e taalkundige diskusje fan syn tiid. Under oare Halbertsma syn fyzje op 'e folkstaal yn relaasje mei de standerttaal, it tige lestige begryp analogy, syn betinken oer de histoarysk-ferlykjende metoade fan Rask en Grimm, en in foarbyld fan syn wize fan etymologisearjen komme op it aljemint. It artikel is net allinne fan belang foar de histoaryske bestudearring fan in foaroansteand Frysk taalkundige út 'e 19de ieu, mar, rûs ik, ek ferplichte kost foar histoarysk fan 'e taalkunde fan oer 150 jier dy't dan stúdzje meitsje wolle fan twa fan 'e meast foaroansteande frisisten fan 'e lette 20ste ieu.

(siebren dyk)

[0963] *A. Feitsma, 'Joast Halbertsma en de Anglo-Saxon controversy (1834-1835). Taalkunde tussen oud en nieuw en tussen tekst en theorie' . Yn: Voortgang, jaarboek voor de neerlandistiek 18 (1999), 151-175.*

Feitsma ferfettet har Halbertsma-stúdzjes mei in beskriuwing fan Joast syn opfetting oangeande de "Anglo-Saxon controversy", in polemyk dy't him yn 'e tritiger jierren fan 'e foarrige ieu yn Ingelân foardie tusken de âldere garde útjouwers fan âldingelske teksten en dejingen dy't kundskip naam hiene fan 'e opfettings en metoaden fan sokken as Rask en Grimm. Dy nijere garde miende op grûn fan 'e lûdwetten korreksjes oanbringe te meien op 'e tekst fan 'e hânskriften. Halbertsma blykt wat in noftere tuskenposysje yn te nimmen: oan 'e iene kant hat er wurdearring foar de nije histoarysk-ferlykjende metoaden, oan 'e oare kant is er fan betinken dat der safolle mooglik rjocht dien wurde moat oan 'e tekst sa't er oan ús oerlevere is. Njonken dat it artikel wer wat mear ljocht smyt op 'e figuer Halbertsma is it ek foar de frisistyk yn ingere sin fan belang omdat it eftergrûnen jout oer Halbertsma as Gysbert-útjouwer.

(siebren dyk)

[0964] *Philippus Breuker, 'Der frühe Einfluß von Jacob Grimm in Friesland, insbesondere seine Einwirkung auf die Entstehung des Werkes von Paulus Scheltema' . Yn: Bertold Friemel (útj.), Brüder Grimm Gedenken, Band 13. Stuttgart / Leipzig (1999), 150-162.*

Breuker besiket yn dit stik oannimlik te meitsjen dat Grimm ynfloed hân hat op it wurk fan Paulus Scheltema (1752-1835). Hielendal wis is dat net,

want Paulus neamt Grimm nearne. Mar Scheltema hie yntinsive kontakten mei de Frjentsjerter rûnte dêr't de heechlearer Tydeman ûnder oare aktyf yn wie, en mei dy, en mei Paulus syn broer Jacobus, korrespondearre de Dútsjer al. Hy die harren ûnder oare it fersyk om him teksten oer âlde folksbrûkmen te leverjen, en dat koe Paulus wol, al moast er se sels byneed skriuwe! It artikel giet, sa't de titel ek al seit, net yn it foarste plak oer Grimm, mar mear oer Paulus Scheltema en it klimaat en fermidden dêr't dy yn operearre koe.

(siebren dyk)

[0965] *It Beaken 61 (1999), nr. 2.*

Dit nûmer fan *It Beaken* iepenet mei in artikel fan N.E. Algra, dêr't er juri-dyske en histoaryske eftergrûnen fan 'e âldfryske erfjochtlige tekst *fon lawm* út it hânskrift F yn beljochtet, of faaks noch better, ta libben bringt. Mei de botsing tusken kanonyk en âldgermaansk rjocht blike ek allegearre maatskiplike belangen anneks te wêzen. Tusken de rigels troch toant Algra oars op 'en nij oan dat foar in goede ynterpretaasje fan âldfryske teksten in goede kennis fan 'e rjochtsskiednis fan grut belang is. Ek op it mêd fan it âldfrysk leit de oars net botte publyksfreonlike bydrage fan Dirk Boutkan, dy't neier yngiet op 'e etymology fan 'e âldfryske wurden *thampene*, *fethe*, *pet*, *secht*, *swiththe* en *tond*. Jarich Hoekstra makket dúdlik dat de yn 1998 útjûne *Dagboeken van Lieuwe Jans de Jong 1825-1855*, hoewol't se foar fierwei it grutste part yn it Hollânsk skreaun binne, ek foar de frisistyk fan belang binne. It Frysk skimeret der oeral trochhinne, en de typysk Fryske eleminten falle dêrmei dan ek namstemear op, en benammen foar de Fryske leksikology sit der noch wol aardich byt oan. Fierders besprekt Cor van Bree yn dit nûmer fan *It Beaken* ek noch Pieter Duijff syn *Wurdlisten fan 'e Fryske stedsdialekten*.

(siebren dyk)

[0966] *Hendrik Sijens, 'De stavering fan g/ch foar de efterheaksels -ber en -lik,' De Pompeblêden 70 (1999), 73*

Sijens komt op in iepen ein yn 'e regels foar de stavering fan it Frysk. Moatte wy no bygelyks staverje fan *bûgber* of fan *bûchber*? Yn de wurdboeken komme beide wol foar. It útstel is om tenei foar it efterheaksel *-ber* altyd *ch* te skriuwen en sa oan te sluten by foarmen lykas *strafber* en *ûnsisber*. Foar it efterheaksel *-lik* wurdt foarslein om ek *ch* te staverjen (*mooglik/mûglik, daaglik* en *deeglik* binne útsûnderingen op dy regel).

(willem visser)

[0967] *Pieter Breuker, 'Fries, het broertje van'. Yn: Noline van der Sijts (red.), Taaltrots. Purisme in een veertigtal talen. Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen (1999), 80-87.*

Breuker jout in koart oersjoch fan wat it Frysk oan eleminten út oare talen oernimt, wat dêr de oarsaken fan binne en hoe't dêr foar ûnderskate

talen yn 'e sprek- en skriuwtaal ûngelikens op reagearre wurdt. Wylst der "betrekkelijk coulant" mei eleminten út oare talen omgongen wurdt, wolle taalstriders dy út it Nederlânsk wei mei alle macht bestride. En wylst de Fryske sprektaal gâns út it Nederlânsk oer- en opnimt, wurdt it Nederlânsk yn 'e Fryske skriuwtaal krekt skoudere (distansjearring). It Frysk moat no ien kear mei it Nederlânsk konkurrearje. Neffens Breuker mist der foar it Frysk "een deskundig en gezaghebbend taalnormeringsinstituut". In stik dat yn sa'n boek op syn plak is, mar foar de frisist stiet der winliken gjin nijs yn.

(willem visser)

[0968] *Gerald van Berkel, 'Naar een Helgolands Handwoordenboek'; Anne Dykstra, 'J. Grimm en Matthias de Vries Over sexulia in het woordenboek'; Anne Dykstra, 'Iets over de lexicografie van het Westerlauwers Fries van 1800 tot heden'. Yn: Nicoline van der Sijs (red.). Woordenboeken & hun makers. Sdu Uitgevers, Den Haag (1998), 226-233; 223-225; 234-252*

Yn *Woordenboeken en hun makers* binne stikken sammele út de earste njoggen nûmers fan de leksikografyske tydskrift *Trefwoord*, dy't net mear te krijen binne. De trije artikels hjirboppe binne fan 1993 en 1994. It is in goed ding dat it Frysk yn dizze bondel syn plak ek krige hat. *Trefwoord* is ûnderwilens in Ynternettydskrift wurden, dêr't elk fergees lêzer fan wurde kin. Ynljochtingen: Anne Dykstra, Fryske Akademy, Postbus 54, 8900 AB Ljouwert (e-mail: adykstra@fa.knaw.nl)

(willem visser)

]

[0969] *Maurice Vliegen en Jaap van Maren (red.), "Uten schatschrine des herten". Vriendenboek voor Henk Meijering bij zijn afscheid. VU Uitgeverij, Amsterdam (1998).*

By Meijering syn ôfgean as heechlearaar yn - ûnder folle mear - de Aldfryske taal- en letterkunde oan de Frije Universiteit te Amsterdam is him, neffens in troch himsels oars net sa wurdearre akademyske wizânsje, in bondel mei stúdzjes fan freonen, learlingen en kollega's oanbean. Fan de achttjin bydragen kinne seis ta de frisistyk rekkene wurde. De earste dêrfan, 'De 15^e eeuwse landeigenaren te Birstum' fan Rients Faber (s. 19-33), jout in rekonstruksje fan de besitsskiednis fan twa pleatsen yn Utingeradiel oan 'e hân fan in tal Aldfryske oarkonden. Dêrmei hat dit stik trouwens mear fan in histoaryske as fan in frisistyske bydrage. Ien lytse opmerking: *Orsda kynden* (OFO I 103) binne, oars as yn de oarkonde-edysje troch it haadlettergebrûk suggerearre wurdt, net Orsda har bern, mar de oare bern (*ors da bern*). Anthonia Feitsma, 'Gysbert-Japicx-edities van Epkema (1821) en Halbertsma (1827)' (s. 35-44), lit sjen dat de troch har as 'nijljochter' typearre Halbertsma mear frijheid naam by it útjaan fan in Gysbert-tekst (*Yen suwnerlinge forhânlinge*) as de filolooch Epkema yn syn edysje fan de folsleine Rymlerije. Thomas S.B. Johnston giet yn 'Het 'Fivelgoër' erfrecht en de Nedersaksische Ommelander *Fon lawm*-traditie' (s. 63-69) de ferhâlding nei tusken in erfjochtttekst út it Aldfryske Fivelinger hânskrift en trije Leechdútske erfjochttteksten út de Ommelannen. Frits van der Kuip ret in dissertaasje ta, dy't bestean sil út in annotearre krityske edysje fan de yn 1641 foar it earst printe Midfryske sprekwurdsamling fan Burmania. Yn in bydrage ûnder de titel 'Spreekwoorden in hun tijd' (s. 71-78) lit Van der Kuip oan 'e hân fan seis foarbylden út dy kolleksje sjen hoe't men ta in ferantwurde ferklearring fan histoaryske sprekwurden komme kin. Anthony Visser siket yn "'En âlde bylden winke". Obe Postma's 'Fryslân'' (s. 147-158) nei in ferklearring fan de fassinaasje foar Obe Postma syn poezij, net inkeld by Fryske, mar ek by net-Fryske lêzers. Willem Visser presintearret in technysk-lingwistyske ferhanneling ûnder de moaie en ynstruktive titel 'Woordinterne obstructen en obstructclusters in het Fries: stemming, ontstemming, herstemming, overeenstemming' (s. 159-170), dêr't er yn dúdlik makket dat it net maklik, mar ek net ûnmooglik is om it al of net stim hawwen fan bylûdkloften binnen it fonologyske wurd te ferantwurdzjen.

(oebele vries)

]

[0970] Doeke Sijens, 'D.H. Kiestra: fertiisd yn skuld en rjocht'. *Yn: Trotwaer* 32, nû. 2 (2000), 4-15.

It literêre tydskrift *Trotwaer* befettet sûnt in jier geregeldwei langere bydragen oer letterkundich nijsgjirrige ûnderwerpen. Yn it earste nûmer fan 2000 hat Doeke Sijens it essay 'D.H. Kiestra: fertiisd yn skuld en rjocht' publisearre. It giet oer de publikaasje fan de fersen dy't Douwe Harmen Kiestra skreau krekt nei de 2de wrâldoarloch, doe't er op fertinking fan kollaboraasje mei de Dútsers ynternearre wie yn kampen yn Sondel en Luttelgeest. Kiestra wurde yn 1946 feroardiele ta twa en in heal jier finzenis; dêrneist krige er in publikaasjeferbod oant en mei 1951. Lykwols is der yn 1947 in bondel fan Kiestra útkommen, *Sinne op 'e striesek*, ûnder de skûldnamme D. van Wieren. Guon foaroansteande lju út Fryske letterkundige rûnten wiene fan Kiestra syn fersen yn finzenskip op 'e hichte, achten har poëtysk de muoite wurdich en stelden de útjouwer Kamminga foar om se te printsjen. Sijens lit it hoe en wat fan dizze yllegeale printing sjen en behannelet guon fan de gedichten út de bondel. Syn nijsgjirrich essay is in moaie opstap foar neier ûndersyk nei de omgong mei en it tinken oer publikaasjeferboaden dy't oan Fryske skriuwers nei de 2de wrâldoarloch oplein binne.

(liesbeth brouwer)

[0971]Gunter Spies (Hrsg.), *Modernisierung des Wortschatzes europäischer Regional- und Minderheitensprachen*. Gunter Narr Verlag, Tübingen (1999). ISBN 3-8233-5189-3.

Yn dit boek binne de lêzingen bondele dy't hoden binne op in ynternasjonaal kongres oer de leksikale útwreiding fan jeropeeske minderheidstalen yn Cottbus fan 25 oant 28 septimber 1996. It Frysk wie dêr twaris fertsjintwurdige. Nils Århammar hat op 'e tekst west oer *Gesteuerte und ungesteuerte Modernisierung des Nordfriesischen: Wortschatzausbau und Reduktion sprachlicher Redundanzen*. Århammar jout earst in beskriuwing fan 'e lestige taalsitewaasje yn Noardfryslân en giet dan fierder mei in oersjuch fan it beskiedene besykjen ta modernisearjen fan 'e wurdfoarrie. Yn it Noardfrysk ferrint dy modernisearring troch natuerlik-spontane útbou en troch stjoerde útwreiding, dat lêste benammen troch de wei fan leksikografyske projekten. Nijsgjirrich, mar grif ek kontroversjeel, is Århammar syn sizzen dat it Noardfrysk him ek modernisearret troch it ferienfâldigjen fan âldmoadrige, net mear bydetiidse en dus oerstallige taalkundige ileminten en struktueren. It probleem mei dat idee is âlderearst dat dy ferienfâldiging hast altyd yn 'e rjuchting fan it Dútsk giet en dat it sadwaande suver ûnmooglik is om te ûnderskieden tusken in natuerlike 'économie linguistique' en 'taalferfal'. Mar boppedat is it lestich om fêst te stellen wat oan beskate taalkundige struktueren no krekt sa 'net bydetiids' is.

]

De twadde Fryske bydrage yn 'e bondel is Hindrik Sijens syn *Modernising the Lexicon of the Frisian Language*, dêr't mei 'Frisian' op it Westerlauwersk Frysk doeld wurdt. By Sijens fynt men ek earst in beskriuwing fan 'e taalsitewaasje. Dêrnei giet er yn op it terminologysk wurk fan it 'taalburo' fan 'e Fryske Akademy en op leksikografyske projekten (wurdboeken, taaldatabank) dy't in modernisearjende rolle spylje of yn alle gefallen de modernisearring fan 'e Westerlauwersfryske wurdfoarrie (benammen troch lienoersetting út it Hollânsk) wjerspegelje.

(jarich hoekstra)

[0972] *Theodor Griep & Pyt Kramer, Seelter Seeken. Noomen - Sproake - Geschichte. Sälwenferlaach, Mildaam (1999). 106 s. A4. Priis: f 15,- + frachtkosten.*

Pyt Kramer hat yn dizze bondel, op 'en alderienfâldichsten produsearre (ringbân) en op eigen manneboet útjûn, in stikmannich stikken oangeande it Sealtersk yn it ljocht jûn. Sa't de titel al wat suggerearret, giet it dêrby om gyld en wyld. It wichtichste part fan 'e bondel binne de samlingen fan Sealter húsnammen, dy't Theodor Griep mei help fan oare Sealterlanners gearbrocht hat. Fierders befettet de útjefte in stikmannich Sealter ferteltsjes fan Griep dy't Kramer fan 'e bân ôfskreaun hat, Kramer syn Frysk Filologekongres-lêzing 'In fonologyske ramp' en de stikken út 'e neilittenskip fan Ehrentraut dy't it Sealtersk en it Sealterlân oanbelangje. It is sûnder mis nuttich dat dizze 'Seelter seeken' op papier brocht binne en foar oaren beskikber makke binne, mar men freget jin ôf oft dat - mei in bytsje mear krityske bearbeiding - net yn gongberder en better tagonklike frisistyske organen kinnen hie. Benammen de stikken fan Griep oer de Sealter húsnammen fertsjinje in bettere útjefte, mar dan sil der al noch wat flyt op ynhâld en prissentaaasje dien wurde moatte. It 'boek' is te bestellen by Pyt Kramer, De Tsjerne 17, 8454KW Mildaam. (jarich hoekstra)

[0973] *Dirk Boutkan, 'A new etymology of Dutch koog, Mod. Frisian keech', Leuvense Bijdragen 87 (1998), 115-118.*

Boutkan fersmyt op semantyske en formele grûnen in earder útstel fan Markey om nijfrysk *keech*, noardfrysk *kūch*, *kūg*, âldfrysk *kāg*, ôf te liden fan it Anglo-Fryske etymon *key/kaai*. Hy leaut earder oan in substraatwurd, ûnder oare omdat de farianten in Ablautpatroan sjen litte dat net yndojeropeesk wêze kin. (siebren dyk)

[0974] *Dirk Boutkan, 'Another Old Frisian 'instrumental singular' in -um?', Neophilologus 83 (1999), 421-426.*

Yn it âldgermaansk binne sa'n alve gefallen bekend fan dativen dy't formeel meartallich binne, mar dy't inkeltallich ynterpretearre wurde

]

moatte. It âldfrysk hat ien sa'n "erkend" foarbyld, út R1 "*thet lond thet flat fon melokon and fon hunige*", 'it lân dat oerrint fan molke en hunich', mei *melokon* < *melukum. Boutkan besprekt it debat oer dy gefallen, dêr't byg. Streitberg fan miende dat se yn wêzen in fuortsetting wiene fan in proto-yndojeropeeske ynstrumintalis inkeltal, wylst Osthoff, ûnder ferwizing nei it spesjale karakter fan 'e oanbelangjende wurden (faak saneamde "mass nouns" as, yndied, "molke") fan betinken wie dat it wol om meartallen gong. Dat is fansels in oantreklik idee at jo witte dat soksoarte termen semantysk yndifferint binne foar inkel- of meartal. Boutkan jout boppedat noch in pear formele arguminten dy't Osthoff syn posysje stypje, dêr't benammen de troch de oare partij ûnderstelde útgong *-*mi* gjin stân hâlde kin.

Yn 'e twadde helte fan it artikel docht er dan noch tynge fan in nije fynst fan it ferskynsel yn it âldfrysk, yn 'e koarte ferzje fan *Haet is riocht* yn Codex Unia. Dêr wurdt praat fan sûnden dy't begien wurde "*bi willa jefta bi dumhedum*", dat er oerset as 'on purpose or by stupidity'. Yn 'e oare ferzjes fan dy tekst stiet hyltyd in inkeltalsfoarm as bygelyks *dumheed*. Boutkan giet net djip yn op de fraach wêrom oft er dit foarbyld as sa'n spesjaal meartal beskôget, en dat is spitich, want by sa'n seldsum foarkommend en markearre ferskynsel soe de nul-opsje dochs wêze moatte dat it meartal ek gewoan as meartal besjoen wurde kinne moat. En oars as *molke* kin in wurd as *domheid* prinsypjeel fansels wol yn it meartal set wurde: de betsjutting wurdt dan soksawat as 'stomme streken'. Dat ôfliedings op *-heid* yn it âldfrysk net folle yn it meartal foarkomme is gjin twingend argumint, en in ferwizing nei de inkeltallige farianten yn 'e oare hânskriften en it argayske karakter fan Unia is dat ek net. In wiere meartallige ynterpretaasje liket my foar dizze passazje boppedat ek net ûnmooglik, dat faaks hat it net ferkeard west dat Boutkan de titel fan syn artikel mei in fraachteken einigje litten hat.

(siebren dyk)

[0975] *Frits van der Kuip, 'Fries in het WNT', Trefwoord, maart 2000.*

Van der Kuip wiist op it opnimmen fan Frysk idioom yn it grutte Nederlânske wurdboek, al of net yn oersetten foarm, sels at der gjin oanwizings binne dat datselde idioom fierder wol yn it Nederlânsk foarkomt. Hy freget him dan ek mei rjocht en reden ôf hoe Nederlânsk oft it *Woordenboek der Nederlandsche Taal* winliken is, mar hie dy fraach faaks wat yn in breder perspektyf beäntwurdzje kinnen at er it artikel fan Rob Tempelaars, 'Tussen droom en daad, met wetten en bezwaren. Over het verstandshuwelijk van het WNT met de als bron gebruikte dialectwoordenboeken' yn it temanûmer oer dialektgeografy fan *Taal en Tongval* 1991, s. 137-154 der yn behelle hie.

It leksikografysk jierboek *Trefwoord* is oars opholden te ferskinen,

]

alleast op papier. It is no in ynternettydskrift wurden, dat, wat weistoppe, ûnderdak krigen hat op 'e thússide fan 'e Fryske Akademy. Foar Van der Kuip syn stikje moatte jo ynjaan:

http://www.fa.knaw.nl/NEDERLANDS/EDIT_TEXT/04_PUBLIK/Trefwoord/FriesinWNT.htm

(siebren dyk)

[0976] *Pieter M. Tiersma, Frisian reference grammar. Fryske Akademy nû. 886, Ljouwert (1999), 2de printinge, 147 s. ISBN 90-6171-886-4. Priis f 30,-.*

Yn 1985 ferskynde de earste printinge fan Pieter Tiersma syn *Frisian reference grammar*. Dy Ingelsktalige grammatika fan it hjoeddeiske Westerlauwerske Frysk wie al in jiermannich útferkocht, en it like de Fryske Akademy in goed idee ta om der in werprintinge fan út te bringen. Foar dizze twadde útjefte is de tekst (op it ferbetterjen fan printflaters en feitlike flaters nei) net feroare, en dat mei opmerklik hjitte, want der is dochs in ferskriklike soad gebeurd yn de Fryske taalkunde sûnt 1985. Om de lêzer dochs in bytsje op 'e hichte te bringen fan dy nije ûntjouwingen, is Jarich Hoekstra frege de bibliografy út te wreidzjen mei literatuer fan nei 1984. Dy ynspanningen ha der net foar soargje kind dat it boek noch/wer brûkber is as ynlieding foar taalkundigen of minsken dy't dat wurde wolle. Foar dyjinge dy't de taalkundige latte net al te heech leit, sil dizze grammatika noch wol in funksje ha kinne. Oaren moatte mar hoopje dat de opmerking fan Tiersma yn it foaropwurd dat 'in the foreseeable future' net te ferwachtsjen is dat der in nije Fryske grammatika ferskine sil dy't it ûndersyk fan de lêste 15 jier wol ferwurket, te pessimistysk is. (germen de haan)

[0977] *It Beaken 61 (1999), nr. 3/4*

Dit dûbelnûmer fan *It Beaken* begjint mei Ingrid Biesheuvel har útjefte fan 'e *Gesta Fresonum*, it âldfryske kronykje dat yn 'e Codex Furmerius foar komt. Dêrmei is in omisje yn 'e Estrikútjefte fan dat hânskrift goedmakke. De útjefte is foarbyldich yn safier dat njonken de wenstige transkripsje en oersetting (hjir yn it Nederlânsk) de orizjinele siden ek hyltyd op foto der by ôfprinte binne. Sa soe it eins altyd moatte! Fierder yn dizze jefte in taalsosjologysk artikel fan Reitze Jonkman, dy't de FA-enkête fan 1994 besjocht op de behearsking fan it Frysk neffens wengebiet. De wichtichste útkomst is dat der in net al te dúdlike tendins is dat it plattelân ûntfrysket, en de stêden in hiel lyts bytsje Frysker wurde. De besprekrubryk hat wol in hiel heech Hoekstragehalte. Jarich H. syn dissertaasje en syn *Fryske wurdfoarming* komme ûnder it mes, en sels besprekt er it boekje fan Gereon Janzing, *Das Friesische unter den germanischen Sprachen*. Fierders binne der besprekken fan Johanneke Sytsema har dissertaasje *De 17 Keuren en de 24 Landrechten in de Ommelander rechtshandschriften* en

]

Ph. H. Breuker syn *De Fryske heilingen fan de Halbertsma's*.

(siebren dyk)

[0978] Gereon Janzing, *Das Friesische unter den germanischen Sprachen. Freiburg i. Br. (1999), 145 s. Utjefte yn eigen behear, te bestellen by de skriuwer, Hindenburgstr. 20, D- 79102 Freiburg; E-post: janzingg@rol3.com. Priis: likernôch 20 Euro.*

In ferrassing, dit boekje. Net allinne wie de auteur en syn belangstelling foar it Frysk by myn witten yn frisistyske rûnten ûnbekend, hy komt ek nochris mei in hiel aardich produkt op 'e lappen, ek al is dat net sûnder wryt of slyt. It doel liket te wêzen en bring de belangstellende Dútser op 'e hichte mei it bestean en de wichtichste feiten fan it Frysk. De skriuwer pakt it breed oan, en hat net allinne each foar de grammatikale aspekten fan it Ald-, East-, Noard- en Westerlauwersk Frysk, mar ek foar de ferhâlding mei de oare Germaanske talen en de maatskiplike posysje fan 'e ûnderskate farianten.

(siebren dyk)

[0979] *Publikaasjes op it mêd fan it Aldfrysk yn de jierren 1995-1997.*

By de oergong fan 'e rubryk 'Op it Mêd' fan it eardere *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* nei *Us Wurk* binne benammen de publikaasjes op it mêd fan it Aldfrysk yn in gat fallen. De redaksje sjocht op dit stuit gjin kâns mear om alles nochris wiidweidich te sinjlearjen. Om de lêzer dochs te geriven folget hjir noch al in list fan Aldfryske titels oer de jierren 1995, 1996 en 1997. Dy oer de jierren 1998 en 1999 wurde yn dit en it kommende nûmer op 'e wenstige wize behannele, sadat we dan wer 'by' binne.

N.E. Algra, 'Een datering van het 'jong' Schoutenrecht', It Beaken 59 (1997), 57-91.

W. van Anrooij, 'Dae cronica fan Hollandt. Bron en voorgeschiedenis van een Oudfries kroniekje', It Beaken 57 (1995), 1-11.

Alfred Bammesberger, 'Old Frisian fendsen and hwendsen'. Yn: Alexander Lubotsky (ed.), Sound law and analogy. Papers in honor of Robert S.P. Beekes on the occasion of his 60th birthday. Amsterdam/Atlanta (1997), 1-4.

E.H. Bary, 'Augustinus en het ongeboren kind in het Oudfries'. Yn: Gian Ackermans en Peter Nissen (red.), Kleine geschiedenissen, een bundel essays aangeboden aan Adelbert Davids. Nijmegen (1995), 46-52.

Dirk Boutkan, A concise grammar of the Old Frisian dialect of the First Riustring Manuscript. Odense (1996) (NOWELE Supplement vol. 16).

Dirk Boutkan, 'The origin of mon. The representation of Proto-Germanic *a before nasals in the Old Frisian Codex Unia', It Beaken 59 (1997), 1-13.

Dirk Boutkan, 'Oudfries edila, edela, ethela '(over)grootvader'. Yn: Han Nijdam e.a. (red.), Leven in de Oudgermanistiek. Leiden (1997), 67-71.

Dirk Boutkan, 'Puzzling datives in

]

Old Frisian. Yn: Alexander Lubotsky (ed.), *Sound law and analogy. Papers in honor of Robert S.P. Beekes on the occasion of his 60th birthday*. Amsterdam/Atlanta (1997), 5-14.

Rolf H. Bremmer, 'Old Frisian dialectology and the position of the "Ommelanden"'. Yn: Adeline Petersen en Hans F. Nielsen (ed.), *A Frisian and Germanic miscellany, published in honour of Nils Århammar*, NOWELE 28/29 (1996), 1-18.

Rolf H. Bremmer, 'Bad Frisian and bad Low German: Interference in the writings of a medieval West Frisian', *Multilingua* 16 (1997), 375-388.

Rolf H. Bremmer, 'Het ontstaan van het Fries en het Hollands'. Yn: Ph.H. Breuker en A. Janse (red.), *Negen eeuwen Friesland-Holland. Geschiedenis van een haat-liefdeverhouding*. Zutphen/Leeuwarden (1997), 67-76.

Ph.H. Breuker (red.), *Landrecht der Vriesne: tekstuitgave en commentaar*. Leeuwarden (1996).

Wybren Jan Buma, *Vollständiges Wörterbuch zum westerlauwersschen Jus Municipale Frisonum*. Leeuwarden (1996).

A. Feitsma, 'Taal en macht in de Friese middeleeuwen', *Taal en Tongval* 47 (1995), 64-79.

Tineke Looijenga en Arend Quak (ed.), *Frisian runes and neighbouring traditions. Proceedings of the First International Symposium on Frisian Runes at the Fries Museum, Leeuwarden 26-29 January 1994*. *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 45. Amsterdam/Atlanta (1996).

Hans F. Nielsen, 'The emergence of the os and ac runes in the runic inscriptions of England and Frisia: a linguistic assessment'. Yn: Volkert F. Faltings, Alastair G.H. Walker en Ommo Wilts (ed.) *Friesische Studien II. Beiträge des Föhrrer Symposiums zur Friesischen Philologie vom 7. - 8. April 1994*. Odense (1995), 19-34.

Han Nijdam, 'Een raadselachtige Friese rune. Nieuw licht op de totstandkoming van het Anglo-Friese Futhork', *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 17, nr. 2 (1996), 21-34.

Patrick V. Stiles, 'Remarks on the 'Anglo-Frisian' thesis'. Yn: Volkert F. Faltings, Alastair G.H. Walker en Ommo Wilts (ed.) *Friesische Studien II. Beiträge des Föhrrer Symposiums zur Friesischen Philologie vom 7. - 8. April 1994*. Odense (1995), 177-220.

Oebele Vries, 'Mova davn'ofriz'kikh gramot'. Yn: *Movi evropejs'kogo kul'turnogo arealy: rozvitok i vzaemodiya*. Kiev (1995), 14-22.

Oebele Vries, 'Also dat wy habbet ferdban kloppet. Die Terminologie des Friedebannes bei der Eigentumsübergabe von Immobilien in der altfriesischen Urkundensprache'. Yn: Adeline Petersen en Hans F. Nielsen (ed.), *A Frisian and Germanic miscellany, published in honour of Nils Århammar*, NOWELE 28/29 (1996), 251-271.

Oebele Vries, 'The importance of legal history for Old Frisian lexicography'. Yn: K.H. van Dalen-Oskam e.a. (ed.), *Dictionaries of Medieval Germanic Languages: a survey of current lexicographical projects*. Turnhout (1997), 135-147.

]

Oebele Vries, 'From Old Frisian to Dutch: the elimination of Frisian as a written language in the sixteenth century'. In: Brunon Synak en Tomasz Wicherkiewicz (ed.), Language minorities and minority languages in the changing Europe. Proceedings of the 6th International Conference on Minority Languages. Gdańsk (1997), 239-244.

] [0980] *Rolf H. Bremmer Jr, Thomas S.B. Johnston & Oebele Vries (útjs.), Approaches to Old Frisian Philology. Rodopi, Amsterdam/Atlanta (1998) (Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, bân 49; teffens Estrikken 72). 343 siden, Dfl. 150,-.*

Dizze samling Aldfryske stúdzjes moat sjoen wurde as opfolger fan 'e bondel *Aspects of Old Frisian Philology* fan 1990. De titel is wer mei rjocht keazen, want it boek jout in grut ferskaat. Hoewol net rjocht sa tsjok as de pil fan 1990, mei dit boek fan krapoan 350 siden der ek wêze. Krekt as yndertiid tekenet Rolf Bremmer wer foar it foaropwurd. Hy giet dêryn nei wat der sûnt 1990 allegearre op it Aldfryske mêd út 'e wei set is en jout in yntroduksje ta de bydragen yn dizze bondel.

Fierwei de langste dêrfan is N.E. Algra syn stúdzje oer "The relation between Frisia and the Empire from 800-1500 in the light of the eighth of the *Seventeenth Statutes*". Op basis fan 'e achtste, mar dy net allinne, fan 'e 17 kêsten jout er in yngeande analyze fan guon (rjochts)histoaryske tastannen yn it midsieuske Fryslân. Benammen de ferhâlding ta de kening en de ûnderskate befolkingsskiften krije it omtinken. Bysûndere handich binne de twa taheakken mei in kroanologysk oersjoch fan 'e wichtichste histoaryske feiten en rjochtsboarnen.

Ek op it snijpunt fan tekst en maatskippij sit Thom Johnston syn stúdzje oer hoe't de ideology fan 'e Fryske frijheid him opponearret yn 'e Aldfryske literatuer. Dy ideology beakenet er ôf oan 'e hân fan 'e sân kritearia Karelsprivileezje, Kristendom tsjinoer heidendom, de Opstalsbeam, de sân seelannen en de biedwurden *fria fresca*, *fry ende freesk* en *frisesk riucht*. Dêrnei wurde de teksten en de hânskriften op har al of net ideologysk karakter ûndersocht. Ien fan 'e oantreklike kanten fan dit fierders ek tige lêsbere artikel is dat der nei stribbe is om it folsleine Aldfryske korpus yn it ûndersyk te beheljen.

Wat op in smeller mêd beweecht him Brian Murdoch syn detaljearre stúdzje by de prologen fan de 17 kêsten en 24 lânrjochten. Dy besteane sa op it each út nochal ferfeelsume opneamings fan rigen pommeranten, mar Murdoch slagget it om ien en oar yn in Jeropeeske kontekst te pleatsen en de autoriteitjaande funksje derfan te ferdútsen. De ferskillen dy't der tusken de ûnderskate Aldfryske hânskriften besteane, wurdt ek wiidweidich omtinken oan jûn. Inselde opset fan it sykjen nei parallellen oarsearne wurdt folge troch Thomas D. Hill yn syn "Two notes on the Old Frisian *Fia-eth*". Foar twa passazjes yn dy tekst mient er pendanten yn 'e Ingelske tradysje oanwize te kinnen. Hill hat ek each foar de literêre kwalitei-

]

ten fan 'e teksten, mar dat tema stiet hielendal sintraal yn Daniel O' Donnell syn artikel "The spirit and the letter: literary embellishment in Old Frisian legal texts". Oan 'e hân fan in pear lânrijchten en de dialooch yn 'e tekst *Asega riucht* yn hânskrift F filosofearret er oer de fraach yn hoefier oft de literêre opsnolkerij yn dy rjochtsteksten in funksje hân hat.

It ferlykjende perspektyf ûntbrekt spitigernôch yn Annemarth Sterringa har "The most miserable women of all: widows in medieval Frisia", dêr't yn neigongen wurdt wat der yn it Aldfryske rjocht yn brede sin sein wurdt oer widdo's. As ynfintarisasaasje is it stik handich, mar foar in skerper byld fan de werklike maatskiplike posysje fan sokke froulju soe der eins in ferfolch komme moatte dêr't ek oarsoartige boarnen yn behelle wurde. Dus eins in bytsje lykas Rolf H. Bremmer Jr. yn dizze bondel dien hat yn syn ûndersyk nei skellerij yn 'e Aldfryske boarnen. De klassike rjochtshânskriften smite datoangeande net folle op, mar de Ljouwerter Stedstiole, en benammen de Snitser Resesboeken, blike in rike boarne te foarmjen. Bremmer giet net allinne yn op it talige, leksikologyske aspekt fan 'e misledigjende wurden, mar sjocht ek nei de maatskiplike kontekst.

Dyselde kombinaasje is ek te finen yn Oebele Vries syn artikel "*Nijaer is sijd ende pliga allijna in Freesland: Die Terminologie bei der Ausübung des Nâherrechts im Altfriesischen*". Vries ferfettet hjir syn rige stúdzjes nei juridyske wurdfjilden binnen de Aldfryske oarkonden. Diskear is it rjocht op earste keap troch famylje of buorlju oan bar, dat him konsintrearret op en om it Aldfryske wurd *niaer* en de gearsettings, ôfliedings en ferbinings dêrmei.

Twa artikels besjogge it Aldfrysk om sa mar te sizzen fan 'e bûtenkant. Kees Dekker giet detaillearre en goed dokumintearre yn op 'e stúdzje fan it Aldfrysk yn 'e 17de ieu troch Junius, mar benammen troch Vlitius en de Ingelskman Thomas Marshall. Dit part fan 'e skiednis fan 'e Fryske taalkunde liket no goed yn kaart brocht te wêzen. Norbert Voorwinden moat der in bealichfol wurk oan hân ha om út te finen wêr't en hoe't yn 'e Dútse midsieuske literatuer de Friezen foar de hearen komme. Dêrneffens is it risseltaat fan syn speurwurk meager te neamen. De Friezen komme benammen as krúsfearthongers en as keaplju nei foaren. Men freget jin oars wol ôf oft der yn saaklike, en benammen yn platdútske teksten noch net mear oan it ljocht komme kinne soe.

De bondel befettet fjouwer mear taalkundige stúdzjes. Noch wat op 'e grins leit miskien de bydrage fan Concetta Giliberto, dy't nochris wer yn 'e pleit giet foar it bestean fan in eigen Fryske runetradysje, yn neifolging fan en stipe jaand oan ideeën fan Arend Quak, en kontra H.F. Nielsen, dy't der de nedige fraachtekens by set hat. Har arguminten binne benammen geografysk, mar ek taalkundich en runologysk. Foar de frisistyk bekende stof jout R. Nigel Smith yn syn "Aspects of the graphonomy of Old Frisian". It is yn wêzen de âldbewende grafematyk, mar sûnt it

]

foneembegryp wat yn it neigean rekke is, no troch Smith ta “grafonomy” omdoopt, en tagelyk optúgd mei techniken út ’e autosegmintele en dependinsjefonology. Neidat ien en oar wiidweidich útlein en útwurke is, nimt er in stikmennich fariaasjes op it harspit lykas <t> ~ <th>, de werjefte fan ’e assibilaasje, en it meast wiidweidich de wiksel yn ’e skriuwwize fan ’e fokalen. De Aldfryske brekking wurdt ek noch even neamd, mar dêrfoar kinne jo better terjochte yn Dirk Boutkan syn bydrage “On labial mutation and breaking in Old Frisian”. Boutkan hâldt út dat dy Aldfryske brekking allinne wurke hat op ’e fokaal *e*, en net ek op *i*, sa’t earder wol útholden is. De skriuwwize *iu* yn Riustringer telwurden soe neffens him lykwols net troch brekking ûntstien wêze, mar troch “labial mutation”, in fonetysk foarútrinnen op in *w*-eftich ilemint yn ’e folgjende syllabe. Ik kin hjir oars net neilitte om der op te wizen dat it alle kâns hat dat it troch Boutkan opfierde Skiermûntseager *pjocht*, Ned. *plecht*, ‘foardek op in skip’, in spoekfoarm is.

Ik kin mis wêze, mar it soe my net fernuverje dat fan alle artikels yn dizze bondel Robert D. Fulk sines oer “The chronology of Anglo-Frisian sound changes” úteinliks it heechste op ’e sitaasjeljedder komme sil. It stik giet yn tsjin in yn 1995 yn *Friesische Studien II* ferskynde lêzing fan Patrick V. Stiles, dy’t de Anglo-Fryske teze, it idee dat it Ingelsk en it Frysk in mienskiplike faze trochmakke hawwe, nei de fodkoer ferwiist. Mar neffens Fulk is it wol deeglik sa dat de beide talen in tal mienskiplike feroarings, en net ûnbelangryk, yn deselde folchoarder, trochmakke ha.

It oantreklike fan dizze bondel, en fan syn foargonger fan 1990, is, dat in grut tal stúdzjes oer it Aldfrysk yn ien bân byinoar brocht is, en dat dy tanksij opnimmen yn ’e searje *Amsterdamer Beiträge* ek in grut ynternasjonaal publyk ûnder eagen komt. Noch wichtiger faaks is dat it de redaksje wer slagge is om gâns lju fan bûten de frisistyk der yn te beheljen. Yn 2006 mar wer? (siebren dyk)

[0981] *Hans Goebel e.o. (eds.), Kontaktlinguistik/ Contact Linguistics/ Linguistique de contact; ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung [...]. Berlin/New York (1997).*

Al wer eefkes lyn is yn twa mânske dielen (tegearre mear as 2000 siden) it boppeneamde wurk ferskynd. Yn it earste part komme yn 115 haadstikken, ûnderbrocht yn 8 ôfdielingen, algemiene aspekten fan ‘Kontaktlinguistik’ oan ’e oarder, yn it twadde binne 124 haadstikken (9 ôfdielingen) te finen oer taalkontaktsitewaasjes yn Europa. Yn ’e ôfdieling ‘Sprachkontakte in Westeuropa’ stiet in haadstik oer Westerlauwersk Frysk: Durk Gorter, ‘Dutch-West Frisian’ (s. 1152-1157). De ôfdieling ‘Sprachkontakte in Mitteleuropa’ befettet trije bydragen oer it Frysk: Bo Sjölin, ‘Deutsch-Nordfriesisch’ (s. 1777-1782), Alastair Walker, ‘Dänisch-Nordfriesisch’ (s. 1782-1786)

]

en Marron C. Fort, 'Deutsch-Ostfriesisch' (s. 1786-1790). De haadstikken binne neffens in fêst mal opset: oan de hân fan 9 punten jouwe de auteurs yn it koart in byld fan de oanbelangjende taalkontaktsitewaasje. It giet om dizze 9 kapstokjes (ik sitearje yn it Dútsk): 1. Geographie und Demographie; 2. Geschichte; 3. Politik und Wirtschaft; 4. Statistik und Ethnoprofil; 5. Soziolinguistische Lage; 6. Sprachpolitische Lage; 7. Allgemeines kontaktlinguistisches Porträt; 8. Kritische Wertung; 9. Bibliographie (in Auswahl).

Oer it generaal is it de fjouwer neamde auteurs aardich slagge om yn koart bestek gâns ynformaasje oer har ûnderwerp te jaan. Likegoed hie der sûnder al tefolle muoite noch wol mear yn sitten. Sa mist men foaral ynformaasje oer de (histoaryske) gearhing tusken de trije Fryske taalgebieten. De wol hiel globale taalkaartsjes (op 'e siden 2000-2001 en 2054-2055) kinne dat tekoart net goedmeitsje. Fierder kin men jin ôffreegje oft it Noardfrysk (op dizze wiize) wol twa kear beskreaun wurde moast: der is no frijwat oerlaap yn 'e bydragen fan Sjölin en Walker.

It haadstik oer it Westerlauwersk Frysk hat my it minste foldien. Ik moat my beheine ta in inkelde opmerking. Dúdlik yn tsjinstelling ta syn trije kollega's jout Gorter (yn paragraaf 7) gjin inkelde konkretisearing fan de (wichtige) ynterferinsjeproblematyk. Hy hat nammers hielendal net folle each foar de talige kant fan de twatalichheidssitewaasje Nederlânsk-Frysk. Op dat punt lit de wol hiel selektive literatuerlist jin ek fierhinne yn 'e steek, wylst der de lêste jierren bygelyks oer ynterferinsjes Nederlânsk-Frysk no krekt in hiel protte skreaun is. Hielendal ûnbetrouber is it byld dat Gorter fan it frisistysk ûndersyk jout: hy skriuwt deagemoedereard op dat allinnich de Fryske Akademy (dêr't G. meiwurker fan is) oan sok ûndersyk docht en hy giet dêrmei (dus) foarby oan de universitêre frisistyk yn Grins. Ek de (wittenskiplike) learare-oplieding oan 'e RUG is, oars as de (net-wittenskiplike) opliedingen yn Ljouwert, yn Gorter syn foarstelling fan saken gjin plak foar.

(pieter breuker)

[0982] *Bo Sjölin. 'Sprachverdrängung und 'RLS'. Zur deutsch-friesischen Kontaktsituation'. Yn: Wolfgang W. Moelleken en Peter J. Weber (eds.), Neue Forschungsarbeiten zur Kontaktlinguistik (Plurilingua 19). Bonn (1997), 467-474.*

Mei oan de hân fan Joshua Fishman syn R(eversing) L(anguage) S(hift)-model (1991) analysearret Sjölin de taalkontaktsitewaasje (Heech-)dútsk-Noardfrysk (dy't neffens him gâns, net neier neamde parallellen mei de Nederlânsk-Fryske twatalichheidssitewaasje sjen lit). Sjölin is net optimistysk om it Noardfrysk in nij libben yn 'e mienskip te jaan. Sa achtet er it op twa beukerskoallen útfierde 'Pilotprojekt zum außerschulischen Spracherwerb' yn de gemeenten Süderende (Föhr) en Lindholm (fêstewâl), mei as doel 'die Wiedereinführung des Friesischen als all-

]

gemeine Umgangssprache', mislearre. Sjölin liket ta de konklúzje te kommen dat it Noardfrysk yn ien fan de lêste stadia fan Fishman syn achttreps model foar taalferkringing sit. Om jin in better byld foarmje te kinnen fan Sjölin syn dochs wol apodiktyske útspraken, soe in neiere útwurking en konkretisearing fan dit oars nijsgjirrige artikel net ferkeard wêze.

(pieter breuker)

[0983] *J. van der Kooi & H. Niebaum (útsj.), Tussen Vlie en Wezer. Verzamelde bijdragen tot de Friese, Oostnederlandse en Nederduite naamkunde van Rudolf A. Ebeling. Stichting Sasland, Groningen (1999) (Nedersaksische Studies nr.17; Estrikken nr. 75). XII + 263 siden, Dfl. 35,-.*

By Ebeling syn ôfgean as nammekundige ferbûn oan it Nedersaksisch Instituut yn Grins is him as ien fan syn ôfskiedskadoos in bondel mei syn sammele artikels meijûn. Altyd nuttich, sokke útjeften, want alles stiet no moai tagonklik byinoar. Miskien hat de wittenskip ek wol safolle oan sokke sammelbondels as oan 'e by datsoarte gelegenheden ek net ûngebrûklike eare- of feestbondels. Oan dat sjenre hat Ebeling sels oars wakker meidien. Sa dûkt er binnen de frisistyk op yn 'e bondels foar Buma (1970), Oosterhout (1972-73), Spenter (1979) en Miedema (1984), en hat er yn it Festschrift foar Goossens (1995) ek in bydrage, diskear oer it einichste illemint *-stra* yn famyljenammen. De Eastfries Ebeling hat fansels benammen aardichheid hân oan 'e nammen yn Eastfryslân, mar sa't de titel fan it boek al seit, Westerlauwersk Fryslân wurdt ek net fergetten, byg. mei bydragen yn 'e rige *Fryske Nammen*. Wat it Fryske part fan it boek oangiet binne it nammers foaral de famyljenammen dy't it omtinken krije.

(siebren dyk)

[0984] *Siemon Reker, Huitema, Bootsma en andere familienamen in Friesland anno 1947. Een retrograde lijst. Stichting Sasland, Groningen (1999) (Nedersaksische Studies nr. 18; Estrikken nr. 76). XX + 99 siden, Dfl. 20,-.*

By gelegenheid fan Ebeling syn ôfskied is tagelyk in boekje útkommen mei de by de folkstelling fan 1947 yn Fryslân registrearre efternammen. It bysûndere is hjir dat de list fan efteren nei foaren alfabetisearre is, sadat it dus maklik sykjen is op it einichste illemint. At in namme faker as 50 kear foarkaam, is boppedat it tal foarkommens notearre. Tagelyk mei dizze samling Fryske famyljenammen hat besoarger Siemon Reker by deselde útjouwer ien foar Grinslân útkomme litten (*Bolt, Hoeksema en andere familienamen in Groningen anno 1947. Een retrograde lijst*). Mei de al yn 1987 troch Ebeling besoarge retrograde list foar Drinte kin der no mar ferlike wurde. Reker docht dêr yn syn ynlieding in pear oansetten ta. De útkomst is dat Grinslân hyltyd in tuskenposysje ynnimt. Fryslân hat de measte nammen op *-a* (hast 40%!) en

] de measte nammen neffens klassyk mal: Latynske op *-us* (Posthumus, Cuperus) en Grykske op *-ides* (Simonides, Hilarides), mar nammen op *-ing* (Hidding) komme dêrfoaroer mar in bytsje foar.

(siebren dyk)

[0985] *A. Sassen, 'Uitspraak en spelling van het Groningse equivalent van woorden als Ndl. vlijen', Driemaandelijks Bladen 51 (1999), 1-6.*

De ûnderwilens ferstoarne Grinzer âld-heellearer Nederlânske taalkunde Albert Sassen komt nei oanlieding fan it lemma *vlei* yn Van Dale '(gew.) vlies op de oppervlakte van een vloeistof, vel op gekookte melk e.d.' op it Grinslanner wurd mei deselde foarm en betsjutting. Yn it Frysk hawwe wy it dan fansels oer *flij*. Nei in navenant lange skôging oer wat no de gaadlikste stavering foar it twilûd yn dit wurd, en nammers ek noch fan oare Grinzer twilûden, is, komt er ek noch even op it komôf fan it wurd. Hy fersmyt in ferbining mei it Noardhollânske eigenskipswurd *vlaai* 'stinkend', en pleitet yn neifolging fan Molema foar in konverzje út it tiidwurd *flije*, Nederlânsk *vlijen* wei.

(siebren dyk)

[0986] *Elżbieta Wąsik, 'Domänen und Aufgaben der externen Sprachbeschreibung: Am Beispiel des Friesischen'. Yn: N. Reiter (útj.), EuroLinguistik. Ein Schritt in die Zukunft. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden (1999), 303-316.*

Dizze bydrage oan in yn 1997 op it jachtslot Glienicke by Berlyn holden sympoasium bestiet út twa parten: in programmatysk en in tapast. Yn it foarste diel makket de skriuwster in ûnderskied tusken ynterne (it taalsysteem sels) en eksterne taalbeskriuwing. Foar de lêste set se op in rychje wat jo dêr allegearre wol net oan dwaan kinne soene, útgeande fan in globale ferdieling oer wittenskippen as psychology, sosjology, antropology, en dat hyltyd fierder útinoartyskjend. It wurdt dúdlik dat der sa dan hiel wat te dwaan is. De tapassing op it Frysk is dêrneffens dan wat teloarstellend, mar faaks hawwe de hjir opneamde weetsjes oer it Frysk foar de dielnimmers oan it sympoasium wol nij west.

(siebren dyk)

[0987] *Elżbieta Wąsik, Ekologia języka fryzyjskiego. Z badań nad sytuacją mniejszości etnolingwistycznych w Europie. Wrocław (1999) (Acta universitatis Wratislaviensis 2118; Studia Linguistica XIX). 136 siden*

Wąsik har yn 1995 oan 'e universiteit fan it eardere Breslau ferdigene dissertaasje is no by dyselde universiteit offisjeel publisearre. It kreas útjûne boekwurkje telt 128 siden, mar dy binne spitigernôch yn it Poalsk. Gelokkich komt der noch in Ingelsktalige gearfetting fan goed 5 siden efteroan. Dy gearfetting komt fier-

]

hinne oerien mei it hjirboppe behannele artikel. Wol is der mear omtinken foar in oersjoch fan 'e bestudearring fan it Frysk. De skriuwer konkludearret dat der oant no ta gjin grut standertwurk is dêr't alle aspekten fan alle dialekten yn behannele wurde, en neamt it ek spitich dat de bestudearring fan 'e eksterne aspekten fan west-, east- en noardfrysk sadanich west hat dat dy gebieten net goed mei-inoar te ferlykjen binne. Foar lju mei belangstelling: de priis fan it boekje is 29 Poalske złoty. Bestelle giet nei alle gedachten it maklikst fia de elektroanyske post: marketing @wuwr.com.pl

(siebren dyk)

[0988] *Östen Dahl (bes.), Tense and Aspect in the Languages of Europe. Mouton de Gruyter, Berlin/New York (2000).*

Yn dit sechde diel fan it grutte EUROTYP-projekt, dat him mei de typology fan 'e jeropeeske talen dwaande hâldt, steane twa stikken dêr't it Frysk omtinken yn kriget. Tige wiidweidich komme de (Noard- en Westerlauwersk) Fryske data te praat yn Karen H. Ebert har artikel 'Progressive markers in Germanic languages'. It is dêr yn te rêden om de fraach hoe't progressyf aspekt (dat oantsjut dat in hanneling 'oan 'e gong' is) yn 'e grammatika's fan 'e ûnderskate Germaanske talen út-drukt wurdt. Yn it Noard- en Westerlauwersk Frysk giet it dan benammen om twa konstruksjes, de PREP-konstruksje (*Hat as uun't köögin/Hja is oan 't itensieden*) en de POS-konstruksje (*Hi sat tu leesen/Hy sit te lêzen*). Nijsgjirrich binne de subtile ferskillen tusken de Fryske dialekten. Yn it Noardfrysk binne bgl. oars as yn it Westerlauwersk Frysk gjin (net-ynkorporarre) objekten mooglik (**Hi sat at bleed tu leesen*^{OK}*Hy sit de krante te lêzen*). Sjoch foar in apart artikel oer de oerienkomsten en ferskillen tusken de Fryske dialekten op dit stik ek Ebert & Hoekstra, 'The progressive in West Frisian and North Frisian - similarities and areal differences' (Festschrift Århammar, Odense/Bredstedt 1996, 81-101).

Wichtich foar de Frisistyk is ek it artikel fan Caspar de Groot oer 'The Absentive'. De Groot besprekt de absentyf, in grammatikale kategory dy't oant no ta net as sadanich identifisearre wie yn 'e grammatika's. It giet dêrby om konstruksjes dy't 'ôfwêzichheid' útdrukke en gauris giet dêr in progressyf aspekt mei mank. Foar it Frysk jout De Groot allinnich foarbylden út it Fering, it Noardfryske dialekt fan it eilân Feer, mar dy kinne meastepart streekrijucht nei de oare Fryske dialekten, bgl. it Westerlauwersk Frysk, oerset wurde (*Jan as (ütj) tu boksin/Jan is (üt) te boksen; A hingst as tu beslaunen/It hynder is te beslaan*). Wat De Groot hjir as absentyf oantsjut, is yn 'e Fryske grammatika ek bekend as preposisjonele TE-ynfinityf.

(jarich hoekstra)

[0989] Ph.H. Breuker, *Konst voedt 's mensen geluk. It Makkumer dichtgenoatskip (1773-1777). Stichting Ald Makkum, Makkum (2000) (Statum-rige nr. 3). 159 siden, Dfl. 25,-.*

Breuker syn boek bestiet út twa parten. Yn it earste diel jout er de lêzer in yndruk fan in Makkumer dichtselskip út de twadde helte fan de 18de ieu en fan de minsken dy't dêr warber yn wienen; yn it twadde part fine wy in kar fan de fersen en stikjes proaza dy't yn it ramt fan it selskip skreaun waarden. Breuker ljochtet de fersen ta en jout dwersferbannen, parallellen en ûntljeningen oan. Yn it earste part giet Breuker yn diskusje mei earder ûndersyk fan benammen it wurk fan Cynthia Lenige, dy't ek lid west hat fan it selskip. It liket derop dat de publikaasje *Met en zonder lauwerkrans. Schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd 1550-1850* (1997) fan A.M. Schenkeveld-Van der Dussen foar Breuker de oantrún west hat om syn ûndersyk fan it Makkumer dichtselskip *Konst voedt 's mensen geluk* oan it grutte publyk oan te bieden. Yn Schenkeveld har antology komme in stik as wat Fryske dichteressen foar. Ien dêrfan is de ek út it Fryske literêre ferline ferneamde Cynthia Lenige. Breuker is fan betinken dat har wurk wolris wat tefolle priizge is en seit oer de bewûndering dy't Cynthia Lenige tafallen is: 'It sil de lêzer lykwols net ûntgean dat ik frij kritysk bin. It ferskil (yn wurdearring, E.J.B.) skriuw ik foar in part ta oan it feit dat se jong stoar en fral dat se in frou wie, want dy beide dingen wurkje troch de tiid hieltyd wer yn har foardiel' (s. 36). *Konst voedt 's mensen geluk* makket de yndruk frijwat hastich skreaun te wêzen. Sa no en dan rint de tekst net en yn it twadde part fine wy nochalris werhellingen en net útwurke opmerkingen. Lykwols is it de muoite wurdich dat dizze samling 18de-ieu-ske selskipspoëzij tagonklik wurden is en de omtrekken fan in Frysk Ferljochtingsselskip sketst binne.

(liesbeth brouwer)

[0990] Durk Gorter, 'A Frisian update of Reversing Language Shift'. Yn: Joshua A. Fishman (ed.), *Can threatened languages be saved? Reversing Language Shift, revisited: a 21st century perspective (Multilingual Matters 116). Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney (2001), 215-233.*

Sûnt de jierren '90 fan de foarige ieu hat Joshua Fishman besocht ynhâld te jaan oan syn ideeën oer it op- en omkearen fan it proses wêryn't memmetaalsprekkers fan in minderheidstaal oergean op it brûken fan in mearderheidstaal (taalferskowing). Yn it foaropwurd fan dit boek seit

Fishman dat teoretyske ûnderbouwing fan dy oanpak tige belangryk is, en dat foarútgong op dat mêd allinnich komme kin troch diskusje mei oare wittenskippers. Dit boek konfrontearret dêrom Fishmans meast resinte ideeën oer ‘reversing language shift’ (RSL) mei 17 ‘case’-stúdzjes. Ien fan dy gefallen is it Frysk, en dat is nijsgjirrich omdat Fishman yn syn earste publikaasje oer dit ûnderwerp (yn 1991) ek it Frysk as ien fan de tapassingen brûkt hat (yn fergeliking mei it Baskysk). Dat ferklearret ek de titel fan Durk Gorter syn bydrage oer it Frysk oan dizze bondel.

Gorter begjint mei in weromsjen nei 15 jier taalbelied oangeande it Frysk. Dy perioade wurdt neffens him typearre troch (a) ynternasjonalisearing fan it taalbelied yn Europeeske kontekst; (b) formele legalisaasje; (c) stabilisaasje fan de taalsitewaasje yn Fryslân. De ynternasjonalisearing fan it taalbelied hat mear omtinken yn Nederlân brocht foar it belang fan taalpolitike ûnderwerpen, ek al hat it de hâlding fan de ryksoerheid foar it Frysk oer noch net echt feroare. Wat de formele legalisaasje fan it Frysk oangiet besprekt Gorter koart fjouwer grutte stappen foarút: de bestjoersoerienkomsten tusken provinsjale en ryksoerheid fan 1989 en 1993; de wetlike regeling fan de posysje fan it Frysk yn it offisjele ferkear (Algemene Wet Bestuursrecht 1995); de wet oangeande it Frysk yn ‘e rjochtseal (1997); de ratifikaasje fan it Europeeske Hânfest foar minderheidstalen (1998). De seksje ‘stable language relationships’ beheint him ta ûndersyk fan Gorter sels, en hy kin dêrom, net foar de earste kear, komme mei it wippelige ferhaal fan de stabiliteit fan it Frysk. Ek syn konstatearring oan ‘e ein fan dy seksje dat dy stabiliteit paradoksaalgenôch gearfalt mei in fersterking fan de posysje fan it dominante Nederlânsk bringt him net op ‘e gedachte dat dy stabiliteit wolris op ‘wishful thinking’ berêste kin. Gorter beslút syn bydrage mei in op ‘e nij besjen fan Fishmans stappeplan foar RSL fan it Frysk. Gorter konkludearret ‘that things have, on the whole, not gotten worse for Frisian’ (s. 230), mar lit dat folgje troch in list fan saken dy’t sjen litte dat it krekt beroerder wurden is. Yn dy diskusje komt er ek mei in ûnkritiske tapassing fan it konsept ‘diglossy’ op ‘e Fryske taalsitewaasje. Foar dit konsept binne komplemintêre funksjonele ferdieling en in ferskil yn sosjale status krúsjaal. It is net dúdlik oft dy beide aspekten wol oanwêzich binne yn de ferhâlding tusken it Frysk en it Nederlânsk fan hjoed en juster. Dat freget om in yngeande analyze fan de funksjes fan dy talen, in analyze dy’t sintraal stean moat yn elke tapassing fan Fishmans model (sjoch s. 9-13).

(germen j. de haan)

[0991] Durk Gorter, Alex Riemersma en Jehannes Ytsma, ‘Frisian in the Netherlands’. Yn: Guus Extra en Durk Gorter (eds.), *The other languages of Europe. Demographic, sociolinguistic and educational perspectives (Multilingual Matters 118)*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney (2001), 103-118.

Dit boek is it risseltaat fan in konferinsje fan wittenskippers en beliedsmakkers oer autochtoane en allochtoane minderheidstalen holden fan 28-30 jannewaris 2000 yn Oegstgeest. It doel fan de konferinsje wie om nei te tinken oer in mear yntegrearre oanpak fan ûndersyk fan en belied oangeande minderheidstalen. De fersprieding, status en libbenskrêft fan autochtoane en allochtoane minderheidstalen waard ferlike fanút demografysk, sosjolin-gwistysk (mei dy term wurdt yn dit boek ‘taalsosjologysk’ bedoeld) en ûnderwiisperspektyf. De ynhâld fan dit boek bestiet foar twatredde part út in bondeling stikken fan saakkundigen dy’t in beskriuwing jouwe fan in minderheidstaal yn it ramt fan de lidsteat fan de Europeeske Uny dêr’t dy taal foarkomt. It oare tredde part behannelet minderheidstalen fan bûten Europa. Durk Gorter, Alex Riemersma en Jehannes Ytsma beskriuwe de demografyske, taalsosjologyske, politike en ûnderwiisstatus fan it Frysk yn Nederlân (s. 103-118). It part oer demografyske status jout absolute en relative sifers oer it tal sprekkers en migraasje. Oer de foar taalbehâld belangrike faktor ‘mingde houliken’ wurdt neat sein. It taalsosjologyske part befettet ynformaasje oer de taalfariëteiten yn Fryslân (mei in opmerklike omskriuwing fan it Stedsk as Nederlânsk dialekt mei sterke leksikale en fonetyske Fryske ynfloed; neffens my is it krekt oarsom), en oer hâldingen foar it Frysk oer. Fierder is it foaral in gearfetting fan Durk Gorter en Reitze Jonkman (1995), *Taal yn Fryslân op 'e nij besjoen*. It (grutte) funksjonele ferskil tusken sprutsen en skreaun Frysk hie besprek wurdich west. It part oer de politike status jout omtinken oan de posysje fan it Frysk yn offisjeel en juridysk ferkear, en oan it Hânfest fan de Rie fan Europa. Ta beslút wurdt de posysje fan it Frysk yn de ferskillende foarmen fan ûnderwiis beskreaun.

(germen j. de haan)

[0992] Uli Lutz, Gereon Müller & Arnim von Stechow, *Wh-Scope Marking*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia (2000).

De namme Inge Hiemstra is yn 'e Frisistyk faaks net sa bekend. Hja hat mar ien, mar dan wol in hiel wichtich artikel skreaun: ‘Some aspects of Wh-Questions in Frisian’ (NOWELE 8, 1986, 97-110), basearre op har net-publisearre doktoraalskripsje. Op dat stik is se te ferlykjen mei De Waart en dy syn paadsljuchtsjend ienlingsartikel oer de *en* + ymperatyf-konstruksje.

Hiemstra lit yn har artikel sjen dat it Frysk, lykas in stikmannich oare talen op 'e wrâld (bgl. Dútsk, Hongaarsk, Hindi), in saneamde Wh-Scope Marking strategy hat. Dy uteret him yn it Frysk sels op twa manieren, yn in *wat...Wh*-konstruksje (*Wat tinkst, wa't it dien hat?*) en in *Wh...Wh*-konstruksje (*Wa tinkst, wa't it dien hat*). Yn beide konstruksjes stiet it eigentlike fraachwurd yn 'e bysin – wat nuver is om't *tinke* gewoanwei gjin fraachsinn by him ha kin

(**Ik tink, wa't it dien hat*) – en wurdt it berik (de 'scope') fan it fraachwurd oantsjut troch it wurdsje *wat* of troch in kopy fan it fraachwurd oan it begjin fan 'e haadsin.

Wh-Scope Marking is út in teoretysk eachweid tige nijsgjirrich, benammen yn 'e ginnerative grammatika, om't it alderhanne fragen opropt oangeande Wh-ferskowing, it nei foaren ta ferpleatsen fan fraachwurden. Gâns fan dy fragen wurde behannele yn 'e artikels yn 'e hjir oankundige bondel. Dêrby docht it Frysk ek in sint yn it ponkje; de Fryske konstruksjes en Inge Hiemstra har artikel (ien fan 'e earste ginnerative besprekken fan it ûnderwerp!) wurde yn trije fan 'e tsien artikels neamd en/ of besprutsen: yn Lisa Lai-Shen Cheng har 'Moving Just the Feature', Gisbert Fanselow & Anoop Mahajan har 'A minimalist Theory of Wh-Expletives' en yn Tilman N. Höhle syn 'The W...W-Construction: Appositive or Scope Indicating?'.
(jarich hoekstra)

[0993] *Dirk Boutkan & Arend Quak (útjs.), Language Contact. Substratum, superstratum, adstratum in Germanic languages. Rodopi, Amsterdam/ Atlanta (2000) (Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Band 54).*

Dizze jefte fan 'e Amsterdamer Beiträge giet oer substraat ensfh. yn ferbân mei Germaanske talen. Yn trije artikels komt dêrby it Frysk oan 'e oarder. Cor van Bree giet op grûn fan eardere ûndersiken fan Eric Hoekstra der fan út dat fêststeld is dat it Grinslânsk en it Westfrysk op in Frysk substraat tebek geane. Yn dit artikel wol er witte yn hoefier oft dat substraat noch nei it suden ta te fernimmen is. Dêrta hat er yn Drinte acht en yn Oerisel trije plakken op syntaktyske ferskynsels ôffrege. Dat binne de griene folchoarder yn 'e ferbale einkloft, it IPP-effekt, foarkar foar sirkumposysjes ynsteed fan preposysjes, ûntbrekken fan partitatyf (*d)er, te*-ynfinitiven, brûken fan *gean* as helptiidwurd en nomenynkorporaasje. Der komt yndied út dat nei it suden ta it Fryske karakter fan 'e ferskynsels ôfnimt, dat Drinte in oergongsgebiet foarmet, en dat alsa dêr oant op in hichte Frysk substraat oannommen wurde mei. It artikel nimt lykwols in apartige draai yn 'e lêste paragraaf. Dêryn stapt Van Bree de Dútske grins oer, en dan docht bliken dat dy saneamde typysk Fryske ferskynsels, op nomenynkorporaasje nei dan, oer in hiel grut gebiet yn it noardwesten fan Dútslân normaal binne. Oan in Frysk substraat falt dan lykwols net mear te tinken. It Frysk soe binnen it kontinintale Westgermaansk dan net langer de útsûndering wêze, mar krekt it Nederlânsk soe der útkippe. Yn dat ljocht soe it ôfnimmen fan Fryske ferskynsels nei it suden ta dus krekt ynterpretearre wurde moatte as in opkringen fan Nederlânske ferskynsels nei it noarden ta.

Eric Hoekstra en Marjo van Koppen besjogge yn "Het Bildts als resultaat van Fries-Hollands taalcontact" de posysje fan it Bildtsk tusken it Frysk en it Hollânsk yn. It stik stiet yn 'e tradysje fan Hoekstra syn ear-

dere ûndersiken nei it Westfrysk en it Grinslânsk en fan Van Bree sines nei it Stedsfrysk. It oanbelangjende dialekt wurdt dêrby op in grut ferskaat oan taalfeiten ferlike mei de beide beynfloedzjende talen. Op grûn fan Van Coetsem syn taalkontaktteory wurdt ek yn dit gefal konkludearre dat it Bildtsk op Frysk substraat grûndearre is. Ferlike mei it Stedsk skaaie in pear ferskynsels wat mear nei it Hollânsk út, dat de ynfloed fan Hollânske memmetaalsprekkers liket in fraksje grutter west te hawwen. De opfallendste ôfwiking yn dat ferbân is it systeem foar de foarming fan it ferlytsingswurd, dat troch deselde auteurs yn in apart artikel (“Het diminutiefsysteem in het Bildts: Fries of Hollands?”) behannele wurdt. Dat liket op it earste each dochs mear op it Nederlânske as op it Fryske systeem, en de auteurs litte sels sjen dat itselde systeem, û.o. mei it efterheaksel *-(e)chy*, no noch eksakt sa foarkomt yn it Hollânske dialekt fan Gouda. Omdat de ferlytsingswurdfoarming op it grinsflak fan derivasjonele morfology en it leksikon sit, past dat oanlearen fan dat Hollânske systeem neffens de auteurs sk oan yn it ramt fan ‘e taalkontaktteory. Spitich is dan dat yn dit artikel it Stedsk net oan ‘e oarder komt: dat hat nammentlik gewoan it Fryske systeem holden.

(siebren dyk)

[0994] Eric Haeberli, ‘On the word order ‘XP-subject’ in the Germanic languages’, *The Journal of Comparative Germanic Languages* 3 (1999), 1-36.

Yn dit brede oersjoch oer de Germaanske talen wurdt ek it (westerlauwerske) Frysk meinommen. It giet dêrby om sinnen as *Nei alle gedachten hat de post ús juster fergetten*, dy’t ek foarkomme kin mei in fariant dêr’t it wurdsje *juster* him tusken de persoansfoarm en it ûnderwerp yn krongen hat: *Nei alle gedachten hat juster de post ús fergetten*. Dy mooglikheid dat in oare konstituïnt noch foar it ynfertearre ûnderwerp stean kin, hat it Frysk mien mei bygelyks it Hollânsk, Jiddysk en Dútsk, mar yn it Afrikaansk en West-Flaamsk kin de konstruksje net. Haeberli besiket om yn it ramt fan Chomsky syn minimalistyske teory in ferklearring te jaan fan it al as net foarkommen fan it ferskynsel. In earste betingst is dat de oanbelangjende talen in rike agreemintmorfology ha moatte (kongruïnsje foar persoan en tal). Dat soarget yn ‘e syntaxis foar in aparte Agr-S-projeksje, en dy jout wer romte foar de tuskenkringende XP’s. It Afrikaansk falt dêrmei bûten de boat. In twadde betingst is dat de taal lege ekspletiven tastean moat: ... *dat yn ’e keamer dûnse waard njonken folút ... dat der yn ’e keamer dûnse waard*. It West-Flaamsk ken dy lege ekspletiven net. Haeberli komt nammers yn ‘e swierrichheden mei de Skandinaafske talen. It Deensk docht noch neffens de ferwachting, mar it Sweedsk en Noarsk en dêrfoaroer it Yslânsk dogge krekt oarsom as wat syn teory foarseit. It laad mei oanfoljende ferklearrings wurdt dan ek wiid iepenlutsen.

(siebren dyk)

[0995] *Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum B. Ofskreaun en útjûn troch S. van Dellen en T.B. Hoekema. Grins (1999); Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum A. Ofskreaun en útjûn troch S. van Dellen mei help fan earst W.J. Buma en letter T.B. Hoekema. Grins (1999); Register op Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum A en Lexicon Frisicum B, opmakke troch S. van Dellen. Grins (1999). Alle trije binne útjefte fan de Stifting Freonen Frysk Ynstitút RUG.*

It is faaks goed om yn dizze rubryk ek noch even it omtinken te freegjen foar it reekommen fan 'e útjefte fan 'e leksikografyske oantekeningen dy't Joast Halbertsma yn 'e rin fan syn libben makke hat. Dêr binne twa samlingen fan, *A* en *B* neamd, beide berêstend op 'e Provinsjale Biblioteek yn Ljouwert. Se hawwe de basis west fan it yndertiid al útjûne *Lexicon Frisicum A-Feer*, en fansels foar Waling Dykstra syn wurdboek en de lettere opfolgers dêr wer fan. Samling *B* is no by de Stifting Freonen Frysk Ynstitút RUG yn in ienfâldige mar kreaze útjefte ferskynd op A4-formaat. Tagelyk is it *Lexicon Frisicum A*, dat earder by feestlike gelegenheden yn lytse partsjes it ljocht seach, no ek yn ien kear yn ien bân útjûn. Foar beide útjefte hawwe S. van Dellen en T.B. Hoekema yn it spier west, en foar samling *A* ek W.J. Buma. De minne tagonklikens fan Halbertsma syn oantekeningen is no yn foarsjoen troch it aparte registerdiel, dat troch S. van Dellen opmakke is. De kosten fan *A* binne 34 gûne, fan *B* 19 gûne en fan it register 9 gûne. Dêrmei helje jo in skat oan prachtich taalmateriaal yn 'e hûs.

(siebren dyk)

[0996] *Willem Visser, 'Frjemd wurdt eigener. Oer de âlde Frânske lienwurden yn it Frysk', It Beaken 62 (2000), 141-218.*

It tredde nûmer fan *It Beaken* fan ferline jier wurdt foar fierwei it grutste part yn beslach nommen troch in mânske stúdzje fan Willem Visser oer hoe't lienwurden út it Frânsk har oanpast hawwe oan it Fryske taalsysteem. Dat blykt yn ûnderskate gradaasjes bard te wêzen. Guon sil de sljochtwei taalbrûker kwealik ergerje (*zône* > *sône*), mar fan oare sil er der faaks gjin oan fan ha dat it oanbelangjende wurd oarspronklik út it Frânsk komt (*conséquence* > *kwizekwânsje*). Dit artikel, dat mei troch syn brede opset alle kâns hat om in klassiker te wurden, is net allinne fan belang foar de fonology, morfology en etymology fan it Frysk, mar hat ek in beskate kultuerhistoaryske wearde, sa't Visser sjen lit. Yn in taheakke binne de lienwurden te finen dy't net yn dy foarm of betsjutting yn it ABN opnommen binne. Spitich is dat fan 'e yn dit artikel behannele lienwurden net in register opmakke is: der hie dan yn ien klap sjoen wurde kind hokker prosessen oft der op it orizjinele Frânske wurd ynwurke hawwe. Wol is it artikel tagonklik makke troch in wiidweidige ynhâldsopjefte.

(siebren dyk)

[0997] *Anne Dykstra, 'In nij Frysk-Ingelsk wurdboek', De Pompeblêden 71 (2000), 50-52.*

Dit stikje is in bewurking en oersetting fan Dykstra syn taspraak by gelegenheid fan it oanbieden fan it earste eksimplaar fan syn Frysk-Ingelsk wurdboek oan it Amerikaanske ambassadeurske yn Nederlân op 11 july 2000. De doelgroep, it boarnebestân en de wichtichste skaaimerken fan it wurdboek komme op it aljemint. Sels de besibbens mei it Ingelsk komt oan 'e ein noch efkes oan 'e oarder.

(siebren dyk)

[0998] *De Pompeblêden 71 (2000), nr. 5*

Yn dit nûmer fan *De Pompeblêden* in stik oer it nije Fryske *Juridysk Wurdboek*, skreaun troch de gearstalter dêrfan, Pieter Duijff. Duijff giet koart yn op de needsaak fan sa'n wurdboek, op hoe't it bestjoerlik ta stân kommen is, op it foarskriuwendende karakter derfan en op de ûnderskate wizen om gaadlike Fryske juridyske termen te meitsjen of op it spoar te kommen. Pyt Kramer stelt yn dit nûmer de fraach: "Hoe Frysk is it Frysk?". Kramer beheint him by syn berekningen ta de 197 meast frekwinte wurden yn it Nijfrysk. Hy ferliket dy mei it Aldfrysk, en dan docht bliken dat binnen dy 197 wurden it Frysk noch altyd aardich Frysk is: mar leafst 89 persint dêrfan kin streek-rjocht út it Aldfrysk ôflaat wurde. Kramer ferliket ek mei it Sealtersk en it Mooring, mar de útslach dêre wurdt wat "fersmoarge" omdat dy dialekten noch altyd trije grammatikale slachten en in folslein namfalssysteme bewarre hawwe. Der wurdt oankundige dat in wiidweidiger ferzje fan it stik yn *Philologia Frisica* ferskine sil.

(siebren dyk)

[0999] *Els Perdok, Woordenboek Nederlands-Schiermonnikoogs. Cultuurhistorische Vereniging 't Heer en Feer, Schiermonnikoog (2001). 410 siden, Dfl.60,-.*

Njonken it befoarderjen fan it skriuwen (en sjongen) yn 'e eilander taal, organisearret de "Taalplúech" op Skiermûntseach ek hast alle jierren wol in taalkursus foar ynkommelingen. Dêrby waard it altyd mist dat der gjin yngong út it Nederlânsk wei bestie dy't liede koe nei it Skiermûntseagersk ta. Dêr is no wat oan dien troch Els Perdok, ien fan 'e noch goed 100 native speakers fan it eilander dialekt. Har *Woordenboek Nederlands-Schiermonnikoogs* hat in goed 400 siden, is ynnaaid en hat in hurd omkaft. It is te besetten by Bezoekerscentrum Nationaal Park Schiermonnikoog, Torenstreek 20, 9166 LK Skiermûntseach.

(siebren dyk)

[1000] *Eric Hoekstra*, 'Grammaticale functies van -E en -EN in het Westfries en het Fries en taalcontactgestuurde veranderingen'. Yn: *Hans Bennis, Hugo Ryckeboer & Jan Stroop* (útjs.), *De toekomst van de variatielinguïstiek. Bundel artikelen aangeboden aan Jo Daan bij gelegenheid van haar negentigste verjaardag* [= *Taal en Tongval* 52 (2000), nr. 1], 136-149.

Hoekstra ikkeret hjir it tema fan 'e oerienkomsten tusken it Frysk en it Westfries (oare kant de Ofslútdyk) nochris op. As nij feit wurdt hjir bybrocht de útgong *-en* dy't ferhâldingswurden krije at se as bywurd nei in oar ferhâldingswurd komme: *nei foaren, fan efteren*. It Westfries hat dat ek, en past dy regel sels generalisearjender ta: *van binnenen, van buitenen*, wêr't it Fryske systeem, sa't Hoekstra dat sa moai formulearret, as in burokraat te wurk giet: at dy preposysje al op *-en* útgiet, dan is dat genôch, lykas yn *fan binnen* en *fan bûten*. Hoekstra besiket om dy Westfrieze feiten te plak te bringen mei help fan Van Coetsem syn taalkontaktteory. Oan Fryske kant koene de feiten lykwols dochs noch wolris justjes kompleksere lizze. Sa krijt it telwurd *njoggen*, dat dus fan himsels al op *-en* útgiet, nei in ferhâldingswurd wol gewoan de ekstra útgong: *nei njoggenen*, en gongen *binnen* en *bûten* yn âlder Frysk net út op *-en* mar op *-e* (yn it Aldfrysk op *-a*). Sa besjoen hawwe dy Westfriezen dus folslein konsekwint in algemiene bûgingsregel oernommen, en ferskoot it probleem him no nei it hjoeddeiske Frysk, nammentlik wêrom oft *binnen* en *bûten* dêryn net meidogge oan 'e syngroane bûgingsregel. Yn alle gefal liket it derop dat Hoekstra syn útgongspunt, te witten "voordat het taalcontact plaatsvond kende het Westfries het Friese systeem: een ongeleed woord op -EN kan als flectioneel geïnterpreteerd element dienen" net doocht, domwei omdat it Frysk yn dy skiere tiden gjin "burokratysk" systeem hân hawwe sil.

(siebren dyk)

[1001] *Jarich Hoekstra*, 'Sa en net oars of: waar vergelijking en ontkenning elkaar ontmoeten'. Yn: *Hans den Besten, Els Elffers en Jan Luijck* (útjs.), *Samen gevoegde Woorden. Voor Wim Klooster bij zijn afscheid als hoogleraar, Leerstoelgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam (2000), 135-144.*

Hoekstra giet yn dizze bydrage ta de ôfskiedsbondel foar de Amsterdam-

ske nearlandikus Klooster yn op 'e frijwat abstrakte relaasje tusken ferliking en ûntkenning, en benammen op it punt dêr't se leksikaal yn byinoar komme kinne soene. Neffens him bart dat yn it bywurd *sa* en yn it eigenskipswurd *lyk*, dy't fierhinne deselde eigenskippen hawwe, sa't Hoekstra oantoant. *Lyk* hat in regelmjittige komparatyf *liker*. Njonken *sa* stiet dan it wurd *oars*, dat neffens Hoekstra semantysk sjoen de ûntkenning fan *sa* is, mar tagelyk ek as komparatyf fungearret. Ta dit alles wurdt gâns evidinsje bybrocht, ek út it Hilgelânsk. (siebren dyk)

[1002] Jarich Hoekstra, 'The West Frisian quantifier system and the "mass only" puzzle'. Yn: Helen de Hoop & Ton van der Wouden (útjs.), *Linguistics in the Netherlands 2000. Amsterdam/Philadelphia (2000)*, 119-131.

De "mass only puzzle" dêr't yn 'e titel fan dizze foarich jier op 'e jierlikse "Taalkunde in Nederland-dag" (TIN) holden lêzing praat fan is, slacht op it troch Jenny Doetjes obstrewearre ferskynsel dat kwantors dy't in lytse hoemannichte oantsjutte, net út in haadwurdkloft bestean meie. Ferlykje dêrta it Nederlânske *een beetje suiker* mei **een beetje mensen*, wylst in kwantor as *weinig* mei beide kin: *weinig suiker/mensen*. It Fryske *in bytsje* lûkt him lykwols fan dy beheining neat oan. Oan 'e ein suggerearret Hoekstra in semantyske oplossing foar de restriksje dy't om my noch wol wat mear útlis krije kind hie as allinnich de lêste alinea fan it artikel. Dêrfoar giet er lykwols omstannich yn op 'e eigenaardichheden fan it Fryske kwantorsysteem, dat nochal ôfwykt fan oare talen. De beheinde mooglikheden ta it brûken fan *folle* en *min* komme op it aljemint, wylst jo sjogge dat dêrfoar haadwurdlike útdrukkings as *in soad* en *in bytsje* yn it plak komme. Hoekstra jout in nijsgjirrige histoaryske ferklearing foar dy ûntjouwing. (siebren dyk)

[1003] M.V. Dyachkov, *Russko-frizskij slovar (variant fering). Rûsk-Fering Wurdenbuk. Izdatelstvo Menedzher, Moskva (2000). 60 siden.*

Yn dit ienfâldich útjûne boekje, yn de haadtitel oantsjut as 'Russyk-Frysk wurdboek (Feringer fariant)', wurdt in wurdlist Russysk-Fering fan likernôch 3000 trefwurden bean. Ut it foaropwurd docht bliken dat de gearstaller, M.V. Dyachkov, it materiaal sels op it eilân Feer (Föhr) en út printe stikken sammele hat. Hy jout fierders noch hiel koart wat ynformaasje oer it Noard-, East- en ek West- (oftewol Westerlauwerske) Frysk. It Aldfrysk, dat troch him pleatst wurdt yn de 6de oant de 11te ieu, wurdt ek noch efkes neamd. Literatuerferwizings misse folslein. Sa te sjen is der gjin gebrûk makke fan de besteande wurdboeken Fering-Dútsk en Dútsk-Fering. It fjirde wurd út de wurdlist (*a ferwaader* 'skriuwer') koe ik dêr bygelyks net yn fine, dat wa wit smyt dizze wurdlist noch wol mear nije

wurden op. Sa't yn de oanhaal te sjen is, wurdt by substantiven ynstee fan it genus it lidwurd opjûn, wat trouwens ek yn de wurdboeken fan Wilts en Hinrichsen it gefal is. Apart is dat de gearstaller fan syn materiaal net in Fering-Russyske wurdlist makke hat, mar oarsom.

(oebele vries)

[1004] *Beart Oosterhaven, Nije list fan frjemde wurden.*² *Fryske Akademy, Ljouwert (2000). Priis: 13,50 EURO, leden en stipers 12,50 EURO.*

De twadde printinge fan it handige boekje dêr't jo yn opsykje kinne hoe't in frjemd wurd yn it Frysk stavere wurde moat (of kin), sjocht der aardich keapsjigger út as syn foargonger fan 1993. De opset is lykwols noch altyd gelyk: in 150 siden lange list mei yn 'e lofter kolom it frjemde wurd yn it Nederlânsk, en rjochts it oerienkomstige wurd stavere neffens de Fryske regels. Dy lêsten wurde oan it begjin fan it boekje allegearre behannele. De list sels is noch wol wer útwreide neffens 1993; sa steane no bygelyks ek *house* en *housescene* deryn. Boppedat is it Nederlânske part oanpast oan 'e staveringsferoaring fan 1996.

(siebren dyk)

[1005] *A. Feitsma, 'Het Reisplan van Joast Halbertsma', Voortgang, jaarboek voor neerlandistiek 19 (2000), 173-209.*

Better let as net. Dat biedwurd soe men dit artikel meijaan kinne, dat in útjefte befettet fan in taalkundige tekst fan Joast Halbertsma, *Reisplan voor een gezelschap Hollanders*. It ferhaal sels is in tinkbyldige reis troch in grut part fan Europa, mei Halbertsma as reislieder en yn syn sok in tal Hollânske taalkundige "liefhebbers", c.q. leden fan 'e Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. It is it doel om ûnderweis de oarsprong fan 'e Hollânske taal en dy syn ferhâlding ta oanbuorjende talen op it spoar te kommen. Halbertsma rommet dêrby in grut plak foar it Frysk yn, wat, sa skimeret troch út de troch Feitsma wiidweidich oanhelle korrespondinsje om dit Reisplan hinne, ûnder oare in reden west liket te hawwen dat dizze tekst fan 1833 nea it ljocht sjoen hat. Nijsgjirrich is ek paragraaf trije, dêr't in taljochting te finen is op 'e ferskillen tusken de earste en de twadde ferzje fan 'e tekst, en op Halbertsma syn taalkundige opfettings sa't se yn it reisplan nei foaren komme, en dy't lang net strike mei dy fan 'e ynfloedrike Siegenbeek. Dy liket der dan ek de haadskuldige fan te wêzen dat dit as fanâlds blomrike ferhaal fan Halbertsma hast 170 jier ûnder it stof lein hat.

(siebren dyk)

[1006] *D. Boutkan, The Old Frisian etymological database (the evidence of R1). Indo-European Etymological Dictionary Project, Leiden University. Yn te sjen fia <http://iasnt.leidenuniv.nl/ied/>.*

It ynstitút foar ferlykjende taalwittenskip yn Leien is dwaande om in hiele grutte etymologyske databank fan it Yndo-Europeesk op te setten. As dielprojekt hat Boutkan him yn 'e njoggentiger jierren dwaande holden mei it gearstallen fan in etymologysk wurdboek op it Aldfrysk, dat him nammers ynearsten beheind hat ta it âldste hânskrift, R1. Dat projekt is ek noch net hielendal ôf, mar fan it tuskenrisseltaat kin no al wol fêst kundskip nommen wurde fia it ynternet. Dat kin op ferskillende wizen. Krekt as yn in boek kin men fan foaren nei efteren trochblêdzje, mar omdat it gehiel as in database opset is, binne der ek oare yngongen mooglik, útsoarte fia it Aldfryske wurd, mar bygelyks ek fia de betsjutting of fia Pokorny. It is it doel dat dit elektroanyske etymologyske wurdboek úteinliks ek yn in papierene ferzje ferskine sil. Spitigernôch kin de yn begjin jannewaris 2002 ferstoarne Dirk Boutkan dat net mear meimeitsje. Sjoerd Siebinga sil syn wurk no ôfmeitsje, yn oparbeidzjen mei de lju út Leien.

(siebren dyk)

[1007] *H.L. Cox, Van Dale Spreekwoordenboek: Nederlands, Fries, Afrikaans, Engels, Duits, Frans, Spaans, Latijn. Van Dale Lexicografie Utrecht/Antwerpen (2000). ISBN 90-6648-316-4, Dfl. 135,-.*

De tredde printinge fan it sprekwurdboek fan Van Dale is útwreide mei it Afrikaansk en ek mei it Frysk, dêr't Jurjen van der Kooi (R.U. Grins) foar ret hat. De útwreiding hat makke dat der no hast 1000 siden yn dizze pil sitte. Utgeande fan it Nederlânsk binne 1599 sprekwurden behannele, en in moai grut part blykt ek in Fryske wjergader te hawwen, wêrby't oars opfalt dat dy Fryske sprekwurden navenant nochal wat farianten sjen litte. Der is mei dizze útjefte no ek, better net te witten foar it earst, de mooglikheid om fia in tematysk yndielingssysteem om Fryske sprekwurden te sykjen. It boek ûnderskaat 17 haadtema's, fan "de mens" oant en mei "het bovennatuurlijke – godsdienst", en dêrbinnen noch wer alle gearre subtema's. Der is ek in mooglikheid om om sprekwurden te sykjen oan 'e hân fan dêryn foarkommende karakteristike wurden.

(siebren dyk)

[1008] *D.J. Henstra, 'Geldsoorten in de middeleeuwse Friese boeteregisters, in het bijzonder in het exemplaar van 'Druk' van Hemma Odda zin', It Beaken 62 (2000), 100-119.*

Fan de iennichste Frysktalige ynkunabel, dy't ornaris as Druk oantsjut wurdt, binne njoggen eksimplaren bewarre bleaun. Yn ien dêrfan binne oantekeningen te finen fan de Ljouwerter stedsskriuwer Hemma Odda zin, dy't ein 15de, begjin 16de ieu yn funksje wie. De langste fan dy syn oantekeningen bestiet út trije tabellen foar it omrekkenjen fan boetebedraggen fan ûnderwilens ferâldere nei fyftjinde-ieuske (yn ien gefal mooglik fjirtjinde-ieuske) jildwear-

den. Ien dêrfan is Latynsktalich, de oare beide binne yn it Aldfrysk steld (mei Hemma syn kommintaar wer yn it Latyn). Yn dit artikel ferliket de auteur dy omrekentabellen, dy't him by it skriuwen fan syn proefskrift oer it gebrûk fan jild as weardemjitstêf yn it midsieuske Fryslân noch net bekend wienen, mei dy yn Druk sels en yn it Aldfryske rjochtshânskrift Jus Municipale Frisonum. De tekst fan Hemma syn, foar in part dus Aldfryske, oantekening wurdt yn in oanhingsel by dit artikel foar it earst útjûn.

(oebele vries)

[1009] *Eric Reuland, 'The fine structure of grammar: anaphoric relations'. Yn: Zygmunt Frajzyngier & Traci S. Curl (útjs.), Reflexives. Forms and Functions. Benjamins, Amsterdam/ Philadelphia (2000), 1-40.*

Reuland makket yn syn bydrage oan dizze bondel oer refleksiviteit omstannich gebrûk fan feiten út it Frysk om syn teory oer anafoaren mei op te bouwen, lykas dat it Nederlânsk in aparte foarm hat foar de tredde persoan (*zich*), wylst it Frysk dan gewoan it persoanlik foarnamwurd *him* brûkt. Mar it Frysk makket wol wer ûnderskied tusken *him* en *himsels*, bygelyks *Pier skammet him/*himsels* njonken *Pier hatet himsels/ *him*. By in tiidwurd as *haatsje* is “wat ekstra’s” nedich om ta in refleksive ynterpretaasje te kommen, en dat is it elemint *-sels*. In tiidwurd as *skamje* is fan *himsels* al refleksyf, en is dat elemint dêrom net brek. De kar fan it refleksive pronomen sels wurdt ek beskaat troch syn grammatikale skaaimerken: it moat swak en sa breed mooglik tapasber wêze. Dêrom hat yn it Nederlânsk *je* de foarkar boppe *jou* (want dat is sterk, en komt allinne yn it inkeltal foar): *je schaamt je/*jou*. Yn it Frysk wurdt sa *har* boppe *se* keazen (*hja skammet har/*se*), omdat *se* inkeld strukturele kasus krije kin, en *har* ek oblike.

(siebren dyk)

[1010] *Damaris Nübling, Prinzipien der Irregularisierung. Eine kontrastive Analyse von zehn Verben in zehn germanischen Sprachen. Max Niemeyer Verlag, Tübingen (2000).*

Meastal wurdt tocht dat taal him beweecht nei in regelmjittiger foarm, en dat ûnregelmjittichheden úteinliks oplost wurde troch analogy. Yn dizze stúdzje fan in learling fan ‘e ûnderwilens ferstoarne perfester Otmar Werner, deselde dy’t yn 1990 al ris oan it wurd west hat op it Frysk Filologekongres, wurdt sjen litten dat der ek in tendins de oare kant út is, en dat guon paradigma’s de oanstriid hawwe om hyltyd ûnregelmjittiger te wurden. In betingst is dan al dat de wurden dêr’t him soks by foardocht in hege frekwinsje hawwe, sadat de koartens en it ferskaat fan ‘e ûnderskate foarmen opwage tsjin de ekstra oanslach dy’t dêrmei op it minsklik ûnthâld dien wurdt. Nübling ûndersiket ien en oar oan ‘e hân fan tsien ûnregelmjittige tiidwurden (*hawwe, wurde, jaan, nimme, komme, sizze*, en wat minder wiidweidich

ek noch *wêze*, *dwaan*, *gean* en *stean*) yn tsien ferskillende Germaanske talen. Ien dêrfan is it Westerlauwersk Frysk, en dat blykt kwa mjitte fan ûnregelmjittigens net swak by te spyljen. De skriuwster lit hjir en dêr op histoarysk-grammatikaal mêd wol ris in stekje falle, mar at jo safolle talen mei al har eigen ferskynsels bemasterje moatte, dan kin dat hast ek net oars. Wêrby't it Frysk dan noch de ekstra swierrichheid hat dat syn grammatikale ûntjouwing net maklik tagonklik is. Wa't dit boek fan goed 300 siden wat ryklik fynt, kin foar in earste yn 'e kunde kommen mei Nübling har ideeën ek terjuchte yn it *Yearbook of Morphology 1999*, side 53-74. Dêr wurde lykwols allinne de tiidwurden *hawwe* en *sizze* by de kop pakt.

(siebren dyk)

[1011] *Rienk de Haan & Hindrik Sijens*, 'Swierrichheden by it skriuwen fan in ientalich frysk hânwurdboek'. Yn: *Trefwoord* (2001), <http://www.fa.knaw.nl.trefwoord>.

Yn dit yn it ynternettydskrift *Trefwoord* publisearre stikje - útprinte beslacht it sa'n trije siden - geane De Haan en Sijens benammen yn op 'e typyske swierrichheden fan it skriuwen fan it ientalich Frysk hânwurdboek, dat op dit stuit oan 'e Fryske Akademy taret wurdt. Faaks noch it maklikst oer te kommen probleem is, dat it wurdboek yn syn frij lange tiid fan skriuwen al wer troch nije maatskiplike ûntjouwings ynhelle wurdt. Tige lestich dêrfoaroer is yn 'e definiearring it brûken fan abstrakte begripen, en by it brûken fan en ferwizen nei synonimen is it ek goed oppassen.

(siebren dyk)

[1012] *Cor van Bree*, 'De morfologie van het Stadsfries', *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 117 (2001), 41-58, 133-150.

Dizze bydrage yn *TNTL* is nei alle gedachten it foarriedige hichtepunt yn in op it wurk fan Van Coetsem ynspirearre ûndersykstradysje, dêr't njonken Van Bree benammen de namme fan Eric Hoekstra oan ferbûn is. Dêryn wurdt neigongen yn hoefier oft yn net-Fryske dialekten fan eardere Frysktalige gebieten it Fryske substraat dochs noch werom te finen is, en hoe't de wiksel fan taal dan likernôch yntocht wurde moat. Hie Hoekstra earder it West-Fries, it Grinslânsk en it Bildtsk as syn wurkterrein, Van Bree dolt no yn it Stedsk om. Ungelokkigernôch is syn artikel wol ferparte oer twa tydskriftjeften. Mar troch de lingte derfan is Van Bree bysteat om it ûnderwerp in noch net fertoande djipgong mei te jaan, wat ek noch wer fersterke wurdt omt er him beheind hat ta mar ien grammatikaal mêd, nammentlik dat fan 'e morfology. Dêr wurde oars wol bûging en wurdfoarming beide en oant yn detail fan behannele. De konklúzje fan it ûndersyk, te witten dat it Stedsk "Nederlands c.q. Hollands in Friese mond" is, is net ûnferwachte, mar wurdt wol berikt neidat earst yn paragraaf 2 de oan-

belangjende teoretyske grûnslaggen wiidweidich út 'e doeken dien wurde. Yn 'e ôfslutende paragraaf wurdt besocht om it krekte gewicht fan de beynfloedzjende faktoaren foar it al of net oernimmen fan skaaimerken fan 'e nije taal neier fêst te stellen. In sterk punt is ek dat Van Bree each hat foar de talige mooglikheden yn Hollânske dialekten en yn it âldere Nederlânsk. Spitigernôch wurdt dit artikel wol wat ûntsierd troch in stikmannich flaterkes yn 'e Fryske foarbylden. Boppedat soe it noch wol ris de muoite wurdich wêze kinne om te ûndersykjen oft der yn it Stedsk dochs net mear fariaasje is as dat no presintearre wurdt. It is yn dat ljocht spitich dat Van Bree mar fan ien ynformant gebrûk makke hat.

(siebren dyk)

[1013] *Alfred Bammesberger*, '-UM (> -ON) as marker of the instrumental singular in Old English and Old Frisian', *Neophilologus* 85 (2001), 287-290.

Bammesberger heakket hjir oan by in earder stikje fan Dirk Boutkan yn it selde tydskrift (synjalearre yn *UW* (2000, pp. 75-76), dy't dêr yn úthâldt dat er in twadde foarbyld fûn hat fan it brûken fan de meartalsútgong *-um* (> *-on*) yn inkeltallich (ynstruminteel) gebrûk. Bammesberger fynt it nuver dat der dan ek by in singulare tantum as *molke*, lykas yn it erkende Aldfryske foarbyld *thet lond thet flat fon melokon and fon hunige*, 'it lân dat oerrint fan molke en hunich', in meartalsútgong foarkomme soe, en dan ek noch allinnich yn in ynstrumintele tapassing. Hy tinkt dêrom earder oan in âlde útgong fan 'e dualis.

Lykwols, my tinkt, mei dat idee binne gau safolle semantyske swierrichheden anneks as yn it gefal dat it in gewoane pluralisútgong wêze soe, en dan hat dy lêste noch it foardiel dat de foarm fan 'e útgong ek noch as de gewoane meartalsútgong fungearret, eat dat Bammesberger foar de dualis net oantoant. Syn ynjouwing skynt wat ynspirearre te wêzen troch it feit dat gauris yn 'e boarnen twa saken yn 'e mande neamd wurde, yn it Aldfrysk dus *fon melokon and fon hunige* en it troch Boutkan ûnderstelde foarbyld *bi willa jefta bi dumhedum*. Mar hat er him troch dy konjunksje of disjunksje net op 'e doele bringe litten? In affiks is altyd in funksje mei betrekking ta datjinge dêr't it oan taheakke wurdt. At dy útgong in dualis oantsjut, dan moat dy dus twa ynstansarrings fan 'e stam oantsjutte, krekt sa't in pluralisútgong nei mear as ien ynstansarring fan 'e stam referrearret, en in diminutyf in lytse ynstansarring fan eat oantsjut. By fyts+DUALIS soene wy it dan ek oer twa fytsen hawwe moatte, en net oer in fyts en bygelyks in auto, tinkt my. De oare foarbylden dy't Bammesberger bybringt binne ek net oertsjûgjend. Mei it yn 'e Beowulf steande *mecum* soe in swurd bedoeld wêze, mar Bammesberger ynterpretearret dat as wurdt mei dy útgong *-um* doeld op de beide skerpe kanten fan in swurd. Mar at der twa snijkanten bedoeld west hawwe soene, dan hie der wol stien 'snijkant'+DUALIS. En mei *Grendeles*

mægum soene ek mar twa bedoeld wêze kinne, omdat yn ‘e oanbelangjende tekst oars gjin migen neamd wurde as Grendele syn mem. Mar yn dat gefal soe immen, te witten Grendele, dus miich fan himsels wêze moatte, en dat liket my ûnsin. Dat, miskien soe dochs nochris besocht wurde moatte om, byneed mei in wat rommere ynterpretaasje, de oanbelangjende gefallen yn in meartallich stokramt te setten, en dêrmei rjocht te dwaan oan wat der yn ‘e tekst ek stiet. Foar de twa Aldfryske foarbylden is dat yn alle gefal net ûnmooglik. It troch Boutkan ûntdutsen *bi willa jefta bi dumhedum* kin likegoed gewoan meartallich ynterpretearre wurde (sjoch UW 2000: 75-76), en soe dat fan dy *melokon* net sa opfette wurde kinne dat it it gewoane molke fersterket, om sa de lêzer de yndruk te jaan dat de hoemannichte molke wol ûnbidich wêze moat? Of wêrom eins ek net romte jaan oan ‘e gewoane ynterpretaasje by meartallen fan stofnammen, nammentlik ‘soarte fan ...’? (“Súd-Afrika hat treflike winen”). Dan krijt *melokon* yn ‘e oanbelangjende kontekst likegoed dat fersterkjende effekt: ‘it lân dat oerrint fan ferskillende soarten molke [en dus net allinnich fan kij mar bygelyks ek fan skiep en geiten]. (siebren dyk)

[1014] *It Beaken*, 63 (2001), nr. 2.

Dit nûmer fan *It Beaken* begjint mei in skôging fan Philippus Breuker oer it Frysk folksliet. Hy beskriuwt hoe’t it bekende gedicht fan Eeltsje Halbertsma it ta dy status skoppe koe, en hoe’t der dêrnei op reagearre is. In “bloed-en-boaïem”-ynterpretaasje fan ‘e tekst is neffens him gjin oanlieding foar. Reitze J. Jonkman besjocht yn it ramt fan ‘e grutte taalsosjologyske enkête “Taal yn Fryslân op ‘en nij besjoen” hokker taal oft yn hokker site-waasje brûkt wurdt. It algemiene patroan is, dat neigeraden de “setting” formeler is, der hylytd gauwer op it Hollânsk oergong wurdt. Arjen Versloot, ta beslút, jout in etymology fan it wurd *nuet* en it yn it Sölring foarkommende *glaat* ‘iepening yn ‘e dunen’. It nûmer befettet ek in wiidweidich besprek troch Rolf H. Bremmer fan Tom Johnston syn dissertaasje *Codex Hummercensis*. (siebren dyk)

[1015] *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden* 3 (2001), nr. 1.

Dizze jefte fan it rjochtshistoarysk tydskrift *Pro Memorie* hat navenant in heech Frysk gehalte. Hy iepenet mei in wiidweidich en tige libben fraachpetear mei perfester mjrkes P. Gerbenzon. Dy syn hiele wittenskiplike karriêre wurdt bylâns gien, fan syn stúdzjejerren yn ‘e oarlochstiid oant en mei it ferkeapjen fan syn mânske bibleteek. Under de bedriuwen troch krije eardere frisistyske koriféeën (Sipma, Brouwer, Buma, Algra) ek it omtinken. Gerbenzon sels leveret yn ‘e mande mei B.S. Hempenius-van Dijk en O. Vries ek noch in orizjineel artikel mei “Tweemaal panding van paarden ten laste

van Gerkesklooster. Vertaling van en commentaar bij twee Oudfriese documenten uit de vijftiende eeuw”. Winliken is dy titel te beskieden: de twa oarkonden út *OFO I* wurde ek histoarysk teplak set binnen de let-midsieuske fetemaatskippij, en it begjin fan it artikel is in moai behindige ynliding ta it Aldfryske rjocht en dan benammen ta de oarkonden. Der wurdt yn dizze jefte ek noch resintere Fryske rjochts- en taalhistoarje behannele. B.D. van der Velden bûcht him oer “Friestalige notariële akten. Over het gebruik van het Fries in notariële akten in de jaren 1945-1955”. Oan dy akten binne yn it foarste plak de nammen fan ‘e notarissen Y.K. de Boer en W.J. Nijenhuis ferbûn. Van der Velden makket oars dúdlik dat it oanpart Frysktalige akten yn harren praktyk leger lei as dat de mannen sels skine lieten. (siebren dyk)

[1016] *Germen J. de Haan, 'More is going upstairs than downstairs: embedded root phenomena in West Frisian', Journal of Comparative Germanic Linguistics 4 (2001), 3-38.*

Gewoanwei is it sa dat de persoansfoarm yn haadsinnen op it struktureel twadde plak yn ‘e sin stiet, en yn bysinnen efteroan. It Frysk hat lykwols ek it ferskynsel fan bysinnen mei haadsinfolchoarder. Dêrby kin it bynwurd net (*Loltsje sei, Gurbe ferve it stek*) of al (*Loltsje sei, dat Gurbe ferve it stek*) útdrukt wurde. Dit artikel giet benammen oer dat lêste type fan sinnen. De Haan jout in moai oersjoch fan de omteksten dêr’t se yn foarkomme kinne, en hy makket mei in grut tal arguminten kontra guon eardere analyzen dúdlik dat hjir gjin praat wêze kin fan gewoane ûnderskikking, en dat wat in bysin liket winliken in haadsin is. De relaasje tusken de twa dielsinnen is dan ek earder ien fan njonkenskikking, en dan ek noch sa dat de beide haadsinnen net ien struktureel ferbân foarmje, mar mear har eigen selsstannichheid hâlde en dus yn in wat lossere, saneamd parataktyske, ferbân oaninoar plakt binne.

(siebren dyk)

[1017] *R.H. Bremmer Jr., L.G. Jansma & P. Visser (útjs.), Speculum Frisicum. Stúdzjes oanbean oan Philippus H. Breuker. Fryske Akademy, Ljouwert/ Leiden (2001). ISBN 90-6171-928-3. Priis: 25 EURO, leden en stipers 23 EURO.*

By gelegenheid fan syn ôfgean as heechlearaar Frysk yn Leien is oan Philippus H. Breuker in earebondel oanbean. Mei 450 siden is it in tsjok boek wurden, dat mei syn 25 artikels ek gâns ferskaat jout. Dat is alhiel neffens it brede wurkterrein fan ‘e jubilaris, sa’t dat yn in foarôfgeand oersjoch fan “man en wurk” troch syn opfolger Rolf Bremmer sketst wurdt. It tradisjonele pertret, spitigernôch net al te glânzjend ôfprinte, ûntbrekt net.

Sa’n bytsje de helte fan ‘e bydragen is mear of minder direkt fan belang foar de frisistyk. De kwa-

lifikaasje “minder” is bygelyks fan tapassing op ‘e trije stikken oer it fenomen Joast Hiddes Halbertsma. Anne Dykstra ûntkrêftet in opmerking fan J.J. Kalma dat Halbertsma meiwurke hawwe soe oan it *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Joep Leerssen sketst Halbertsma syn ûnôfhinklike opstelling yn ‘e kwestje oer it komôf fan ‘e Beowulf, en Halbertsma syn wjeraksel tsjin ‘e ekspansjonistyske ynstelling fan ‘e Dútske filology. Dat lêste liket ek mei te spyljen by Halbertsma syn wat wûnderbaarlik opdragen fan syn twa dielen *Letterkundige Naoogst* oan twa Italjaanske filologen, sa’t Alpita de Jong oannimlik makket.

Han Nijdam siket nei spoaren fan magy yn ‘e Fryske kultuer, en fynt dy úteinliks yn skelwurden as *wicker* en *toversch* yn ‘e Snitser Resesboeken en yn in metoade om in bloedwûne te stjelpen yn ‘e Emsiger boeteregisters. It Aldfrysk komt wat wiidweidiger oan bod yn twa artikels oer de skiednis fan it fakgebiet. Kees Dekker besprekt de eftergrûnen fan iere edysjes fan ‘e *Lex Frisionum*, mar benammen Sibrandus Siccama sines, en giet ek nei hoe’t dy syn útjefte yn letter tiden brûkt is. Rolf Bremmer konstataret dat it oant de dei fan hjoed behyplik steld is mei de learmiddels foar it Aldfrysk, en jout in moai oersjoch hoe’t de lju har yn, rom nommen, de 19de ieu rêde moasten.

De taalkunde is mar troch ien bydrage fertsjintwurdige, mar dat is wol in wichtigen, benammen omdat er teoretysk fernijend is. Cor van Bree stelt nammentlik út om de tradisjonele twadieling fan ‘e wurdskat yn in sintraal en in perifear part út te wredzjen ta in ferdieling yn trijen. It nije skift soe dan de wurden foar bygelyks de mikronatuer, húslike en agraryske wurden en gefoelswurden befetsje. Sokken soene út in substraat wei maklik oernommen wurde kinne, en dat wurdt neffens Van Bree befestige troch it Stedsk, dêr’t ditsoarte termen noch foar in moai grut part in Frysk karakter hawwe.

Typysk taalsosjologysk is Durk Gorter syn oanpart yn ‘e bondel. Hy hat, noch binnen it ûndersyk “Taal yn Fryslân op ‘en nij besjoen” it lêzen by de kop: it bysteat wêzen om Frysk te lêzen, hoefolle oft dat dan dien wurdt, wat der dan lêzen wurdt, it keapjen fan boeken, ensfh. Ien opfallende útkomst: de jongerein kin it persintueel better as de âlderein, mar docht it krekt minder. Ta it mêd fan ‘e taalsosjology soene men ek Piet Hemminga syn artikel rekkenje kinne. Hy hat de skiednis fan it “Striidboun Fryslân Frij” (1947-1977) ûndersocht. Dy namme bearde frijwat radikaal, mar de dielen foelen dêrneffens ôf, it bleau almeast by brieve- en adresseskriuwerij.

Yn in bondel foar in perfester dy’t de Fryske skriftekennisse as ien fan syn spesjalismen rekkenje mocht, binne fansels ek letterkundige bydragen te ferwachtsjen. Der binne trije, dy’t mienskiplik lykje te hawwen dat se besykje om nei te gean wat no de bedoeling of wurkwize fan in auteur west hat, yn dit gefal fan Albertina Soepboer, Obe Postma en Trinus Riemersma. Anthony Visser docht dat troch middel fan in wiidweidige

en djipgeande analyze fan Soepboer har bondel *De Stobbewylch*. Tineke Steenmeijer kin beskate konklúzjes lûke trochdat se de farianten by Obe Postma neier ûndersocht hat. It is in earste oanset; it rike materiaal kin neffens har noch folle mear mei dien wurde. Trinus Riemersma hie it kwa metoade faaks it maklikste: hy giet nei wat himsels beweegd hat by it skriuwen fan syn roman *Sinleas geweld*. Syn bydrage rint der nochal út: hy makket gjin gebrûk fan noaten en literatuer, en is (mei dêrom?) de lêsbere fan 'e hiele bondel. Syn útsmiter mei ek opmerklik hjitte: "Soesto de wittenskip no mar net ris fuortbrûie, Flippus, en in bondel fersen skriuwe?". (Riemersma waard op syn winken betsjinne: tagelyk mei dizze *Speculum Frisicum* seach in mienskiplike fersebondel fan Breuker en Willem Abma it ljocht).

(siebren dyk)

[1018] *Hindrik Sijens, 'Sa werkte dat froeger'. In ûndersyk nei bakkersfaktaal. Fryske Akademy, Ljouwert (2001) (Rige Stúdzje- en Boarnemateriaal nr. 20). 85 siden.*

De skriuwer hat troch stjoerde fraachpetearen ûnder fjouwer (âld-) bakkers ûndersyk dien nei har faktaal. Dat smyt 684 'wurden en betsjuttings' op. No nimt Sijens it begryp 'faktaal' wol hiel rom. Men kin wurden as 'auto', 'bakfyts', 'baskule', 'briket', 'bûter', 'eineaai', 'fiich', 'gember', 'help', 'jaske', 'klant' ensafuorthinne, ensafuorthinne, allegearre yn 'e gongbere betsjutting brûkt, min as faktaal beskôgje. As wy dat foar it gemak dochs eefkes dogge, dan binne fan dy 684 foarmen neffens de skriuwer 610 te fergelykjen mei de 855 [bakkers-]wurden en betsjuttingen yn it WFT. It belang fan Sijens syn ûndersyk is no foaral dat er yn fergelyking mei it WFT '272 nije wurden en betsjuttings' fûn hat. It giet dan bygelyks om faak hiel fertroude foarmen as 'jousterpof', 'kadetsje', 'knipbôle', 'kokosmakroan', 'oaljekant', 'taaipop', 'tarvo' en 'tarwebôle'. It is moai dat Sijens sokken no fêstlein hat. It is wol sa dat der oan Sijens syn 'nije' foarmen gauris in Hollânsk rookje sit, bygelyks 'soetelyf', 'Seeuws bloem', 'eierkoeke' en 'gefulde koek'. Hoewol't it in goed ding is dat ek dy ris op papier komme, wol dat noch net sizze dat se allegearre mar as fansels yn it WFT bedarje moatte. Ta beslút (en yn ferbân mei it lêste): al seinen alle fjouwer ynformanten withoefaak 'Sa werkte dat froeger', foar sokke streksome kost hie dochs wol in smaakliker titel west?

(pieter breuker)

[1019] *Klaas F. van der Veen, Arjen Versloot en Wytse Rypma, Dialekt-geografyske oantekens fan J.J. Hof. Fryske Akademy, Ljouwert (2001). (XXIII +) 240 siden.*

De besoargers hawwe twa hânskriften út 'e jierren 1917-1932 fan Jan Jelles Hof - noch altiten dé kenner fan de (West-)Fryske dialekten - mei dialekt-geografyske oantekens bewurke en ta in mûnske publikaasje ferarbeide. Dy kin dêrmei sjoen wurde as in lette oanfolling op Hof syn ferneamde *Friesche Dialectgeographie* (1933). Krekt lykas dat boek bestiet de kearn fan dizze publikaasje út kaarten (lyts 200) mei dialekt-geografyske ynformaasje oer allinnich (West-)Fryske dialekten, fan 'appel' oant 'wurden'. De besoargers hawwe dêrom de yn 'e kaarten ferant-

wurde Fryske foarmen oanfolle mei foarmen fan/út Hylpen, Skylge (Westersk en Aastersk), It Bilt, It Amelân, Skiermûntseach, Ljouwert, Grinslân, Drinte, de Stellingwerven en it ABN.

Dizze sober útjûne publikaasje - hoe nuttich op himsels ek - ropt in pear fragen op. Om 'praktyske reden' (tiid (?), jild (?)), is noch net de helte fan de 430 mooglike taalkaarten publisearre. De kar is foaral fallen op it materiaal 'dêr't noch gjin kaartsje (fan Hof) fan bekend wie'. No't it lang om let ta in publikaasje kommen is, liket it my net ferstannich ta om it materiaal te selektearjen. Wannear wurdt Hof syn dialektmateriaal nei it wol hiel lange gat tusken 1933 en 2001 no wol (sa) folslein (mooglik) útjûn? Dy fraach hâldt jin nammerste mear dwaande omdat de wilens út 'e wurken rekke Van der Veen meldt dat er de basis fan dizze publikaasje om 1980 hinne al klear hie (yn 'e foarm fan in M.U-B-skripsje foar Frysk).

In oar grut beswier is dat de hûnderten, miskien wol tûzenen, foarmen hielendal net analysearre wurde. As ferklearring wurdt oanfierd dat der noch in protte ûndúdlik is, mar dat is fansels no krekt it wêzen fan 'e wittenskip. Wat bekend is oan dialekt-geografyske ynformaasje, hie yn alle gefal kreas op in rychje set wurde kinnen en it hie al hiel maklik west om besibbe fonologyske en morfologyske ferskynsels yn de lyts 200 kaartsjes mei-inoar yn ferbân te bringen.

Ut it foargeande folget fansels de fraach foar wa't dizze publikaasje eins ornearre is. Sjoen de taal (allinnich Frysk) en de presintaasje, liket it boek foar yntern-Frysk gebrûk bedoeld te wêzen. De likebroer sil der net folle mei kinne, de wittenskipper moat dus sels oan 'e slach. Dêrby moat er ek sels soargje foar de kreative ynterpretaasje fan it fonetyske skrift en yn guon gefallen ek foar de op 'e kaartsjes oanjûne foarmen: de dêrfoar brûkte symboalen rinne gauris yninoar oer, sels sa dat der nije, net ferantwurde symboalen ûntsteane (sjoch út de mannichte oan foarbylden bygelyks de siden 24, 52, 67 en 139). Gearfetsjend: mei dizze publikaasje is healdien wurk makke. (pieter breuker)

[1020] *Das große Nordfrieslandsbuch, hrsg. von Thomas Steensen. Ellert & Richter Verlag, Hamburg (2000). 560 siden.*

Yn dit mânske, prachtich yllustrearre populêr-wittenskiplike oersjuchwurk oer Noardfryslân steane ek in stikmannich haadstikken oer de Noardfryske taal en skriftekennisse. Thomas Steensen en Christina Tadsen jouwe in algemiene beskriuwing fan 'e taalsitewaasje yn Noardfryslân yn 'Nordfriesisch und die Mehrsprachigkeit im Sprachenland Nordfriesland'. Ommo Wilts hat twa haadstikken bydroegen, ien oer 'Die nordfriesische Literatur' en ien oer 'Nordfriesland im Spiegel seiner Sprichwörter'. Nils Århammar skriuwt oer 'Namen in Nordfriesland: Tade Momsen, Emmelsbüll, und Keike Arfsten, Alkersum'. Gundula Hu-

brich-Messow behannelet de Noardfryske folksferhalen yn ‘Von Ekke Nekkepenn bis Martje Floris - Märchen und Sagen Nordfrieslands’. Fierders fan belang foar frisisten binne de haadstikken oer de Noardfryske beweging fan Johannes Jessen (‘Regionales Bewußtsein 1817 bis 1864: Ansatz zu einer friesischen Bewegung’) en Thomas Steensen (‘Die Friesen zwischen Deutsch und Dänisch - Nordfriesland nach 1864’).(jarich hoekstra)

[1021] *Nordfriesisches Jahrbuch*, hrsg. vom Nordfriisk Instituut, 2000 & 2001.

Yn it *Nordfriesisches Jahrbuch* foar it jier 2000 jout Reinhard Jannen in libbenbeskriuwing fan Broder Nahmen Bohn, in oersjuch fan Bohn syn leksikografyske oantekens fan syn memmetaal, it Amrumer Noardfrysk, en in foege karút út dat materiaal (‘Einige wirkliche Perlen’ aus den sprachlichen Arbeiten des Amrumers Broder Nahmen Bohn (geb. 1820)'). Yn itselde nûmer jout Hans Carstensen oan ‘e hân fan fjouwer enkêten in oersjuch oer de delgong fan it Noardfrysk, it Sönderjysk en it Leechdútsk yn ‘e Wiedingharde: ‘Sprachenschwund in der Wiedingharde. Vier Sprachstatistiken (1900-1999)’. Yn syn eigen enkête út 1999 fynt er by de Wiedingharder skoalbern mar 13 memmetaalsprekkers fan it Frysk, 46 fan it Platdútsk en 4 fan it Jutsk mear; 91% fan ‘e skoalbern hat Heechdútsk as memmetaal. Volkert Faltings draacht in stik by oer ‘Friesisches im Nachlaß des Schriftstellers Heinrich Wilhelm von Gerstenberg (1737-1823). Ein Beitrag zur nordfriesischen Sprache und Literatur des 18. Jahrhunderts’. Faltings hat yn ‘e neilittenskip fan von Gerstenberg in nije ferzje (ca. 1785) fan Christian Carl Quedens syn «Gesang» en Wykerfryske ferzjes (ca. 1785) fan ‘e Strander ‘Miren-Söng’ en ‘Een-Söng’ fûn, ferliket de ûnderskate ferzjes en jout in beskriuwing fan ‘e 18de ieuske kulturele kontekst dêr’t sokke Noardfryske teksten yn ûntstean koene.

Yn it *Nordfriesisches Jahrbuch* 2001 stiet in artikel fan Thomas Steensen ‘Zur Quellenüberlieferung der Friesen, insbesondere der friesischen Volksgruppe in Schleswig-Holstein’ en in oersjuch fan ‘e archivaryske bestannen fan it Noardfrysk Ynstitút fan Astrid Karstensen en Fiete Pingel.

Yn beide jierboeken fynt men âlderwenst ek in oersjuch fan ‘e yn it oanbelangjende jier ferskynde Noardfryske teksten. (jarich hoekstra)

[1022] *Oebele Vries*, ‘Een afwisselend taallandschap’. Yn: E. Knol, J.M.M. Hermans & M. Driebergen (útjs.), *Hel en Hemel. De Middeleeuwen in het Noorden. (Katalogus by in útstalling ûnder deselde namme, Groninger Museum 13 april-2 septimber 2001). Groninger Museum, Groningen (2001), 196-205.*

Yn dit stik giet Vries yn op ‘e eksterne taalskiednis fan it gebiet tusken Fly en Wezer. It oersjoch dêrfan

wurdt yndield yn trije tiidrekken: 1100-1400, de fyftjinde en de sechstjinde ieu. It is de tiid fan 'e opkomst fan it Frysk as skriuwtaal, ten koste fan it Latyn, mar ek fan syn ûndergong, troch it opkringen fan it Saksysk en it Nederlânsk, mei as gefolch fan feroarjende politike konstellaasjes. Yn dizze bydrage sil faaks net safolle nijs stean, mar wol is it in helder oersjoch, skreaun foar in breed publyk. De tekst kin dan ek skoan as in foech ynlieding op it Frysk fan 'e (lette) Midsieuwen tsjinje, sa't er nammers ek al fungearre hat. It is yn dat ljocht faaks wat spitich dat it boek al wer útferkocht is.

(siebren dyk)

[1023] *Gerard van Thienen, 'A date for the Freeska Landriucht Press (1484-7) from paper evidence, with a note on the Codex Roorda'. Yn: Martin Davies (útj.), Incunabula. Studies in fifteenth-century printed books presented to Lotte Hellinga. British Library, London (1999), 141-167.*

De iennichste Frysktalige ynkunabel, yn de frisistyk ornaris as Druk (of de âlde Druk fan it *Freeska Landriucht*) oantsjut, is ien fan de seis útjeften fan in ûnbekende printer, dy't de 'neednamme' *Freeska Landriucht*-drukkerij meikrige hat. Van Thienen, spesjalist op it mêd fan de ynkunabelkunde, komt op grûn fan in wiidweidich ferlykjend ûndersyk ta de konklúzje dat de wettermerken yn fiif fan dy seis wurken (dêrby ek Druk) datearje út it tiidrek 1484-1486 en yn ien út de jierren 1486-1487. Fan it plak fan de drukkerij doar de skriuwer net mear te sizzen as dat dat yn "the Low Countries" socht wurde moat. Van Thienen hat ek Codex Roorda, ien fan de sechstjin Aldfryske rjochtshânskriften, op wettermerken ûndersocht. De útkomst dêrfan is dat dat op likernôch 1504 datearre wurde moat. (oebele vries)

[1024] *Dennis Schouten, 'Hypothese op hypothese stapelen'. Theorieën over de Freeska Landriucht-drukkerij: een overzicht', De Boekwereld 17 (2000/ 2001), 166-194.*

Yn dit rynsk yllustrearre artikel wurdt in oersjoch bean fan in foar de frisistyk wichtich stik ûndersyksskiednis. Wêr't it om giet, is de fraach wêr, wannear en troch wa syn tadwaan de âlde Druk fan it *Freeska Landriucht* printe is. Dêr is al ieuwenlang oer skreaun en wreaun, wat neffens Schouten mear as hûndert publikaasjes opsmiten hat, wêrfan't er lykwols mar trettjin foar weardefolle bydragen ta de diskusje oanmerkt. Mei't der gjin argivalyske boarnen oer de *Freeska Landriucht*-drukkerij fûn binne, ha de measte publikaasjes in heech spekulatyf gehalte (dêrfandinne ek de titel fan dit artikel). Eins hat it ûndersyk net mear opsmiten as wat yn Van Thienen syn bydrage út 1999 (sjoch hjirboppe) meidield wurdt. Schouten weaget him oan de ein fan syn stik ek sels oan inkelde spekulative suggestjes, dêr't er him by beheint ta de fraach fan de lokalisearring fan de *Freeska*

Landriucht-drukkerij. Hy komt dêrby net folle fierder as de fêststelling dat Antwerpen better mar eliminearre wurde kin. (oebele vries)

[1025] *Germen J. de Haan, 'Why Old Frisian is really Middle Frisian', Folia Linguistica Historica 22 (2001), 179-206.*

De Haan krijt hjir it al âlde probleem fan 'e periodisearring fan it Frysk fan-nijs op. It giet him benammen om de fraach oft it Aldfrysk yndied, sa't de term suggerearret, ta de Aldgermaanske talen heart. Mar hy giet ek koart yn op twa oare skiedsjerren. De earste is 1800, dat it Nijfrysk fan it Midfrysk skiede soe. De Haan sjocht gjin taalkundige oanwizings foar in brek op dat punt, en dêrmei soe it ûnderskied tusken Mid- en Nijfrysk gjin grûn ha. Sokssawat jildt winliken ek foar it jier 1400, de skied tusken it klassike en it post-klassike Aldfrysk, sa't dy propagearre is troch Sjölin. Neffens De Haan kin it ûnderskied tusken de taal fan de oanbelangjende hânskriften ek dialekt-geografysk wêze, en dêrmei is it syn belang foar de perioadeyndieling kwyt.

In opfallend skaaimerik fan de term Aldfrysk is fuortdaliks al dat dat it etiket "Ald" opplakt krigen hat, wylst it út in tiid stamt dat de oanbuorjende talen fan "Middel-" hjitte. De Haan fynt boppedat de arguminten dy't oant no ta foar dat âlde bybrocht binne, net botte oertsjûgjend. Hy besiket om de taalkundige skaaimerken fan it Aldfrysk neier te besjen om dan sa ta in krekttere yndieling te kommen. Foar de fonology is dat û.o. de kwaliteit fan 'e net beklamme syllaben. Dy binne al op grutte skaal reducearre ta in Schwa of sels hielendal weiwurden. De grutte ûtsûndering is it Riustrings, mar omdat yn 'e modernere fuortsettings dêrfan noch oerbliuwsels fan dy folle fokalen te finen binne, is de útsûnderlike posyje fan dat dialekt ek oars te ferklearjen. It Aldfrysk lit boppedat al degeminaasje en rekking yn iepen syllabe sjen, en dat binne feroarings dy't karakteristyk binne foar de Middelfryskgermaanske talen.

Yn it bûgingssysteem kinne in grut tal ferienfâldigings obstrewearre wurde. Party ûnderskiedings wurde net langer troch ferskillende suffiksen, mar troch ferhâldingswurden en in strangere wurdfolchoarder útdrukt. Ek it systeem fan 'e negaasje is net mear dat fan it Aldgermaansk. De Haan konkludearret dan ek dat foar it Frysk sa't ús dat oerlevere is, gjin Aldgermaansk stadium werom te kennen is. It âldste soe gewoan Middelfrysk hjitte moatte, en om 1550 hinne soe dan it moderne Frysk begjinne.

De fertsjinsten fan dit artikel liket sûnder mis dat der foar in yndieling fan 'e stadia fan in taal nei taalkundige kritearia sjoen is, en dat op in wize dat de taalkundige skaaimerken ek alle romte krigen hawwe. Mar dêrby is it miskien wol in beswier dat der no wol wat bot út it negative wei redenearre is: it Aldfrysk is gjin klassyk Aldgermaansk. Foar in mear nuansearre byld is it no faaks it

wachtsjen op in ûndersyk dat besjocht yn hoefier oft De Haan syn “Middelfrysk” yndied oerienkomt mei de skaaimerken fan it oare Middelgermaansk. Is dat “Middelfrysk” like “middel” as bygelyks it Middelheechdútsk, Middeleechdútsk, Middelnederlânsk en Middelingelsk? En faaks soe der ek ris sjoen wurde kinne nei de âldere Noardgermaanske talen, dy’t ek wat in lettere oerlevering ha as de measte Westgermaanske. As lêste opmerking: it artikel wurdt spitigernôch hjir en dêr ûntsierd troch printflaters dy’t jo by sa’n renomearre tydskrift net ferwachtsje soene. Sa is Hermann Paul no bygelyks omneamd ta Paul Hermann. (siebren dyk)

[1026] *Helmut Birkhan, ‘Eine altfriesische Tradition zur Konstituierung von Recht und Freiheit’, Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft 7 (1999), 63–85; P.N. Noomen, ‘Hachens en Wachens: feit en fiksje yn midsieusk Fryslân’. Yn: R.H. Bremmer, L.G. Jansma en P. Visser (red.), Speculum Frisicum. Stúdzjes oanbean oan Philippus H. Breuker. Fryske Akademy, Ljouwert/Leiden (2001), 3–22.*

It ferhaal fan Karel de Grutte en Redbad en de Trettjin Asega’s hat al sûnt Jacob Grimm gauris it omtinken krige fan skriuwers oer Germaanske âldheden, yn ‘t bysûnder mei’t de fertelling eleminten liket te befetsjen dy’t tinken dogge oan de tiid fan foar de bekearing ta it Kristendom. De noggentjinde-ieuske Romantyske fassinaasje foar it ûntdekken fan ‘heidenske’ spoaren yn wat fierders Kristlike of op syn minst neutrale teksten binne, hat yn de tweintichste ieu noch lang trochwurke, mar is no wat op in sydspoar rekke, om’t soksoarte ynterpretaasjes it slachtoffer wurden binne fan de nei-oarlochske trend fan ûntmytologisearring (sjoch foar it Aldingelsk: Eric G. Stanley, *The Search for Anglo-Saxon Paganism*, Cambridge en Totowa, NJ, 1977). Trends lykas dizze dogge der sa’t it liket wat langer oer om ek it lytse úthoekje fan de Fryske stúdzjes te berikken. Noch net iens sa lang lyn hat Willy Krogmann syn ûnoertroffen spekulative ferbylding op ‘e boppeneamde fertelling loslitten (‘Die friesische Sage von der Findung des Rechts’, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte GA* 84 (1967) 72-127), min ofte mear folge troch Stephen S. Schwarz, *Poetry and Law in Germanic Myth* (Berkeley 1973), 6-25, om de tradisjonele heidenske ynterpretaasje te befêstigjen. De Weenske germanist Helmut Birkhan hat no, sûnder fan Krogmann of Schwarz te witten, de fertelling op ‘en nij ûnder hannen nommen mei it doel om de wichtichste motiven en motyfkompleksen der út te heljen en te ynterpretearjen. Dêrta hat er de tekst, dy’t earst presintearre wurdt yn in Dútske oersetting en dêrnei yn de redaksje fan Codex Unia, yn trettjin fertelienheden ferdielt. Foar elke ienheid jout Birkhan in handich oersjoch fan eardere ynterpretaasjes en bringt er altemets nije ynsichten of nijsgjirrige parallellen op it aljemint, bygelyks de

symboalyske betsjutting fan de mof dy't Karel de Grutte falle lit. Lykwols wurdt gjin ien fan de alâlde problemen, lykas de identifikaasje fan de plaknammen *Hachense*, *Wachense* en *Deldamanes*, oplost. Boppedat nimt Birkhan, al foar't er mei syn analyze úteinset, oan dat de fertelling fan heidenske oarsprong is. Mar as dat no ris net sa is? As it no ris in ferhaal wêze soe dat lang nei de bekearing optocht is?

It is Noomen syn fertsjinst dat er it ferhaal alhiel op 'en nij oanpakt hat. Neffens him wie de funksje dêrfan yn it bysûnder om de fêststelling fan it *Skeltanariocht*, dat yn de lêste rigel fan de fertelling as it *Landriucht alra Fresena* oantsjut wurdt, út te lizzen. Troch eleminten as de gouden bile en it skip sûnder roer as gewoane folksferhaalmotiven en net as dúdlik heidenske oerbliuwsels út te lizzen makket Noomen it mooglik om de klam te lizzen op 'e rol fan Karel de Grutte (lê: de Frankyske kening) yn it Fryske rjocht en op 'e plaknammen yn it ferhaal. Hy identifisearret *Deldamanes* oan de hân fan de glosse yn de redaksje fan Jus (*id est Kalda del*) as in lokaasje yn Frjentsjer, dat sels ienris in wichtich keninklik domein wie. Dêrnei wurde de plakken *Wachense* en *Hachense* op hiel plausibele wize as Weakens (by Winsum) en it likernôch twa kilometer fierderop lizzende Hagens (by Spannum) identifisearre (it earste wie ûnder oaren troch Flip-pus Breuker ek al ris suggerearre). Om't Hagens eartiids oan it kleaster Lidlum tahearde, tinkt Noomen dat it ferhaal yn syn úteinlike foarm mei dizze etymologisearjende eleminten faaks stal krige hat yn dat kleaster en wol yn de fjirtjinde ieu. Spitigernôch is it ferklearjen fan de nammen *Eeswey* en *Axenthove* Noomen minder goed ôfgien. Dy plakken soene, sa jout er oan, wol ris yn it ferhaal opnommen wêze kinne om der in elemint fan mystearje yn te bringen. As der yn de takomst noch ris in wat plausibeler útlis fan lêstneamde nammen komme soe, soene wy lang om let in koherinte en oannimlike ynterpretaasje ha fan wat ien fan de attraktyfste fertellingen oangeande de 'legindaryske fertelstof fan Fryslân' neamd wurde mei.

(rolf h. bremmer jr)

[1027] Durk Gorter, 'De meartalige Fries'. Yn: Piet Hemminga (útj.), *De aktuele steat fan Fryslân*. Fryske Akademy, Ljouwert (2001), 78-107.

Ferline jier is in boek ferskynd dat in byld jaan wol hoe't it der op 't heden maatskiplik yn Fryslân hinne leit. De ûnderskate aspekten wurde hyltyd beljochte oan 'e hân fan in fiktive Fries, en sa skriuwt Durk Gorter ien fan 'e haadstikken oer *de meartalige Fries*. Foar immen dy't fluch in byld ha wol fan 'e taalsitewaasje yn Fryslân is dit in goed tagonklike publikaasje. De steatsjes mei de bekende fariabelen mei soarten fan taalbehearsking, taalgebrûkssitewaasjes, it ferrin dêrfan neffens de ûnderskate grutte ûndersiken, ensfh., komme allegearre wer foarby. Der wurdt ek omtinken jûn oan 'e streektalen, en oan bûtenlânske talen. It Frysk wurdt op dit stuit net akút bedrige, sa is de

konklúzje, mar op ‘e langere termyn bliuwt it ôfwachtsjen. (siebren dyk)

[1028] *Jan Wirrer (útj.), Minderheiten- und Regionalsprachen in Europa. Westdeutscher Verlag, Wiesbaden (2000). 315 siden.*

Yn dit boek wurde, neffens de yndieling yn haadstikken, 22 minderheidstalen behannele. It Frysk nimt dêrby navenant in wichtich plak yn, want dat is mar leafst ferparte oer trije haadstikken. Nils Århammar behannelet it Noardfrysk (s. 144-158), Marron Fort skriuwt oer it Sealtersk (s. 159-169) en Lammert Jansma nimt it Westerlauwerske Frysk foar syn rekken (s. 170-185). De auteurs hawwe grif allegearre deselde ynstruksjes meikrige, al falt wol op dat se dêrby wol harren eigen paragraafyndieling meitsje. Fort, en benammen Århammar, binne moai wiidweidich oer de taalkundige eigenskippen fan de beskreaune taal. Århammar wiist der ek op dat der yn it kontinintaal-westgermaanske dialektkontinuum mar ien dúdlike brek sit, en dat is op ‘e grins mei it Frysk. Suver taalkundich is it by Jansma wat meager, mar dy jout it sosjale aspekt wer mear omtinken. Sa’t besoarger Jan Wirrer yn syn ynlieding al skriuwt, binne ditsoarte fan boeken yn it foarste plak bedoeld foar bûtensteanders dy’t fluch ynformaasje fine wolle, en net fuortendaliks foar de spesjalisten fan ‘e oanbelangjende taal sels. Dochs kinne jo no by Århammar lêze dat dy it sprekertal foar it Noardfrysk noch mar op in 6000 rûst, en dus net dy 10.000, dy’t jo meastal fine. By Århammar falt oars ek de pessimistyske toan op oer it fuortbestean fan it Noardfrysk. Allinne foar westlik Föhr en wat minder de Bökingharde sjocht er der noch in gat yn. (siebren dyk)

[1029] *R. Peters, H.P. Pütz & U. Weber (útjs.), Vulpis Adolatio. Festschrift für Hubertus Menke zum 60. Geburtstag. Universitätsverlag C. Winter, Heidelberg (2001). 976 siden.*

Fan ‘e 65 bydragen oan dizze tsjokke feestbondel foar de sechstichjierrige Kieler perfester yn ‘e Dútske, Nederdútske en Nederlânske filology komt yn trije it Frysk oan ‘e oarder.

Jarich Hoekstra behannelet yn “Zu einem Problem der Frisistik: der Übergang der Präs. Plur.-Endung *-ath* zu *-a*” (s. 341-356) in kwestje dy’t al ris troch Dietrich Hofmann op it aljemint brocht is, nammentlik hoe’t it kin dat de Aldfryske mear-talsútgong *-ath* (byg. *herath*) feroarje kin yn in *-a* (*hera*), letter ferswakke ta Schwa (*hearre*) of hielendal weifallen. Hofmann leaude net oan in fonologyske ûntjouwing, en socht in oplossing yn lienen út oare talen wei. Neffens Hoekstra spilet de fonology krekt wol in rol. Hy bringt arguminten by dat it ôfsliten begûn wêze moat by de earste en twadde persoan, en dan yn ynferzjekonteksten, dus at it pronominale ûnderwerp op it tiidwurd folget. Ut it Aldfrysk, mar ek út it Wanger-eachersk en Sudergoeshardersk, dy’t dy âlde útgong altyd be-

warre hiene, bringt er dêrta bewizen oan. It ôfsliten krekt yn dizze spesjale kontekst bart mei oare útgongen oars likegoed yn oare Germaanske talen en dialekten.

Hermann Niebaum jout yn syn opstel “Zur Sprache der Schriften des friesischen Freiheitskämpfers Jancko Douwama” (s. 545-563) in pear ûnderstellings wêrom oft dy Boarnster net yn syn memmetaal skreaun hat. De taal fan syn skriften, sa hat Niebaum útfûn, is earder Nederdútsk, mei hjir en dêr wat westlike ynfloeden.

Bo Sjölin bringt yn “... die aus den friesischen handschriften hervortauchenden dialecte” (s. 801-808) noch wer ris in âlde kwestje op it aljemint, de “Gliederung” fan it Aldfrysk. Hy begjint mei te stellen dat dy diskusje him oant no ta yn frisis-tyske faktydskriften ôfspile hat, en dat dy dêrom de Germanistyske fakkollega's ûntkommen wêze kin. Dat moat yndied de wichtichste reden west ha om it ûnderwerp wer op te ikkerjen, want al te folle nijs liket it stik neffens eardere artikels út 1966 (UW) en 1984 (Miedema-bondel) net te bieden. Sjölin stelt dat it ûnderskied Aldeastfrysk-Aldwestfrysk yn it foarste plak in temporelen is, en net in dialektgeografysken, dat de âlde filology fakentiden net rjocht doel hie oer it ferskil tusken letter en lûd, dat de ferskillen yn rjochtsterminology net fuortendaliks op dialektferskillen hoege te wizen, en dat de hânskriften net samar oan in beskate krite tawiisd wurde kinne. Dat dat al bard is, kaam, omdat de measte Aldfrisisten net iepen stiene foar krytyk. Se foarmen neffens Sjölin in “Binnengruppe”, en ideologyske motiven spilen dêrby in wichtige rol. De “friesische Nationalromantiker” Buma moat it fan harren wol it bontste makke ha. It is oars spitich dat Sjölin sels yn dit stik net yngiet op lju dy't wer krytyk hân hawwe op syn ideeën. Sa wurdt Bremmer (Århammar-bondel) wol oanhelle, mar allinne sydlings, en Meijering syn bydrage oan 'e bondel *Aspects of Old Frisian Philology* (1990) wurdt hielendal net neamd. (siebren dyk)

[1030] Jan-Wouter Zwart, ‘*Syntactic and phonological verb movement*’, *Syntax 4* (2001), 34-62.

Zwart stelt yn dit stik in beskate wurkferdieling út foar de oandriuw fan syntaktyske ferpleatsings, in oanskerping fan resinte ideeën fan Chomsky. Hy yllustrearret ien en oar oan 'e hân fan it plak fan it tiidwurd yn 'e Germaanske talen. It Frysk spilet yn 'e bewiisfiering in swiere rol, krekt omdat dat in grut tal rillefante ferskynsels tagelyk sjen lit, dy't dan ek wer op in beskate wize op inoar ynspylje. It giet dêrby útsoarte om it feit dat it tiidwurd yn haadsinnen op it twadde plak yn 'e sin komt, mar benammen ek om fenomenen as bynwurdbûging (... *datst moarn komst*), de en-plus-ympertyf-konstruksje (*hy is net fan doel en kom moarn*) en haadsinfolchoarder yn bysinnen (... *dat do komst moarn*). (siebren dyk)

[1031] Marron C. Fort, 'Die Bedeutung des Friesischen als Sprache'. Yn: *Die Friesen - ein Volk für sich? Beiträge über Geschichte, Sprache und Gegenwart zum Friesenkongreß 2000 in Jever/Friesland. Herausgegeben vom Interfriesischen Rat e. V. Ostfriesische Landschaft, Aurich (2001), 21-26.*

Fort hat hjir, yn in referaat foar in grut publyk, besocht om wat karakteristike eigenskippen fan it Frysk te beljochtsjen. Hy docht dat oan 'e hân fan in lang sitaat fan Ubbo Emmius, wêrby't er op dingen komt as it grutte dialektferskaat, it rike lûdsysteem, de omstannichheid dat it Frysk (benammen yn Dútslân) mar kwealik skriftlik brûkt wurdt, de besibbens mei it Ingelsk, en de hâlding fan 'e Friezen foar harren eigen taal oer. Mar foar alles is dit ferhaal, oars de romantyske kant neist, ien grutte leafdesferklearring foar it Frysk. It is wol dúdlik dat Dieter Stellmacher dêr net folle mei kind hat. Yn syn "Korreferat" (s. 27-29) giet dy mar kwealik, of eins hielendal net, op Fort syn bydrage yn. Wat Stellmacher dan wol wol, is lykwols ek net botte helder. It measte dat men der faaks fan sizze kin, is, dat er him ôffreget oft it Frysk yn Sealterlân en Noard-Fryslân noch wol as memmetaal beskôge wurde kin. (siebren dyk)

[1032] Hedzer Sake Oostra, "Jou my dyn leafde en freegje net nei mear" (Douwe Kalma). "Oars as Oars". *Freonen, fijannen & ferhâldingen yn de Jongfryske Mienskip* (tiidrek 1915-1933). *De Rosse Plomp, Purmerend (2001). 131 siden.*

Yn *Oars as Oars* docht Oostra ferslach fan syn syktocht nei de omgongsfoarmen tusken de Jongfryske Mienskiplsleden yn de perioade dat dy beweging op har hichtepunt wie. Yn dy syktocht foarmet de earste lieder fan de JFM, Douwe Kalma, en dy syn bewarde homoseksualiteit, it brânpunt De skiednis fan de JFM is, sa't Oostra sjen lit, apart Frysk, mar lykwols ek ferbûn mei in yn dy snorje opkommend "jongereinbewustwêzen". Oostra lûkt in line tusken de sosjalistyske jongereinbewegingen, lykas de AJC, en de JFM, dy't, sa't er suggerearret, wer parallellen hawwe mei de Dútske Wandervögelbewegung. Ut stúdzjes fan dy bewegingen hellet Oostra syn typearring fan wat yn en krekt nei de earste wrâldoarloch mei de jongerein yn Europa bart; dy set him ôf tsjin 'e âlderein en besiket te ûntkommen oan it strakke stokramt fan de heteroseksualiteit en de seksuele identiteit. Yn de ferskillende jongereinbewegingen wurdt socht nei nije manieren fan meinoar omgean en der wurdt sterk de klam lein op mienskiplike aktiviteiten. It literêre krewearjen fan Kalma wurdt tsjin dy eftergrûn besjoen: foar syn dramastikken foarmen de simmerkampen in podium en yn syn fersen wjerspegelje de ûnderfiningen dy't er opdie yn de Jongfryske Mienskip. Oostra lit sjen hoe goed organisearre de simmerkampen fan de JFM yn it earstoan wiene: der wie tiid foar lichemsbeweging, der waard war dien om de literêre en keunst-

sinnige smaak op te skerpjen en te ûntwikkeljen, en hiel belangryk wie it mienskiplik realisearjen fan grutte projekten lykas it útfieren fan toanielstikken, mei kostúms en rekvisiten en alles wat der mei anneks is. It riedsel fan it op 'e non rinnen fan de JFM wurdt troch Oostra syn stúdzje in stik hinne oplost: it homoseksuele aard fan Douwe Kalma, dy't dochs wol as de grutte ynspirator fan de iere JFM sjoen wurde moat, wie der ferantwurdlik foar dat der skelen ûntstienen en de kampen geandewei net mear oantreklik wiene foar de hiele jongerein, mar foaral foar dyjingen dy't op it seksuele mêd der wat útrûnen. Oostra leit der de klam op dat syn stúdzje gjin wittenskiplike pretinsjes hat en, yndied, foar dat sjenre is syn boek wat al te persoanlik. Hij docht der in protte oan om de lêzers op 'e hichte te bringen fan syn motiven: omdat er sels ek tahâlden hat yn rûnten fan homoseksuelen, wie er benammen nijsgjirrich hoe't dat fermidden der yn de iere 20ste ieu útseach. Syn uteringen wat dat oangiet bliuwe de oerflakkige kant it neist; hy wurket de parallellen en ferskillen tusken homogroepen yn de 1920-er en 1960/70-er jierren net út. Lykwols smyt it besjen fan de foar de Fryske literatuerskiednis nijsgjirrige JFM fanút de kant fan it sykjen nei seksuele identiteit seker wat op: we begripe nei it lêzen fan Oostra syn stúdzje better dat der mear bedrigingen wiene foar de JFM as allinne ideologyske ferskillen oer wêr't it mei Fryslân hinne moast, of de machtsstriid tusken Kalma en Folkertsma. (liesbeth brouwer)

[1033] *Piet Hemminga & Lammert G. Jansma, 'Friesisch (d.i. Frysk, Nordfriesisch, Saterfriesisch / Seeltersk)'. Yn: Nina Janich & Albrecht Greule (útjs.), Sprachkulturen in Europa. Ein internationales Handbuch. Gunter Narr Verlag, Tübingen (2002), 73-78.*

Yn dit hânboek wurdt in oersjoch jûn fan 'e taalkultuer binnen de Europeeske talen. Dat begryp wurdt hjir benammen maatskiplik ynterprearre. Fan belang binne dus sprekertallen, de rol fan 'e oanbelangjende taal binnen de maatskippij, mar ek kodifikaasje troch in fêste stavering, wurdboeken en grammatika's, en politike maatregels en ynstitúsjes dy't de taal stypje. De artikels oer elke taal hawwe allegearre inselde opbou, mei in taaltypologyske ynlieding, in paragraaf oer de kodifikaasje en paragrafen oer de skiednis en de hjoeddeiske stân fan saken om de taalkultivearring hinne. Hemminga en Jansma nimme it artikel oer it Frysk foar har rekken, dêr't tagelyk ek it Seeltersk en it Noardfrysk yn meinommen wurde, sadat dy trije Fryske farianten ek geregeldwei meiinoar ferlike wurde. In deeglik oersjoch, al kin men jin al ôffreegje oft de bûtensteander in goed byld kriget fan ús mingdialekten. Fan it Biltsk wurdt wol sein dat it tebekgiet op 'e taal fan Súd-Hollânske boeren, mar net wat taal oft it no hjoeddedei winliken is, dus ek net oft it no by de net-Fryske dialekten heart of by de mingdialekten. "Darüber hinaus gibt es in sieben der elf friesischen Städte noch Mischmundarten, wie beispielsweise das sog. Stadtfriesisch". Hokker mingdialekten soene yn 'e stêden noch mear foarkomme? (siebren dyk)

[1034] *Eric Hoekstra, 'A structure-based analysis of morphosyntactic regularities in language contact'. Yn: C. Jan-Wouter Zwart & Werner Abraham (útjs.), Studies in comparative germanic syntax: Proceedings from the 15th workshop on comparative germanic syntax (Groningen, May 26-27, 2000). John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia (2002), pp. 273-286.*

In safolste ôflevering yn in sa njonkenlytsen lange rige fan artikels oer dialekten mei in Frysk substraat, benammen fersoarge troch Cor van Bree en Eric Hoekstra. De lêste foeget hjir lykwols wol wer wat nijs ta. Hy besiket om de resultaten, en ek de eardere teory fan Van Coetsem, yn te bêdzjen yn Chomsky syn minimalistyske teory. Hy jout sa in ferklearring foar it feit dat dy nije taalfarianten de klasse fan 'e swakke Fryske *je*-tiidwurden net oernaam ha, dat it

Grinslânsk allinne mar in ynfinityfútgong *-en* hat, en net ien op *-e*, en dat foarmen fan ‘e sterke tiidwurden folle mear op ‘e oerienkomstige Hollânske lykje as op ‘e Fryske. Wêrom oft it Westfries gjin *en*-plus-ymperatyfkonstruksje hat, en gjin útgong *-st* foar de twadde persoan inkeltal, moat lykwols mei oanfoljende hyptezen ferantwurde wurde.

(siebren dyk)

[1035] *Jarich Hoekstra, ‘Relativisation in Frisian’. Yn: Patricia Poussa (útj.), Relativisation in the North Sea littoral. LINCOM Europa, München (2002), 63-76.*

Hoekstra jout hjir de wichtichste feiten oangeande betreklike foarnamwurden en bysinnen yn it Westerlauwersk Frysk, it Sealtersk, en foar Noardfryslân it Fering en it Mooring. De ûnderskate Fryske dialekten ferskille nochal wat faninoar, mei it brûken fan freegjende of oanwizende foarnamwurden of fan it partikel *wat*. Mar mienskiplik is, dat se allegearre ôfskied naam hawwe fan it Aldfryske systeem, dat inkeld it partikel *ther* koe, al hawwe it Wangereachsk en guon Noardfryske dialekten dat noch knap lang oanholden. Hoekstra wiist der op dat der hjir en dêr ynfloed fan it Nederlânsk of Nederdútsk yn it spul is, en spikkelearret binnen in generativistysk ramt ek noch oer de strukturele posysje fan ‘e ûnderskate relativa, as haad fan in komplimintearderkloft, of as de spesifisearder. (siebren dyk)

[1036] *Dirk Boutkan, ‘Some considerations on the etymology of Old Frisian soldēde ‘Sudeltat’’, Interdisciplinary Journal for Germanic Linguistics and Semiotic Analysis 7 (2002), 39-49.*

Yn dizze postume publikaasje docht Boutkan ferslach fan syn sykjen nei in etymology foar it Aldfryske *soldēde*, neffens Van Helten in ‘mishandlung, die erbrechen und durchfall veranlässt’. It wurd komt yn suver alle Easterlauwerske Aldfryske hânskriften wol foar. Van Helten levere in etymology dy’t foarmlik gjin swierrichheden joech, mar semantysk neffens Boutkan wol, omdat er nei modder ferwiisde, en net nei koarre. Holthausen syn grûnfoarm *sōl* ‘schmutzig’ komt dêrom foar him earder yn ‘e beneaming. Boutkan optearret yn dat ferbân dan wol earder foar in tebekgean op in nulgraad **slH-* as op in rutsen graad **sōlH-*, mar hy slút ek net út dat it wurd úteinliks in oerbliuwsel wêze soe fan Noard-West-Jeropeesk substraatmateriaal. (siebren dyk)

[1037] *Arjen Versloot, ‘Die Wangeroogischen Diminutivendungen -uuk und -iik’, Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Band 56 (2002), 223-231.*

Fan ‘e útgongen fan it ferlytsingswurd yn it Wangereachsk binne *-iik* en *-uuk* problematysk. Hofmann koe der yn syn dissertaasje oer “Die k-Diminutiva” fan 1961 teminsten net goed in systeem yn ûntdekke. Ver-

sloot besiket hjir in histoaryske ferklearring te jaan. Hy obstrewearret dat *-uuk* efter histoaryske *n*-stammen foarkomt, en **nei* in koarte stamfokaal. Dat is by *-iik* net sa. Dêrnei ûndersiket er oft de distribúsje fan ‘e fokaal fan ‘e útgongen ek weromlaat wurde kin ta de ûntjouwings yn in beskate taalfaze. Yndied blike dy mei Afr. *-uke* efter de stammen op *-a* te kommen. Dan hie der lykwols in útgong *-ake* ûntstean moatten. Dy /a/, sa hâldt Versloot út, wie op dy posysje gjin plak foar yn it Aldwangereachske foneemstelsel, en moast dêrom wol útwike nei /u/. (siebren dyk)

[1038] *Cor van Bree, ‘Een fries substraat in de drentse woordenschat?’*. Yn: *Acta Neerlandica 2 (2002)*, 283-298.

Van Bree set syn rige ûndersiken nei taalfarianten mei in Frysk substraat fuort mei it Drintsk. Morfology, syntaksis en útspraak smite hjir net safolle dúdlik op, dat hy beheint him ta de leksikale fonology en de wurdskat. Der blykt yndied in espeltsje wurden te wêzen dat it Drintsk mei it Frysk sels en mei it Grinslânsk (in erkende Fryske substraattaal) mienskiplik hat. Dy blike benammen yn it sekundêre part fan ‘e wurdskat te sitten, sismar de hûs, tún-en kokenwurden, en krekt dat part is fan bekend dat it aardich resistint is. Yn ‘e leksikale fonology binne hjir en dêr ek wat oanwizings. Lykwols, it is allegearre net sa sterk dat Van Bree no mei wissichheid doart te konkludearjen dat der ûnder it Drintsk in Fryske laach sit. (siebren dyk)

[1039] *A. Feitsma, ‘Democratic’ and ‘elitist’ trends and a Frisian standard’*. Yn: *A.R. Linn en N. McLelland (red.), Standardization: studies from the Germanic Languages (Current issues in linguistic theory 235)*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia (2002), 205-218.

Yn in (yn dit ferbân) betreklik wiidweidich artikel jout Feitsma in oersjoch fan yn har eagen belangrike ‘trends’ út de standerdisearringsskiednis fan it (Westerlauwerske) Frysk. It is fierhinne in gearfetting fan har eardere publikaasjes oer dit ûnderwerp. Dat is op himsels in goed ding, ek mei it each op de ynternasjonale doelgroep. De auteur behannelet yn aparte paragrafen it Aldfrysk, Gysbert Japicx (en syn ynfloed), Joast Hiddes Halbertsma, Harmen Sytstra en, ta beslút, de nijere tiid, ferdield yn ‘After 1915’ en ‘Some aspects of the present situation’.

Hoewol’t der uteraard romte wêze moat foar in persoanlike fisy, is it opfallend dat de stavering (yn ‘e ynternasjonale literatuer dochs net in alder-earste standerdisearringskritearium) safolle omtinken krijt en ek Halbertsma wurdt wol hiel royaal bedield, wylst Waling Dykstra it mei in inkelde rigel

dwaan moat. Dy hat op syn minst sa'n grutte bydrage oan 'e standerdisearring fan it Frysk levere. Dêrby giet it net allinnich om syn wurdboek (dat noch altiten direkte ynfloed hat), mar bygelyks ek om syn Wintertjounenocht en syn literêr wurk (ynklusyf dat foar bern).

Sintraal yn Feitsma har beskriuwing – de titel jout it al oan – steane de termen 'democratic' en 'elitist'. De earste is 'the people's vernacular norm' (sij it earder yn 'e 'ideological' as yn 'e 'statistical sense'), de twadde 'a literary, archaic norm' (s. 206). My tinkt, wy kinne net folle mei it eigenoanrette begryp 'democratic norm'. De taal dy't 'it folk' brûkt, dat wol sizze praat, kin neffens de algemiene opfetting no krekt net tsjinje as grûnslach foar hokker Fryske noarm dan ek: dêryn is ommers gjin plak foar it (al te) dialektyske en hielendal net foar it noch hieltiten tanimmende tal ynterferinsjes. Yn dy sin is elke noarm foar it Frysk (fan 'de' wurdboeken, 'it' ûnderwiis, 'de' literatuer ensfh.) elitêr. Leaver lykwols as dy term yn Feitsma har (beheind taalkundige) betsjutting op te fetsjen, soe ik it elitêre karakter fan de Fryske noarm ferbine wolle oan it *brûken* fan it Frysk: it is ommers mar in hiel lyts tal minsken dat Feitsma har elitêre én demokratyske noarm yn 'e praktyk bringt, sawol foar de sprektaal (inkelde persinten?), as foar de skriuwtaal (miskien justjes mear).

Yn har 'Conclusion' (s. 215) komt Feitsma ûnder mear op 'the presence of a considerable language ideology in spite of the rather weak infrastructure', dat wol sizze de ôfwêzichheid fan 'a State'. Soe it lykwols net sa wêze dat just dêrtroch 'de' taalideology safolle romte krigen hat? As it Frysk troch 'elkenien', yn elk domein, sawol mûnling as skriftlik brûkt wurde soe, dan hie der miskien net fansels, mar wol op in folle organysker en natuerliker wize in noarm ta stân kommen. Mar it Nederlânsk stiet sa'n gong fan saken yn 'e wei.

Ta beslút. De literatuerlist – mei 26 titels dochs net hiel koart – fertoant opmerklike hiaten. Benammen de Grinzer frisistyk komt der bekaaid foar wei.

(pieter breuker)

[1040] O. Vries, 'Seka mit brande ende mit breke. Oudfriese terminologie met betrekking tot het rechtsinstituut 'woesting'', *Pro Memorie 4* (2002), 148-166.

Vries ûndersiket yn dit rjochtshistoarysk tydskrift de karakteristike wurden om it begryp "woesting" hinne, dat wy begripe moatte as it "door overheids- of rechtswege (dus net as gefolch fan in fete) verdelgen van het huis van de ongehoorzame". Dy praktiken kamen benammen yn 'e lege lannen foar; yn Ingelân of Skandinaavje binne se ûnbekind. It ferneatigjen sels wurdt almeast oantsjut troch sokssawat as *breck ende brand*. It opsykjen fan 'e fertochte hjit fan *seka*, mar dat kin ek it optsjen fan it gerjochtsfolk nei syn hûs wêze. In Aldfrysk synonym is *oenfara*, yn it Leechdútsk *toefaren*. Vries wiist oars yn dit ferbân yn it foarbygean ek noch op in wichtich boek fan in E. Fischer út 1957, dat oant no ta oan it omtinken fan alle Aldfrisisten ûntkaam is. (siebren dyk)

[1041] Kurt Gustav Goblirsch, 'The North Frisian lenition and Danish linguistic hegemony'. Yn: Irmengard Rauch & Gerald F. Carr (bes.), *New Insights in German Linguistics III*. Peter Lang, New York etc. (2002), 45-65.

Goblirsch besprekt it stimhawwend wurden (en fierder ferswakjen) fan stimleaze konsonanten (/p,t,k/) yn it Noardfrysk (ferl. bgl. Fering-Öömrang *hööbe* «hoopje», *weeder* «wetter», *baag* «bakke»). Hy beskôget dat ferskynsel, lykas gâns oaren foar him, as in foarbyld fan ynterferinsje út it Deensk, dêr't him in fiergeande ferswakking fan stimleaze konsonanten oppenearret. Goblirsch giet der sels fan út dat de konsonantferswakking him út it Deensk wei oer it hiele Germaanske taalgebiet (mar benammen yn 'e Skandinavyske talen en it Leechdútsk) wreide hat. Dat giet my op plakken fierdernôch. It is by sa'n algemien fonologysk ferskynsel as konsonantferswakking hast ûnmooglik om fêst te stellen, oft men mei ynterferinsje of eigen ûntjouwing te krijen hat. Sels yn it Noardfrysk. It ferskynsel is yn it Noardfrysk net itselde as yn it Deensk en de Noardfryske dialekten ûnderinoar ûnderskiede har yn dit stik fan saken ek hiel bot.

Goblirsch yntereseearret him sa't it liket ek mear foar syn wiidfiemjende teze oer de "danish linguistic hegemony" as foar it Noardfrysk. De earste 4 fan 'e 20 siden fan syn stik geane oer it Noardfrysk en dêrnei giet it hiele Westjeropa oer. Der sitte in pear steurende flaters yn it artikel. Sûnder efkes nei te freegjen, giet Goblirsch der bygelyks mar fan út dat it Westerlauwersk Frysk aspiraasje hat, en hy hâldt út dat *t < th* (bgl. yn *tin*, *tried*, *tomme*) yn it Westerlauwersk Frysk ûnder 'e ynfloed fan it Hollânsk troch *d* ferfongen wurdt. (jarich hoekstra)

[1042] *De Vrije Fries* 82 (2002): *Genootschapscultuur in Friesland - Het Fries Genootschap 1827-2002*. Los yn 'e hannel 22,50 euro, leden en stipers *Fryske Akademy* 20 euro.

It Friesch Genootschap hat 175 jier bestien, en fiert dat mei in spesjale jefte fan syn orgaan *De Vrije Fries*. It is in mânsk boek wurden, ynbûn en ek fierders typografysk in pronkje. De útwindige estetyk hat him ek yn 'e ynhâld fuortset. Dat docht fuortendaliks al bliken yn Goffe Jensma syn fraai skreaun essee oer de skiednis fan it Genoatskip. De oare bydragen binne folle koarter, mar elk foar oar wol allegearre ûngefear like lang, en beljochtsje aspekten dy't mei dy skiednis te krijen ha. Se binne by-

inoar set yn fiif skiften fan fiif opstellen, oer respektyflik 19de-ieuwers, 20ste-ieuwers, genoatskipsfemyljes, genoatskipsútjeften en genoatskips-erfgenamten. Allinne it ekstra blokje oer it Frysk Museum docht wat ôfbrek oan 'e symmetry, al is it dêr ek wer slagge om fiif bydragen byinoar te krijen. Hiel handich is ek it persoansregister oan 'e ein fan it tsjokke boek.

Fan 'e koarte bydragen binne twa fan spesjaal belang foar de frisistyk. Elizabeth J. Brouwer skriuwt oer "Montanus de Haan Hettema. Zwart schaap in een zedelijke natie". Dy kleurrike njoggentjinde-ieuwer hat him nochal ward op it mêd fan it Aldfrysk, mei útjeften, in wurdboek en it oersetten fan Rask syn grammatika. In bydrage ta de historiografy fan 'e stúdzje fan it Aldfrysk is ek Oebele Vries syn stik oer Sipma syn útjefte, by gelegenheid fan it hûndertjierrich bestean fan it Genoatskip, fan 'e Aldfryske oarkonden. De seleksje fan 'e oarkonden, de wize fan útjaan en de kwaliteit fan 'e transkripsje binne ûnderwerpen dy't te praat komme.

(siebren dyk)

[1043] *Nordfriesisches Jahrbuch 2002*.

Yn dizze jefte fan it jierboek út Noardfryslân stiet de, grif frijwat útwreide, ynaugurele rede ôfprinte, dy't Thomas Steensen holden by it oanfurdigjen fan it heechlearerskip oan 'e universiteit fan Flensburg. It flot lêsbere ferhaal beskriuwt de skiednis fan it ûnderwiis yn it Noardfrysk, en it stribjen en wrakseljen dat dêrmei anneks wie en is. Apart omtinken krije posysje en hâlding fan âlden, bern en learkrêften. It stik beslút mei in skôging fan 'e mooglikheden foar de takomst. Opfallend is dat Steensen neat sjocht yn in ferplichte ynfieren fan it fak op 'e skoallen.

Reinhard Jannen giet neier yn op 'e ferhâlding tusken twa kanonnen fan 'e Noardfryske taalkunde fan 'e 19de ieu, M.M. Nissen en L.F. Mechlenburg. Dy koene op in stuit net al te goed mear meiïnoar oerwei. Lang is oannommen dat dat lein hat oan strideraasjes oer staveringskwestjes en oan 'e Deensk-Dútske tsjinstelling, dêr't beide in ferskillende wâl yn opholden. Mar Jannen hat no yn âlde skoalpapieren fûn dat Nissen, dy't op Amrum skoalmaster en koster west hat, by Mechlenburg, pastoar op Amrum en sa'n bytsje syn baas dêr, allegeduerigen om opslach frege hat. Dy wie meast net by steat om sokke fersiken yn te skewielen, en Jannen ûnderstelt dat Mechlenburch it geseur op 'en doer ek goed ba west hawwe sil. Nei in jier as sân nimt Nissen, dy't ek sân bernemûlen te fuorjen hie, in betrekking oan 'e op 'e fêste wâl.

Yn "Zum Suffix *-(l)is, -els, -sel* in der nordfriesischen Mundart von Föhr und Amrum" bestudearret Jarich Hoekstra in efterheaksel dat him yn it Westerlauwerske Frysk allinnich as *-sel* opponearret, en dat yn it Aldfrysk as *-elsa* bekend wie, dêr't de foarm *-els* streekrjocht op weromlaat wurde kin. Hoewol't it efterheaksel in algemiene Germaanske fer-

sprieding hat, rint de foarm *-lis* yn it Fering-Öömrang der frijwat út. Hoekstra jout in ferklearring hoe't dy foarm fonetysk ta stân kommen wêze kin. It opspjalten yn ferskillende foarmen hat yn dat dialekt tagelyk laat ta in semantyske wurkferdieling wêrby't *-lis* objektsnammen oanjout en *-els* stofnammen. (siebren dyk)

[1044] *D. Gorter & K.J. van der Zee (útjs.), Frisians abroad. Ljouwert/Leeuwarden (2002), Fryske Akademy. Priis 7,50 euro (ek foar stipers, en sûnder BTW).*

Simmer 2000 sil mannichien noch farsk yn it ûnthâld lizze. Nei oanlieding fan dat barren hat de Fryske Akademy yn oparbeidzjen mei de ôfdieling psychology fan 'e Grinzer universiteit de emigranten troch middel fan in skriftlike enkête wiidweidich befrege, dêr't dit boekje, ornearre foar in breed publyk, in earste delslach fan is. Utsoarte waard ek nei it taalgebrûk ynformearre, dêr't Durk Gorter yn in apart haadstik ferslach fan docht. It docht bliken dat de emigranten, ferlike mei de hjoeddeiske Fryske populaasje, noch foar in moai grut part fan hûs út Frysktalich wiene, en opfallend is ek dat neffens har sizzen de behearsking fan it skriuwen der wêze mei. Mar yn it trochjaan fan it Frysk oan in nije generaasje litte se it raar sitte. By de bernsbarn is de kennis fan it Frysk dan ek hast al folslein ferdwûn. (siebren dyk)

[1045] *Jarich Hoekstra, 'Genitive compounds in Frisian as lexical phrases', Journal of Comparative Germanic Linguistics 6 (2003), 227-259.*

Yn dit artikel komme sokke formaasjes te praat as *steechdoar*, *kokensrút* en *hikkedaam*. It patroan dêr't se neffens foarme binne is beheind produktyf, en it resultaat hat in tal aparte eigenskippen. Sa leit de klam op it twadde lid, sit der faak in bynfoneem *-s-* of *-e-* tusken de twadde lidden, is de ferhâlding tusken dy beide meast dy fan in diel mei in gehiel en binne it ornaris netlibjende saken dêr't nei referearre wurdt. Boppedat is hjir apart dat it earst lid altyd beskaat of spesifyk is.

Hoekstra ornearret dat it type binnen it Germaanske taalgebiet typysk yn it Frysk foarkomt, of yn earder Fryske gebieten. It Ingelsk en de Skandinavyske talen hawwe in konstruksje dy't der wol wat op liket (*the queen's mum*). Hoekstra lit sjen dat de gearsettings yndied ûntstien binne út genityfkonstruksjes. Se sitte wat tusken wurd en fraze yn. Hy pleitet dan ek foar in aparte status, om se wol op te nimmen yn it leksikon, mar dan yndied as frazen. (siebren dyk)

[1046] *Concetta Giliberto, Le iscrizioni runiche sullo sfondo della cultura Frisone altomedievale. Göppingen (2000), Kümmerle, Göppinger Arbeiten zur Germanistik 679, 30 euro.*

In frisistyske boekpublikaasje yn it Ytaljaansk, soks komt men net alle jierren tsjin. It giet hjir om in yn Eastenryk útjûne, bewurke ferzje fan in dissertaasje dy't yn 1997 oan 'e universiteit fan Florence ferdigene is. Ofgeande op 'e Ingelsktalige gearfetting en de ynhâldsopjefte kin elk dy't wat oer fryske runen siket hjir wol terjochte. De ynliding jout in oersjoch fan 'e stân fan it ûndersyk en giet de kritearia nei dy't brûkt wurde kinne om te beoardieljen oft in fynst ta it Fryske korpus rekkene wurde moat. It giet dan om it fynplak, om taalkundige bysûnderheden en om runologyske fernijings. Dy lêste krije yn haadstik 2 wiidweidiger it omtinken. Haadstik 3 is in soarte fan katalogus fan Fryske ynskripsjes, mei alle gegevens dy't men der mar oer hawwe wol; de net-erkende ynskripsjes wurde nammers yn in taheakke net alhiel oerslein. Haadstik 4 besiket wat algemiene linen te lûken. Der wurdt ek yngongen op de kontinuïteit mei it lettere Aldfrysk fan 'e hânskriften. Hoewol't it boek faaks yn it foarste plak in gearfetting is fan besteande kennis, wurde fan bygelyks Harns en Westeremden B nije ynterpretaasjes útsteld. (siebren dyk)

[1047] *Rolf H. Bremmer Jr, Het culturele schrijflandschap in Friesland in de 'lange' dertiende eeuw. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Friese Taal- en Letterkunde vanwege de Fryske Akademy te Ljouwert aan de Universiteit Leiden. Universiteit Leiden, Leiden (2002). 17 siden.*

It bysûndere fan dizze op 20 desimber 2002 útsprutsen oraasje oer it trochbrekken fan de skriftkultuer yn de Fryske lannen yn de trettjinde ieu (mei de 'lange' trettjinde ieu wurdt it tiidrek 1180-1330 bedoeld) is wol dat it giet om in soarte fan gearfetting fan in noch te ferskinen boek. Dat ferklearret ek wêrom't dizze publikaasje folslein frij is fan annotaasje. Wat Bremmer ûndersiket, is de opkomst fan it Frysk as skreaune taal, in ûnderwerp dat – oars as de delgong fan it skreaune Frysk – oant no ta net it nedige omtinken krige hat. Hy ferset him tsjin it gongbere byld dat de Fryske maatskippij oant 1300 noch hast net troch de skriuwkultuer oan-

rekke wêze soe. Bremmer giet yn it bysûnder yn op 'e âldste Fryske rjochts-teksten. Dêrby komt er ta de konklúzje dat de optekening yn it Frysk fan de Santjin Kêsten en Fjouwerentweintich Lânrijochten net folle earder plakfûn ha kin as koart nei 1200. (oebele vries)

[1048] *D.J. Henstra, 'De eerste optekening van de algemeen-Friese Keuren', It Beaken 64 (2002), 99-128.*

Under de boarnen fan it Aldfryske rjocht nimme de Santjin Kêsten, lykas ek de Fjouwerentweintich Lânrijochten, dêr't se ornaris yn ien sike mei neamd wurde, in bysûnder plak yn, en wol om't se algemien-Frysk en om't se sa âld binne. Yn dit artikel lûkt Henstra op grûn fan in yn de 15de Kêst neamd boetebedrach de konklúzje dat dy kêst it earst skriftlik fêstlein is yn Easterlauwersk Fryslân, faaks yn Astringen om 1015-1040 hinne, en wat letter ek yn Westerlauwersk Fryslân. Hy giet der fan út dat doe fuortdaalk in samling kêsten, en dus net inkeld de 15de, op skrift steld is. Dêrnei moat der sawol in Easter- as in Westerlauwersk oerleveringstrajekt fan de Santjin Kêsten west ha. It feit dat de Westerlauwerske ferzje yn in argaysker foarm oerlevere is, ferklearret de skriuwer út it op in earder tiidstip ta ôfsluting kommen fan de ûntwikkeling yn it Westerlauwerske. Opfallend is dat de skriuwer fan sa'n ier tiidstip fan ferskriftliking útgiet. (oebele vries)

[1049] *Eric Hoekstra, 'Taaldatabanken op het gebied van het Fries', Nederlandse Taalkunde 8 (2003), nr. 1, 58-62.*

Hoekstra fersoarget hjir in ôflevering fan 'e rinnende rubryk "Digitaal". Hy bringt it taalkundige publyk op 'e hichte mei wat der op it mêd fan 'e elektroanyske taaldatabanken foar it Frysk foarhannen is. Dy databanken, yn ûntwikkeling op 'e Fryske Akademy, blike net allegearre like fier te wêzen. Sa kinne jo mei dy foar it Midfrysk aardich mear as mei de Aldfryske, en is de Nijfryske aardich grutter as dy foar it 19de-ieske Frysk. Apart omtinken krijt it Korpus Sprutsen Frysk. (siebren dyk)

[1050] *P. Kramer, Nâi Sealter Woudebouk / Neues Saterfriesisches Wörterbuch / Nij Sealter Wurdboek / New Saterfrisian Dictionary. Sunnerutgoawe G, Litje Aploage, Mildaam (2003). Fergees del te laden fan it ynternet, <http://home.hccnet.nl/ek.frysk/nsw.htm>*

It is al wer mear as tsien jier lyn dat Kramer mei syn NSW op 'e lappen kaam. Yn ien bân joech er doe de letters A oant en mei E fan wat mei rjocht in wittenskiplik wurdboek fan it Sealtersk hjtte mei, yn rûge halen ferlykber mei it WFT. Sûnt hat Kramer noch allegearre nij materiaal garre, en dat ek net langer op kaartsjes opslein, mar yn 'e kompjûter. Om te sjen hoe't ien en oar yn 'e praktyk útwurket hat er in navenant maklike letter foar kar nommen, de G. Dy

wurdt no oan syn trouwe meiwurkers yn in ienfâldige printe ferzje oanbean; de bredere rûnte fan belangstellende lju dêrbûten kin fia it ynternet syn gerak krije. Yn syn foaropwurd dielt Kramer mei dat it nije opslachmedium wol syn foardielen hat, mar de gruttere hoemannichte fan data hat ek wer syn neidielen: de bewurkingstiid is dúdlik tanommen. De omfang fan 'e wurdboektekst nammers ek, neffens Kramer skilt it sa'n 60 %. De ekstra romte is ûnder oare opgien oan mear foarbylden, en by de seldsume wurden is no alle materiaal der by jûn. (siebren dyk)

[1051] *Nils Århammar, 'Zur Erschließung von Dialektlexik mittels hochsprachlicher Wortregister'. Yn: Maik Lehmborg (útj.), Wörter und Namen. Festgabe für Ulrich Scheuermann zum 65. Geburtstag. Bielefeld (2003), Verlag für Regionalgeschichte, 17-25.*

Århammar giet yn dizze feestbundel foar Ulrich Scheuermann, in lyts 40 jier meiwurker fan it Niedersächsisches Wörterbuch en auteur fan it haadstik "Friesische Relikte im ostfriesischen Niederdeutsch" yn it *Handbuch des Friesischen*, yn 'e pleit foar it tagonklik meitsjen fan dialektmateriaal fia in yngong yn 'e standerttaal. Neffens him moat dat mei it moderne rekkenreau in net al te drege put wêze. Yn it twadde part fan 'e bydrage jout er in oersjoch fan wat er op dat mêd al te stân brocht is, ek wat it Frysk oangiet. Foar it westerlauwersk Frysk giet it dan om it Hylpersk en it Skiermûntseagersk, foar it Eastfrysk foar it Harlingerlânske en Wurster Frysk, en foar it Noardfrysk wiist er op it wurk fan Boy Jacobsen en Moritz Momme Nissen. Århammar sil dit as yllustraasje bedoeld hawwe, want folslein is er dêrmei net. Foar de heine takomst kundiget er ek noch wurdboeken fan it Heechdútsk nei respektifyflik it Hilgolânsk en it Fering-Öömrang oan. (siebren dyk)

[1052] *Willy Pijnenburg, Arend Quak & Tanneke Schoonheim (útjs.), Quod vulgo dicitur. Studien zum Altniederländischen. Rodopi, Amsterdam/ New York (2003) (Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Band 57).*

Yn dizze bondel stúdzjes oer it Aldnederlânsk binne twa bydragen opnommen dêr't it Aldfrysk sintraal yn stiet, en ien dêr't it Aldfrysk mear sydlings yn oan 'e oarder komt. It Aldnederlânsk, oant no ta in soarte fan bline flek yn de Aldgermanistyk, wurdt troch ferskillende auteurs ôfgrinzge fan de oanbuorjende talen: it Aldheechdútsk, it Aldsaksysk en it Aldfrysk (it Aldingelsk mist). Mei de ferhâlding Aldfrysk-Aldnederlânsk hâldt Tette Hofstra him dwaande ('Altfriesisch und Altniederländisch', 77-91), dy't him dêrby beheint ta in tal punten op it mêd fan de morfology. Hofstra komt ta de fêststelling dat der op 'e ûndersochte punten dúdlike ferskillen, mar ek mien-skiplike tindinzen oanwiisd wurde kinne.

De ûntwikkeling yn de rjochting fan in ferienfâldiging fan it bûgingsysteem liket yn it Aldnederlânsk earder troch te setten, mei ien wichtige útsûndering lykwols: de ‘yngweoanske’ ienheidspluralis yn it Aldfrysk. Arend Quak giet yn op ‘e fraach hokker Germaanske taal men tsjinkomt yn de oant 1200 oerlevere foarmen fan plaknammen út de krite dy’t mei wissichheid Frysk west ha (of noch binne), te witten Noard-Hollân, Fryslân en Grinslân (‘Altfriesisches in altniederländischen Ortsnamen’, 281-310). In probleem dêr’t goed rekken mei hâlden wurde moat, is dat hast alle nammen oerlevere binne yn teksten dy’t bûten it gebiet sels skreaun binne, lykas yn de kleasters Echternach, Fulda en Werden, wat âldheechdútske of – yn it gefal fan Werden – âldsaksyske ynterferinsje opsmite kin. Yn de ûndersochte plaknammen kinne likernôch 150 fokabelen identifisearre wurde, dy’t stik foar stik presintearre en koart besprutsen wurde. Op it nivo fan de fonology binne, ek yn plaknammen út Noard-Hollân, hiel wat Aldfryske skaaimerken fêst te stellen. Op morfologysk mêd smyt it materiaal net folle op, wat troch de almeast útlânske oerlevering ek net sa frjemd is. It Aldfrysk komt fierders noch te praat yn de bydrage fan Jozef van Loon, ‘De chronologie van de r-metathesis in het Nederlands en aangrenzende Germaanse talen’ (141-167). Van Loon makket dúdlik dat der ûnderskie makke wurde moat tusken de ferskiningsfoarm fan de r-metatesis yn it Aldingelsk en Aldfrysk oan de iene en yn it Aldnederlânsk, Aldsaksysk en Midheechdútsk oan de oare kant. Hy wol der op út dat it ferskynsel yn it Nederlânsk en it Leechdútsk it risseltaat is fan in autonome ûntjouwing, los fan dy yn it Aldingelsk, dy’t folle âlder is. Wannear’t it ferskynsel him yn it Aldfrysk foardien hat, ûntlúkt him oan de waarnimming. (oebele vries)

[1053] *Eric Hoekstra, ‘Frisian’. Yn: Ana Deumert en Wim Vandenbussche (red.), Germanic Standardizations. Past to Present. Amsterdam/Philadelphia (2003), John Benjamins Publishing Company, s. 193-209.*

Boppeneamd boek befettet, neist in ynliedend en in ôfslutend haadstik, 16 bydragen oer likefolle Germaanske talen. Neist fansels bygelyks it Nederlânsk, it Dútsk, it Ingelsk en de Skandinavyske talen komme ek fariëteiten as it ‘Afrikaansk’, it ‘Yiddish’ en de ‘Pacific Pidgins and Creoles’ oan de oarder. Eric Hoekstra nimt it (Westerlauwerske) Frysk foar syn rekken, ûnder de titel: ‘Frisian; Standardization in progress of a language in decay’. Hy docht dat yn sân haadstikken: ‘1. Historical background’; ‘2. Norm selection of Modern Frisian’; ‘3. Norm codification of Modern Frisian’; ‘4. Norm elaboration’; ‘5. Closeness of written to spoken Frisian’; ‘6. Norm acceptance’ en ‘7. Recent developments’.

Der is net safolle saaklike literatuer oer de standerdisearring fan it Frysk. Al te faak oerhearsket de persoanlike miening fan de auteur. It is

Hoekstra gelokkich slagge om yn in goed lêsber artikel in algemien (en reëel) byld fan de hieltiten fierdergeande standerdisearring fan it Frysk te sketsen. Fansels jout er dêrby syn eigen aksinten. Ik meitsje in inkelde kanttekening.

Neffens Hoekstra is it skreaune Frysk foaral basearre op it Klaaifrysk. Dy konklúzje kin ik it wol mei iens wêze, mar it hie goed west as Hoekstra tagelyk oanjûn hie dat oan it proses fan dialektseleksje (al langer) in oar en sterker meganisme foarôfgiet: distansjearring fan it Nederlânsk. Dat bringt my op it twadde punt. ‘It is generally thought, and this holds true for the present’, sa stelt Hoekstra, dat it skreaune en it sprutsene Frysk tichter byinoar steane as it skreaune Standertnederlânsk en it sprutsene Nederlânsk. Hoekstra jout as ferklearring foar it ferskil dat it Nederlânsk, oars as it Frysk, ‘a long history as a strong standard language’ hat en boppedat yn formele domeinen (‘judicial courts, government institutions and writing in general’) brûkt wurdt. No’t it Frysk lykwols hieltiten mear skriuwtaal wurdt, ek yn nije formele domeinen (bûten it ‘âlde’ domein fan de literatuer bygelyks it amtlik ferkear, it ûnderwiis en de media), ûntsteane ek foar it skreaune Frysk nije registers, dy’t hielendal net sa ticht by de sprektaal steane. Dat kin hast ek net oars: it foarbyld is faak it (skreaune) Nederlânsk, dy taal sit elke amtner, skoalmaster en sjoernalist (en alle oaren dy’t Frysk skriuwe) no ienkear yn de holle. In oare reden dat it skreaune en it sprutsene Frysk net sa ticht (mear) byinoar steane, is oan de iene kant it mijen fan ynterferinsjes út it Nederlânsk (en foarmen dy’t dêr allinnich mar op lykje) yn de skriuwtaal en – Hoekstra komt dêr oars sels ek op – krekt it opnimmen fan sokke foarmen yn de sprektaal. Boppedat fertoant de lêste, oars as de skriuwtaal, by fierwei de measte Frysktaligen gjin dialektseleksje.

Hoekstra slút syn bydrage ôf mei in ynformative literatuerlist.

(pieter breuker)

[1054] *Jant van der Weg-Laverman, Feroaring yn byld en bân. Fryske bernepoëzij yn de tweintichste ieu. Ljouwert (2000), Fryske Akademy.*

Yn de hjerst fan 2000 is Jant van der Weg-Laverman yn Tilburg promovearre op in stúdzje nei de ferskowingen yn it aard fan de Fryske bernepoëzij tusken 1900 en 1983. Sy besiket dy ferskowingen te ferbinen mei feroaringen dy't te krijen hawwe mei de gebrûkskontekst. Yn it foarste part fan de tweintichste ieu wurde ferskes foar bern fral brûkt yn in pedagogysk-didaktyske kontekst; bernepoëzij is dan noch net in op himsels steand artistyk sjenre. Nei 1955 fer-oaret dat en yn de rin fan de desennia dêrnei is bernepoëzij in selsstannich literêr sjenre wurden, dat in funksje hat yn wat de auteur 'de smaak-reproduksje' neamt. It nijsgjirrige fan dizze stúdzje is dat de auteur net allinne de ferskowingen yn de poëzij sels sjen lit, mar dy keppelet oan it ferlet, benammen yn it leger ûnderwiis, fan poëzij foar bern. Sa komme wy de folgjende yntrigearjende sin tsjin: "De produksje fan oarspronklik wurk, foar in part ûntstien út artistike driuwfear en ambysje fan de auteur, hat foar in oar part te krijen mei ferlet yn it fjild". It docht jin dan ek gjin nij dat dit ûndersyk yn de tradysje fan de keunstsojology fan Pierre Bourdieu stiet. Lykwols is de krêft fan dit ûndersyk tagelyk de beheining: de auteur toant oan dat de situaasje yn Fryslân deselde is as dy yn oare literatueren. Nettsjinsteande it omtinken fan de Beweging foar de literatuer – dat yn dit eksposée in grut plak ynnimt – hat dat gjin ferskil makke: wat yn Fryslân barde, barde ek yn Nederlân en rûnom yn Europa. Wat my oangiet begjint it ûndersyk dan pas goed: wêr komt it idee wei dat de Fryske Beweging sa'n grutte rol spile hat yn de literêre produksje fan foar de twadde wrâldoarloch? (liesbeth brouwer)

[1055] *Rolf H. Bremmer Jr, 'Gregory the Great in medieval Frisia: what is and what might have been'. Yn: Rolf H. Bremmer Jr, Kees Dekker & David Johnston (útjs.), Rome and the North. The early reception of Gregory the Great in Germanic Europe. Peeters, Paris etc. (2001), 239-253.*

Ien fan de meast ferneamde midsieuske pausen, tagelyk in fruchtber skri-bint, wie Gregorius de Grutte (590-604). Dochs hat er yn it oerlevere Ald-fryske boarnemateriaal net folle spoaren neilitten, sa docht bliken út Brem-mer syn ûndersyk. Ferwizingen nei him kinne inkeld oanwiisd wurde yn in jongere ferzy fan de Prolooch op 'e 17 Kêsten en 24 Lânrijchten, yn ien fan de Aldfryske houlikstaspraken en mooglik yn it gedicht oer de oarsprong fan de Fryske frijheid. By it lêste gefal, dêr't sprake is fan de *heliga pawis Gregorius*, soe noch

opmurken wurde kinne dat it dêr inkeld gean kin om in hillich ferklearre paus. Gregorius de Grutte foldocht oan dat betingst, al is er net de ienichste. (oebele vries)

[1056] *It Beaken 64 (2002), nr. 3/4.*

Yn dit dûbelnûmer fan *It Beaken* binne de ferarbeide en útwreide teksten publisearre fan trije lêzingen, dy't holden binnen op 'e temamiddei oer 'Brekking', organisearre troch it Taalkundich Wurkferbân fan 'e Fryske Akademy op 21 april 2001. Dy útjefte is al wer in skoft lyn ferskynd, mar omdat de ynhâld fan dy artikels tige de muoite wurdich is en it ûnderwerp 'brekking' in sintraal plak ynnimt yn 'e Fryske taalkunde, wol *Op it mêd* der graach dochs noch eefkes omtinken oan jaan.

Yn syn stik 'Brekking as ferkoarting: in diagroane analyze' besiket Willem Visser fet te krijen op it histoaryske proses fan 'e Nijfryske brekking. Hy docht dat tsjin 'e achtergrûn fan in wiidweidich oersjoch fan hoe't de Nijfryske brekking yn 'e literatuer behannele is. Nei in besprek fan fonetyske en fonologyske aspekten fan brekking giet Visser yn op twa konkurrearjende beskriuwings fan it diagroane proses fan brekking: *nukleusferkoarting*, it earste lid fan 'e twalûden /ɛ, iI, oɔ, uo/ wurdt losmakke fan 'e (fokale) nukleus, en opnommen yn 'e (konsonantyske) oanset; *nukleuskontraksje*, it earste lid fan 'e twalûden bliuwt yn 'e nukleus, mar dy nukleus is net langer biposysjoneel: it earste lid nimt tegearre mei it twadde lid mar ien posysje yn yn 'e fonologyske struktuer. Visser giet dan nei oft syngroane skaaimerken fan brutsene twalûden it mooglik meitsje tusken beide alternative prosessen te kiezen. It docht bliken dat dy skaaimerken net dúdlik ien kant opwize. By eintsjebeslút stelt Visser dan in nije syngroane analyze fan brutsene twalûden út, dy't neffens him it bêste past by it diagroane proses fan nukleuskontraksje. In belangryk punt dêrby is foar him dat allinnich nukleuskontraksje it talit om de diagroane ferskynsels brekking en lûdferkoarting as ien proses te sjen.

Arjen Versloot besprekt yn syn bydrage 'Brekking yn it Skylger Frysk en Súdwesthoeksk'. Utgongspunt foar Versloot is de observaasje dat de Nijfryske brekking net foarkomt yn 'e Fryske rânedialekten fan de Súdwesthoeke, Hylpen, Skylge en Skiermûntseach. Der binne twa teoryën yn omrin dy't dy observaasje besykje te ferklearjen. De earste seit dat de Nijfryske brekking der wol west hat by dy dialekten, mar dat yn 'e rin fan 'e tiid de brutsene lûden wer ferienfâldige binne. De twadde en op dit stuit gongbere teory seit dat der yn dy rânedialekten noait brekking west hat. Versloot besiket no sjen te litten dat de gongbere teory wol jildt foar it Hylpersk, mar net foar it Skylger Frysk en de dialekten fan 'e Súdwesthoeke. Brekking hat him wol foardien yn dy dialekten, mar de brutsene twalûden binne letter wer ferienfâldige.

De lêste bydrage fan Siebren Dyk giet net oer de Nijfryske brekking, mar oer de oergong fan delgeande twalûden dy't besteane út in foarfokaal en it heallûd *w*, yn in trijelûd

mei in achterfokaal as kearn en in *j* as begjin: /i.w/ > /ju.w/, /e.w/ > /jo.w; /ε.w > /jɔ.w/. Dyk jout dizze foarm fan brekking de namme *Jorwertbrekking* (en dat is ek de titel fan syn stik), omdat er sels yn Jorwert wennet en dit proses oan 'e basis leit fan it ûntstean fan de namme *Jorwert* út *Everwerd* (fan *ever-* nei *jor-*). Dyk makket oannimlik dat Jorwertbrekking it gefolch is fan fonetyske effekten fan in ferskowing nei achteren fan de klam yn it twalûd. Dyk hat ek besocht alle Nijfryske wurden dy't Jorwertbrekking ûndergien ha, yn syn stik op te nimmen.
(germen de haan)

[1057] *Theo Brinkel*, 'The status of indigenous and minority people in the Netherlands', *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 6.4 (desimber 2002), <http://www.ejcl.org/64/art64-1.html>.

Wa't hiel gau in oersjoch ha wol fan 'e juridyske status en beskerming fan it Frysk, soe ris op boppesteande webside sjen kinne. Tige yn it koart wurdt it Frysk as taal yntrodusearre, wurde de algemiene kontoeren fan it Nederlânske rjochtssystem sketst, en wurde de rjochten en oerienkomsten oangeande it Frysk op in rychje set. It artikel is suver beskriuwend; persoanlike foarkarren fan 'e auteur skimerje net troch de saaklike tekst hinne.

(siebren dyk)

[1058] *Dirk Boutkan*, 'On Gothic magaps ~ Old Frisian megith and the form of some North European substratum words in Germanic', *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*, Band 58 (2003), 11-27.

Noch in postume publikaasje fan 'e yn jannewaris 2002 ferstoarne Dirk Boutkan. Sjoerd Siebinga fûn dizze tekst fan in yn Kiel holden lêzing yn syn neilittene papieren. Underwerp is it wurd *maagd*, dat op grûn fan syn foarm yn it Aldfrysk (*megith*, *megeth*) en it Nederlânsk (*meid*) yn syn twadde wurdlid oarspronklik sawol in a as in i hân hawwe moat. Boutkan kin der net goed in Yndoeropeeske etymology foar fine, en optearret dêrom foar de mooglikheid dat it in substraatwurd is, û.o op grûn fan 'e lûdstruktuer, dêr't er in tsiental ferlykbere wurden ek as bewiis ta bybringt. Dêrta hearre Aldfrysk *ēthel* 'erfskip', *gadia* 'ferienigje', *gristel* 'knarsbien', *hāved* 'haad', *helich*, *helech*, *heilich*, *helch*, *hilch* 'hillich', *himul* 'himel', *hunig* 'hunich', *kenep*, *kanep*, *knep* 'snoar', *ledich*, *letheg*, *leech* 'lid-dich' en *monich*, *manich* 'mannich'.
(siebren dyk)

[1059] *Cor van Bree*, 'Auslautverscherping bij de oude grammatici en in de dialecten en het Fries'. Yn: *Els Ruijsendaal*, *Gijsbert Rutten & Frank Vonk* (útj.), *Bon jours Neef, ghoeden dag Cozyn. Nodus Publikationen, Münster* (2003), 255-271.

Van Bree syn oanlieding ta it skriuwen fan dit artikel is de obstrewaasje dat der yn 'e stavering fan it Nederlânsk in eigenaardige diskrepânsje bestiet yn it werjaan fan 'e gefolgen fan 'e einûntstimming fan obstruïn-

ten. By de einûntstimming fan ‘e v en de z wurdt dy ek skreaun (*raven – raaf; huizen – huis*), mar dy fan ‘e g, b en d net (*dagen – dag; webben – web; paarden – paard*). Dy stavering blykt tebek te gean op De Vries & Te Winkel, en dy binne wer foar in wichtich part te seil gien op ‘e iere 19de-ieuwer Siegenbeek. Dy mannen, Siegenbeek oars wat dúdliker, jouwe oan dat dy einichste g, b en d yn ‘e útspraak yndied net folslein lykslein wurde meie mei de stimleaze pendanten. Hawwe se mei dat sizzen yndied in útspraakferskil obstrewearre, of binne se op ‘e doele brocht troch de staveringstradysje?

Van Bree besiket om oanwizings te krijen oer in mooglike stimhawwende útspraak oan ‘e hân fan ‘e tastân yn ‘e dialekten. Dy fynt er yndied, bygelyks yn it Oeriselsk, mar ek yn it Frysk. Ofgeand op ‘e literatuer soe yn ‘e beskriuwing by Eijkman (1907) de b en d noch aardich stimhawwend west hawwe, mar soe dat by Sipma (1913) al flink begjinne te skowen. Foar de mingdialekten jouwe Fokkema (1937) foar it Ljouwerter, en seker ek Oud (1987) foar it Amelânsk oanwizings foar in net-stimleaze werjefte. De kondisjonearring is oars opfallend ûngelyk: yn ‘e mingdialekten soe de stimhawwendheid nei lange lûden better bewarre bliuwe, en yn it Frysk krekt net. Van Bree hat de beskriuwings by âldere, 16de-, 17de- en 18de-ieuske grammatikaskriuwers ek noch neigongen, en dêr fûn er ferlykbere útkomsten as yn ‘e dialekten. Hy konkludearret dêrom dat dy 19de-ieuske staveringbetinkers aardich wisten wat se diene. (siebren dyk)

[1060] *Cor van Bree, ‘Een Fries substraat in Drente?’, Neerlandica Wratislaviensia 14, Wroclaw (2003), 65-80.*

Dit artikel stiet yn in sa njonkenlytsen lange ûndersykstradysje dêr’t yn neigongen wurdt yn hoefier oft net-Fryske dialekten dochts tebekgeane op in Frysk substraat. De oanwizings dêrta wurde hyltiten helle út ‘e ferdieling fan stabile en net-stabile parten fan ‘e taal. It Fryske karakter fan it stabile part (útspraak, syntaksis en ûnbeklamme part fan ‘e morfology) soe dan yndied tsjutte kinne op in Frysk substraat. Van Bree heakket hjir oan dy tradisjonele mêden oars noch in fjirde ta, te witten it ‘sekundêre’ part fan ‘e wurdskat, dat foarme wurdt troch bygelyks bernespultsjes, biste- en plantenammen en beskate gefoelswurden. It opfallende is oars, dat dat leksikale skift yndied noch de bêste oanwizing jout dat der mei dat Drintsk eventueel wat te rêden wêze kinne soe. Sa hat it bygelyks de wurden *fiekn, gieseln, snoesterig, nuver* en *stroffeln*. Yn ‘e útspraak fynt Van Bree gjin korrespondinsjes dat makket, en de morfology is typysk Leechsaksysk. Mei de syntaksis liket it der aardich better foar te stean, mar de fûne ferskynsels blike tagelyk ek yn in folle grutter Saksysk gebiet foar te kommen, dat dat kin gjin betrouber kritearium foar in Frysk substraat wêze. Gegevens út ‘e nammekunde en de (rjochts)skiednis wize ek net ûndûbelsinnich yn Fryske rjochting. (siebren dyk)

[1061] *Karel F. Gildemacher, ‘Ga as delsettingsnamme-elemint yn de Aldfryske oarkonden’,*

It Beaken 65 (2003), 145-180.

It Aldfryske substantyf *ga*, dat tebekgiet op germ. *gaw, hat in nijsgjirrige semantyske ûntwikkeling meimakke, apart genôch allinnich yn Westerlauwersk Fryslân. Sa komt it dat inkeld dêr – en net yn de Ommelannen en Eastfryslân – gâns doarpen te finen binne mei in namme dy't op *-gea* (<*-ga*) útgiet. Gildemacher jout earst in oersjoch fan de wrakseling fan ferskate auteurs mei de krekte betsjutting fan it wurd yn let-midsieuske Fryske boarnen. Dan folget syn eigen ûndersyk, dêr't er him yn beheint ta de Aldfryske oarkonden, al sjocht er ek wol ris nei oar boarnemateriaal. Hy giet de mooglike betsjuttingen fan *ga* nei, besprekt dêrby ek in tal gearstallingen, en jout dan in folslein oersjoch fan alle gefallen fan it foarkommen fan *ga* yn delsettingsnammen, kompleet mei ferklearjende oantekeningen.

(oebele vries)

[1062] *Arjen Versloot, 'Fries in Holland in de 17^e eeuw', Taal en Tongval 55 (2003), 1-40.*

Versloot krijt hjir fannijs in âld tema op, te witten it foarkommen fan it Frysk yn Hollân, en dan benammen yn it noardlike part dêrfan. Hy docht dat net sa lyk troch te sjen nei eventuele oerbliuwsels yn it hjoeddeiske dialekt, mar hy ûndersiket dy konkrete taaluterings dêr't fan útholden wurde kinne soe dat se werklik Frysk binne. Fanâlds wurdt dan wiist op it Waterlandse sprekwurde fan Roemer Visscher: *hy leut die 't leut ick en leut naet*. Fierders binne der noch in pear sinnen yn in toanielstik fan Brederode en in pear priuwkes yn âlde spraakkeunsten. Meiïnoar lykwols net mear as in hiel lyts bytsje. En dêrfan kinne ek noch lang net alle wurden brûkt wurde as oertsjûgjend bewiis. Lykwols, fan wat der oerbliuwt kin oantoand wurde dat it gjin Hollânsk wêze kin, en dat it tagelyk wol foldocht oan Fryske eigenskippen en ûntjouwings. It artikel befettet fierder noch in tige nuttich oersjoch fan 'e ûndersyksskiednis fan dit ûnderwerp, en as taheakke wat ideeën oer de taalsosjologyske sitewaasje yn it eardere Hollân.

(siebren dyk)

[1063] *Jarich Hoekstra, 'Grüße aus Nordfriesland. Zur Begrüßung und Verabschiedung im Nordfriesischen', Nordfriesisches Jahrbuch 39 (2003), 39-53.*

Dizze skriftlike bewurking fan in foardracht foar de ledegearkomste fan 'e Verein Nordfriesisches Institut bestiet winliken út twa parten. It earste giet neier yn op it komôf fan hjoeddeiske Noardfryske groetwurden as *adjiis* (ús *adieu*), *haloo* en it algemien Noarddútske *moin*. Foar dat lêste wiist Hoekstra in ferbining mei it Noardseegermaanske eigenskipswurd *moai* ôf; hy fielt mear foar in ferbastering fan *morgen*.

It twadde part is wol sa nijsgjirrich, ek al wurdt der gjin einslutende ferklearing jûn. It giet om in systeem fan groet en tsjingroet, wêrby't de oansprutsen persoan de utere groet beantwurdet troch dy om te draaien. Dus at ien tsjin immen sei fan 'Gud-

dei!’, dan koe dy weromgroetsje mei ‘Deigud!’). Njonken dei gongen sa ek de wurden foar moarn en jûn. It systeem is it bêste belein yn it Sölring, mei tanksij it feit dat dêr toanielstikken yn opskreaun binne. Mar leksikografen fan it Fering-Öömrang meitsje der ek melding fan, en út bestjurre útdrukings yn it fêstewâlsnoardfrysk kin opmakke wurde dat it dêr ek bestien hat. Nei de 19de ieu moat it lykwols hurd yn it neigean rekke wêze. Ut oanbuorjende talen is it ek net bekend. Hoekstra hâldt it der op dat it troch wurdboarterij ûntstien is. In oanwizing dat it dêr neffens him yn socht wurde moat, is dat it net inkeld giet om omkearing fan wurden, mar fan wurdliiden. *Guddin!* (‘goejûn!’) wurdt nammentlik *Din'gud!*, en net **In'gud!*

(siebren dyk)

[1064] *Durk Gorter, 'Nederlands en Fries op gespannen voet? Over ontwikkelingen in de taalverhoudingen in Fryslân'. Yn: J. Stroop (red.), Waar gaat het Nederlands naar toe? Bert Bakker, Amsterdam (2003), 84-94.*

Yn dizze foar in breed publyk ornearre bondel jout Gorter in oersjoch fan ‘e talen en dialekten dy’t yn Fryslân praat wurde. Hy besjocht dat mêd ek breed, sa wurde de talen fan allochtoanen, mar ek de rol fan it Ingelsk net fergetten. De kearn fan it stik is de (faak stille) striid tusken it Frysk en it Nederlânsk. Neffens oantal meie de Frysktaligen dan yn ‘e mearheid wêze, en har rjochten meie op tal fan plakken wetlik fêstlein wêze, yn it libben fan al den dei slacht it Nederlânsk troch allegearre machtsmeganismen en net yn it lêste plak troch syn fanselssprekkendheid dochs foar master op. Gorter begjint syn bydrage mei te neamen dat de Frysktalige persiflaazje op ‘e Kameleonboeken aardich suksesfol wie, mar hy einiget der mei dat yn de echte bioskoopfilm oer de Kameleon Hielke en Sietse dochs wol wer gewoan Nederlânsk tsjininoar praten.

(siebren dyk)

[1065] *Durk Gorter, 'Meertaligheid en bedreigde talen: de casus Friesland', Toegepaste taalwetenschap in artikelen 70, nr. 2 (2003), 27-38.*

Gorter stelt yn dit artikel twa tsjinoerstelde tendinzen oan ‘e oarder. Oan ‘e iene kant is dat it tanimmen fan it tal talen yn ‘e maatskippij, troch ymmigraasje, mar ek troch de hyltyd gruttere rol fan it Ingelsk; de tillefyzje is langer yn in soad húshâldings in grut part fan ‘e dei in Ingelsk pratende húsgenoat. Gorter jout yn dat ferbân sifers fan ‘e taaleftergrûn fan ‘e skoalbern yn Ljouwert, en fan it saneamde ‘taallânskip’, it gehiel oan talige uteringen op buordsjes en sa yn ‘e iepenbiere romte yn Ljouwert en Grou. Oan ‘e oare kant nimt de rol fan ‘e autochtoane talen ôf, en steane fariëteiten mei in lyts tal sprekkers sels op ‘e nominaasje om út te stjerren. As foarbyld fan dat lêste wurde der sifers oangeande de tebekgeande behearsking fan it Hynljippers jûn. Al dy aktuele ûntjouwings jouwe romte foar hiel nije fraachstellings yn ‘e sosjolingwistyk.

(siebren dyk)

[1066] *Taal en Tongval* 55 (2003).

Twa frisistyske bydragen yn dit nûmer fan it 'tjidschrift voor taalvariatie'. Henk Wolf hat mei 'Imperatieven in de verleden tijd' (s. 168-172) in marginaal mar wol nijsgjirrich fenomeen by de kop. It giet om foarbylden as: *Master wiisde dy deis de Grinzer stasjons op 'e kaart oan. Naam dy mar leaver goed yn je op, want by sokke stikken koenen je der donder op sizze dat je de oare deis in toets krigen*. Lang net alle ymperativen kinne samar yn 'e ferline tiid omset wurde. Wolf jout trije kritearia dêr't tagelyk oan foldien wurde moat. Ien dêrfan is dat de ymperatyf ta de adhortative (advisearjende, oanmoedigjende) ûnderklasse hearre moat. Oanwizings dêrfoar komme út guon eigenskippen fan *en* + ymperatyfsinnen. Wolf stiet der ek koart by stil wat foar teoretyske konsekwinsjes oft de nije ûntdekking hawwe kinne soe, en ta beslút wiist er der op dat de morfologyske foarm ek sines dwaan kin foar de akseptabelens fan 'e doetiidsymperatyf.

Gemma Bakker (s. 188-215) hat de taalbehearsking fan Fryske emigranten en harren bern ûndersocht, alteast in part fan deselden dy't hjir mei Simmer 2000 wer oer wiene. Dêrby binne subjektive (wat de lju sels opjoegen) en objektive (in wurdkenntest) gegevens meiwoegen. De útkomsten binne net skokkend. De mûnlinge feardichheden skoare better as de skriftlike, en it skriuwen is dêrfan wer de beroerdste. De behearsking fan it Frysk hinget der fierders fan ôf at de emigrant of syn bern it Frysk hjir noch al of net opdien ha, at yn it nije heitelân noch in soad kontakten mei Friezen ûnderhouden wurde, dêr't de taal fan 'e libbenspartner fan bysûnder belang by is, en at se langer of koarter hjir wei binne. Dêrby is de lêste korrelaasje net hielendal rjochtlinich: de taal út 'e bernejierren komt wer mear werom at de emigranten aardich op jierren kommen binne. Dat lêste past oars yn it brede byld fan bygelyks demintearjende âlderein. (siebren dyk)

[1067] *Jan Koster & Henk van Riemsdijk (útjs.), Germania et alia. A linguistic Webschrift for Hans den Besten* (2003), <http://odur.let.rug.nl/~koster/DenBesten/contents.htm>

It ynternet liket yn publikaasjelân hyltyd wichtiger te wurden. In Festschrift foar Hans den Besten is alteast al net iens mear op papier te besetten, mar inkeld noch te riedplachtsjen fia de thússide fan 'e Grinzer lingwist Jan Koster. Yn dit 'Webschrift' twa bydragen dy't streekrjocht foar de frisistyk fan belang binne. De earste is Eric Reuland syn 'What do you move to what end? An exercise in anti-

symmetry. From language design to contrasts between Dutch and Frisian'. Reuland besiket yn dat bytiden knap technyske ferhaal om de nijste ûntjouwings yn 'e anti-symmetryske teory fan 'e Amerikaanske syntaktikus Richard Kayne ta te passen op ferskillen tusken Fryske en Nederlânske tiidwurdkloften. Neffens him is it yn dat ramt goed mooglik om troch it blyn wurkje litten fan 'e stappen de ferskillende kloften ta stân te bringen. Kaai ta de ferskillen is dêrby it nominale karakter fan 'e Fryske ynfinityf. Ien en oar wurdt yllustrearre oan in foarbylds in mei in persepsjetiidwurd en in kloft mei in *te*-ynfinityf. Yn dizze elektroanyske bondel jouwe Sjef Barbiers en Hans Bennis fierders noch in oersjoch fan 'e fariaasje by de refleksiven yn it Nederlânske taalgebiet. It Fryske *him* en *himsels* wurde dêrby ek net fergetten. (siebren dyk)

[1068] *Klaus Abels, Successive cyclicity, anti-locality, and adposition stranding. Diss. University of Connecticut (2003). Op te heljen fan it ynternet: <http://www.hum.uit.no/a/abels/papers/index.html>*

Yn dizze teoretyske taalkundige dissertaasje wurdt it Frysk oanhelle yn ferbân mei it syntaktyske fenomeen preposysjestrâning: de mooglikheid dat in haadwurdlík komplemint út in ferhâldingswurdkloft helle wurdt en dat it ferhâldingswurd iensum efter bliuwt. In foarbyld is: *Sprútsjes hâld ik net [fan ---]*. Abels giet dêrby te seil op in artikel fan Jarich Hoekstra út 1995. Hoekstra kaam doe ta de konklúzje dat dy preposysjestrâning yn it Frysk winliken net bestiet, û.o. omdat net alle ferhâldingswurden it ferskynsel sjen litte. Neffens him bliuwt der in resumptyf pronomen benefter. Abels fynt syn arguminten lykwols net oertsjûgjend, en tinkt ek earder oan in spoar as oan in resumptyf pronomen. Hy dielt it Frysk wat dit ferskynsel oangiet no yn by it Ingelsk, en net by it Nederlânsk en it Dútsk. (siebren dyk)

[1069] *M. Jansen, 'The dialect of Ameland: a case of mixed identity'. Yn: T. Koole, J. Nortier & B. Tahitu, Artikelen van de vierde sociolinguistische conferentie. Delft (2003), 205-213.*

Mathilde Jansen docht hjir ferslach fan in ûndersyk nei taalhâlding en dialektferlies op It Amelân, om kreker te wêzen yn it doarp Hollum. It Frysk is dêr dúdlik minder populêr as it Nederlânsk en it Amelânsk. By de jongere generaasje ferliest it Amelânsk lykwols wol hyldyd mear syn eigen skaaimerken, yn 'e wurdskat nammers mear as yn 'e grammatika.(siebren dyk)

[1070] *Liesbeth Brouwer, "Mar alles swijde...". Yn: R. Buikema & M. Meijer (útjs.), Kunsten in beweging 1900-1980. SDU, Den Haag (2003), 243-255.*

It literêre tydskrift *De Tsjerne* hie geregeldwei spesjale nûmers oer en mei oare kultueren/literatueren. Yn 1952 wie der sa'n nûmer oer Suriname. Brouwer jout hjir in karakteristyk fan dat nûmer, fan *De Tsjerne* yn syn al-

gemienens en fan de foarsichtige dekolonisaasje fan Suriname, de hâlding fan jonge Surinaamske yntellektuelen, en har ferhâlding mei de eigen kultuer, ferlike mei de opfettings datoangeande fan 'e *Tsjerne*-redaksje. It is as haadstik opnommen yn in boek oer de fernijende bydragen fan migrantekeunstners oan 'e Nederlânske kultuer. (siebren dyk)

[1071] *Patrizia Lendinara, 'Il Lessico dell' antico Frisone'. Yn: Vittoria Dolcetti Corazza & Renato Gendre (útjs.), I Germani e gli altri, I Parte. Edizioni del'Orso, Alessandria (2003), 3-52.*

Dit artikel is foar it grutste part in oersetting fan Lendinara har bydrage oan 'e bondel *Aspects of Old Frisian Philology* fan 1990. Dat artikel behannele yndertiid de fraach hoefolle fan 'e âlde yndojeropeeske wurdskat noch yn it Aldfrysk werom te finen is. Dêrby waard dy wurdskat yndield yn beskate libbensgebieten. Allinne de lêste 10 siden fan dit stik binne nij. De oanfolling bestiet benammen út gearsettings en ôfliedings, en de klam leit dêrby op it mienskiplike mei it Aldingelsk, dat mei it each op it spesjalisme fan 'e skriuwster ek yn 'e reden leit. (siebren dyk)

[1072] *Eric Hoekstra, 'Vive la difference? Autochtone beschimpingen van het afwijkende in Friesland'. Yn: Veronique De Tier & Reinhild Vandekerckhove (útjs.), Aan taal herkend. Het bewustzijn van dialectverschil. Stichting Nederlandse Dialecten, Groesbeek (2003), 75-85.*

It sânde 'Dialectenboek' giet oer it bewustwêzen fan dialektferskillen, en dan benammen oer hoe't soks minder freonlik nei foaren komt yn bygelyks skelwurden en skelrimen. Ien fan 'e aardige kanten oan soksoarte uteringen is dat se de opfallende ôfwikings fan in dialekt fuortdaliks sjen litte. Eric Hoekstra hat it haadstik oer Fryslân foar syn rekken naam. Súdwesthoeksters (*Dêr komme se an. De hudden op 'e holle, de skunnen an 'e futten, en sa de stritte delronne yn 'e sonne*), klaaikluten (*Doinumer Foikje wachtet yn 'e roin op har foint*) en Wâldpiken wurde dêr ek mei sechjes begekke, mar it measte lykje dochs wol de praters fan it Stedsk it ûntjilde te moatten. *We wuden en we suden, en we dusten niet* of farianten dêrfan is hast in algemien foarkommende siswize om de eigen superioriteit op in licht-boartlike wize te beklamjen. (siebren dyk)

[1073] *Oebele Vries, 'Frisian literature'. Yn: William Chester Jordan (útj.), Dictionary of the Middle Ages. Supplement I. Thomson & Gale, New York ensfh. (2004), 204-207.*

Dizze frij wiidweidige ensyklopedyske bydrage begjint mei in oersjoch fan 'e eksterne taalskiednis fan it Aldfrysk en fan wat yn dy taal oerlevere is. Folle literêrs sit dêr net by, fan de bard Bernlef is bygelyks neat ta ús kommen. Mar Vries kin wol wize op poëtyske skaaimerken fan guon rjochtsteksten, en der binne in pear langere rimen. Foar it proaza

neamt er de sêge *Fan dae koningen Kaerle ende Redbad*. De geastlike literatuer is fertsjintwurdige yn houlikstaspraken en yn in stikmannich passaaazjes yn 'e rjochtshânskriften. Fan it yn 1691 yn Harlingerlân notearre liet *Buhske di Remmer* wurdt útholden dat it midsieuske woartels hat. (siebren dyk)

[1074] *Norbert Voorwinden, 'Er war ze Friesen Herre. Zum Verhältnis zwischen Friesen und Dänen in der 'Kudrun'. Yn: Klaus Zatloukal (útj.), 7. Pöchlerner Heldenliedgespräch. Mittelhochdeutsche Heldendichtung ausserhalb des Nibelungen- und Dietrichkreises (Kudrun, Ortnit, Waltharius, Wolfdietriche). Fassbaender, Wien (2003), 213-229.*

De ferhâlding tusken Friezen en Denen yn it midheechdútske Kudrun-epos is frijwat ûndúdlik. Kudrun har heit, Hetele, is kening, mar is er dat no fan de Friezen of fan de Denen? Of hearske er oer beide folken? Mar hoe kin it dan dat er sa't it liket beslissende ynfloed útoefenje koe op 'e kar fan in kening yn Denemarken? It hoecht jin gjin nij te dwaan dat de yn dit epos jamk foarkommende Friezen wol mei de Noardfriezen idintifisearre binne. Voorwinden tinkt lykwols dat it oars sit: Hetele wie neffens him in Deen, dy't yn de njoggende ieu hearske oer in diel fan Fryslân tusken Swin en Wezer dêr't Denen har duorjend nei wenjen set hienen. (oebele vries)

[1075] *Rolf H. Bremmer Jr, 'The Frisians in Beowulf – Beowulf in Frisia: the vicissitudes of time'. Yn: Juan Camilo Conde Silvestre en Mª Nila Vázquez González (útjs.), Medieval English Literary and Cultural Studies. Selim XV, Murcia (2004), 3-31.*

Bremmer besiket yn dizze yn in Spaanske bondel opnommen stúdzje nei te gean hoe't it komt dat yn it ferneamde Aldingelske epos Beowulf, wêrfan't de hanneling yn Skandinaavje pleatst is, de Friezen √ as iennichste Westgermaanske stam √ sa'n foaroansteande rol taparte krige ha. Neffens him hat dat te krijen mei it byld fan Fryslân as in lân fol fan rykdommen, net yn it minst ek goud. It dichtwurk soe dêrom wolris yn de sande of iere achtste ieu, Fryslâns gouden ieu, ûntstien wêze kinne. Fierders wurdt omtinken jûn oan de resepsje fan de earste edysje fan de Beowulf (út 1815) yn Fryslân, dêr't de nammen fan Albertus ten Broecke Hoekstra en Joast Hiddes Halbertsma mei anneks binne. (oebele vries)

[1076] *Hitoshi Kodama, Frysk-Japansk wurdboek, Daigakusyoin, Tokyo (2004), ISBN 4-475-00153-6.*

Neidat der yn 1992 fan syn hân al in grammatika ferskynd wie, bringt de Japanner Hitoshi Kodama no in Frysk-Japansk wurdboek yn it ljocht. It wurdboekpart sels hat 941 siden, dy't moai lêsbere beprunte binne. Fan 'e Fryske stekwurden wurdt alderearst de útspraak en de bûging jûn. De betsjuttingsskiften wurde mei in fet nûmer oanjûn, der is romte foar foarbyldsintsjes, en de fêste kombi-

naasjes wurde ek net fergeffen. Dêrnjonken hat it boek ek in yndeks Japansk-Frysk, goed 200 siden lang. Foaryn steane de oanwizings foar it gebrûk, en in foaropwurd fan perfester mjirkes Tony Feitsma. Efteryn binne ôfdielings te finen mei it Fryske alfabet, it Fryske lûdsysteem, in oersjoch fan 'e staveringsferoarings fan 1980, in list mei Fryske ôfkoartings, en de sterke tiidwurden yn it Frysk. It skutblêd efteryn hat kleurkaarten fan it grutfryske gebiet, fan 'e provinsjale yndieling fan Nederlân, en fan 'e Fryske dialektgebieten. It boek sjocht der fierders treflik út, en it sit stevich yninoar. Mar it moat wol in lyts 300 euro kostje. (siebren dyk)

[1077] *Makoto Shimizu, Grammatika fan it Westerlauwersk Frysk. Dissertaasje Universiteit Hokkaido (2003).*

It hâldt net op mei de frisistyk yn Japan. Op earste krystdei 2003 promovearre Makoto Shimizu op in net allinnich kwa fysyk formaat mar ek kwa tal bledsiden (mear as 800) mânsk proefskrift oer de grammatika fan it Frysk. It boek is yn it Japansk, mar útsoarte binne de Fryske foarbylden yn it Frysk, en titels fan haadstikken en paragrafen (op 'e kop ôf 100) wurde ek yn it Frysk oerset, dat men kin der dochs noch wat oan fan ha wêr't ien en oar sa likernôch oer giet. De yndieling is tradisjoneel, mei in ôfdieling lûdlear en stavering en in ôfdieling foarm- en sinlear. De lêste is yndield neffens wurdsorten. De útroppwurden ûntbrekke, mar tanksij in apart haadstik oer it wurd *der* komt der dochs it wenstige getal fan 10 út. Opfallend is ek it romme omtinken foar postposysjes. Der wurde ek geregeldwei útstapkes nei besibbe Germaanske talen makke. Al mei al leit it der no dus sa hinne dat de wiidweidichste Fryske grammatika skreaun is yn in taal dy't net mear as in hantsjefol Friezen begripe kinne sil. (siebren dyk)

[1078] *Alfred Bammesberger, 'Old English cæg 'key' and Frisian kei/kai', NOWELE 44 (2004), 91-100.*

Ien fan 'e wurden dy't it Frysk unyk mienskiplik hat mei it Ingelsk is it wurd *kaai*, Ingelsk *key*. Bammesberger hat hjir krityk op in eardere ôflieding fan Venneman (2002), dy't optearre foar in ûntliening út it Baskysk, en dy't in Westgermaanske foarm **kægō* postulearre. Lykwols, omdat de *k* nea palatalisearre is en de stavering yn it Aldingelsk konsekwiint mei <æ> is, pleitet Bammesberger foar in protogermaanske foarm **kajjō*. In streekrjochte etymology bliuwt lykwols dreech, mar hy suggerearret foarsichtich om it wurd te ferbinen mei de woartel **kī*, wat sokssawat as '(ûnt)springe' betsjutte soe. (siebren dyk)

[1079] *Ulf Timmermann, 'Frisia Germanica – auch den Namen nach?'. Yn: Astrid van Nahl, Lennart Elmevik & Stefan Brink (útj.), Namenwelten. Orts- und Personennamen in historischer Sicht (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 44). Walter de Gruyter, Berlin/New York (2004), 333-358.*

Timmermann komt yn dizze bydrage yn it ferhef tsjin ‘e al faak bestriden mar noch jimmer syn oanhingers hawwende ‘Nordwestblock’-hypoteze fan Hans Kuhn, dy’t ha wol dat in foargermaanske befolking syn spoaren neilitten hawwe soe yn it Frysk. Op argeologyske grûnen achtet er dat al net sa wierskynlik, omdat de Fryske gebieten nei it jier 350 ferlitten wurden binne, dat de lettere bewenners koene gjin eardere befolking oantrefte dêr’t se har eventueel mei mingde kind hawwe soene. In wichtich argumint fan Kuhn foarmen nammen dy’t begûnen mei in Anlauts-*p*, omdat dat lûd net Germaansk wêze kin. It tal delsettingsnammen dat mei dat lûd begjint, is lykwols navenant frij lyts, en Timmermann wit op grûn fan in wiidweidige materiaalssamling oan te toanen dat dy eins allegearre in njonkenfoarm mei in *b* hawwe, sadat se te ynterpretearjen binne as in resultaat fan ‘Anlautverschärfung’. Hy wiist der op dat dy ferskerping ek by de stimhawwende ploffers *g* en *d* oan te wizen is. Timmermann kin, ek al hat er yn in inkeld gefal as de riviernamme *Peazens* dan gjin tsjinfoarbyld fine kind, de yn syn titel ferfette fraach dan ek mei ‘ja’ beânderje. (siebren dyk)

[1080] *Jelske Dijkstra, Louis C.W. Pols & R.J.J.H. van Son, ‘Frisian TTS, an example of bootstrapping TTS for minority languages’. Op ynternet, <http://www.ssw5.org/papers/1029.pdf> Ek op CD-ROM fan Proceedings 5th ISCA Speech Synthesis Workshop, 14-16 June 2004, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, USA, papernûmer 1029, 97-102.*

De earste foarsichtige stappen fan it Frysk yn ien fan ‘e tûken fan ‘e taaltechnology. Hjir wurdt koart ferslach dien fan in besykjen om te kommen ta in Text-To-Speech-systeem, mei oare wurden, it besykjen om in kompjûter tekst útsprekke te litten. Dat is om praktyske redenen dien troch mei te liftsjen op in al bestend systeem foar it Nederlânsk. It docht bliken dat dan likegoed mei in hiel soad faktoaren rekken holden wurde moat, bygelyks it foneemsysteem, klam en yntonaasje, pauzes, ensfh. De brekking, dy’t almeast net yn ‘e stavering werom te kennen is, joech ek spesjale problemen. It ploechje minsken dat it einresultaat beoardiele hat, blykt matich tefreden te wêzen. (siebren dyk)

[1081] *Sjef Barbiërs, Magda Devos & Georges de Schutter (útjs.), Dialectsyntaxis in bloei. Temanûmer 15-16 fan Taal en Tongval (2002-2003). Gent (2004).*

Yn dit spesjale temanûmer oer dialektsyntaxis binne yn alle gefal trije bydragen streekryocht fan belang foar it Frysk. Foarst is dat it literaturoersjoch ‘De studie van de Nederlandse en Friese dialectsyntaxis sedert 1990. Een bibliografisch overzicht’, dêr’t de bondel mei iepenet. Gearstalter Georges de Schutter ûntskuldiget him wol dat er fan it Frysk en de stúdzje dêrfan eins fierstemint wit, mar yn ‘e praktyk falt dat o sa ta. De wichtichste publikaasjes út it tiidrek binne teminsten allegearre kreas ferarbeide.

Sjef Barbiërs giet yn ‘Variatie in de morfosyntaxis van één’ yn op it elemint *ien* yn ‘do bist in raren *ien*’.

It Grinslânsk liket yn dizzen tige op it Frysk, en ek it Brabânsk hat in elemint *inne*. En it Ingelsk hat fansels *one*, mar dat wykt dochs frijwat ôf: it is net opsjoneel, giet net lykop mei bûging (yn it Frysk de útgong *-en*), en kin ek mei beskate en meartallige haadwurdkloften. De ferklearring wurdt socht yn de oanninge dat *ien* net in beskaat, mar in ûnbeskaat haadtelwurd is. It Brabânsk soe dan ferpleatsing fan 'e determinearderklôft ha, en it Frysk en Grinslânsk ferpleatsing fan 'e eigenskipswurdklôft. De útgong *-en* soe dat mooglik meitsje.

Jarich Hoekstra behannelet yn 'Read om 'e holle en andere A[^]P[^]DP-verbindingen in het Fries' benammen it yn 'e titel neamde type eigenskipswurdlike ferbining. De kar fan it ferhâldingswurd leit dêryn almeast fêst, en it haadwurd tsjut ûnferfrjemdber besit oan. Boppedat leit de klam yn dit type op it eigenskipswurd, yn tsjinstelling ta de oare ferbinings dy't Hoekstra neamt. It type komt ek yn it Leech- en Heechdútsk foar, en yn it Noardfrysk. Hoekstra optearret foar de konstruksje fan in Small Clause-analyse mei predikaatsynferzje. Der wurdt fierders ferlike mei allegearre oare soarten fan ferbinings fan in eigenskipswurd mei in ferhâldingswurd en in haadwurdklôft. (siebren dyk)

[1082] Arjen Versloot, 'Stedsk: in nuver grienmank?', *De Pompeblêden* 75 (2004), 42-44.

Versloot krijt yn dit stikje in âlde diskusje fannijs op: dy oer it ûntstean fan it Stedsk. Hy kritisearret dêrby Van Bree, dy't, likernôch yn neifolging fan Fokkema, úthâldt dat it Stedsk der kommen is omdat de sechstjinde-ieuske Friezen de frjemde (Brabânske) bestjoersamtners besochten nei te dwaan, wylst har dat mar oant op in hichte slagge. Versloot beärgumintearret dat der lykwols net ferlike wurde moat mei it hjoeddeiske Frysk, mar mei it sechstjinde-ieuske. Neffens Versloot liket it Stedsk dêr hielendal net sa bot op. Dêrfoaroer hat it, en hie it earder noch mear, in hiel soad wei fan it Noardhollânsk. Hy wol dêrom ha, de Fryske stedsbewenners hawwe dat Noardhollânsk yndertiid oernaam, ek net heal, mar folslein. (siebren dyk)

[1083] Charlotte Gooskens & Wilbert Heeringa, 'The position of Frisian in the Germanic language area'. Yn: D. Gilbers, M. Schreuder & N. Knevel (útjs.), *On the boundaries of phonology and phonetics. [Grins]* (2004), 61-87.

Tseard de Graaf hat by syn ôfskied fan 'e Grinzer universiteit in bondel oanbean krigen mei benammen bydragen op syn fakgebiet, de fonetyk. Ien dêrfan giet oer de de posysjonearring fan it Frysk binnen it Germaanske taalgebiet. Neffens de tradisjonele stambeamteory soe it Frysk it tichtste by it Ingelsk lizze, mar de auteurs wize der op dat dy benammen opsteld is út in histoarysk perspektyf wei, en dat bygelyks it Frysk al hiel lang ûnder Nederlânske ynfloed stiet. De ôfstannen tusken de hjoeddeiske talen wurde besifere mei help fan 'e saneamde Levenshtein-ôfstân. It

docht bliken dat it Ingelsk hjoeddedei noch it minst op ien fan 'e oare Germaanske talen liket, dêr't men yn it ljocht fan de grutte ynfloed fan it Frânsk op 'e Ingelske wurdskat ek net raar fan op hoecht te sjen. It Frysk sels liket noch it measte op it Nederlânsk, en dêrnei op it Dútsk. Pas dêrnei komme de Skandinaafske talen. Lykwols, at der sjoen wurdt út it perspektyf wei fan it Ingelsk, dan docht bliken dat dat yndied noch it tichtste by it Frysk stiet, en dêrby fan 'e Fryske dialekten wer it tichtste by it konservative Hylpersk. De auteurs bewege har oan 'e ein ek noch even op it politike mêd troch út te hâlden dat it Frysk en it Nederlânsk tefolle opinoar lykje om in steatkundige ûnôfhinklikheid fan Fryslân te rjochtfeardigjen.

De bondel befettet ek in libbensbeskriuwing fan Tseard de Graaf, yn it Ingelsk en, oerset fan Jurjen van der Kooi, yn it Frysk. Boppedat is der in bibliografy fan 'e man syn wittenskiplike publikaasjes. (siebren dyk)

[1084] *Klaas J. Eigenhuis, Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen. Stichting Dutch Birding Association, Amsterdam (2004), ISBN 90-808433-1-8.*

Yn in prachtich útjûn tsjok (671 siden) boek wurdt net allinne fan de Nederlânske fûgelnammen in komôf jûn, mar ek fan fûgelnammen yn Nederlânske dialekten en yn it Frysk. De auteur hat, ynspirearre troch T.G. de Vries syn útjefte *Aves Frisicae* (1928), by de Fryske nammen de swetten geografysk ek aardich útlein, en ek East- en Noardfryske, en dan opfallend folle Hilgelânske, nammen opnommen, almeast ek mei in eigen yngong. In pree is dat der gâns, ek âldere, boarnen meinommen binne, en dat dêr somtiden ek wiidweidich út oanhelle wurdt. It boek hat njonken de gewoane wurdboekartikels ek in list mei ferklearrings fan taal- en fûgelkundige termen, in oersjoch fan in stikmannich lûdwetten, de nedige registers en yllustrative tekeningen. (siebren dyk)

[1085] *M. Elsackers, 'Her ande neylar: An intriguing criterion for abortion in Old Frisian law', Scientiarum Historia, tijdschrift voor de geschiedenis van de wetenschappen en de geneeskunde 30 (2004), 107-154.*

Goed fjirtich jier lyn kaam Boyd H. Hill yn in koart artikeltsje ûnder de titel 'Frisian law and the foetus' mei de fêststelling dat in passazje oer de ûntwikkeling fan de foetus yn de Earste Emsinger Codex weromgiet op 'e *Gynaecia*, in Latynske tekst dy't taskreaun wurdt oan de Noard-Afrikaanske medikus Vindicianus (4de ieu). Hy wiisde ûnder mear ek op in wet yn de Tredde Emsinger Codex oer de hichte fan it wearjild dat betelle wurde moast foar it deadzjen fan in foetus, wêrby't de hichte fan it wearjild ôfhinklik is fan it stadium fan ûntwikkeling fan de lichemsfrucht. Yn in drege stúdzje giet Elsackers no folle djipper op dizze matearje yn. Hja lit yn it foarste plak sjen dat de âldste Fryske wet oangeande abortus te finen is yn it 23ste fan de Fjouwerentweintich Lânrojchten. Dan stelt se fêst dat yn de Aldfryske rjochtsboarnen noch gâns mear wetten oangeande abortus te finen binne, dy't fan jonger datum wêze moatte en dêr't in as typysk Frysk te beskôgjen elemint yn neamd wurdt om ûnderskie te meitsjen tusken it lette en it iere stadium fan abortus, te witten oft de foetus al as net hier en neils (*her ande neylar*) hat. Noch wer letter moat dy mjitstêf ferfongen wêze troch in mear kristliken-ien, dy't basearre is op Vindicianus syn embryology yn haadstik 20 fan syn *Gynaecia*. Dat moat ek de reden wêze dat de Aldfryske oersetting fan lêstneamde tekst, dy't neffens de skriuwster út de foarste helte fan de 14de ieu datearje moat, yn in codex mei rjochtsteksten opnommen is. Hja giet ek yn op 'e fraach wêrom't dizze tekst yn de Aldfryske oersetting taskreaun wurdt oan Augustinus ynsteed fan oan Vindicianus.

(oebele vries)

[1086] *Arend Quak, 'Der altfriesische huslotha'. Yn: Irma Hyvärinen, Petri Kallio en Jarmo Korhonen (red.), Etymologie, Entlehnungen und Entwicklungen. Festschrift für Jorma Koivulehto zum 70. Geburtstag. Société Néophilologique, Helsinki (2004), 287-294.*

Mei *huslotha* wurdt in noch út de Karolingyske tiid datearjende Fryske keningsbelesting bedoeld, dy't ûnder mear yn de Santjin Kêsten neamd wurdt (yn de Westerlauwerske hânskriften Jus en Unia en ek yn Druk as *hu(u)slaga*). Neffens Quak sil de Friezen sels yn de lettere midsieuwen al net mear dúdlik west ha wat it twadde

elemint fan dizze gearstalling no eins krekt betsjutte. Hy giet de ferskillende ynterpretaasjes nei dy't yn de rin fan de tiid oandroegen binne, en foeget dêr sels noch ien oan ta: it soe gean kinne om Aldnederlânsk *lot, lod* 'belesting'.

(oebele vries)

[1087] *Marc van Oostendorp, 'Ambisyllabicity and Fricative Voicing in West Germanic Dialects'. Yn: C. Féry & R. Van den Vijver (útjs.), The Syllable in Optimality Theory. Cambridge University Press, Cambridge (2003), 304-337.*

Van Oostendorp giet yn dizze bydrage yn op it hâlden en dragen fan frikativen yn it Frysk, yn koarte paragrafen ek noch ferlike mei in súdlik Dútsk dialekt, mei it Roermondsk en mei it standert-Nederlânsk. It Fryske systeem is wat tipelsinnich, bygelyks omdat der gjin stimhawwende frikativen oan it wurdbegjin stean meie, en omdat nei koarte lûden wol stimhawwende frikativen foarkomme kinne (byg. yn it wurd *hazze*). Mei allegearre beheinings en de ynteraksje dêrtusken wurde binnen it ramt fan 'e optimaliteitsteory de feiten ferantwurde. Opfallend dêrby is bygelyks dat stimleazens ferantwurde wurdt mei de ambisyllabisiteit fan 'e bylûden, dat Van Oostendorp in represintaasje mei mora's ôfwiist, en dat er foar it Frysk foar de fokalen wol in opposysje koart-lang oannimt (yn tsjinstelling ta spand vs. net-spand foar it Nederlânsk).

(siebren dyk)

[1088] *Mathilde Jansen & Marc van Oostendorp, De Taal van de Wadden. Sdu, Den Haag (2004).*

As ûnderdiel fan 'e rige "Taal in stad en land", dêr't earder al dieltsjes oer it Frysk en it Stellingwerfsk yn útkamen, is der no in boekje ferskynd oer de taal fan 'e waadeilannen. Auteurs binne Mathilde Jansen en Marc van Oostendorp, beide oan it wurk op it Meertens-Instituut. It boekje folget rûchwei de opset fan 'e oare dieltsjes yn 'e searje. Der binne dus haadstikken oer de skiednis fan taal en streek, oer lûding, wurden en wurdopbou, sinbou, karakteristike wurden, de skriuwerij yn 'e streektaal en de rol fan 'e taal yn 'e maatskippij. Dit boekje oer de taal fan 'e waadeilannen rint der yn safier wol út dat de oanbelangjende dialekten taalkundich wol hiel bot ferskille: "het Schiermonnikoogse dialect is heel Fries, dat van Texel ligt dichterbij het West-Fries, en de meeste dialecten op de tussenliggende eilanden liggen er zo'n beetje tussenin" (s. 17-18). Mei dy trijedieling wurde de mingde dialekten fan Midslân en it Amelânsk en de goefryske fan westlik en eastlik Skylge wol hiel maklik op ien bult fage.

De auteurs dogge wol wakker har bêst om dochs safolle mooglik wat mien-skipliks op it spoar te kommen. Njonken in wol hiel ympresjonistyske obstrewaasje fan it sjongerige yn 'e útspraak (s. 21) komme se ek op kontakten ûnderinoar: "Eilanders hadden door de zeevaart natuurlijk onderlinge contacten, en uit die contacten kwamen soms huwelijken tussen eilanders voort. Dat verklaart een deel van de

gelijkenissen tusken de Waddendialecten” (s. 20). Hoe’t wy ús dy frijerij op dy troch manlju befolke seeskippen krekt yntinke moatte, wurdt der spitigernôch net by sein, en fierders stiet wol fêst dat yn alle gefal de kontakten tusken Skylgers, Amelanners en Skiermûntseagers ûnderinoar net yn it skaad stean kinne fan ‘e kontakten tusken dy eilanners en bewenners fan ‘e fêste wâl. Der steane noch wol mear romantyske passaazjes yn it boekje, spitigernôch ek wer sûnder dat der bewiis bybrocht wurdt. Der soene, noch út ‘e tiid fan ‘e walfiskfeart, Skandinaafske ynfloeden yn ‘e taal wêze, en op Skiermûntseach soene beskate famyljenammen op in Deensk komôf wize (s. 28). En it Skiermûntseagersk soe ien fan ‘e bêst bewarre dialekten fan it Frysk wêze, en dat soe wer de spesjale belangstelling fan gelearden wekker meitsje.

It boekje is oars seldsume lêsbere skreaun. Spitich is al dat der nochal wat typplaters yn steane, en dy wurde benammen steurend at der morfologyske útgongen mei mank binne. Mar dat nimt net wei dat troch dit boekje, krekt troch it brede perspektyf dat keazen is, it grutte publyk tenei net allinne biologearre wêze sil troch it natuerlânskip fan it waadgebiet, mar ek troch it yntrigearjende taallânskip.

(siebren dyk)

[1089] *Nordfriesisches Jahrbuch 2004*.

Foar de frisistyk binne twa bydragen it neamen wurdich. Jarich Hoekstra publisearret “Einige sprachliche Bemerkungen zum Langenhorner Alexandriner” (s. 117-122). Dy koartlyn troch Claas Riecken ûntdutsen 18de-ieske tekst - it binne oars mar in pear rigeltsjes - is ien fan ‘e âldste yn it Nordergoesharder dialekt. Hoekstra jout hjir en dêr in bettere lêzing as Riecken sines en giet neier yn op it wurd *schonsten*, in lienwurd út it Platsdútsk dat him ek yn oare Noardfryske dialekten oppenearret. Mar in pear oare taalkundige bysûnderheden wurde likegoed becommintariearre.

In soartgelikens artikel is Hindrik Brouwer syn “Einige Aspekte der sylterfriesischen Übersetzung des Neuen Testaments von Peter Michael Clemens” (s. 105-116). Dat is de grutste bibeloersetting yn ‘e njoggentjinde ieu binnen it grutfryske gebiet. Brouwer giet de oersetting nei op it mêd fan ‘e wurdskat, grammatika, ynfloeden fan oare oersettings en krektens fan ‘e oersetting. Oer de mooglikheden om him noch yn ‘e hjoeddeiske earetsjinst te brûken hat er syn twifels, mar hy is al fan betinken dat it wurk no einlings ris útjûn wurde moat.

(siebren dyk)

[1090] Anatoli Liberman, 'The etymology of the English word key'. Yn: *Rivista Italiana di linguistica e di dialettologia, anno I-II. Istituti editoriale e poligrafici internazionali, Pisa-Roma (1999-2000)*, 131-148.

Dit artikel is al fan in pear jier lyn, mar it ûnderwerp makket it wurdich dat it hjir dochs noch mar even synjalearre wurdt. It Fryske wurd *kaai* is ynsafier unyk dat it fierders allinne mar yn it Ingelsk foarkomt: *key*. Dat wurd hat ûnderwerp west fan tal fan etymologyske stúdzjes, mar in wier befredigjende oplossing is nea jûn, sa't Liberman omstannich oantoant. Hysels hâldt it op in woartel **kaig-*, dy't sokssawat as 'stôk mei in bûgd einstik' betsjut, en dy't er situearret yn Skandinaavje. Dêr-útwei is er ôfsakke nei Noardingelske dialekten en nei it Frysk. De fjouwer siden literatuerferwizings meie in oanwizing wêze foar de djipgong fan dit artikel.

(siebren dyk)

[1091] Arjen P. Versloot, 'Why Old Frisian is still quite old', *Folia Linguistica Historica* 25 (2004), 253-298.

Germen J. de Haan publisearre yn 2001 in artikel yn *Folia Linguistica Historica* ûnder de titel "Why Old Frisian is really Middle Frisian", dêr't er yn úthold dat de term Aldfrysk winliken net doocht, omdat de taal net de taalkundige eigenskippen hat fan de oare Aldgermaanske talen, mar dat dy earder oerienkomt mei de middelfaze fan it Ingelsk, Nederlânsk en Dútsk. Versloot skriuwt dêr no in reaksje op. Foar in part jout er in oare ynterpretaasje oan 'e troch De Haan bybrochte feiten. Mar hy bringt ek nije feiten oan, benammen op it mêd fan lûd- en foarmleare, behellet mear Fryske boarnen yn 'e diskusje, en hellet ek it Aldnoardgermaansk der by, dat in lettere oerlevering hat as de âlde grutte Westgermaanske talen. De konklúzje fan it ûndersyk wurdt moai koart werjûn yn 'e titel fan it stik. Versloot slacht in periodisearring fan it Frysk foar dy't ynhâldt dat oant likernôch it jier 1400 de taal noch mei rjocht Aldfrysk neamd wurde kin. De midfryske tiid soe dan oant 1550 rinne. Hoe dan ek, dit artikel is in wichtige bydrage yn it ûndersyk nei de posysjonearring fan it Frysk binnen it grutte gehiel fan 'e Germaanske talen.

(siebren dyk)

[1092] Ocke-Schwen Bohn, 'How to organize a fairly large vowel inventory: the vowels of Fering (North Frisian)', *Journal of the International Phonetic Association* 34 (2004), 161-173.

Yn dit artikel wurdt in part fan 'e risseltaten prissentearre fan in fonetyske dokumintaasje fan it Fering, it Noardfryske dialekt fan it eilân Föhr. It oanbelangjende projekt wol net allinnich dokumintearje, mar ek in bydrage leverje oan 'e fonetyske typology. Yn it stik wurdt ûndersocht hoe't de Fering lûden ferdielt binne yn 'e akûstyske romte, wat de effekten fan oanswetende bylûden op 'e lûden binne, en wat de eigenskippen binne fan it koart/ lang-ferskil. It docht ûnder oaren bliken dat it boppeste part fan 'e akûstyske romte tichter befolke is as it ûnderste. Fierders binne der yn it Fering mei syn navenant grutte fokaalfoarrie gjin grutte koartikulaasje-effekten, wat strykt mei de hypoteze dat sokke effekten grutter binne nei-geraden dat de lûdfoarrie lytser is. De tradisjonele yndieling yn koarte en lange lûden wurdt troch de mjittingen befêstige, mar it brûken fan 'e doer fan 'e lûden om lûden dy't yn 'e akûstyske romte deun byinoar sitte, útinoar te hâlden, is yngewikkelder as oft de stavering fan it Fering suggerearret. Sprekfaasjeferskillen hawwe gjin ynfloed op 'e doerratio fan pearren fan koart en lang lûd. (jarich hoekstra)

[1093] *Jeroen van Craenenbroeck, Ellipsis in Dutch dialects. Dissertaasje Universiteit Leien (2004), LOT 96, ISBN 90-76864-58-6.*

Foar it Frysk is it "Part One" fan dizze dissertaasje fan belang. Dat part behannelet twa konstruksjes, yllustrearre troch it Belgysk Brabânske *Jef eid iemand gezien, mo ik weet niet wou da* en it Ingelske *Ed gave a talk yesterday, but I don't know what about*. De earste sin is apart troch it foarkommen fan dat *da* nei it fraachwurd, de twadde troch de ûngewoane folchoarder *what about*, mei it ferhâldingswurd nei it fraachwurd. Van Craenbroeck fynt út dat beide konstruksjes frijwat dingen mienskiplik ha, û.o. op it mêd fan klam en de beheining dat se allinne mei koarte fraachwurdsjes wolle, en net mei komplekse fraachwurdkloften. It Frysk skynt in frijwat unike taal te wêzen omdat it beide konstruksjes sjen lit, yllustrearre yn 'e fraach: *wêr dat oer?* De taal krijt dan ek in apart haadstik 5 taparte om dat oan te toanen en te analysearjen. Dy analyse makket ûnder oare gebrûk fan in komplekse bynwurdkloftstruktuer (CP). It bestean dêrfan wurdt ek al wer mei beargumintearre oan 'e hân fan it Frysk (bygelyks oan 'e hân fan *wa-of-t*) yn paragraaf 3.3.6. Van Craenbroeck hâldt yn haadstik 6 lykwols út dat it *dat yn wa dat?* dêr net direkt diel fan útmakket, mar dat it in oanwizend foarnamwurd is. Soks kontra de opfetting fan Jarich Hoekstra yn in net-publisearre artikel fan 1993, oars it iennichste dat hjirfoar ea it omtinken foar sokke konstruksjes frege hat. (siebren dyk)

[1094] *Horst Haider Munske (útj.), Deutsch im Kontakt mit germanischen Sprachen. Max Niemeyer Verlag, Tübingen (2004).*

Horst Haider Munske, yn 'e frisytyk net ûnbekend, hat yn Erlangen in tal

foadrachten organisearre oer it taalkontakt tusken it Dútsk en oare Germaanske talen. Dit boek is dêr de wjerslach fan. Twa fan 'e tsien bydragen is it Frysk mei anneks. Jarich Hoekstra giet neier yn op "Friesisch im Sprachkontakt am Beispiel der niederländisch-nordfriesischen Transferenz" (s. 55-75). Hy docht dat yn it ramt fan 'e bekende taalkontaktteory fan Van Coetsem, yn ferbân mei it Frysk yn in rige artikels earder al tapast troch Eric Hoekstra en Cor van Bree. Dêroer wurde nammers troch de auteur ek noch in pear krityske metodologyske nuten kreaake. Hoekstra wiist foar it Noardfrysk op in grut tal Nederlânske ynfloeden yn it leksikale berik, spesjaal yn 'e dialekten fan 'e eilannen Föhr, Amrum en Sylt. Dy ûntlieningen moatte har benammen set ha yn 'e 17de en 18de ieu, doe't in wichtich part fan 'e manlike beropsbefolking op Hollânske skippen fear. Ynfloeden yn 'e fonology, morfology en syntaksis wurde ôfwiisd, kontra wat Löffstedt en Århammar earder wol útholden hawwe. Ien en oar is in stipe foar Van Coetsem syn teory.

It Sealter Frysk komt yn 'e bondel oan 'e oarder yn Marron Fort syn artikel "Sprachkontakt im dreisprachigen Saterland" (s. 77-98). Net inkeld it taalkontakt kriget dêryn it omtinken, de ferhâlding ta it Aldfrysk en de wichtichste dialektferskillen wurde ek koart behannele, wylst de wichtichste resultaten fan in taalsosjologyske enkête út 1996 ek neamd wurde. Yn paragraaf 5 jout Fort in tal eigenskippen dy't it Heechdútsk net hat, mar fierders liket de ynfloed fan it Heechdútsk oant foar koart beheind west te hawwen. Ynfloed fan it Platdútsk is der dêrfoar oer nammerstemear.

(siebren dyk)

[1095] *Frederik Johan van der Kuip, Register op De Burmania-sprekwurden. Fryske Akademy, Ljouwert/Leeuwarden (2004).*

Frits van der Kuip hat yn in apart boekje in register op syn proefskrift oer de Burmania-sprekwurden makke. De skriuwer neamt it in semantysk register, dat wol sizze dat ynhâldswurden út de sprekwurden no op it spoar kommen wurde kinne. Dat kin fia it Nijfrysk, it Nederlânsk en it Ingelsk. Der steane efteryn ek noch aparte registers op persoansnammen en op toponimen. De ynternasjonale brûkberens wurdt oars wer ûnderstek dien meidat de taljochting allinne yn it Nijfrysk is. (siebren dyk)

[1096] *Frits van der Kuip, 'Gysbert Japix en it sprekwurd', It Beaken 66 (2004), 20-47.*

Van der Kuip giet yn dit artikel nei wêr't yn it wurk fan Gysbert Japix sprekwurden bebakt sitte, wat se betsjutte, hoe't se yn it literêre wurk yntegrearre binne, en wêr't se wei komme. De measten binne te finen yn 'e gearspraken. Winliken binne se stik foar stik ek wol op oare plakken oantroffen, wat de auteur ta de konklúzje bringt dat Gysbert-om "trendfolger is". (siebren dyk)

[1097] *Gemma Bakker*, 'Wy tochten dat foar de bern it Ingelsk better wie. *Taalverschuiving onder Friese emigranten en hun kinderen*', *It Beaken* 66 (2004), 97-126.

Nei oanlieding fan Simmer 2000 is der by emigranten ûndersyk dien nei har brûken fan it Frysk, it Nederlânsk en de nije lânstaal, yn hast alle gefallen it Ingelsk. Der binne fjouwer skiften ûnderskaat: emigranten fan 'e nei-oarlochske emigraasjeweach, emigranten út 'e jierren 1980-1995, harren bern dy't hjir noch opgroeid binne, en bern dy't yn it emigraasjelân op 'e wrâld kaam binne. It taalgebrûk is ferdield nei de persoanlike sfear (bygelyks prate yn jinsels, of ûnder it bidden), de priveesfear (tsjin partner of húshâlding) en it publike domein. It docht bliken dat de âldere emigranten it Frysk of Nederlânsk mear opjûn hawwe. As ferklearring wurdt oanfierd dat de tiid dêr sines dien hawwe sil, mar wat ek meispile hawwe kin, is dat dy lju faak it idee hiene dat de emigraasje wat definityfs wie. De bern en bernsbern litte de taal fan âldfaars erf oars yn in fleanend tempo falle.

(siebren dyk)

[1098] *Hindrik Sijens*, 'Neologismen yn it Frysk. 'Wat wy net hawwe, dat liene wy'', *It Beaken* 66 (2004), 256-298.

Foar it ûndersyk dêr't yn dit artikel ferslach fan dien wurdt, hat de auteur in bestân fan 364 neologismen yn it Frysk oanlein. Dat wurdt foar it Nederlânsk ferlike mei in, folle grutter, bestân dat sammele is op it Instituut voor Nederlandse Lexicologie. In ridlik grut persintaasje Fryske neologismen sit net yn it INL-bestân; se hawwe typysk te krijen mei de regionale sitewaasje. It Frysk brûkt ek signifikant mear de strategy fan 'e ûntliening. Dat wurdt smiten op 'e taal-sitewaasje fan it Frysk, dy't in wiidweidige beskriuwing meikriget. Wa't ek yn syn algemienens mei it fenomeen neologisme yn 'e kunde komme wol, kin by dit artikel ek goed terjochte.

(siebren dyk)

[1099] *Elsbieta Wasik*, 'Describing Frisian communities in terms of human linguistics'. Yn: *Victor H. Yngve & Zdzislaw Wasik (útjs.)*, *Hard-science linguistics. Continuum, London–New York* (2004), 214-224.

Yn koart bestek wurdt hjir troch dizze Poalske ûndersykster in oersjoch jûn fan 'e maatskiplike posysje fan it Frysk, foar in part ynbêde yn in histoarysk ramt. It doel sil in presintaasje foar in ynternasjonaal publyk west ha; wat nijs liket it artikel nammentlik net op te smiten. Der wurde wol allegearre teoretyske fernijings suggerearre, mar dy komme yn dit ferhaal spitigernôch net fierder as it stadium fan de gjalp.

(siebren dyk)

[1100] *Jarich Hoekstra*, 'Alles is fleurich, ik bin it mei. *On the comitative particle mei in Frisian and its counterparts in the other Germanic languages*'. Yn: *L. Cornips & J. Doetjes (útjs.)*, *Lin-*

guistics in the Netherlands 2004. Amsterdam/Philadelphia (2004), 114-124.

Ut dit stik docht bliken dat it komitative partikel *mei* yn it Frysk gâns mooglikheden hat. It kin kombinearre wurde mei alle fjouwer haadwurdssoarten of harren projeksjes (*hja waarden bern mei / ... jong mei; ik ha mei op begraffenis west; hja hat mei dit bedriuw grut makke*), kin in suver komitative funksje mar ek in additative funksje hawwe, en kin him ek oppenearje yn 'e wurdfarming (*meidirekteur; meiferantwurdlik*). In ferliking mei oare Germaanske talen smyt û.o. op dat it Ingelsk hielendal net sa'n partikel hat, it Dútsk dêrfoaroer ek aardich wat mooglikheden hat en it Nederlânsk wer minder, mar dat hat dan wer as aardige eigenskip dat it twa foarmen hat, *mee* en *mede*. Der binne nochal wat plakbeheinings mei it partikel anneks, dy't de auteur stik foar stik besiket te ferklearjen. Hy einiget it artikel lykwols mei de konstataarring dat der mei dit wurdje noch gâns ûnwis is. (siebren dyk)

[1101] *Heinrich Schmidt, Wolfgang Schwarz & Martin Tielke (útjs.), Tota Frisia in Teilansichten. Hajo van Lengen zum 65. Geburtstag. Ostfriesische Landschaft, Aurich (2005).*

Hajo van Lengen, direkteur fan 'e Ostfriesische Landschaft, is mei pensjoen. Ta gelegenheid dêrfan hat er in feestbondel taskikt krigen mei 24 histoaryske bydragen. In pear binne it synjalearjen yn *Us Wurk* wurdich. Sa giet Ernst Schubert yn "Vom Wergeld zur Strafe: Die übersehene Bedeutung der friesischen Rechtsquellen zur Interpretation eines epochalen mittelalterlichen Wandels" (s. 97-120) yn op it fenomeen dat yn it Aldfryske rjocht de straf mei in boete ôfdien wurde koe. Oebele Vries (s. 121-141) ferfettet syn rige leksikologyske stúdzjes fan Aldfryske wurdffjilden. Hjir giet it om 'e terminology om it begryp "fete" hinne, nammers foarôfgien fan in wiidweidige histoaryske ynlieding. It ûnderskied tusken "Totschlagsfehde" en "Adelsfehde" is foar in part ek yn 'e brûkte termen werom te finen.

It lêste artikel yn it boek is fan Thomas Steensen. Yn "Die Nordfriesen zwischen Kiel, Bonn, Kopenhagen, Berlin und Straßburg" (s. 497-518) jout er in moai helder oersjoch fan 'e somtiden hilaryske striid om de erkenning as minderheid. De spjalt yn in pro-Dútsk en in pro-Deensk kamp wurke dêrby faak earslings, mar lettere Europeeske ynfloeden en it opnimmen fan 'e Sorben yn it feriene Dútslân hiene wol har fertuten. (siebren dyk)

[1102] *Anne Dykstra, 'Halbertsma en de etymologie van tsjoene'. Yn: Jaap Engelman, Joep Kruijzen, Ewoud Sanders & Rob Tempelaars (útjs.), Taal als levenswerk. Aspecten van de Nederlandse taalkunde. Sdu, Den Haag (2005), 42-46.*

Nicoline van der Sijs is op 1 april 2005 50 jier wurden, en dêrta krige dat, yn 'e wurden fan 'e redaksje, "taalkundig

instituut op zich” in feestbondel. Anne Dykstra leveret dêryn in bydrage oer Joast Halbertsma syn aventoeren mei de etymology fan it wurd *tsjoene*. Yn 1822 komt er fuort al mei trije hiel ferskillende mooglikheden. Tweintich jier letter komme dêr yn korrespondinsje mei Grimm wer in stikmannich oaren by, en yn syn *Lexicon Frisicum* jout er noch wer oare oplossings. Dêr sit ek Buma sines út 1959 by, mar Halbertsma hat dy sa ûnopfallend en sa ûnoertsjûgjend presintearre dat Buma him mooglik dêrom oer de kop sjoen hat. (siebren dyk)

[1103] *Renée van Bezooijen & Charlotte Gooskens, 'Intertalig tekstbegrip. De begrijpelijkheid van Friese en Afrikaanse teksten voor Nederlandse lezers', Nederlandse Taalkunde 10 (2005), 129-152.*

De begryplikens fan it Frysk op it mêd fan it lêzen wurdt hjir ferlike mei dy fan it Afrikaansk. Dy beide talen binne útsocht omdat se op it Nederlânsk lykje, ek al beweecht de iene him fan it Nederlânsk ôf en de oare him der nei ta. It docht bliken dat de twa testploegen studinten it Frysk nochal wat dreger fine om te snappen as it Afrikaansk. As ferklearring dêrfoar wurdt de konstatearre gruttere lingwistyske ôfstân oanfierd. De wat positivere attitude foar it Afrikaansk oer soe ek in rolle spylje kinne, mar dy achtsje de auteurs net trochslachjaand. Mar ja, at jo dy û.o. ek mjitte mei de fraach “Spreekt Friesland/Zuid-Afrika je aan als vakantiebestemming?”, dan koene der ek noch wol ris hiele oare dingen meispylje as de taal fan it gebiet. Súdafrikanen wurde oars wat sympatiker en yntelliginter, mar wol minder betrouber achte as Friezen. Wat yn it artikel hielendal net problematisearre wurdt, is de taalnoarm. Sa komme yn ‘e testtekst “frijgesellen” foar, dy’t ynienen in “sukkel” blike te wêzen. Dêr hie de lingwistyske ôfstân maklik noch wat grutter wurde kind, ek sûnder dat de tekst upgrade wie ta Jarich Hoekstra-Frysk.

(siebren dyk)

[1104] *Jenny Doetjes & Jeroen van de Weijer (útjs.), Linguistics in the Netherlands 2005. Amsterdam/Philadelphia (2005), John Benjamins Publishing Company.*

Mei “How easy is it for speakers of Dutch to understand Frisian and Afrikaans, and why?” (s. 13-24) komme Van Bezooijen en Gooskens yn dizze bondel mei in soarte fan ferfolch op har artikel yn *Nederlandse Taalkunde*. De mûnlinge fersteanberens wurdt no ek behannele. Dy fan it Frysk blykt dan ynienen - ek wat te fernuvering fan ‘e beide auteurs - folle tichter by dy fan it Afrikaansk te lizzen. As reden wurdt oanhelle dat de útfierde test miskien wol net betrouber west hat.

Foar belang fan it Frysk is ek N. Corver en M. van Oostendorp har artikel “Low Saxon possessive pronominals. Syntax and phonology” (s. 73-86), hoewol’t de oerienkomstige Fryske foarmen net neamd wurde. It giet oer it foarkommen fan it besitlik foarnamwurd yn selsstannich gebrûk, lykas

yn Frysk *mines, minen, minent*. Leechsaksyske dialekten ha sokke foarmen ek, en (benammen súdliker?) ek wol mei it beskaat lidwurd der noch foar. In eardere opfetting fan Van Haeringen, dat dy *-t* in suver fonologysk taheaksel is, wurdt ôfwiisd. De auteurs wolle der op ta dat yn it elemint *-en* in pronominaal *één* ferskûle sit, en dat *-t* de realisaasje fan in possessyf haad is.
(siebren dyk)

[1105] A. Versloot, *‘De skriuwer op it spoar: resjersjewurk yn de Fryske literatuer’*, *De Pompeblêden* 76 (2005), 62-65.

In moai stikje speurderswurk fan Versloot, dy’t sjen lit hoe’t mei help fan dialektologyske helpmiddels skriuwers lokalisearre wurde kinne. It giet om de ûnbekende auteur fan in Midfryske tekst út 1795, dy’t begjint mei de wurden “Brief van ien aod Meniste Preker aan zyn volkje di het vordoon hienne”. Tanksij de trochsneed fan ‘e dialektyske spried fan wurden as *hawwe, wat, sille, mannich* en *west* komt Versloot der op út dat dy “Meniste Preker” yn it eardere Utingeradiel socht wurde moat. Histoarysk is dat net hielendal tafallich, want dy gritenij hie ein 18de ieu it heechste persintaazje menisten fan Fryslân.
(siebren dyk)

[1106] *Karel Gildemacher, 'Intern lokaliserende preposities in Oudfriese oorkonden', Naamkunde 35 (2003-2004), 117-149.*

Yn 1960 hat yn dit tydskrift in artikel fan Oosterhout stien oer it gebrûk fan preposysjes by plaknammen yn de Snitser Recesboeken, de trije dielen âldfryske oorkonden fan Sipma en it Register fan de Oanbring fan Wymbritseradiel. Gildemacher hat, op basis fan inkeld de âldfryske oorkonden, dêr't no lykwols wol in foech 25% mear fan beskikber binne as yn Oosterhout syn tiid, in min ofte mear ferlykber ûndersyk ferrjochte. De útkomsten wike ek net sterk fan Oosterhout sines ôf. Yn guon gefallen is goed te ferklearjen wêrom't it ferhâldingswurd *to*, *in* of *up* by in beskaat type delsettingsnammen brûkt wurdt, mar yn oare gefallen kin gjin ferklearring fûn wurde, al least net op grûn fan it beskikbere materiaal.

(oebele vries)

[1107] *Jan Dirk Koldijk, Het Bildts, zijn wezen, herkomst en problematiek; een dialectgeografisch en historisch onderzoek. Fryske Akademy, Ljouwert/Leewarden (2004).*

Boppesteand boek hie Koldijk (*1926) syn dissertaasje wurde moatten, mar troch syn ferstjerren yn 1996 is dat der net fan kommen. Dat Koldijk syn wurk lang om let doch noch publisearre is, komt, neist de ynset fan syn famylje, foaral ek op it konto fan de bewurkers: Tony Feitsma, Cor van Bree en Sytse Buwalda. Dy hawwe neffens de 'Verantwoording van de bewerkers' 'de tekst van de schrijver gecorrigeerd en bijgewerkt en hier en daar bekort' (s. 9).

De belangrykste fertsjinsten fan Koldijk syn boek is de wiidweidige beskriuwing fan de grammatika fan it (hjoeddeiske) Biltsk (s. 64-181). Der leit sa in moaie basis, dêr't oare ûndersikers fierder mei kinne. De yn it ûndersyk tige sintrale fraach oft de oarsprong fan it Biltsk socht wurde moat yn 'Hollandse expansie' (Kloekes bekende teory) of yn ymport fan it Hollânsk (Wobbe de Vries syn hypoteze), komt de skriuwer net út (ûnder mear s. 197). Hy (of it trio bewurkers, dat is net dúdlik: in fierdere oantsjutting fan har bydrage as krekt neamd ûntbrekt) stelt dat foar de oplossing fan dy fraach it 'ook van belang [is] nader in te gaan op de positie van de andere "mengdialecten" in Fryslân' (s. 197). No fergeliket Koldijk it Biltsk dêr al geregeld mei, mar hy docht dat net systematysk: dêr't er oerienkomsten tusken it Biltsk en bygelyks it Stedsk sjocht, neamt er dy. Deselde wurkwize past er ta op it neistinoar setten fan it Biltsk en guon 'Hollânske' dialekten,

benammen dy út Súd-Hollân. Yllustratyf yn dat ferbân is syn beskriuwing fan it Súd-Afrikaansk, dat lykas it Biltsk op 'it' Súd-Hollânsk tebekgean soe. Yn ien side (159) jout er wat leksikale bysûnderheden fan it Súd-Afrikaansk. It hie folle better west dat de skriuwer op basis fan in sa folslein mooglike beskriuwing fan dy dialekten syn ûndersyk dien hie. Dat hie grif mear resultaat opsmitten en foaral ek in dúdliker byld jûn.

It histoaryske part foarmet mar in lyts ûnderdiel fan it boek: haadstik 2 ('De wording van het Bildt') (s. 13-45). It belang fan it histoaryske haadstik leit foaral yn Koldijk syn analyse fan de nammen op de âldste Biltske pachterlisten en syn beskriuwing fan Biltske famyljennammen (mar se drage net by ta it oplossen fan de kwestje ekspânzje-ymport).

Der bliuwe noch in protte fragen iepen. Opmerklik is de brûkte literatuer. Yn de 'Verantwoording van de bewerkers' (s. 9) diele Feitsma, Van Bree en Buwalda mei dat se (foar it hiele boek) relevante literatuer nei 1996 'in de tekst verantwoord' hawwe, mar dat is lang net altiten it gefal. Ik beheine my ta twa foarbylden. Se hawwe gjin gebrûk makke fan Aldert Cuperus syn nijsgjirrige publikaasje: *Raizen deur de Bildtse geschiedenis* (Sint Anne, 1998). En de troch har neamde (Fryske) literatuer oer ynterferinsjes hâldt al yn de jierren santich fan de foarige ieu op.

(pieter breuker)

[1108] *Eric Hoekstra & Harry Scholtmeijer, 'The dialects of Noord-Holland, Zuid-Holland and Utrecht', Leuvense Bijdragen 93 (2004), 77-149.*

Dit wiidweidige oersjochartikel is foar it grutste part in handige gearfetting fan besteande literatuer. Foar de stúdzje fan Fryske substraten is foaral it stik oer it Noardhollânsk fan belang, benammen foar lju dy't Eric Hoekstra syn stúdzje yn *Philologia Frisica anno 1993* net kenne. Kreas wurde hjir de Westfryske data njonken de Fryske set. Yn 'e ynliding op it part oer Súd-Hollân wurdt ek noch koart de mooglike Fryske ynfloed neamd.

(siebren dyk)

[1109] *Alpita de Jong, "'De gelukkige verscheidenheid te bewaren", lessen van de Friese dominee en schrijver Joast Hiddes Halbertsma (1789-1869)'. Yn: A. van Heerikhuizen e.o., Het Babylonische Europa. Opstellen over veeltaligheid. Salomé – Amsterdam University Press, Amsterdam (2004), 59-73.*

Halbertsma hold fan ferskaat en feroaring, sa makket De Jong yn dit artikel dúdlik. Hy gong dêrmei net allinne yn tsjin itige boargerlike opfettings, mar ek tsjin in op it ferhaal fan 'e toer fan Babel grûndearre teologyske fyzje, sa't dy ek noch by syn Ingelske taalkundige kollega Bosworth libbe. Halbertsma moast boppedat net folle hawwe fan it systeemdenken yn 'e Dútske filology. Krekt it ferskaat is neffens Halbertsma fan godlike oarsprong. De Jong mient

oars dat Halbertsma syn opfettings it bêste kundskip fan naam wurde kinne troch syn literêr wurk, byg. yn *Oan Eölus*. De mooglike stânpunten wurde yn dit artikel ek fierders oan 'e Fryske literatuer yllustrearre. Benammen Haitze Holwerda spilet in prominente rol.

(siebren dyk)

[1110] *Alpita de Jong, 'Joast Halbertsma, Jacob Grimm, and Count Carlo Ottavio Castiglioni: Nineteenth-century Sensitivities Concerning a Gothic Bible Translation'. Yn: Tom Shippey with Martin Arnold (útj.), Correspondences: Medievalism in Scholarship and the Arts. Studies in Medievalism XIV. D.S. Brewer, Cambridge (2005), 51-80.*

It earste diel fan Joast Halbertsma syn *Letterkundige Naoogst* is opdroegen oan de net sa bekende Italiaanske filolooch Castiglioni, útjouwer fan in tal fragminten fan in yn Milaan ûntdutsen Goatyske bibeloersetting. Alpita de Jong giet de mooglike motiven fan Halbertsma foar dy kar nei. Hja lit dêrby sjen dat de relaasjes tusken Castiglioni en Jacob Grimm en mear yn it algemien tusken Dútske en Italiaanske filologen net goed wienen, wat te krijen hie mei ferskil yn wittenskipsopfetting, mar ek mei nasjonaal-ideologyske gefoelichheden. Dit artikel is in justjes bewurke oersetting fan de skriuwster har bydrage oan *Speculum Frisicum*, de feestbondel foar Ph.H. Breuker út 2001.

(oebele vries)

[1111] *Jan-Wouter Zwart, 'Continental West-Germanic languages'. Yn: Guglielmo Cinque (útj.), The Oxford handbook of comparative syntax. Oxford University Press, Oxford (2005), 903-946.*

Wa't yn koart bestek ynformearre wurde wol oer de wichtichste syntaktyske skaaimerken fan 'e kontinintaal-Westgermaanske talen, fynt yn dit hânboekhaadstik in handich oersjoch. It perspektyf is ferlykjend, en dêrby is it Frysk frij systematysk meinommen, ek al wurde de measte data yllustrearre oan 'e hân fan it Nederlânsk. Opmerklik is dat yn 'e haadyndieling fan 'e talen it Frysk foar it Nederlânsk mei it Dútsk oer set wurdt.

(siebren dyk)

[1112] *Eric Hoekstra, 'Syntaktyske skaaimerken fan sprutsen taal út it Korpus Sprutsen Frysk', It Beaken 67 (2005), 1-16.*

Hoekstra jout hjir in koarte ferkening fan guon eigenskippen fan sprektaal. Twa skaaimerken wurde yn it bysûnder nei foaren helle. Foarst is dat it typyske efterheljen fan bynwurden ("Ik tink dat Jan dat dy moarn komt") en it typysk sprektaalige bynwurd *fan* ("Ik tocht fan dy komt grif net"). De navenant wiidweidige ynlieding giet ûnder oare yn op de swierrichheden by de ynterpretaasje fan sprutsen taal en op de wizen fan bestudearring sa't de fakliteratuer dy oant no ta sjen lit.

(siebren dyk)

[1113] *Eric Hoekstra, 'Een Fries menu dialectgeografisch bekeken'. Yn: V. De Tier, R. Keulen & J. Swanenburg (útjs.), Proeven van dialect. Een kijkje in de keuken van de Nederlandse dialecten [= het Dialectenboek 8]. Stichting Nederlandse Dialecten, Groesbeek (2005), 63-77.*

De Stichting Nederlandse Dialecten jout by gelegenheid fan syn twajierlikse toochdei altyd in bondel út mei tagonklike bydragen foar in grut publyk. De lêste jefte (2005) giet oer itensiederij en anneksen. It haadstik oer Fryslân hat Eric Hoekstra foar syn rekken nommen. Hy hat foar it behanneljen fan dialektgeografyske ferskillen in hiel menu gearstald, dat bestiet út slappe kofje, in stikje tsiis, jerappels, beantsjes, jochert, pareltsjebrij en slappe tee. Dêrnjonken komme de beneamings foar hannelings as ietensiede, krôkje en koarje te praat. Hoekstra hat syn gegevens helle út 'e dialektenkêten fan 'e Fryske Akademy.

(siebren dyk)

[1114] *Gertjan Postma, 'Infinitivale V2 in het Middeldrents en de subjunctief', Taal en Tongval 57 (2005), 126-166.*

Alhoewol't yn dit artikel de data primêr út it let-midsieuske Drintsk helle wurde, is it foar it Frysk ek fan belang. De parallelle Fryske konstruksje is nammentlik de ymperatyf-pro-infinitivo (IPI), en dan wol spesjaal it njonkenskikkende type. In ferskil is, dat Postma in konstruksje beskriuwt mei in ynfinityffoarm, en gjin ymperatyf. Dy ynfinityf wurdt nei foaren pleatst en komt altyd fuort efter it bynwurd *ende*, neffens Postma direkt nei de kompleminteardersposysje, ûnder ynfloed fan in leech helptiidwurd. Postma syn analyse jout in ferklearring foar de modale semantyk fan 'e konstruksje, foar it feit dat dy modaliteit spesifyk fan it MUST-type is, en foar de frekwinte oanwêzigens fan it tiidwurd *laten* yn it twadde lid en de semantyk dêr wer fan. De auteur kundiget oars ek noch in ferfolchstúdzje oan oer de Fryske IPI-konstruksje.

(siebren dyk)

[1115] *Pieter van Reenen and Anke Jongkind, 'Computer-assisted linguistics one or two phonemes: /ø/-/u/ in Old French, /s/-/z/ in Dutch and Frisian: new solutions to an old problem'. Yn: Yuji Kawaguchi, Susumu Zaima, Toshihiro Takagaki, Kohji Shibano & Mayumi Usami: Linguistic Informatics - State of the Art and the Future. John Benjamins, Amsterdam (2005), 9-28.*

Yn dit artikel wurdt de fraach behannele yn hoefier oft /s/ en /z/ sjoen wurde moatte as twa ferskillende fonemen. It fernijende fan it stik sit him benammen yn it feit dat it ûndersyk dien is op basis fan in grut tal data út in wiidweidige dialektenkête, it frij resinte saneamde Goeman-Taeldeman-projekt. Foar de Nederlânske dialekten wurdt de fraach úteinliks mei "ja" beäntwurde. Foar it Frysk leit dat even oars. De taal hat in izeren distribúsje: *s* altyd oan it begjin

fan in wurd; yn 'e midden fan in wurd komme *s* en *z* beide foar, mar *s* inkeld nei koarte lûden, en *z* inkeld nei lange. De auteurs beskôgje it espeltsje útsûnderings yndied as útsûnderings, en konkludearje dan dat der foar it Frysk, kontra Willem Visser syn dissertaasje fan 1997, folstien wurde kin mei it oannimmen fan ien foneem /s/. Dat soe dan in trochrinnen wêze fan 'e tastân yn it Aldgermaansk.

(siebren dyk)

[1116] *It Beaken 67 (2005), nûmer 3/4.*

Dit dûbelnûmer befettet twa (wiidweidige) artikels. It earste is fan Anne Dykstra: 'Tjalling Halbertsma (1829-1894) en het *Lexicon Frisicum* (1872)' (s. 137-164). Yn 1872 besoerge Tsjalling Halbertsma in part (A-Feer) fan it *Lexicon Frisicum* fan syn trije jier dêrfoar stoarne heit Joast Hiddes Halbertsma. In grut part fan it artikel bestiet út in oersetting yn it Nederlânsk fan TH syn yn it Latyn steld foarwurd op it wurdboek. Dêrmei sil Dykstra in protte hjoeddeiske lêzers grif in deugd dwaan. Los fan de eventuele swierrichheden mei de taal is it goed besjoen eins wol opmerklik dat TH syn 'Lectori Benevolo' oant no ta net folle omtinken krigen hat. It is yn ferskillende opsichten in nijsgjirrich dokumint: de lêzer krijt net allinnich ynformaasje oer TH syn ideeën oer dit wurdboek en oer wurdboeken yn it algemien, TH jout jin dêrtroch ek in byld fan syn miening oer it wurk fan syn ferneamde heit. Dykstra folget, yn dûbelde sin, it krityske, faak sels negative kommentaar fan de soan op de heit. Om my hied er wol wat ferdjipping en tsjinspul biede meien. JHH hat troch alderhanne omstannichheden (oanlis en aard, te folle dingen by de ein, opset fan it *LF*) syn opus magnum nea ôfmeitsje kinnen. Likegoed is syn wurk noch altiten in belangrike boarne foar de kennis fan it Frysk en syn dialekten. As TH - oars klassikus en gjin germanist - oertsjûge wie fan it belang fan it wurk fan syn heit (en dat wied er, soe men sizze: wêrom oars in útjefte?) hied er der ek foar kieze kinnen om it wurk fan syn heit net yn de foarm fan in (klassyk) wurdboek te jitten, mar om it tagonklik te meitsjen troch bygelyks in (alfabetyske) wurdlist, sa't dat lang om let yn 1999 troch Saakje van Dellen en Teake Hoekema (mei help fan Wybren Buma) dien is. Ek dan hie TH syn krityk hearre litte kinnen. No hat de wittenskip it 127 jier dwaan moatten mei in slim ûnfolsleine boarne-útjefte.

It twadde artikel is fan Siebren Dyk: 'Historisch overzicht van de bestudering van het Schiermonnikoogs' (s. 165-211). Dyk syn oersjoch begjint yn 1827 mei ... Joast Hiddes Halbertsma en beslút mei it wurdboekwurk c.a. (2001) fan Els Perdok en it dêrop basearre, in jier letter troch him en syn Fryske Academy-kollega Willem Visser útjûne *Eilander Wezzenbúek* (2002). Dyk ûnderskiedt yn de opfallend grutte groep fan ûndersikers nei it Skiermuontseagersk trije kategoryen: 'mensen die

gedreven werden door een zekere liefde tot de taal zelf, ‘mensen die geïnteresseerd waren in het Fries, en in dat verband ook die sterk afwijkende variant tegenkwamen’ en ‘belangstellenden met een nog grotere afstand; zij werden in de eerste plaats gedreven door hun interesse in het verschijnsel taal, waar het Schiermonnikoogs slechts een, maar dan wel interessante, uitingsvorm van is’ (s. 202). Dyk is noch lang net útskreaun oer it S. (dêr’t er op side 202, suver hast yn it foarbygean, alfêst de gelokkich net troch him datearre ûndergong fan oankundiget): de hjirre sinjalearre stúdzje is neffens noat 1 (s. 201-202) ‘een voorschot op mijn plan om in de VUT een breed toegankelijk boek over het Schiermonnikoogs te schrijven.’ Dêryn sil dan grif ek plak wêze foar myn no net troch Dyk neamde stúdzje oer (dêr is er alwer!) *J.H. Halbertsma, Gysbert Japicx en de Fryske dialekten* (1973), dêr’t ik yn sjen lit (s. 26 en noat 132 (s. 49-50)) dat Halbertsma (mei syn freon ds. Posthumus) net pas yn 1827, mar net letter as al yn 1825 nei Skiermuontseach reizget om dêr stúdzje fan it dialekt te meitsjen. (pieter breuker)

[1117] *L. Cornips, M. van Oostendorp & G. de Schutter (útjs.), Het morfologisch landschap van het Nederlands. Gent (2006). [= Themanummer 19 fan Taal en Tongval].*

Dit temanûmer fan *Taal en Tongval*, dat tagelyk fungearret as in ôfskiedsbondel foar de by it Meertensynstitút pinsjonearjende Ton Goeman, hat nettsjinsteande de titel in opfallend grut tal bydragen oer it Frysk.

In artikel op it snijflak fan morfology en nammekunde is “Van Abbegeasterkeating naar Zansterpijpje. -ster in noordelijke aardrijkskundige namen” (s. 71-95). It is skreaun troch Frans Hinskens, “met medewerking van Leendert Brouwer”. It stik giet oer it ierdrykskundige suffiks -ster, mar ek oer it efternamme-illemint -stra. Beide binne ôflaat fan Aldfrysk *sitter(a)* en farianten. Dêrtroch komme se ek allinne mar foar yn Fryske gebieten. It artikel jout fierder in beskriuwing fan ‘e fonologyske en morfologyske eigenskippen.

Yn “*Uwz âde Friez’ne tonge, de Halbertsma’s jonges* en andere genitief-constructies in het Fries” (s. 96-114) stelt Jarich Hoekstra twa nijsgjirrige genityfkonstruksjes foar. De earste neamt er de “genitief meervoud”, lykas yn (*it minskene skaai*). Dy komt allinne foar yn in hegere styl. It tal wurden dat yn it genitivyske part foarkomme kin is frijwat beheind, en bysûnder is ek dat der in (beskaat) lidwurd foar kin. Dat kin ek by it twadde type, dêr’t famyljenammen mei anneks binne, lykas yn *de Salverda’s jonges*. Beide konstruksjes binne beheind yn har modifikaasjemooglikheden. It binne ûnder oare dy eigenskippen dy’t yn Hoekstra syn analyse in ferklearring krije.

De sintrale fraach yn Anke Jongkind en Pieter van Reenen har “De je-werkwoorden in de Friese dialecten van het G(oeman)TRP” (s. 115-134) is oft de klasse II fan ‘e swakke tiidwurden him hanthavenje kin. De

konklúzje, lutsen op basis fan in dialektenkête, is trochinoarhinne posityf, al konstatearje de auteurs wol in pear ferskillende tendinzen. It opmerklikste feit yn it artikel wurdt foarme troch doetiden as *libbede* op West Skylge. Yn earste ynstânsje tinkt men hjir noch oan âlde, net-apokopearre foarmen, mar as it yndied sa is dat Knop soks al net mear waarnaam, dan leit de auteurs har ynterpretaasje fan steapelfoarmen yndied yn ‘e reden. In twadde opmerklike kwestje binne de stammen op *g*. Dy kinne palatalisearje ta *j* (byg. *krije, jeie*), en dan ûntsteane allegearre ferskowings nei de oare klasse. Mar dêr’t gjin palatalisearring foarkomt, bestiet der likegoed ûnwissens, bygelyks *bûgje* mei in doetiid *bûgde*.

De namme Ton Goeman is foargoed ferbûn mei it foar it Frysk ek relevante fenomeen fan ‘e bynwurdbûging. Yn in stikmannich artikels wurdt dêr op yngongen, ek mei Fryske feiten. Te neamen binne dat fan Gertjan Postma (s. 135-152) en Gunther de Vogelaer, Magda Devos en Johan van der Auwera harres (s. 212-230). En as dan yn it artikel fan Jose Tummers, Dirk Speelman en Dirk Geeraerts (s. 191-211) ek noch yngongen wurdt op it ûntbrekken fan in útgong yn ‘e eigenskipswurdbûging by neutra nei in besitlik foarnamwurd, dan mei wol dúdlik wêze dat dizze bondel net allinne foar nearlandisi fan belang is.

(siebren dyk)

[1118] *Frits van der Kuip, ‘The 17th century Frisian Burmania-proverb: international or home-made?’*, *Proverbium* 23 (2006), 309-326.

Van der Kuip makket in part (benammen paragraaf 4.4) fan syn dissertaasje *De Burmania-sprekwurden* fan 2003 buorkundich oan in ynternasjonaal publyk. Nei in ynliding dêr’t de samling sprekwurden yn presintearre wurdt, giet er yn op ‘e fraach hoe’n grut part oft no as eksklusyf Frysk beskôge wurde kin. De oanbelangjende sprekwurden wurde yn in appendiks kreas op in rychje set.

(siebren dyk)

[1119] Olaf Koeneman & Elien Postma, ‘Veranderingen in Friese werkwoordsclusters’, *Nederlandse Taalkunde* 11 (2006), 124-145.

De folchoarder yn ‘e Fryske tiidwurdkloft is it spegelbyld fan ‘e Hollânske: *dat er helpe wold hat foar dat hij heeft willen helpen*. Boppedat is it modale helptiidwurd yn it Frysk in mulwurd en yn it Hollânsk in ynfinityf. It is bekend dat der op dit stik fan saken ûnder Fryskpraters nochal wat ynterferinsje is, mar hoe’t dat krekt sit, is nei alle gedachten noch nea sa goed útsocht as yn dit artikel. Njonken de Hollânske folchoarder blykt der ek noch in frij grut ferskaat oan tuskenfoarmen te bestean. Soks kaam foar it ljocht yn in ûndersyk nei grammatikaliteitsoardielen ûnder Dokkumer middelskoallebern. It ferskaat oan tuskenfoarmen wurdt troch de auteurs ferklearre mei it oannimmen fan in stikmannich parameters, trije oer de folchoarder en ien oer de

foarm fan it modale helptiidwurd. Dy parameters kinne nammers ek brûkt wurde om it ferskaat binnen de westgermaanske talen en dialekten mei te beregeljen. Yn aparte paragrafen wurdt der ek noch neier op yngongen wêrom oft twa spesifike fochoarders eins nea oantroffen wurde. Yn it stik wurdt ta beslút wiisd op it besef fan geef Frysk as stjoerende faktor.

(siebren dyk)

[1120] *Jasone Cenoz & Durk Gorter, 'Linguistic landscape and minority languages'. Yn: Durk Gorter (útj.), Linguistic Landscape. A new approach to multilingualism. Clevedon / Buffalo / Toronto (2006), 67-80.*

Yn dit artikel binne twa winkelstrjitten ferlike, ien yn San Sebastian yn Baskelân en de Ljouwerter Nijstêd. It ûndersyksûnderwerp is it saneamde lingwistyske lânskip, it gehiel oan teksten en opskriften dat jo yn 'e publike sfear yn in beskaat gebiet tsjinkomme kinne. Hoewol't it persintaazje sprekkers fan 'e minderheidstaal yn Fryslân heger leit as dat yn Baskelân, blykt der yn 'e beide haadstêden nochal in ferskil te wêzen yn 'e sichtberens fan de minderheidstaal yn it publike domein. Yn Ljouwert is dat mar in pear persint, wylst der yn San Sebastian yn hast de helte fan 'e gefallen Baskysk te lêzen is. De tredde taal, it Ingelsk, is dêrfoaroer yn Ljouwert wer folle sterker. De auteurs relatearje de útkomsten oan de folle aktivere taalpolityk yn Baskelân.

Durk Gorter is net allinne meiauteur fan dit artikel, hy is ek de útjouwer fan it boekje, dat nammers ek as nûmer fan it *International Journal of Multilingualism* (jiergong 3, 2006, nr. 1) ferskynd is. Hy fersoarget in yn- en in útliding op it frij jonge fakgebiet fan 'e stúdzje fan lingwistyske lânskippen, dat mei de komst fan 'e digitale kamera in wichtigen ympuls krigen hat.

(siebren dyk)

[1121] [wumkes.nl](http://www.wumkes.nl). *Digitale Historische Bibliotheek Friesland*.

It wurdt de heechste tiid om yn dizze rubryk it omtinken te freegjen foar in alderaardichst inisjatyf fan Tresoar, de Fryske Akademy en it Ljouwerter stedsargyf. Op it ynternetadres <http://www.wumkes.nl> wurde ynskende âldere publikaasjes op it mêd fan 'e Fryske kultuerskiednis yn pdf-formaat foar in grut publyk tagonklik makke. It binne benammen njoggentjinde-ieuske útjeften, mar dy net allinnich. Om in yndruk te jaan wat in trochsneed frisist allegearre fine kin, folget hjir in koart oersjoch. Grammatika's binne der fan Van Blom, Colmjon, S.K. Feitsma, Sytstra, en de Aldfryske grammatika's fan Rask en Van Helten. Wurdboeken binne der fan Roggen (Skylgersk) en Waling Dykstra (Friesch Woordenboek). Aldfrisisten kinne ek bliid makke wurde mei publikaasjes fan Algra (17 Keuren en 24 Landrechten), De Haan Hetteema (Oude Friesche Wetten; Jurisprudentia Frisica) en Von Richthofen (Rechtsquellen; Rechtsgeschichte). Fan Halbertsma binne syn Hulde en syn Letterkundige Naoogst op [wumkes.nl](http://www.wumkes.nl) te finen, en fan Winkler syn Naamlijst. De rige rint oars gewoan troch, en it publyk kin suggestjes dwaan foar nije oanfullings.

(siebren dyk)

[1122] *Vicky Carstens, 'Rethinking complementizer agreement: agree with a case-checked goal', Linguistic Inquiry 34 (2003), 393-412.*

Yn dit swier-technyske artikel besiket Carstens om feiten oangeande bynwurdbûging yn te passen yn 'e nijste ûntjouwings binnen Chomsky syn minimalistysk model. Hja giet dêrby benammen yn diskusje mei in eardere analyse fan Jan-Wouter Zwart. De eigenskippen fan Fryske bysinnen mei haadwurd-foalchoarder spylje dêrby in wichtige rolle.

(siebren dyk)

[1123] *Eric Hoekstra & Arjen Hut, 'Ta de nominalisearjende efterheaksels -ENS en -HEID', It Beaken 65 (2003), 19-39.*

Dit artikel besiket om op grûn fan materiaal út 'e Fryske taal databank in nuansearring te jaan op besteande beskriuwings fan 'e distribúsje fan 'e mei inoar konkurrearjende efterheaksels *-ens* en *-heid*. De auteurs stelle dat it Nederlânsk ynfloed op dy distribúsje hat. It suffiks *-heid* komt faker foar, as it grûnwurd yn deselde of fiergeand deselde foarm ek yn it Nederlânsk foarkomt. De *-heid*-ôflieding wurdt dus stipe troch bekendens mei de Nederlânske *-heid*-ôflieding.

Oarsom jildt it ek, en dat kin ferklearje wêrom oft *-ens* sa sterk stiet nei de typysk Fryske útgong *-sk*. De tsjinnigens fan *-ens* om foar te kommen yn it earste lid fan gearsettings wurdt troch de auteurs ferklearre mei in berop op learberheidsteoryen fan in twadde taal. Der moat oars op wiisd wurde dat yn dit artikel semantyske ferskillen tusken de efterheaksels oersljochte wurde. En de “Dritte im Bunde”, it efterheaksel *-ichheid*, wurdt ek net achtslein.

(siebren dyk)

[1124] *Hubertus Menke, 'Ein Zensus zur Mehrsprachigkeit des nordfriesischen Regiolekttraumes'. Yn: Maik Lehmberg (útj.), Sprache, Sprechen, Sprichwörter. Festschrift für Dieter Stellmacher zum 65. Geburtstag. Franz Steiner Verlag, Stuttgart (2004), 121-137 [=Beiheft 126 fan it Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik].*

Nei in wiidweidige histoaryske ynlieding docht Menke, heechlearaar foar it Nederdútsk yn Kiel, ferslach fan ‘e resultaten fan in yn 1988 holden taalsojologyske omfrage yn Noardfryslân. Wêrom oft der safolle jier letter pas oer publisearre wurdt, wurdt spitigernôch net hielendal dúdlik makke. It tal fan in 10.000 lju dy’t noch knap Noardfrysk prate kinne, sa’t jo dat hyltyd wer yn ‘e boekjes tsjinkomme, wurdt út dit ûndersyk wol sa likernôch befestige. It komt del op in kwart fan ‘e befolking yn it gebiet. Deselden kinne har mei it Platdútsk ek goed rêde. Oarsom jildt dat folle minder, mar dat leit der útsoarte ek oan dat it sprekertal foar it Platdútsk twa kear sa heech leit. De bekende “Hochburgen” foar it Frysk (Amrum, Föhr, Bökingharde) komme yn dit ûndersyk ek wer nei foaren. Behearsking fan it Frysk hâldt net yn dat de taal ek alle dagen brûkt wurdt: mar in tredde part hie de taal de fjirtjin dagen foar ynfoljen fan it frageformulier ek werklik praat. Kwa wurdearring skoart it Noardfrysk tige heech. Mar leafst 85% fan ‘e befolking soe it spitich fine as it ferdwine soe, dat is it heechste persintaazje fan alle regionale taalfarieteiten yn it gebiet.

(siebren dyk)

[1125] *Henk Wolf, Ingo Laabs & Sabrina Jessen, Snååk Frasch. Fryske Akademy & AFUK, Ljouwert (2004).*

Better net te witten is dit in unike útjefte: foar it earst wurdt it Frysk brûkt as fiertaal om in oar Frysk dialekt te learen. Dat oare Fryske dialekt is yn dit gefal it Mooring. It boek befettet 47 koarte lessen, dy’t hyltyd besteane út in harktekst mei oersetting yn it Frysk, in stikje spraaklear en ien of mear oefeningen. Aardich binne ek de koarte Mooringer strips en de ynformative teksten dy’t wat eftergrûn jouwe oer it Noardfrysk. It boek hat ek in grammatikaal kompendium en der is in moai grut tal lêsteksten opnaam. It boek is sa opset dat de kursist himsels yn prinsipe rêde kinne moat: der heart in CD by dêr’t de harkteksten op te hearren

binne, en de antwurden op de oefeningen binne efteryn it boek te finen.

By de Mooringer kursus heart ek in troch Henk Wolf en Ingo Laabs gearstalde *Wurdlist Noardfrysk*, dêr't men as beswier tsjin ynbringe kinne soe dat de titel dus wat te breed is. De apart útjûne bân bestiet út twa dielen. It koartst (50 siden) is it diel mei de stekwurden yn it Mooring. Folle wiidweidiger is it part "Westerlauwersk Frysk – Noardfrysk". By de Mooringer haadwurden stiet kreas it slachte der by, en by de tiidwurden hoecht de brûker ek net lang om de ûnregelmjittige foarmen te sykjen. It falt op dat de gearstallers in goed each hân ha foar betsjuttingsferskillen en foar fêste wurdkombinaasjes.

(siebren dyk)

[1126] *Alastair G.H. Walker, Die nordfriesischen Mundarten der Mittel- und Nordergoesharde. Ein Beitrag zur strukturellen Dialektologie des Nordfriesischen. Estrikken/Ålstråke 78, Kiel (2005).*

In seldsum nuttige útjefte, dizze Estrik. Walker wie bysteat en spoar noch Frysktalige sprekkers op fan fjouwer doarpen yn 'e Nordergoesharde, en fan twa yn 'e Mittelgoesharde. "Insofern glich die Aufspürung der Gewärsleute gewissermaßen einer Detektivarbeit" (s. 29). Gjûn niget dat syn ynliding benammen yngiet op it grutte belang fan it dokumintearjen fan stjerrende talen en dialekten. De beide paragrafen dêrnei jouwe in moai oersjoch fan respektifyflik eardere útstellen ta dialektyndielings fan 'e Goesharden en in gearfetting fan eardere literatuer oer dy dialekten. It grutste part fan it boek wurdt ynnaam troch in lûd foar lûd besykjen om it fonologyske systeem fan 'e dialekten fan dy seis doarpen op te stellen, allegearre dien binnen in bewend strukturalistysk ramt. Dêrby wurdt in grut tal wurden as bewiismateriaal opfierd, en dat is leksikologysk fansels ek net sûnder belang. Opmerklik, mar foar it Frysk ek wer net ûngewoan, is hyltyd it komplekse fokaalsysteem dat út it ûndersyk nei foaren komt. It gehiel wurdt min of mear gearfette mei in histoarysk oersjoch fan 'e ûntjouwing fan 'e fokalen út it Aldnoardfrysk wei, en dan docht bliken dat Norder- en Mittelgoesharder Frysk yndied frij skerp faninoar ferskille. It boek beslút mei in útstel ta in stavering fan 'e dialekten.

(siebren dyk)

[1127] *Rolf H. Bremmer Jr, 'Old Frisian fule and felo 'much; many': an idiosyncrasy in Germanic and Frisian perspective', NOWELE, vol. 46/47 (2005), 31-41.*

Wa't him wol ris ôffrege hat hoe't wy dochs oan dy apartige efterlike stamfokaal yn it wurd *sje folle* komme, soe dit artikel lêze moatte. Alle oare Germaanske talen hawwe of hiene in foarm dy't tebek giet op **felu*. It Wezerfrysk (Riustringsk, Wangereagersk, Wursthfrysk) slút him dêr by oan. Dy foarm kin relatearre wurde oan in Yndojeroppeeske woartel mei in *e*. Der wie ek in woartel

mei in *o*, en noch ien mei in nul-graad. De lêste hawwe de oare Fryske dialekten in berop op dien, oars tagelyk mei it fier út ‘e reek lizzende Sanskryt. De meastfoarkommende Aldfryske foarm is *fule*, oan ‘e ein fan ‘e Midsieuwen ferlege ta *folle*. Yn ‘e Aldfryske teksten komt inkeld ek wol ris in foarm mei *e* foar, mar Bremmer makket oannimlik dat dat Hollânske ynfloed is. De Wezerfryske ôfwiking skriuwt er oars by eintsjebeslút ek oan frjemde ynfloed ta, hjir binne de Saksyske buorlju de kweadoggers.

(siebren dyk)

[1128] *Anatoly Liberman, [besprek fan] Old Frisian Etymological Dictionary. Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, ed. by Alexander Lubotsky. Volume I. Leiden, Boston: Brill. Ferskynd yn Trefwoord (2006), publisearre op <http://www.fryskeakademy.nl/trefwoord>.*

Yn wat men mei rjocht en reden wol in besprekartikel neame mei, nimt Anatoly Liberman it okkerlêsten ferskynde etymologyske wurdboek fan it Aldfrysk op it harspit. It is in seldsum kritysk besprek wurden. Sa hat Liberman opmerkings oer de kwaliteit fan it Ingelsk yn it boek, oer de krektens fan ‘e bibliografy, en oer de te wiidweidige titel (allinne it hânskrift R1 wurdt mar dutsen). Folle fûneminteler is lykwols syn krityk dat foar de Germaanske wurden fierstente maklik substraatynfloed oannaam wurdt, en dat dêrby temin de eigen fonology fan it Germaansk achtslein wurdt, noch de mooglikheid dat in taal sels nije wurden skeppe kin. Yn in reaksje besiket Robert Beekes, de learmaster fan de in jierman-nich lyn ferstoarne earste auteur Boutkan, om dy en de troch Boutkan tapaste begjinsels fan ‘e Leidske etymologyske skoalle te ferdigenjen. Yn in koarte replyk toant Liberman him fan dy ferdigening net ûnder de yndruk.

(siebren dyk)

[1129] *Jarich Hoekstra en-dy (útjs.), Ludvig Holberg, Erasmus Montanus eder Rasmus Berg auf Dreisdorfer Friesisch in der Übersetzung von Peter Grünberg. Fach Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität [Estrikken/Ålstråke 79], Kiel (2006).*

Skriuwers fan it Mittelgoesharder Frysk binne eins mar twa fan. De wichtichste hat Peter Grünberg (1901-1975) west. Fierwei it measte dat er op skrift set hat, is lykwols net publisearre. Dat is no oant in hichte oars wurden mei dizze útjefte fan in oersetting fan sines fan in 18de-ieuske komeedzje fan Ludvig Holberg. Ta it gemak fan ‘e brûker is it Deenske orizjineel parallel ôfprinte, en boppedat is in ienfâldige wurdlist opnaam. De útjefte wurdt foarôfgien fan in ynlieding, dêr’t ûnder oare eardere Noardfryske oersettings fan Holberg, Grünberg syn libbensrin en de man syn memmetaal yn te praat komme. De oersetting wurdt beselskippe fan ferklearjende noaten.

(siebren dyk)

[1130] *Jan Posthumus, 'Een elektronische taalhelp voor het Fries', Trefwoord (2006), <http://www.fa.knaw.nl/trefwoord>.*

Yn it ynternettydskrift “Trefwoord” is in wiidweidich (myn ticht útprinte ferzje hat 13 siden) besprekartikel publisearre oer de by de Fryske Akademy útjûne *Fryske Taalhelp*. Neffens auteur Jan Posthumus is dy noch wol foar ferbettering fetber: allegearre goede foarmen wurde net honorearre, it mist oan goede suggestjes ta ferbettering fan taalflaters of de ynstruksjes dêrta binne dizzenich, en sels by de stavering giet noch wol ris wat mis. It grutste part fan it artikel wurdt yn beslach naam troch in lange oanrin dêr't de tûkelteammen fan 'e Fryske stavering en de noarmproblematyk yn besprutsen wurde. Krekt omdat dat dien wurdt troch in relative bûtensteander resultearret dat yn in ynljedende tekst dy't ek foar oare bûtensteanders gaadlik wêze kinne soe.

(siebren dyk)

[1131] *Willem Winters, Ut Feensters. Hoe staat het er voor. Perio, Leeuwarden (2006).*

Yn in alderaardichst boekje docht Willem Winters ferslach fan syn speurtocht nei mooglike skriftlike delslagen fan it Feensters, it Nederlânsk-Fryske mingdialekt fan It Hearrefean. It docht bliken dat de Feensters har eigen dialekt mar skraachwurk oan it pompier tabetroud hawwe. Cissy van Marxveldt en in pear bluisterige studinten yn 'e santiger jierren, dat is it ek wol sa'n bytsje. En resint in Richard Hoekstra mei “Jeugdherinneringen”, mar as ik myn sin sis skimeret dêr ek wol hiel bot it Nederlânsk trochhinne. It is sa't it liket dochs al lestich om de talen útinoar te hâlden, want Winters presintearret op it omslach as foech ûndertitel ek noch in opstelrigel “Ik hê my sneinze huzzen an”, en dat liket my gjin Feensters mar earder Súdhoekster Frysk. Winters hellet ek in taalsoasjologysk ûndersykje oan fan Jan Schipper út 1975, dêr't út bliken docht dat it dialekt der doe al net bêst foarstie. Winters hat it gefoel dat it Feensters no hast hielendal ferdwûn is. Soe dat miskien lykop gien wêze mei it tempo dêr't âlde gebouwen yn it plak troch de jimmeroan dynamyske gemeentebestjoerders ôfbrutsen waarden?

(siebren dyk)

[1132] *Oebele Vries, 'Eine abwechslungsreiche Sprachlandschaft. Die Sprachen der nordöstlichen Niederlande mit Einschluss Ostfrieslands', Niederdeutsches Wort 46 (2006), 5-26.*

Dit artikel hat earder (yn it Nederlânsk) stien yn 'e katalogus fan in útstalling yn it Grinzer museum. It is in prachtich oersjoch fan 'e eksterne taalskiednis fan it noarden fan Nederlân en Eastfryslân, en it is in goed ding dat dit ferhaal no in bettere tagonklikens krigen hat. It joech de auteur tagelyk de gelegenheid om de tekst hjir en dêr út te wreidzjen en om resinte literatuer der noch yn te ferarbeidzjen. It “abwechslungsreich” út 'e titel is in fynst: it tsjut ta-

gelyk op it ferskaat oan talen en dialekten yn it gebiet, en op it grutte tal taalwixsels dat der yn ‘e rin fan ‘e ieuwen west hat, yn ‘e sprektaal, mar benammen ek yn ‘e skriuwtal: Latyn – Frysk – Leechdútsk – Nederlânsk/Heechdútsk. De yndieling is primêr kroanologysk, mei respektiflik de perioaden fan 1100—1400, de 15de en de 16de ieu. Lykas yn dizze rubryk al ris earder synjalearre is, dit is in poergaadlike ynljedende tekst foar studinten en oare belangstellende lju.

(siebren dyk)

[1133] *Agris Timuska (útg.), Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Riga, July 28 – August 2, 2003. Latvian Language Institute, University of Latvia, Riga (2006).*

Dizze kongresbondel, dy’t sa’t it liket even ûnderweis west hat, befettet foar it Frysk trije bydragen dy’t it wurdich binne om synjalearre te wurden. De earste, mei de titel “Dynamic dialectology in the 21th century. The morphology and phonology of Dutch, Flemish and Frisian dialects” (pp. 62-80) stiet op namme fan it fjouwertal Boudewijn van den Berg, Ton Goeman, Piet van Reenen en Arjen Versloot. De mannen geane yn ‘e pleit foar it brûken fan âldere boarnen by dialektûndersyk. Sa kinne jo ta nijsgjirrige konklúzjes komme. Foar it Frysk is dêr bygelyks it tiidwurd *hawwe*. Der binne dialekten mei in /a/ yn ‘e stam, en mei in /ɜ/. Der is altyd tocht dat de lêste Hollânske ynfloed wie, mar dat liket nuansearder te lizzen. Der is nammentlik in tuskensône mei oer it ginneraal /a/, mar yn ‘e twadde en tredde persoan iental notiid in /ɜ/. It uterste noardeasten hat dat patroan lykwols ek, en it gebiet yn dy hoeke wie earder ek folle grutter. Nei alle gedachten is it patroan in gefolch fan ferkoarting fan in lange /ɜ:/.

Cor van Bree behannelet “Ad-positions in the Dutch language area” (pp. 81-92). Der liket in patroan te bestean dat yn sinnen dy’t in beweging oantsjutte Flaanderen foar de preposysje kiest (byg. *over de brug*), it westen fan Nederlân foar de postposysje (*de brug over*), en it noardeasten foar de sirkumposysje (*over de brug heen*). Fryslân soe him by dat lêste oanslute. Van Bree kundiget noch fierdere ûndersiken op dit mêd oan.

Perfester Werner H. Veith fan Mainz jout de earste resultaten fan in projekt “Fonologischer Atlas des Friesischen / Fonologische Atlas van het Fries” (pp. 500-513). It beslacht it grutfryske gebiet middenmank de dialekten deromhinne. Veith publisearret hjir kaarten fan *juster*, *meitsje*, *oar*, *sjippe* en *beamke*. De earste konklúzjes binne noch net spektakulêr: “1) eine eigenständige Arealität der friesischen Regionen; 2) eine tendenzielle Gebietsbildung besonders im west- und nord- z. T. auch ostfriesischen Bereich, mit einer Sonderstellung des Helgoländischen; 3) die Gebietsbildung ist das Ergebnis unterschiedlicher Lautentwicklungen”. Tsja ...

(siebren dyk)

[1134] *Jarich Hoekstra, 'Dental mutation ('Dentalumlaut') in Frisian and other languages on the North Sea littoral', NOWELE, vol. 50/51 (2007), 43-62.*

It ferskynsel i-Umlaut, dat in efterfokaal palatalisearret, is bekendernôch. Minder bekend is dat sokke fokalen yn 'e omkrite fan dintale bylûden ek nei foaren skowe kinne, benammen nei *s* en/of foar *n*, mar ek foar *r*. Westerlauwerske foarbylden binne bygelyks *sinne*, *simmer* en *wurd* (< *wird* < *werd*). Hoekstra jout ek foarbylden út oare grutfryske dialekten, dêr't fuortdaliks út bliken docht dat it ferskynsel frijwat diffús is. It komt oars ek yn oanswettende talen foar, benammen yn it Leechdútsk. Hoekstra hâldt it der op dat de Fryske gefallen úteinliks wolris lienwurden út dy taal wêze kinne soene. Hoewol, de oergong foar *r* hat mooglik al syn beslach krigen yn it proto-Aldfrysk. (siebren dyk)

[1135] *Joke Corporaal, "'Géén pornografie". De voorgeschiedenis van een Fries eenmanstijdschrift', Zacht Lawijd 6 (2007), 82-95.*

Yn it literêr-histoaryske tydskrift *Zacht Lawijd* ikkeret Joke Corporaal de publikaasjeskiednis fan it frijmoedige ferhaal "De Reade Roas" op. Auteur Anne Wadman hie der gjin betrouwen yn dat de âldmannen fan De Tsjerne it opnimme soene, en de jongbazen fan Quatrebras hie er ek op in pypfol. Troch de sjuery fan de Rely Jorritsma-priis wurdt it ferhaal op morele, en net op literêre, grûnen ôfwis. Uteinliks sjocht it it ljocht yn Wadman syn ienmanstijdschrift *De Teannewâdder*, mar neffens Corporaal besterket dat ûndernimmen Wadman syn isolearre posysje yn 'e Fryske literatuer allinne mar. Gjin niget dat er hylyd mear syn heil begjint te sykjen yn Hollân. In pear jier letter, yn 1961, ferskynt it ferhaal, oerset as "De Rode Roos", yn *Maatstaf*. (siebren dyk)

[1136] *Google Book Search*.

Yn it foarrige nûmer is omtinken frege foar de webside Wumkes.nl, dêr't allegearre boeken op it mêd fan 'e Fryske taal- en kultuerskiednis ynskend fia it ynternet op te besjen binne. Wat soartgelikens biedt de bekende sykmesine Google, op it ynternetadres <http://books.google.com>. Auteurs dy't jo dan bygelyks tsjinkomme kinne, binne Bende Bendsen, Ecco Epkema, Montanus de Haan Hetteema, Nicolaus Outzen, Rinse Posthumus, Rasmus Kristian Rask, Karl Otto Theresius Johannes Richthofen, Harmen Sytzes Sytstra, Everwinus Wassenbergh en Tileman Dothias Wiarda. Yndied allegearre út de foarste helte fan 'e 19de ieu, en dat is in beheining dêr't konkurrint Wumkes minder lêst fan hat. Google hat ek wol folle resintere boeken, mar dy binne eins altyd mar foar in lyts part yn te sjen. Dêrfoar bestrykt Google útsoarte wer in folle grutter wittenskipsmêd, en it alderwichtichste, it is tagelyk in sykynstrumint op al itjinge dat ynlêzen is. Dat jout grutte ekstra mooglikheden. Wa't, om mar ris wat te neamen, witte wolle soe wêr't yn it begjin fan 'e njoggentjinde ieu nei it Aldfrysk ferwiisd wurdt, dy soe hjir al in moaie earste slach slaan kinne.

(siebren dyk)

[1137] *Elmar Seebold, 'Die Herkunft der Franken, Friesen und Sachsen'. Yn: E. Taayke e.a. (útj.), Essays on the Early Franks. Barkhuis & Groningen University Library, Groningen (2003), 24-34 [= Groningen Archaeological Studies, vol. 1].*

Op it twadde Föhrer Symposium zur Friesischen Philologie yn 1994 hat Seebold foar it earst syn ljocht skine litten oer in tema dêr't er yn dizze publikaasje noch wer wat djipper op yngiet: hoe komt it dat de talen fan de Franken en Saksen in continuüm foarmje, wylst der in relatyf skerpe grins is mei de taal fan de Friezen en wêrom binne de Germaanske talen fan Brittanje it naust besibbe oan de taal fan de Friezen? Hy besiket dat taalprobleem op te lossen mei wat er sels neamt in 'kompleks fan hypotezen'. Syn ideeën komme hjirre op del. Der hat in 'Landnahme' west fan twa besibbe stammen út Jutlân, de Angeln en de Euten (oftewol Jutten), yn Noard-Dútslân en Fryslân. De earsten neame har dêrnei Saksen (in nije namme), de lêsten Friezen (troch it oernimmen fan de namme fan de oarspronklike bewenners). Grutte groepen Saksen binne nei Brittanje ôfset; dêrtroch hat de taal fan de oarspronklike bewenners him yn Saksen wer trochsette kind. Der binne minder grutte groepen Jutten út Fryslân wei nei Brittanje ta tein, dat dêrom hat de

taal fan de feroverers him yn Fryslân wòl hanthavenje kind. De Franken besteane út befolkingredielen fan de Friezen, Chauken en Chamaven, dy't fuortlein binne om't se har net ûnder de 'Landnahme' fan de Jutten en Angeln deljaan woenen. Dat ferklearret ek de namme Franken (= frijen). It oarspronklike Frysk moat dêrom it meast like ha op it lettere Leechfrankysk. In fernimstige redenaasje fansels, mar it bliuwt teory. Of soenen de argeologen noch ris kâns sjen om fêst te stellen dat it yndied sa west hat? (oebele vries)

[1138] *Reinhard Jannen, "Beest weder skuun amkimen?" Wertvolles friesisches Wortmaterial in alten Tonbandaufzeichnungen', Nordfriesisches Jahrbuch 41 (2005), 99-108.*

Yn 'e sechstiger jierren hat Århammar mei de bânrekorder opnamen makke op Amrum en op Föhr, op dat lêste eilân sawol sprekkers fan it westlike, it eastlike mar ek fan it súdlike dialekt. Dy opnamen binne no oerskreaun op mar leafst 160 CD's, dy't troch Jannen opheden transkribearre wurde. Hy wiist der op dat de petearen net allinne (kultuer)histoarysk fan belang binne, mar dat se ek taalmetaal opsmite dat oant no ta net ergere is. Dêrta jout er in moai tal priuwkes út 'e petearen mei Maria Faltings (berne yn 1866). (siebren dyk)

[1139] *Gertjan Postma, 'IV2 in het Middelnederlands, IPI in het Fries en de distributie van subjonctieven', Taal en Tongval 58 (2006), 205-224.*

It nei alle gedachten meast bestudearre ûnderwerp yn 'e Fryske syntaksis, de *en* + ymperatyf-konstruksje, ek wol oantsjuten as de IPI, jout noch altyd stof ta nije ynspiraasje. Postma hâldt hjir út dat we yn dy konstruksje te krijen ha mei in ferhoalen subjunktyf. Hy hat dêr histoaryske morfologyske oanwizings foar, en kin sa boppedat in ferklearing jaan fan it bestean fan 'e yndertiid troch De Waart ûntdutsen twa typen, fan 'e semantyk dy't dêrmei anneks is, en fan de ûnderskikkende rol fan it bynwurd *en*. Dit artikel moat oars lêzen wurde yn kombinaasje mei in foargeand artikel yn *Taal en Tongval* (2005), pp. 126-166. Dêr wurdt in ferlykbere konstruksje út in midsieusk Drintsk korpus behannele, dêr't net in ymperatyffoarm mar in ynfinityf foaropskood is. Dat type bestie ek yn it Aldfrysk en yn it moderne Grinslânsk. It kin ferbûn wurde mei de typyske modale funksje fan 'e subjunktyf. De oare, de negatyf-polêre, is dêrneffens yn it moderne Frysk in útwreiding. (siebren dyk)

[1140] *Anne Dykstra, 'J.H. Halbertsma: sexual language and the Lexicon Frisicum (1872)', Journal of the Dictionary Society of North America 27 (2006), 21-35.*

Wa jongminske hat net ea wol ris om fize wurden yn it wurdboek socht?

Hied er/se dan mar weet hân fan it Lexicon Frisicum fan Joast Halbertsma, want dêr kin ien op dat mêd mar te gast gean. Anne Dykstra hat it allegearre útsocht, en docht der yn dizze bydrage oan in Amerikaansk leksikografysk tydskrift ferslach fan, oars net as dat Halbertsma earst yntrodusearre wurdt as taalkundige en romantikus. Syn opfetting wie dat de taal fan it folk wie, en, yn neifolging fan Grimm, dat wurden op harsels weardeneutraal binne. Fize wurden binne dus net fiis. En dat faaks noch namste minder omdat fierwei it measte smoarge praat yn it wurdboek as metafoarysk karakterisearre wurde moat, wylst dat dan ek noch meast yn it Latyn ferklearre waard. It mêd fan ‘e homoseksualiteit liet Halbertsma nammers gewurde.
(siebren dyk)

[1141] *Nils Århammar, 'Wolfgang Laurs "Historisches Ortsnamenlexikon von Schleswig-Holstein" aus nordfriesischer Perspektive', Nordfriesisches Jahrbuch 42 (2006/2007), 125-134.*

Århammar giet hjir neier yn op it nammekundige wurk fan Wolfgang Laur. Earst wurdt dy syn libbensrin skildere, en dêrnei wurdt it Noardfryske oanpart yn it boppeneamde standertwurk neier hifke. Njonken it uterjen fan wurdearring makket Århammar fan de gelegenheid gebrûk om ek in pear alternative útstellen nei foaren te bringen. It giet dêrby benammen om de etymology fan in pear doarpsnammen op Sylt en om it komôf fan de namme fan dat eilân sels. It besprek dêrfan wurdt noch ris oerdien troch in “Anhang”, in oerprintsels fan Århammar syn bydrage oan it *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* út 2005 oer de namme Sylt.
(siebren dyk)

[1142] *Eric Hoekstra, 'On Koopman's generalisation. Remarks on verb clusters in Old Frisian and Old English'. Yn: Carole Post van der Linde & Lars van Wezel (útjs.), 'Twai Tigjus Jere'. Jubileumnummer van het Mededelingenblad van de Vereniging van Oudgermanisten, uitgegeven ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van de vereniging, Amsterdam (2007), 139-151.*

Hoekstra giet hjir nei oft wat hy neamt “Koopman's generalisation” ek jilding hat foar it Aldfrysk. Koopman formulearre him yndertiid foar it Aldingelsk. De generalisaasje hold yn dat oar leksikaal materiaal allinne mar yn in tiidwurdkloft kringe kin, as dy haadinisjeel is, bygelyks by in kombinaasje fan in modaal helptiidwurd en in leksikaal tiidwurd yn dy folchoarder. By de omdraaide folchoarder mei der neat tusken. Hoekstra hat no it Aldfryske korpus fan it *Deutsches Rechtswörterbuch* rieplachte, en dêr docht bliken út dat itselde yndied ek foar it Aldfrysk jildt. Sa fynt er bygelyks it foarbyld “... wille mit vnriuchte *onspreka*”. Fan ‘e tsien fynplakken mei dizze folchoarder binne fjouwer dêr't de tiidwurdkloft opbrutsen is. Fan ‘e 26 sinnen mei de oare wurdfolchoarder net ien. It artikel beslút mei it formulearjen

fan in ûndersyksopjefte om nei te gean oft it Aldfrysk wol modale ynfinitiven hie, en sa nee, wat de rol fan 'e letter ferdwûne subjunktyf dêr yn wie.

(siebren dyk)

[1143] *Eric Hoekstra, 'Betsjuttingsaspekten fan it foarheaksel ûnt- yn it Frysk en ont- yn it Nederlânsk', It Beaken 69 (2007), 1-12.*

Hoekstra bekritisearret hjir eardere behannelings fan it foarheaksel *ûnt-* (Ned. *ont-*), lykas dy te finen binne yn hanboeken, mar benammen ek yn in artikel fan Hendriks, Kas en Laport út 1994. Dy gongen der fan út dat de *ûnt*-ôfliedings foarme binne troch it keppeljen fan in prefiks oan in besteand wurd. Neffens Hoekstra smyt dat lykwols alle gearre ûntspoarings op, faak omdat de betsjutting fan it grûnwurd mar mear yn in fiere fierte wat mei de ôflieding te krijen hat (byg. Ned. *dekken* ~ *ontdekken*) of sels dat it grûnwurd hielendal net iens bestiet (byg. Ned. *ontginnen* ~ **ginnen*). Wichtiger punt fan kryptyk binne lykwols guon yndielings fan 'e betsjutting fan *ûnt*-ôfliedings. Hoekstra slacht foar dat hast alle útstelde skiften gearflapt wurde kinne ûnder in foech negative konnotaasje dy't troch de ôflieding by de taalbrûker opropen wurdt.

(siebren dyk)

[1144] *Hindrik Sijens, "'In Fryske detektive-roman, kin det, mei det, moat det?'. Over de rol van het Nederlands bij het lenen van Engelse woorden in het Fries', Neerlandica Extra Muros 45 (2007), 33-48.*

Sijens ûndersiket hjir de troch guon oaren diene suggestje dat it Frysk syn (yn dit gefal Ingelske) lienwurden net streekrocht út de boarnetaal hellet, mar se ûntliet troch de wei fan it Nederlânsk. Nei in koarte ynlieding oer de Fryske taalsitewaasje en oer ûntliening fan wurden yn it algemien, komt er ta in stikmennich mooglike eigenskippen dy't klearriichheid yn 'e kwestje jaan kinne soene. Dêrta hearre datearring (de wurden wurde yn it Ned. hast altyd earder liend), hokker lienwurden (de Fryske komme fierhinne mei dy yn it Ned. oerien), en ûntjouwing nei ûntliening (oan 'e dyk de tomme opstekke hjit yn it Ned. en yn it Frysk *liften* resp. *liftsje*, mar yn it Ingelsk *hitchhike*). Morfologyske kritearia lykas it opnimmen yn 'e klasse fan swakke *e*-tiidwurden en de kar fan it meartalssuffiks wize ek sterk op Nederlânske ynfloed. Sijens merkt op dat de gong fan saken yn it ljocht fan 'e Fryske taalsitewaasje oars skoan te ferklearjen is.

(siebren dyk)

[1145] *Henk D. Meijering, 'Frisian-Groningen language contact: reflections on method and content'. Yn: J.A.C. van Ophem & C.H.A. Verhaar (útj.), On the mysteries of research. Essays in various fields of Humaniora. Leeuwarden / Ljouwert (2007), Fryske Akademy, 205-214.*

It yn 1990 ferskynde boek *Taal yn it*

Grinsgebiet docht ferslach fan in wiidweidich taalsosjologysk ûndersyk yn it westlik part fan it Westerkwartier. Meijering, as wennen yn en kenner fan de streek, wiist op in pear dingen dy't er yn dat ûndersyk graach oars behannele sjoen hie. Sa hawwe de ûndersikers de synodale en de frijmakke griffermearden op ien bult smiten (wylst neffens Meijering de lêsten in mear nasjonaal-Nederlânske oriïntaasje ha), hied er graach sjoen dat de kategory Grinslânsk opspjalte wurden wie yn it Westerkertiersk sels en oare, mear "echte" Grinslanner dialekten, en hie der om him ek wol mear rekken holden wurde mocht mei it nijsgjirrige feit dat de Grinslânske Fryskpraters net konfrontearre wurde mei in provinsjaal taalbelied. De "hurde", kwantifisearjende metoade fan niisneamd ûndersyk ferliket er dêrnei mei dy fan syn eigen ûndersyk nei Ommelanner rjochtshânskriften, dêr't benammen in jierrenlange ûnderfining yn it omgean mei de oanbelangjende teksten de basis foarmet. Dy oanpak hoecht neffens de skriuwer noch net perfoarst in min resultaat op te smiten. (siebren dyk)

[1146] *Norval Smith & Klaske van Leyden, 'The unusual outcome of a level-stress situation: the case of Wursten-Frisian', NOWELE, vol. 52 (2007), 31-66.*

Ut in klassyk artikel fan Dietrich Hofmann wie al bekend dat yn it Eastfryske dialekt fan Wursten, te situearjen tusken Bremerhaven en Cuxhaven, yn twawurdliidige wurden in ferskowing yn klam nei efteren west hawwe moat. It gefolch binne bygelyks foarmen as *smuhr* (út *sumur*) of *kma* (út *komma*). It dialekt is útstoarn, mar it is yn 'e foarm fan wurdlisten noch wol oerlevere yn twa hânskriften fan om 1700 hinne. Smith en Van Leyden besykje yn dit frij technyske artikel in rekonstruksje fan 'e gong fan saken te jaan. Se geane dêrby út fan it Aldfrysk fan Riustringen, dêr't fan oantoand wurde kin dat dat by twasyllabige wurden ek al in soarte fan lykwicht tusken de beide wurdliiden hie, yn tsjinstelling ta it gewoane Germaanske patroan mei syn klam op it earste wurdliid. Der wurde nijgjirrige útstapkes makke nei guon Noarske en Sweedske dialekten en nei it dialekt fan Orkney, dêr't soartgelikense ferskynsels te bewûnderjen binne. In tige wichtich artikel oer in yntrigearjend ferskynsel, al is it histoarysk sjoen miskien al wat nuver dat der mar ien kear nei it pionierswurk fan Hofmann ferwiisd wurdt. (siebren dyk)

[1147] *Karel F. Gildemacher, Friese plaatsnamen. Alle steden. dorpen en gehuchten. Leeuwarden (2007), Friese Pers Boekerij.*

Bij de Friese Pers is yn in hurde bân in kreas fersoarge boek ferskynd oer de nammen fan 'e Fryske buorskippen, doarpen en stêden. Benammen eardere skriuwwizen krije rju omtinken, en fansels wurdt ek in ferklearring jûn fan 'e betsjutting fan 'e nam-

me. It boek befettet ek in grut tal foto's, en dêr kin út oflaat wurde dat it yn it foarste plak ornearre is foar in breed publyk. Dat publyk wurdt oan it begjin fan it boek yn 'e matearje ynfierd troch in nuttige ynliding, dêr't bygelyks frekwinte toponymyske eleminten en de boarnen fan 'e âldere foarmen yn op it aljemint brocht wurde. (siebren dyk)

[1148] *Anikó Lipták & Malte Zimmermann, 'Indirect scope marking again: a case for generalized question formation', Natural Language and Linguistic Theory 25 (2007), 103-155.*

Inge Hiemstra hat mei in artikel yn *NOWELE* (1986), pp. 97-110, yndertiid pionierswurk dien troch it omtinken te freegjen foar saneamde scope marking-sinnen as *wat tinkst wa't it dien hat?* Sokke sinnen komme yn in soad talen foar, bygelyks yn it Dútsk. Lipták en Zimmermann behannelje hjir in type dat neffens har dêr in fariant fan is. It twadde part is dan lykwols net in argumint mar in adjunkt, lykas *wat boadskip hast krigen wêr'tst hinne moatst?*, of, yn it Frysk justjes minder noflik, mei in betreklike bysin as yn *'hokker studint komt dertroch, dy't hoefolle punten hat?* Dit adjunkttype is aardich seldsumer, de auteurs hawwe it allinne mar fûn yn it Frysk, it Sloveensk en yn it Hongaarsk, de taal dêr't se har ferhaal benammen oan ophingje. Yn har analyze komme se der op út dat der by dit type gjin ferpleatsing yn it spul wêze kin, mar dat der tusken earste en twadde dielsin in spesjale semantyske relaasje lein wurde moat. Foar it bestean kinnen fan it type achtsje se it in needsaaklik syntaktyk betingst dat de taal yn kwestje ek saneamde spjalte bynwurden tastean moat. Yn it Frysk is dat yndied it gefal, dat bygelyks te sjen is oan it relativum, dat bestiet út *dy* en it elemint *'t*.

(siebren dyk)

[1149] *Marijke Mooijaart & Marijke van der Wal (útj.), Yesterday's words. Contemporary, current and future lexicography. Newcastle (2008), Cambridge Scholars Publishing.*

Yn 2006 hat yn Leien de tredde "International Conference of Historical Lexicography and Lexicology" west. De lêzings fan dy konferinsje binne no bondele yn in kreas fersoarge boek, dêr't trije bydragen yn steane dy't foar de frisistyk fan belang binne. Foarst is der Pieter Duijff syn "Towards Standard Frisian in the *Friesch Woordenboek*" (pp. 53-66). Nei in ynliding oer it Frysk en oer Waling Dykstra syn wurdboek besiket Duijff út te finen wat der ta laat hat hokker dialektyske fariant opnaam waard c.q. foaroan kaam te stean. Ut de noarmliteratuer bekende kritearia as foarkar foar it Klaaifrysk en foarkar foar distansjearjende foarmen komme hjir ek wer foarby. It wurdt net hielendal dúdlik wa't it beslút ta de kar naam hat. Duijff suggerearret Waling Dykstra, ek al mei fanwegen dy syn klaaifryske eftergrûn. Mar hy jout ek kreas de foar-

men sa't se foarkomme yn it kaartsysteem fan it wurdboek. Dy skille lykwols net spektakulêr mei de printe ferzje, en dy kaartsjes binne noch fan foar de tiid fan Dykstra syn meiwurking oan it wurdboekprojekt. Dy kaartsjes binne neffens him dan wer fiergeand basearre op ekserpten út literêre boarnen.

Yn "A new step in Old Frisian lexicography" (pp. 110-122) jout Anne Popkema in oersjoch fan 'e skiednis en produkten fan 'e leksikografy fan it Aldfrysk. Benammen Richthofen syn wurdboek fan 1840 kriget rju omtinken. Yn it lêste part fan it artikel wurdt de foarskiednis en de opset besprutsen fan Hofmann syn hân-wurdboek, dat Popkema dienskreaun hat, en dêr't fan oankundige wurdt dat it noch yn 2008 ferskine sil. Fan dit stik is oars ek in Nederlânsktalige oersetting ferskynd yn it ynternettydskrift Trefwoord: [http:// www. Fryskeakademy.nl/trefwoord](http://www.Fryskeakademy.nl/trefwoord).

Der is yn 'e bondel noch in foarbyld fan recycling, Cor van Bree syn "Substrate Words" (pp. 53-66). Yn dit gefal liket it orizjineel krekt yn it Nederlânsk skreaun te wêzen, te witten it artikel "Substraatwoorden" yn 'e yn 2007 foar INL-direkteur Piet van Sterkenburg troch Fons Moerdijk, Ariane van Santen en Rob Tempelaars besoarge feestbondel *Leven met woorden* (pp. 213-223). Dat stik bout wer fierder op Van Bree syn bydrage oan 'e yn 2001 oan Philippus Breuker oanbeane feestbondel *Speculum Frisicum*. Van Bree stelde doe út om oan 'e tradisjonele yndieling tusken primêre en sekundêre wurdskat noch in tredde kategory ta te heakjen, dy't benammen yn 'e sfear sitte soe fan wat troch Van Bree de "mikrokosmos" neamd wurdt. Krekt wurden út dat skift binne kandidaten om út in substraat wei yn in oare taal oernommen te wurden. Van Bree ferliket yn dit artikel de Fryske substraatwurden yn it Stedfrysk mei de net-Germaanske substraatwurden dy't yn it resinte *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* oannommen wurde. De semantyske kategoryen dy't er yn syn earder ûndersyk fûn, blike dêr mar oant in hichte mei oerien te kommen.

(siebren dyk)

[1150] Reinier Salverda, 'Dutch studies. Language'. *Yn: The year's work in modern language studies, volume 67(2005), (2007), 756-767.*

It is goed om der yn dizze rubryk ris op te wizen dat yn Ingelân alle jierren troch de "Modern Humanities Research Association" in krityske bibliografy oer de stúdzje fan Europeeske talen útjûn wurdt. Utsoarte rint sa'n bibliografy wat yn 't efter, de nijste, yn 2007 publisearre jefte behannelet it jier 2005. It part oer de Nederlânske taalkunde wurdt fersoarge troch Reinier Salverda, de nije direkteur fan 'e Fryske Akademy. En yn dat part is paragraaf 8 wer reservearre foar "Frisian". It binne oars benammen boekpublikaasjes dy't it omtinken krije. Mar wy wurde der ek út gewaar dat "current publications are regularly surveyed in the *Op it mêd*-section of the Groningen journal in Frisian studies, *Us Wurk*".

(siebren dyk)

[1151] *Frank Suurenbroek & Marlou Schrover, 'A separate language, a separate identity? Organisations of Frisian migrants in Amsterdam in the late nineteenth and early twentieth centuries', Journal of Ethnic and Migration Studies 31 (2005), 991-1005.*

In hûndert jier lyn wiene der yn Amsterdam mar leafst 13 Fryske “kriten”. Yn dit artikel wurdt sjen litten dat soks net allinne gearhong mei in grutte migraasjestream yn dy jierren, mar ek mei de opgong yn dy tiid fan ‘e Fryske Beweging yn it heitelân sels. Dy hie ek belang by stipe en oanhing bûten de provinsjegrinzen. Ien en oar kin net ferklearre wurde sûnder in sterk idintiteitsbesef dat ûnder de Friezen libbe, dat him sintrearre om it bestean fan ‘e eigen taal. Ut oare provinsjes wei wie der ek wol sterke migraasje, mar de organisaasjefoarming wie dêr navenant minder. De drokbesochte kritejûnen wiene der oars net inkeld foar de ideology. Se holpen om de ûnwennigens te ferdriuwen, en wiene ek tige gaadlik om oan in libbenspartner te slagjen: in grut part fan ‘e migranten wie noch frijfeint of frijfaam.

(siebren dyk)

[1152] *Rolf H. Bremmer Jr, 'Footprints of monastic instruction: a Latin psalter with interverbal Old Frisian glosses'.*

Yn: Sarah Larratt Keefer & Rolf H. Bremmer Jr (útj.), Signs on the edge. Space, text and margin in medieval manuscripts. Paris-Leuven-Dudley, Ma (2007), Peeters, 203-233.

De skriftlike oerlevering fan it Aldfrysk begjint mei in ûnfolselein bewarre bleaun bifolium út in Latynsk psalter mei yn de Latynske tekst opnommen glossen, dy't – ek al is it net fan alle wurden – in oersetting yn it Aldfrysk jouwe. Bremmer syn tige krekt ûndersyk fan ‘this precious monument’ smyt in oantal dingen op: it fragmint komt nei alle gedachten út in psalter dat brûkt waard om novisen de psalmen te ûnderwizen (sjoch ek de titel fan it artikel), it is skreaun troch ien en net troch twa skriuwers, lykas oant no ta tocht waard, it kin datearre wurde om 1200 hinne, de taalfoarm fan de glossen kin net mei wissichheid oan de Ommelannen tawiisd wurde, mar komôf fan de tekst út dat gebiet is dochs wol it meast wierskynlik, en der binne yn de glossen spoaren fan Saksyske ynterferinsje te finen.

(oebele vries)

[1153] *Goffe Jensma, 'How to deal with holy books in an age of emerging science. The "Oera Linda Book" as a New Age bible', Fabula 48 (2007), 229-249.*

Wa't Goffe Jensma syn dissertaasje oer it Oera Linda Boek wat te tsjok fynt, kin foar in knaphandige gearfetting goed terjochte yn dit troch De Gruyter útjûne tydskrift foar folksferhalestúdzje. De ynhâld fan it OLB, de histoaryske gong fan saken, de resepsje, de literêre kwaliteiten, de teologyske ynterpretaasje en it auteurskip, alles komt moai koart oan 'e oarder. Wat oars opfalt is dat Jensma yn it Ingelsk like barok skriuwe kin as yn it Nederlânsk.

(siebren dyk)

[1154] *Anne Dykstra, 'Het Lexicon Frisicum (1872) als uiting van cultureel nationalisme', It Beaken 69 (2007), 97-117.*

Wurdboeken hiene yn 'e njoggentjinde ieu faak in rol yn 'e naasjefoarming, en kinne sa sjoen wurde as in utering fan kultureel nasjonalisme. Neffens Dykstra giet dat foar Halbertsma syn *Lexicon Frisicum* mar foar in part op. Sa wie it allinne al fanwegen de fiertaal Latyn eins net yn it foarste plak ornearre foar de Friezen sels, droech it troch syn ûnlykwichtige stavering no net fuortdaliks by ta standerdisearring, en wie it net al te benaud om frjemde wurden op te nimmen. Oan 'e oare kant droech it wurdboek troch syn rju omtinken foar folkskundige brûkmen wol by ta it fersterkjen fan it Fryske kultureel erfgoed, en joech it benammen yn syn foarbyldsinnen in posityf byld fan 'e Friezen.

(siebren dyk)

[1155] *Durk Gorter, Cor van der Meer & Alex Riemersma, 'Frisian in the Netherlands'. Yn: Guus Extra & Durk Gorter (útj.), Multilingual Europe: facts and policies. Berlin & New York (2008), Mouton de Gruyter, 185-206.*

Der binne sa troch de jierren hinne al in bulte oersjoggen fan de Fryske taal-sitewaasje ferskynd, mar der wie sa't it liket dochs noch romte foar wer ien. De leafhawwer fan it sjenre kin dus mar wer te gast gean oan in koart histoarysk oersjoch, de behearsking fan it Frysk yn ferstean, praten, lêzen en skriuwen, en dat ek noch neffens âldens. Paragraaf 3 is wijd oan it brûken fan it Frysk yn wurdboeken, grammatika's, rjochtspraak, nammejouwing, media, kultuer, reklame en sûnensoarch. Paragraaf 4 giet hielendal oer it Frysk yn it ûnderwiis. Dat smyt gjin fleurige ferhalen op, mar yn 'e konklúzje falt dochs noch te lêzen dat it Frysk de 21ste ieu nei alle gedachten wol oerlibje sil. It falt oars op dat neffens de reputaasje fan 'e útjouwer de bibliografyske ferwizings yn it artikel wat de sloarderige kant neist binne.

(siebren dyk)

[1156] *Hermann Niebaum & Henk Bloemhoff (útj.), Er was eens ... Vriendenboek voor Jurjen van der Kooi. Oldeberkoop / Berkoop (2008), Stichting Sasland.*

Jurjen van der Kooi woe by syn ôfskied fan it Nedersaksysk Ynstitút perfoarst gjin feestbondel, en krige

dêrom in ... *Liber Amicorum!* Wol moat sein wurde dat de bydragen yn dit “Vriendenboek” mei yn trochsneed fiif siden oan ‘e koarte kant binne, mar dat betsjut miskien ek wol wer dat der noch minder fan hingjen bliuwt as de stikken yn in gewoane feestbondel. Inkeld de bydragen dy’t foar de frisistyk fan belang binne, wurde hjir synjalearre. Henk Bloemhoff pleitet foar ferlykjend dialektysk ûndersyk nei idioom, en ûntdekt dat der datoangeande aardich wat parallellen binne tusken de Stellingwerven en it “Friese Friesland”. Germen J. de Haan hâldt út dat de Fryske idintiteitsbelibbing altyd sosjaal-neutraal west hat, dus ek yn ‘e tiid tusken midsieuwen en romantyk. Siemon Reker stelt in pear fragen oer de stavering fan it Frysk, dy’t al yn it selde stikje troch Pieter Breuker beändere wurde. Dy muoit it noch altyd dat brekking net konsekwiint yn ‘e stavering oanjûn wurdt. Der binne twa wurdstúdzjes. Dy fan Lex Schaars oer *eart, oart* ‘ôffal’, in wurd dat ek yn tal fan oare dialekten foarkomt, stelt net it measte foar. Mar dy fan Willem Visser is nijsgjirrich. Yn ‘e lêste jefte fan Obe Postma syn samle fersen is it eardere wurd *waed*, as dat mei it lidwurd *de* beselskippe waard, omstavere ta *waard*. Visser pleitet der no foar om dy beslissing wer werom te draaien, op grûn fan geografyske gegevens, mar ek fanwegen it feit dat neutrale plakoantsjuttingen nei ferhâldingswurden yn ‘e datyf kamen te stean, en sa maklik it lidwurd *de* by har krije kinne (ferlykje byg. *de bosk*). It moaiste stik is yn dit boekje foar it lêst bewarre. Dêryn docht Oebele Vries der (ûnder oare) ferslach fan hoe’t in Midfrysk skriuwer noch altyd by it folk fuortlibje koe.

(siebren dyk)

[1157] *Philippus Breuker (útj.), Frysk fan 1550 oant 1801. Oanfollingen. Groningen / Kiel / Ljouwert (2008), Estrik / Ålstråk 82.*

Yn in mienskiplike útjefte fan Ljouwert (Fryske Akademy), Grins (Stifting Freonen Frysk Ynstitút) en Kiel (Nordfriesische Wörterbuchstelle), en mei in dofke fan ‘e Ynteruniversitaire Stúdzjeried Frysk silger, is noch in Estrik útkaam mei Midfryske teksten. Dat alles neffens it idee om alle Frysk foar 1800 út te jaan. Besoarger Philippus Breuker makket dêr oars al in kantteken by: bygelyks losse wurden út tsjerkeboeken of ynfintarissen binne net meinaam, mar it soe neffens him in goed ding wêze as der by it meitsjen fan in Midfrysk wurdboek al omtinken foar sok taalguod komme soe. Likegoed kin men fernimme dat it Midfryske tekstbestân sa njonkenlytsen flink ôfreamme is. Sa steane yn dizze útjefte aardich wat losse sintsjes út fierders Nederlânsktalige juridyske stikken, al binne dy foar leafhawwers fan skellerij net altiten ûnoantreklik. Der binne ek nochal wat farianten fan teksten dy’t earder al ris útjûn binne.

It boek is treflik útjûn, mei in moai wiidweidige ynlieding en ferantwurdling fan wize fan útjaan en boarnen. Breuker syn brede kennis fan alle gearre annexen by ditsoarte

teksten lit him ôflêze út 'e ynformative fuotnoaten. Oan 'e kreaze útfiering is ek moai ôf te sjen hoe bot oft de technyk foarútgien is om ditsoarte lytsskalige útjeften mooglik te meitsjen. Likegoed is bleaun wat op in eigenaardige wize oan 'e fan Feitsma, Bosma, Hoekema en Van der Kooi besoarge stinsele en fotokopiearre foargongers ek al sa'n oanlûkingskrêft joech: it aspekt fan it rariteitkabinet. It giet sels noch fierder. Mar hiel selden sille jo boeken tsjinkomme mei teksten dy't ynhâldlik op sa'n tafallige wize byinoarbrocht binne. Dat makket dy rige op in ûnbedoelde wize unyk.

(siebren dyk)

[1158] *S. van Dellen, Foarriedige katalogus fan de boarnen fan it Midfrysk. Grins (2008). Ferskynd op it ynternet: <http://www.rug.nl/let/onderwijs/talenenculturen/friesetaalcultuur/catmidfrysk.pdf>*

Yn *Us Wurk* is yn 1955 en 1957 troch A. Feitsma alris in oersjoch fan Midfryske teksten jûn. Sûnt hawwe noch alle gearre útjeften mei Midfryske teksten it ljocht sjoen dat it waard tiid om dy listen by de tiid te bringen. Of, sa't besoarchster Saakje van Dellen it koart mar krêftich formulearret: "Alhoewol't yn de takomst hjir of dêr mooglik noch fragmintjes fûn wurde sille, is mei it ferskinen fan *Estrik LXXXII* it systematysk sammeljen foltôge. Foar ús is dat reden om no in foarriedige katalogus oan te bieden op de folsleine samling. Wy binne fan betinken dat soks net allinnich nuttich is foar ûndersikers fan it Midfrysk, mar dat de katalogus ek fertuten dwaan sil as der nochris in nij stikje tekst fûn wurde mocht. It is tige praktysk as immen dy't nij Midfrysk materiaal fynt yn ien komputerbestân sykje kin oft it stik al bekend is". De 137 siden tellende katalogus is kroanologysk oardere, en is hjir en dêr opsjolke mei scans fan 'e orisinele boarnen. Dizze nuttige útjefte is opdroegen oan Jurjen van der Kooi.

(siebren dyk)

[1159] *Anne Dykstra, 'Joost Halbertsma's veldwerk voor het Lexicon Frisicum (1872)'. Yn: Lo van Driel & Theo Janssen (útj.), Ontheven aan de tijd. Linguistisch-historische studies voor Jan Noordegraaf bij zijn zestigste verjaardag. Amsterdam & Münster (2008), Stichting Neerlandistiek VU & Nodus Publikationen, pp. 181-190.*

Halbertsma gong by it sammeljen fan materiaal foar syn wurdboekwurk trochtocht te wurk, sa docht bliken út opmerkings fan himsels en fan syn soan Tsjalling. Hy gong benammen te seil op mûnling taalgebrûk, en besocht dat ek bewust oan syn ynformanten te ûntfytmanjen. Dy ynformanten socht er oars ek it leafst ûnder de gewoane plattelânsbefolking. Hy hie al each foar de in hûndert jier letter troch Labov formulearre *observer's paradox*, dy't ynhâldt dat ynformanten har oars begjinne te hâlden as se ienris yn 'e rekken krije dat se obstrewearre wurde.

(siebren dyk)

[1160] *Tjeerd de Graaf, Nicholas Ostler & Reinier Salverda (útj.), Endangered languages and language learning. Proceedings of the conference FEL XII. Bath & Ljouwert (2008), Foundation of Endangered Languages & Fryske Akademy.*

De tolfte konferinsje fan 'e Foundation of Endangered Languages is op 24-27 septimber 2008 holden yn Ljouwert. Yn it grutte tal lêzings spile it Frysk net swak by, docht út 'e flot ferskynde kongresbondel bliken. Sa docht Alastair Walker yn "How can an academic institution help support an endangered language?" (pp. 11-17) wiidweidich ferslach hoe't it lytse Fryske ynstitútsje yn Kiel him yn 'e rin fan 'e jierren ward hat om it Noardfrysk te helpen. Walker beklammet dêrby de positive rol fan fjildwurk, ek troch studinten, en hy hat in skerp each foar it belang fan netwurken en polityk. Eric Hoekstra en Bouke Slofstra nimme yn "How majority languages influence minority languages: the linguistic mechanisms and some consequences for language maintenance through education" (pp. 31-37) in praktysk stânpunt yn as it giet om 'e fraach wat der yn lessen Frysk krekt leard wurde moatte soe. Se roppe de ûnderwiislju op om har te beheinen ta dingen dy't learber binne en dy't ek yn 'e gewoane kommunikaasje tapasber binne. It omtinken foar bygelyks dochts net brûkte faktermen (lykas allegearre biologyske nammen), wurden út 'e ICT-wrâld dêr't it de mearderheidstaal ek al net fan slagget om se te ûntingelskjen of dochts al ynfrekwinte tiidwurdkloften mei fjouwer of mear tiidwurden is neffens har fergriemde muoite. It is oars net sa dat de mannen benaud binne foar in distansearjende opstelling. Hindrik Sijens fertelt yn "How information and communication technology (ICT) can help language preservation and education" (pp. 135-138) it ien en oar *Taalhelp* en *Bernetaalhelp*, ICT-middels mei staveringshifkings- en wurdboekfasiliteiten, en sjocht yn syn koarte bydrage ek noch kâns om de lêzer yn grutte halen op 'e hichte te bringen fan it Frysk en syn taalsitewaasje. It meast sinyske stik komt grif op namme fan Piet Hemminga. Yn "Some remarks on language maintenance and the implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in the Netherlands" (pp. 211-215) docht er ferslach fan wat der fan dat Charter benammen yn it ûnderwiis net op 'e hispel komt.

(siebren dyk)

[1161] *Kees Dekker, Alasdair MacDonald & Hermann Niebaum (útj.), Northern Voices. Essays on Old Germanic and related topics, offered to professor Tette Hofstra. Leuven, Paris & Dudley (2008), Peeters.*

De Grinzer heechlearaar Aldgermaansk Tette Hofstra is mei pinsjoen gien, en hat by dy gelegenheid in feestbondel oanbean krigen. It boek befettet mar leafst fiif frisistyske bydragen, dy't yn in aparte ôfdieling ûnderbrocht binne. Nils Århammar sines (pp. 173-189) is in wurdstúdzje

oer “Was bedeutet *dura and derne, loc and locstef* in den altemsfriesischen Bußtaxen? Mit etymologischen und wortgeographischen Beiträgen zu afries. *derne, andern* und (*lok-*)*stef*”. Hy hâldt út dat *derne* net in rútsje is, sa’t Van Helten en neifolgers hawwe woene, mar in “Türpfosten”. Foar de *locstef* komt er, mei help fan in noch oerlevere wurd yn it Hilgelânsk, op wat soartgelikens út.

Rolf Bremmer jout yn “Saxon loans in Rüstring Old Frisian” (pp. 191-201) tusken de rigels troch nochal wat krytyk op Boutkan en Siebinga har etymologysk wurdboek op dat dialekt. De measte lienwurden blike te krijen te hawwen mei hannel en tsjerke. De útgong *-on/-un* foar oars Aldfrysk *-um/-em/-im* foar de datyf pluralis hâldt Bremmer, yn tsjinstelling ta wat Århammar al ris útholden hat, net foar in ynterferinsje mar foar in eigen Rüstringer lûdûntjouwing.

Oebele Vries ferfettet in rige stúdzjes oer wurd en saak yn benammen Aldfryske oarkonden. Yn “*In een werheyde dissis meckbrewis. Altfriesische Eheverträge, insbesondere ihre Terminologie*” (pp. 241-264) komt diskear it houlik op it aljemint. Nei in mear histoarysk part, dat benammen de juridyske kant fan ‘e oerienkomst behannelet, krije yn it twadde diel de Aldfryske termen foar ûnder oare de oerienkomst sels, de oarkonde dy’t ien en oar fêstleit, de lju dy’t by de plechtichheid in funksje hawwe en de ekonomyske gefolgen fan it bûn it omtinken.

In aardich minder toar ûnderwerp behannelet Jurjen van der Kooi yn “Wellerismen in Friesland” (pp. 203-227). It docht bliken dat der yn Fryslân in lange tradysje fan sei-sprekwurden bestiet. De earsten dûke al op by Burmania, mar Van der Kooi lit sjen dat der ek noch altyd nije bymakke wurde. Yn fjouwer paragrafen, aldergeloks yllustrearre mei in fracht oan foarbylden, wurdt neier yngien op ‘e struktuer fan it sjenre, de relaasje mei itige sprekwurden en mei folksferhalen, de samlers c.q oerlevering en de mjitte oan eigenheid fan ‘e Fryske sei-sprekwurden. Dy eigenheid is der yndied foar in part, al is der ek in soad mienskipliks mei benammen it platdútske gebiet.

De meast kurieuze bydrage yn ‘e frisistyske ôfdieling komt op namme fan ‘e Ingelskman Patrick V. Stiles. Yn “Johann Friedrich Minssen: Frisian scholar, neighbour of Bismarck, and host of the young Churchill” (pp. 229-240) beskriuwt er koart it libben fan ‘e man dy’t op in stuit te jong wie om dûmny te wurden, en dêrom as tiidkoarting mar fjildwurk die yn Sealterlân. Syn oantekens bedarren mar foar in part yn Ehrentraut syn *Friesisches Archiv*; it oerbliuwsel makke in lange reis oant it troch P. Kramer yn it ljocht jûn waard. Minssen sels rekke ek op reis, troude in Ingelsk frommiske en bedarre úteinliks yn Versailles, dêr’t er learaar waard. Dêr kaam it sa út dat de ûndersiker fan in ien fan ‘e lytste talen fan Europa op in stuit buorman fan Bismarck en gasthear fan Churchill waard.

(siebren dyk)

[1162] *Peter Michael Clemens, Die vier Evangelien auf Sylterfriesisch. Herausgegeben von Dr. Hindrik Brouwer. Kiel (2008), Fach Friesische Philologie / Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken / Ålstråke 83].*

It bibeloersetwurk fan Clemens (1804-1870) is in moai foarbyld fan ‘e wet fan ‘e remjende foarsprong. By syn dea hied er it hiele Nije Testemint en sels ek de Psalms yn it Sölring oerset, en wie dêrmei op dat stuit dus folle fierder kaam as de Westerlauwerske Friezen. Mar it slagge Clemens net om syn wurk útjûn te krijen, al hat er al besocht om dêrta by syn stambuorren stipe te krijen. Brouwer hat dy skea no ynhelle, al is it spitich dat dat yn dizze útjefte ta de fjouwer evangeeljes beheind bleaun is. Yn syn ynlieding jout Brouwer in moai oersjoch fan it libben fan ‘e man dy’t tritich jier lang learaar en oargelist yn Schleswig west hat, en fan syn kontakten mei Westerlauwersk Fryslân. Brouwer giet ek neier yn op Clemens syn taal en oersettechnyk. Opmerklik is dat er njonken Luther syn Dûtske bibeloersetting ek Grykske “Vorlagen” brûkt skynt te hawwen.

(siebren dyk)

[1162] *De Vrije Fries 88 (2008).*

De redaksje fan *De Vrije Fries* docht yn syn foaropwurd de opmerklike konstatearring dat it foar it earst is dat it blêd him op it mêd fan ‘e literatuerwittenskip jout. It giet dan om in bydrage fan Albertina Soepboer oer “Om it wurd: oer it oeuvre fan de dichteres Ella Wassenaer” (pp. 9-30). Soepboer hâldt út dat dy poezij nea goed rjocht dien is, wat se skoot op ‘e ynfloed fan ‘e selsynnommen koart-sichtigens fan manlike literatuerlju. De behandeling yn Jelma Knol har boek “*út syn aard wei froulik*” hat oars neffens har in goed sicht op dat wurk ek noch net folle fierder holpen. Soepboer is fan betinken dat Wassenaer har poezij net goed begrepen wurde kin sûnder each te hawwen foar har griffermearde eftergrûn en har frou-wêzen. Der sitte sterk mystike kanten yn har wurk, en der is ynfloed oan te wizen fan ‘e dichterssuster Suster Bertken, Emily Dickinson en tiidgenoate Ellen Warmond, dêr’t sels frou Post-Beuckens har skûlnamme op ynspirearre liket te wêzen.

Yn Anne Dykstra syn “Joost Halbertsma, het Latijn en het Lexicon Frisicum” (pp. 167-188) giet it oer de fiertal fan Halbertsma syn wurdboek. Dykstra beskriuwt dat de kar fan it Latyn foar wittenskiplike publikaasjes en foar wurdboeken yn it bysûnder yn Halbertsma syn tiid al bot yn it neigean wie, mar dat mocht foar Halbertsma hinnebrûie omdat er in ynternasjonaal publyk fan taallearden foar eagen hie. Halbertsma syn behearsking fan it Latyn wie net perfekt. Dy âlde taal joech ek wol ris swierrichheden by de betsjuttingsomskriuwing fan moderne begripen.

(siebren dyk)

[1164] *It Beaken 70 (2008), nûmer 3/4.*

Jarich Hoekstra besiket yn “Ta de Let-Aldwesterlauwerskfryske metatesis” (pp. 225-242) oan te toanen dat der yn it westerlauwerske Frysk in folchoarderwiksel fan sjwa en sonorant oan it wurdein west hawwe moat. Hy docht dat op basis fan oerbliuwsels yn it hjoeddeiske Nijfrysk (byg. *kleaune, mûne, djerre, nulle, rigele, Oebele*), perifeare dialekten (Hylpersk *aple, tafle*), mar ek fanwegen frijwat staveringen by Gysbert Japicx (*timpl’e, biezme, teckne, finstre*). Hoekstra wiist der op dat it ferskynsel nij ljocht smite kin op morfologyske ferskynsels as de doetiids-útgong *-ene (makkene, namene)*, op doetiidsfoarmen as *wiene, hiene* en *bleaune*, op de bûging fan adjektiven op *-en (houtene, ferlittene, iepene)* en sels op geografyske eigenskipswurden as *Blijere* (fan *Blije*) en *Sumarre (Heide)*. As ferklearing foar it foarkommen fan dizze metatesis ûnderstelt er dat it Frysk yn dy tiid ek al syllabisearring en sjwa-synkope hân hawwe moat. Foar de trochsneed lêzer hie dit wichtige artikel der oars by wûn as guon dingen even wat wiidweidiger útlein west hiene, benammen ek omdat it Frysk noch altyd in histoaryske grammatika mist dêr’t jo de dingen maklik yn opsykje kinne. Opfallend is ek dat de term “Midfrysk” mijd wurdt. De oantsjittings “Let-Aldfrysk” en “Ier-Nijfrysk” binne oars in foarútgong neffens de betiizjende oanwenst om “Midfrysk” in oare ynhâld te jaan as de wenstige, sa’t jo tsjintwurdich ek wol sjogge.

Fierderop yn dit nûmer fan *It Beaken* wurdt troch Jessica Knoppers en Renée van Bezooijen ferslach dien fan in ûndersyk nei wurdearring fan ‘e Gooiske R ûnder puberfamkes yn ûnder oare Ljouwert en De Westereen. Dy lykje dy R wol oantreklik te finen, mar omdat allinne de útspraak yn it Nederlânsk ûndersocht is, doarre de auteurs har net te brânen oan in foarsizzing hoe’t it mei dy approksimant yn it Frysk komme sil. Fierders yn dit nûmer besprekken fan Frits van der Kuip syn dissertaasje oer de Burmania-sprekwurden en Renée van Bezooijen har boek *Het raadsel van de ratelaar*.

(siebren dyk)

[1165] *Goffe Jensma, ‘Minorities and kinships. The case of ethnolinguistic nationalism in Friesland’. Yn: P. Broomans, G. Jensma, H. Vandevoorde & M. van Ginderachter (útj.), The beloved mothertongue. Ethno-linguistic nationalism in small nations: inventories and reflections. Leuven (2008), Peeters, pp. 63-78.*

Yn dit artikel besiket Jensma in karakteristyk fan it Fryske nasjonalisme te jaan. Hy jout in oersjoch fan ‘e organisaasjes (Genoatskip, Selskip, de ferpyldering dêrnei en úteinliks de tanimmende rol fan ‘e provinsjale oerheid), fan in pear liedende figueren (Halbertsma, Kalma), fan ‘e ûntjouwing fan ideeën en ideologyen, en de feroarjende sosjaal-ekonomyske en steatkundige omstannichheden op ‘e eftergrûn. Neffens Jensma kin it Fryske nasjonalisme yn it begjin

goed ferlike wurde mei oare nasjonalistyske streamings yn Europa, mar rekket it dêrnei hyltyd mear yn himsels keard, en kin it dan ek mar better mei de term regionalisme oantsjuten wurde. Yn 'e tweintichste ieu ferskoot it perspektyf hyltyd mear fan it etnyske nei it lingwistyske, al leit dy taalbeweging wol op Europeesk nivo de swetten út. Mar de minderheidstalen dêr't dan kontakt mei socht wurdt, hawwe de Friezen gjin etnyske bannen mei, sa't earder wol fan 'e Anglo-Saksen en Skandinaviërs foarsteld waard.

(siebren dyk)

[1166] *Rolf H. Bremmer Jr, "Mine is bigger than yours": the Anglo-Saxon collections of Johannes de Laet (1581-1649) and Sir Simonds D'Ewes (1602-50)*. Yn: *Thomas N. Hall & Donald Scragg (útj.), Anglo-Saxon books and their readers. Essays in celebration of Helmut Gneuss's Handlist of Anglo-Saxon Manuscripts. Kalamazoo (2008), Medieval Institute Publications, 136-174.*

Yn de tritiger en fjirtiger jierren fan de 17de ieu hâlden de Hollânske keapman De Laet en de Ingelske ealman D'Ewes har beide dwaande mei it kompilearjen fan in Angelsaksysk wurdboek. Bremmer beskriuwt it krewearjen fan dizze beide iere anglosaksonisten en jout dêrby sa sydlings ek omtinken oan harren belangstelling foar it Frysk. Nijsgjirrich is in brief fan De Laet oan D'Ewes út 1640, dêr't er him mei op 'e hichte brocht fan it feit dat der twa soarten Frysk bestienen: ien dy't sterk op it Hollânsk like (it Stedsfrysk) en "an old and obsolete dialect", dat noch op in pear plakken bestie (it 'echte' Frysk dus). Fierders makke er dúdlik dat it net mooglik wie en keapje in Latynsk-Frysk wurdboek, sa't D'Ewes graach wold hie. Yn Appendix I jout Bremmer in oersjoch fan Angelsaksyske manuskripten yn de Halbertsma-kolleksje fan Tresoar.

(oebele vries)

[1167] *Pieter Breuker, 'Groeten in het Fries'*. Yn: *V. De Tier, J. Swanenberg & T. van de Wijngaard (útj.), Moi, adieë en salut. Groeten in Nederland en Vlaanderen. Groesbeek (2009), Stichting Nederlandse Dialecten, pp. 45-68.*

Om 'e twa jier wurdt der earne yn Nederlân of Flaanderen in "Dialectendag" holden, en dy wurdt altyd beselskippe troch de útjefte fan in "Dialectenboek". De tsiende jefte dêrfan is wijd oan it tema "groetsjen", en it Fryske oanpart is diskear levere troch Pieter Breuker. It is in moai oersjoch wurden fan wat Friezen der sa allegearre by kommen en gean útfloepje. Fariabele faktors as leksikale útwreiding fan 'e groet, de tiid fan 'e dei, de sosjale ôfstân tusken de groetpartners, ferskillen yn âldens en slachte, de omstannichheden fan it groetbarren, beynfloeding út oare talen en sels moderne trends, it komt allegearre oan 'e oarder. Dit ûnderwerp, dat wol by útstek op it snijflak fan it talige en it sosjale leit,

wie oant no ta inkeld mar yn it ferbân fan taalrubriken oer skreaun. Allinnich dêrom al is dit artikel in oanwinst.

(siebren dyk)

[1168] *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie. Jaargang 2009.* [http:// www.fryske-akademy.nl /trefwoord](http://www.fryske-akademy.nl/trefwoord)

Op 19 jannewaris 2009 kaam it *Frysk Hânwurdbboek* út. De ynljedende lêzings by dat barren – net it Frysktalige praatsje fan minister Plasterk, nammers – binne gauftich dêrnei yn it ynternettydskrift *Trefwoord* ferskynd. Marijke Mooijaart wiist yn “Dichter bij de taal kun je niet komen” op ‘e trêften fan in ientalich wurdboek. Se hâldt út dat jo de taal der better mei leare kinne, wiist nei in ferliking mei de sitewaasje fan it Nederlânsk ek op de politike aspekten, en besjongt de wille om yn sa’n wurdboek wat om te sneupen. De beide einredakteuren fan it wurdboek, Pieter Duijff en Frits van der Kuip, jouwe yn “Een nieuwe mijlpaal in de Friese lexicografie: het *Frysk Hânwurdbboek*” nei in koart oersjoch fan ‘e skiednis fan ‘e Fryske leksikografy in neiere yntroduksje ta har produkt, dat foar it earst brekt mei de Fryske tradysje om foar it Nederlânsk as beskriuwende taal te kiezen. Se hâlde út dat it nije wurdboek ek in rol spilet yn ‘e fierdere standerdisearring fan it Frysk. De aardichste bydrage is fan Hindrik Sijens. Yn “Bits en bytes, siden en sites – Neologismen en ICT-termen in het *Frysk Hânwurdbboek*” jout er in oersjoch fan hoe’t neologismen yn it wurdboek ferarbeide binne. It docht bliken dat dat ûngelikens dien is. Net allinne jouwe de Fryske staveringsregels ferskillende mooglikheden om Ingelsktalige lienwurden te staverjen, mar ek by de lienoersettings binne der allegearre fariaasjes yn mear of minder oanpassing oan it Frysk. En fansels is der ek noch it ferskynsel dat âlde wurden nije betsjuttings krije kinne.

(siebren dyk)

[1169] *Nordfriesisches Jahrbuch 2009, Band 44.*

De likenis fan ‘e ferlerne soan (Lukas 15: 11-32) wurdt faak brûkt as oersetobjekt by dialektferlykjend ûndersyk. Ut ien fan Jarich Hoekstra syn beide koarte bydragen oan disse jefte fan it Noardfrysk jierboek, “Zwei nordfriesische Übersetzungen des Gleichnisses vom verlorenen Sohn in der Dialekterhebung von Coquebert de Montbret” (pp. 55-61), docht bliken dat soks al in tradysje is dy’t tebekgiet oant yn ‘e Frânske tiid. Doe waard troch it ministearje fan ynlânske saken opdracht jûn om it Frânske taalgebiet en it gebiet dêromhinne ôf te freegjen. Dy iere oersettings hawwe de lêste tiid wer it omtinken krigen, en it is dêrby apart dat der ek út it dochs fier fan Frankryk ôf lizzende West-, East- en Noardfryske gebiet oersettings besteld binne. Hoekstra jout hjir de beide Noardfryske oersettings yn it ljocht. De iene komt út ‘e Mittelgoesharde, en de oare nei alle

gedachten út Fahretoft, yn 'e súdlike Bökingharde.

Aldere teksten yn it Noardfrysk binne seldsum, en krije dus al gau it omtinken, sa docht ek út Hoekstra syn oare bydrage (pp. 111-114) bliken. In fiifrigelich gedichtsje yn in studintealbum fan 1767 blykt tagelyk de âldste eroatyske poëzy yn it Noardfrysk te wêzen. (siebren dyk)

[1170] *Pieter Breuker, 'Dichterlik spul om de pc-bal', De Keatsfreon 18 (2009), 30-40.*

Yn it jierboek dat útjûn wurdt fan “De vrienden van het Kaatsmuseum” stiet in artikel fan tsien siden oer in gedicht fan njoggen rigels. Dat liket ryklik, benammen ek omdat dizze poësjij no just net útsprutsen literêre kwaliteiten liket te hawwen. Mar medium fan publikaasje en yntrijzjes op 'e eftergrûn meitsje it wol ta in nijs-gjirrich gefal. It giet hjir nammentlik om it fers dat yn 1883 op 'e keningspriis fan 'e Frjentsjerter PC yngravearre is. Skinker fan 'e sulveren bal wie de doetiidske Komsaris fan 'e Kening Van Harinxma thoe Slooten. Hy hie de boel delegearre, mar Pieter Breuker makket oannimlik dat it fers dat de doe dochs net ûnferneamde Waling Dykstra makke hie, him net nei it sin wie, benammen omdat dêryn syn eigen namme net neamd waard. Dat waard dêrnei yn sân hasten noch rjochtbreide troch in gedicht fan doetiidsk diptearre Jacobus van Loon.

(siebren dyk)

[1171] *Dei fan 'e Fryske Taalkunde.*

De Fryske Akademy organisearret op 23 oktober foar de tredde kear in “Dei fan 'e Fryske Taalkunde”.

Lju dy't dêr by wêze wolle, of sels in lêzing hâlde wolle, kinne har opjaan by Willem Visser, wvisser@fryske-akademy.nl

[1172] *It Obe Postma-selskip*

It wurdt tiid om yn *Us Wurk* omtinken te jaan oan it Obe Postma-selskip, dat ein 2006 oprjochte is en dat him ta doel steld hat om de stúdzje fan Postma syn wurk te befoarderjen, ferbreedzjen en ferdjipjen. Om dat klear te krijen is in aparte Obe Postma-stichting oprjochte, dy't jild byinoar fandelet foar it ambisjeuze programma dat it bestjoer formulearre hat foar de perioade 2006 oant 2016. Sa leit it yn de bedoeling om alle jierren in kongres te organisearjen en wurde de bydragen dêroan dan bondele, is der in eigen tydskrift *Wjerklank*, dat twaris it jier ferskynt, en kinne de leden alle jierren mei op in reiske nei plakken dêr't Postma wat mei hie of oer dichte en skreaun hat. Der is ek in webstee mei ek wer aparte artikels en boppedat wurde der ûnderskate boeken útbrocht (yn de saneamde Obe Postma-rige). Wat hat dit alles oant no ta opsmitten foar de literatuerskiednis fan Fryslân? Ik jou hjir gjin resinsje mar ik folstean, sa't it by dizze rubryk heart, mei in koart sinjalemint.

Postma wurdt tsjintwurdich tink rûnom beskôge as de belangrykste Fryske dichter fan nei 1800. Trochdat der sa'n protte kanten oan de man sitte, lient er him ek foar yntellektuele ekskurzjes nei oare mêden: behalven literatuer binne dat benammen natuerwittenskip, skiednis, lânskipsskiednis en filosofy. It Obe Postma-selskip makket dêr handich gebrûk fan. Sa is der al in kongresbondel (de earste yn de Obe Postma-rige) útkommen, it troch Ph. Breuker en Jan Gulmans redigearre *De dichters en de filosofie. Wijsgerige aspecten van de poëzie in Nederland* (Leeuwarden 2008, Friese Pers Boekerij). Yn dit boek steane de útwurke ferzjes fan de bydragen oan it earste kongres fan it selskip. De skriuwers gean yn op de ferhâlding tusken poëzy en filosofy yn it wurk fan Albert Verwey, Henriëtte Roland Holst-Van der Schalk, J.H. Leopold, J.A. dèr Mouw en fansels (troch Philippus Breuker) Obe Postma. Ek al geane de stikken, útsein dat fan Breuker en frij oerflakkich dat fan Marco Goud oer Boutens en Postma, net allegear yn op Postma en syn wurk, se jouwe wol ynsjoch yn de yntellektuele en literêre kontekst dêr't Postma yn foarme is en yn dy sin is dit boek ek in moaie bydrage oan de Fryske literatuerskiednis.

Fierders binne der oant no ta (by myn witten) fjouwer nûmers ferskynd fan it prachtich yn full color útjûne *Wjerklank*. Behalven meidielings fan it bestjoer en foaroankundigingen en ferslaggen fan de kongressen steane hjir no en dan ek orizjinele bydragen yn dy't better sicht jouwe op Postma en syn wrâld. In protte fan de opnommen artikels binne fan de hân fan Philippus Breuker, Tineke Steenmeijer-Wielenga en Jan Gulmans, alle

trije bestjoersleden fan it Selskip. Sa ferliket Gulmans Obe Postma mei Fokke Sierksma, giet Breuker yn op Grins en Grinslân yn it wurk fan Postma en op Postma syn argyfûndersyk, en jout Tineke Steenmeijer–Wielenga in twatal mear feitlike, biografyske artikels en in lang artikel oer de boarnen fan it gedicht ‘De bûthúsbank’. Fan bliuwend belang foar de literatuerstúdzje binne ek Sybren Sybrandy syn stikje oer Tjitze de Boer, it hiel aardige artikel fan Merijn Knibbe oer Postma as lânbouhistoarikus en in essee troch Anneke Reitsma oer de natuer as ynspiraasjeboarne by Ida Gerhardt en Obe Postma. Yn it oant no ta lêste nûmer jout Gulmans in biografyske skets fan Emily Dickinson, dat as opmaat ta it twadde kongres fan it Selskip, dat ûnderwilens holden is.

Ryk is ek de website fan it Selskip (<http://www.obepostma.nl>). Benammen Breuker jout dêr in protte al dan net bewurke boarnemateriaal, dat foar de stúdzje fan Postma grif fertuten dwaan sil. Dat giet oant en mei in list fan “boerewurden”, dy’t foar de leksikografy fan it âldere Frysk ek fan grut belang is. It wachtsjen is no fansels op ien dy’t al dat prachtige materiaal brûke sil foar dé biografy fan Obe Postma.

Wat by einbeslút opfalt binne twa dingen. Alderearst lizze yn it Obe Postma-selskip belibbing en stúdzje ticht tsjininoar oan. Postma syn wurk wurdt ynterpretearre op de kongressen, it wurdt foar de lêzer fan de boeken en blêden ferklearre, mar it wurdt ek wer op ’e nij belibbe, bygelyks op de jierlikse reiskes dêr’t de gedichten op foardroegen wurde yn it lânskip dêr’t se yn ûntstien binne. Twads set it Selskip troch de brede, ferlykjende kongrestema’s Postma yn in folle breder kultuer- en literêrhistoarysk ramt as dat yn de Fryske literatuer wizânsje is. Beide punten passe goed by de ûntwikkelingen yn it literêre klimaat as gehiel. Benammen poëzy wurdt tsjintwurdich likefolle beharke/ belibbe as lêzen/trochgrûne, en de hege freding tusken oan de iene kant Fryske en oan de oare Nederlânske en ynternasjonale literatuer wurdt stadichoan wei.

(goffe jensma)

[1173] Anne Dykstra, ‘Voorbeelden in het Lexicon Frisicum’. Yn: *E. Beijck en dy (útjs.), Fons verborum. Feestbundel voor Fons Moerdijk. Leiden, Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Gopher B.V. (2009), 25-36.*

Dykstra ferfettet syn rige artikels oer it leksikografyske wurk fan Joast Hiddes Halbertsma mei in skôging oer de foarbylden yn it *Lexicon Frisicum*. Yn ‘e ynlieding beskriuwt er de ferskillende soarten fan foarbylden dy’t yn in wurdboek fûn wurde kinne, wat har funksje is, hoe’t yn ‘e njoggentjinde-ieuske leksikografy dêr tsjinoan sjoen waard, en hoe’t Halbertsma sels him dêr yn syn metaleksikografyske stikken oer útlitten hat. Dêrnei giet er nei hoe’t Halbertsma it der yn syn eigen wurdboek fan ôf bringt. Wel, konsekwentens wie net syn sterkste eigenskip. Tal fan artikels binne sûnder foarbylden bleaun, sels al wie in boarne maklik beskikber, en as er se jout, dan binne it faak te min

om de betsjuttings goed mei ta te ljochtsjen. Halbertsma wie in rûch sitearder, en boppedat ferjit er faak om der in boarne by te setten. It is ek nuver dat er yn syn wurdboekartikels faak allegearre oanhellings út oare talen opnimt: dat binne strikt nommen dan gjin foarbylden by it besprutsen Fryske lemma. (siebren dyk)

[1174] *Durk Gorter & Cor van der Meer, 'Developments in bilingual Frisian-Dutch education in Friesland'. Yn: Jasone Cenoz & Durk Gorter, Multilingualism and minority languages. Achievements and challenges in education. (= Aila Review 21). Amsterdam (2008), John Benjamins, 87-103.*

Dit artikel jout in oersjoch, sawol histoarysk as kontimporêen, fan 'e posysje fan it Frysk yn it ûnderwiis, fan pjutteboarterssealen oant en mei HBU-ynstellings. De auteurs melde dat al trije kear efterinoar it Nederlânske regear troch de Rie fan Europa der op wiisd is dat it op dit mêd temin docht, mar dêrnjonken wurdt konstatearre dat de resultaten ek wol hiel bot ôfhinklik binne fan 'e hâlding fan 'e dosinten sels. De opfettings fan 'e âlden binne lykwols ek relevant, en dan docht bliken dat benammen dy fan 'e Nederlânsktaligen no net fuortdaliks entûsjast binne. Undersiken nei de learprestaasjes wize út dat in grutter plak fan it Frysk net ten koste giet fan 'e behearsking fan it Nederlânsk. Oan 'e oare kant, foar it Frysk ha de trijetalige skoallen wol fertuten wat de behearsking fan it technysk lêzen en de stavering oanbelanget, mar foar de mûnlinge behearsking fan it Frysk lykje se dêrfoar net folle ferskil te meitsjen. Dat jildt nammers ek foar de behearsking fan it Ingelsk. (siebren dyk)

[1175] *Durk Gorter, 'Language surveys on Frisian in the Netherlands'. Yn: Monica Barni & Guus Extra (útjs.), Mapping linguistic diversity in multicultural contexts. Berlin / New York (2008), Mouton de Gruyter, 115-135.*

Nei in yntroduksje fan it Frysk jout Durk Gorter hjir in moai oersjoch fan 'e grutte taalsosjologyske taalenkêten dy't der yn Fryslân west hawwe (1967, 1980, 1994). Hy giet neier yn op doelen, fraachstellings, metoaden, wichtichste útkomsten, en folle net genôch. In pear resintere, lytsere omfragen krije likegoed it omtinken, en teffens wurdt besocht om in ferliking te meitsjen mei soartgelikense projekten yn Wales, Ierlân en Baskelân, al is dat troch de ferskillende omstannichheden net altyd like maklik. Yn it artikel, dat de skriftlike delslach is fan in bydrage oan in konferinsje út 2006, wurdt foar 2008 in nije grutte omfrage oankundige, mei in rapportaazje dy't yn 2009 útkomme moatte soe. Dy plannen liket lykwols neat fan op 'e hispel kaam te wêzen. (siebren dyk)

[1176] *Opmerking*

Auteurs fan wittenskiplik literatuerhistoarysk en -wittenskiplik wurk dy't foar sinjalemint of resinsje yn 'e beneaming komme wolle, kinne tenei resinsje-eksimplaren stjoere nei de redaksje fan *Us Wurk*.

Gerhard Hey, 'Soziolinguistische Untersuchungen der Triglossie auf der Insel Föhr'. Yn: P. Sture Ureland (útj.), *Studies in Eurolinguistics*, vol. 2. Berlin (2005), Logos Verlag, 415-448.

Yn dit artikel wurde wy op 'e hichte brocht fan 'e taalsitewaasje op it eilân Föhr. Dat bart op basis fan eardere ûndersikings fan Århammar om 1970 hinne, gegevens út 'e dissertaasje fan Bärbel Dinkelaker (2002; yn *Us Wurk* besprutsen yn 2007, s. 154-158) en fan ûndersikings fan 'e auteur sels. Dy komme út in Mannheimer skripsje út 1995, en út in letter ûndersyk fan sines fan 1997. Föhr kin ferdield wurde yn trije parten. It haadplak Wyk is fierhinne Heechdútsk, wylst yn it westlik part it Frysk (Fering) mei in 60 persint noch altyd foar master opslacht. Op it eastlike plattelân jouwe it Fering, it Heech- en it Platdútsk inoar net folle ta. Wat út dizze stúdzje nei foaren komt, is dat de ferhâldings troch de jierren hinne aardich stabyl binne. Men kin der ek út ôfnimme dat in part fan 'e ynkommelingen it Fering oanleard hawwe moat. It Frysk liket oars typysk in taal foar yn 'e húshâlding en op 'e buorren. Yn 'e kommunikaasje mei bygelyks skoalmasters en autoriteiten rinne de persintaazjes dúdlik tebek.

(siebren dyk)

Sue Wright, 'Regional and Minority Languages on the WWW', *Journal of Language and Politics* 5 (2006), 189-216.

Yn it skriftlik gebrûk ha minderheidstalen oant no ta altyd lit ûnder de wet fan 'e lytse tallen: oanmeitsjen en fersprieden fan printwurk is navenant djoer. By de komst fan it World Wide Web is dêr lykwols feroaring yn kaam. De gefolgen dêrfan binne hjir ûndersocht foar minderheidstalen yn Frankryk (Oksitaansk), Itaalje (Piedmonteesk; Ladinysk; Sardynsk) en Nederlân (Westerlauwersk Frysk). Alle fiif komme yndied op it web foar. Faak sit de ynhâld fan 'e siden yn 'e hoeke fan taal- en kultuer. It docht bliken, der is in grut ferskil yn hoe'n grut part fan 'e webside yn 'e minderheidstaal skreaun is. Soks rint fan folslein ientalige siden oant siden mei geveltsjefrysk (troch de skriuwster "emblematic use" neamd). De lêsten komme opfallend folle foar yn 'e toeristyske sektor. Apart binne hjir de siden fan 'e Fryske kranten, dy't sprekkers noch wol ris yn it Frysk oanhelje.

Der besteane grutte ferskillen neffens wa't de websiden opset ha. Oerheidssiden binne der allinne mar foar talen dy't ek offisjeel erkend binne, dat it Oksitaansk is op dat mêd bygelyks swak fertsjintwurdige. It ûnderwiis en maatskiplike organisaasjes

hawwe in ridlik oanpart, mar de kommersjele sektor lit it oeral raar sitte. De skriuwster is wat dat oangiet foar it Frysk foar de takomst noch wol frij optimistysk, en dêrby ferwiist se nei wat bard is mei it Katalaansk en it Welsk. Der binne ek frijwat siden fan yndividuen, mar dy litte it der nei in earste entûsjast begjin faak by sitte.

Der is ek sjoen nei it soarte fan taal dat brûkt wurdt. Der binne hjir ferskillende tendinzen. Foarst ha minderheidstalen faak al in minder strakke standert as rykstalen, ek al wurdt de dialektsitewaasje yn Fryslân hjir wol wat bryk foarsteld: “In Súdwesthoeksk, the dialects are principally Klaiifrysk and Wâldfrysk”. It op skrift setten hat altyd al in foech standerdisearring meibrocht, allinnich al omdat faak oansletten wurdt by in besteande stavering en útjouwers graach in sa grut mooglik publyk berikke wolle. Dy útjouwersdruk mist lykwols op it ynternet en jo sjogge dan ek dat guon lju wer mear har eigen fariant fan ’e minderheidstaal begjinne te brûken.

(siebren dyk)

Ger J. de Haan, ‘Het Fries en zijn verhouding met het Nederlands’. Yn: Nicoline van der Sijs, Jan Stroop & Fred Weerman (útjs.), Wat iedereen van het Nederlands moet weten en waarom. Amsterdam (2006), Bert Bakker, 246-257.

Yn 2006 is yn it sok fan ‘e kanongoarre in boek ferskynd mei 26 stikken dy’t as in foech basiskennis oangeande it Nederlânsk foarsteld wurde. It boek is ornearre foar in breed publyk, dat, neffens de redaksje yn syn ynlieding, soms wol allegearre mienings oer taal hat, mar faak mar min ynformearre is, wat ek gjin nij hoecht te dwaan, omdat taalkunde gjin skoalfak is. Ien fan ‘e bydragen giet oer it Frysk, en dan benammen oer syn ferhâlding ta it Nederlânsk. Trije aspekten komme dêrby op it aljemint. Foarst it histoarysk komôf fan ‘e taal, en dêrby syn dialektyske spried. In twadde aspekt is de sosjale posysje fan it Frysk, dy’t neffens De Haan eins delkomt op in dialektstatus, alhoewol’t de wurdearring fan ‘e sprekkers dêr oer it generaal net mei yn oerienstimming is. Dêrom is faaks in tredde aspekt bedriigjender: de slûpende ferhollânsking fan ‘e taal sels. In stevige (skriuw)taalnoarm soe dat proses faaks opkeare kinne, mar de breklike posysje fan ‘e taal yn it ûnderwiis makket mei dat sa’n noarm him net sette kin.

(siebren dyk)

NOWELE 54/55 (2008)

De measte bydragen yn dizze dûbelde jefte fan *NOWELE* binne delslaggen fan lêzings holden op de konferinsje “Early and pre-historic language development in North-Western Europe” (Odense, 2006). Dat is ek tagelyk de haadtitel fan dizze útjefte, dy’t oanfolle is mei in pear artikels dy’t binnen it tema falle. Ien fan dy taheakke artikels is Frederik Kortlandt syn skôging oer “Anglo-Frisian” (pp. 265-278). Hy

heakket yn op in eardere diskusje tusken Patrick Stiles (yn *Friesische Studien* II, 1995) en Robert D. Fulk (yn *Approaches to Old Frisian Philology*, 1998). Kortlandt hâldt út dat er ta in oannimliker beskriuwing en folchoarder fan ‘e ûnderskate lûdûntjowings komme kin. Soks soe dêrmei wer in fierdere ferbettering fan Fulk syn útstel wêze, en fan Nielsen sines yn it *Handbuch des Friesischen* (2001) Hy moat dêrta wol oannimme dat de ynfaazje fan ‘e Angelen en de Saksen yn Ingelân ferskillende barrens west hawwe moatte.

Nils Århammar jout him ek op it histoarysk-fonologyske mêd mei de fraach “Diphthongierung nach Palatal: eine altwestsächsische-altinselnordfriesische Parallele?” (pp. 309-348). Dat in foarôfgeande palataal, sismar /j/, ynfloed hie, is yndertiid útholden troch Otto Bremer, dy’t dêr doe ek fuortdaliks mar wylde etnyske konklúzjes oangeande de idintiteit fan ‘e eilânnoardfriezen oan ferbûn. Århammar komt der, yn neifolging fan Siebs en lettere ûndersikers, lykwols op út dat der gjin ferbân is. It palatale elemint soe domwei ûntstien wêze út in ûntjouwing /E:/ > /iE/ of /ia/. Dit net sa maklik tagonklike artikel moat by neiere bestudearring foar de histoaryske lûdleare fan it Noardfrysk gâns opsmite. Dat sit him dan benammen yn ‘e noaten en de “Anhang”, dy’t meiinoar mear romte yn beslach nimme as de haadtekst sels.

Wol tagonklik skriuwt Rolf Bremmer yn syn “North-Sea Germanic at the cross-roads: the emergence of Frisian and Hollandish” (pp. 279-308). It is in oersetten en hjir en dêr oanpaste en by de tiid brochte ferzje fan syn stik yn ‘e bondel *Negen eeuwen Friesland – Holland* út 1997. Hy behannelet dêryn de fraach yn hoefier oft Hollân earder Frysktalich west hat. Foar it noardlike part stiet dat wol fêst, mar mear súdoan komt it mei de data krupper om. In lestige fraach bliuwt dêrby ek yn hoefier oft it Aldfrysk fan it Ingweoansk te skieden is. It hast letterlike brekpunt soe neffens Bremmer de Aldfrysk Brekking wêze. In fjildnamme ‘t *Joch* by Rijnsburg (< afr. *tiuch*) is ek ynhâldlik dan in sterke oanwizing. Toponimen as *Zwet(te)* en *Tillebreg* (by Hillegom) passe dêrnei kreas yn it patroan.

(siebren dyk)

Nils Århammar, ‘Das Nordfriesische, eine bedrohte Minderheitensprache in zehn Dialekten: eine Bestandsaufnahme’. Yn: Horst Haider Munske (útj.), *Sterben die Dialekte aus? Vorträge am Interdisziplinären Zentrum für Dialektforschung an der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, 22.10.-10.12.2007*. [Utjefte: 2008]. Allinne op ynternet: http://www.opus.ub.uni-erlangen.de/opus/volltexte/2008/952/pdf/IZD_Arhammar_Das_Nordfriesische.pdf

Yn ‘e hjerst fan 2007 hat H.H. Munske, ûnder oare bekend as haadredakteur fan it *Handbuch des Friesischen*, in rige foardrachten organisearre oer it tema “Sterben die Dialekte aus?”. Ien fan ‘e sprekkers wie Nils Århammar, dy’t it Frysk, en dan benammen it Noardfrysk, foar syn

rekken naam. It is in helder, goed lêsber en goed dokumintearre ferhaal wurden, dat op it lêst útrint op in foech *document humain*.

Århammar hâldt him frij strak oan it tema, en syn úteinlik antwurd komt del op in frij dúdlik “ja”. Allinnich foar Föhr-West en it westerlauwerske Frysk sjocht er der noch in gat yn, hoewol foar beide likegoed mei bedrigings. Foar de oare dialekten ek it Sealtersk hat er de moedfearren hingje litten. It ûnderwiis liket mis-kien kwantitatyf noch wol wat, mar kin foar fierwei it meastepart fan ‘e learlingen nea ta in foldwaande taalkompetinsje liede. Der binne ek te min natuerlike taalgebrûkssitewaasjes, dat wêrta soene men de ynspanning ek dwaan? Boppedat driget der konkurrinsje fan it Ingelsk yn ‘e skoallen. Besiten fan “nur kleine Insidergroups” oan oare minderheidsgebieten geane neffens him ten koste fan de eigentlike “Sprach- und Kulturarbeit”. De wetlike maatregels ha inkeld in symboalfunksje, en binne “in der heutigen Sprachsituation vom Inhalt her total realitätsfremd”. De aksje yn 2004 “Niebüll - eine friesische Stadt!” hie earder in fraachteken ynstee fan in útropteken ha moatten, omdat noch mar in pear persint fan ‘e ynwenners Frysk praat, en dat binne meast âlderen. Yn 1927 wie it noch hast 50%. It Noardfrysk is folle mear bedrige as dat “die eigenen Vereinsfunktionäre - wohl aus strategischen Gründen – gegenüber Politik und Allgemeinheit zuzugeben bereit sind”. Yn dat ferbân is it mei de seksje Noard fan ‘e Fryske Rie, dy’t projektjild ferpartet, ek mis, omdat dy “weder ausreichend fachkompetent, noch demokratisch legitimiert ist”.

Koartsein, it Noardfrysk hat syn tiid hân, en it wurdt dus tiid om it “loszulassen”, ynstee fan om “mit Kampf und Krampf zu versuchen, ein stets funktions- und substanzleerter werdendes Sprachmedium künstlich am Leben zu erhalten”. “Freilich eine wahrlich schmerzliche Einsicht für jemanden, der das letzte Jahrzehnt seines aktiven Berufslebens (und sozusagen nebenamtlich seit den 1960er Jahren) in den Dienst der Erhaltung und Förderung ebendieser Minderheitensprache gestellt hat”. Wat bliuwt der foar in ûndersiker dan noch oer? “In dem heutigen Stadium des Dialektabbaus dürfte die sinnvollste Aufgabe der Dialektforscher darin bestehen, mit ihrem sprachsoziologischen und linguistischen Fachwissen die Abwicklung der Dialekte behutsam aufklärerisch zu begleiten, statt die kleine Schar konservativer Dialektbefürworter bei ihrem aussichtslosen Rückzugsgefecht zu unterstützen”. Århammar skynt dy taak yn ‘e foarm fan dit artikel yndied himsels oplein te hawwen. En is it Noardfrysk ienris ferdwûn, dan bliuwt der, tanksij de rykdom oan materiaal dy’t yn ‘e rin fan ‘e jierren al sammele is, “für Generationen Nordfrisisten genug zu tun, nachdem sie während der letzten Jahrzehnte viel Zeit in die Unterstützung der praktischen Spracharbeit investiert haben”.

(siebren dyk)

Alastair Walker, 'Friesisch, Hochdeutsch und die Sprachenvielfalt in Nordfriesland'. Yn: Michael Elmentaler (útj.), Deutsch und seine Nachbarn. Frankfurt am Main (2009), Peter Lang, 15-29.

De útjouwerij Peter Lang is in nije rige begûn ûnder de titel “Kieler Forschungen zur Sprachwissenschaft”. Yn ‘e redaksjeried dêrfan sjogge wy ek de nammen opdûken fan ‘e Kieler frisisten Jarich Hoekstra en Alastair Walker. De earste jefte fan dy rige hat as tema “Deutsch und seine Nachbarn”. Alle oanbuorjende talen fan it Dútsk wurde dêrby wol sa’n bytsje bylâns gien. Under “Deutsch” moat dêrby wol it Heechdútsk ferstien wurde: it Platdútsk krijt ek in apart haadstik tadield, en de Dútske dialekten allyksa. Ja, sels it Ingelsk wurdt as oanbuorjende taal kwalifisearre, fanwegen de oanboazjende Ingelske ynfloed yn it Dútsk. Fierders jout de bondel net de yndruk dat er hiel strak redigearre is; de kundichheden of foarkarren fan ‘e oanbelangjende skribinten skine in wichtige rolle spile te hawwen, dat al ôf te lêzen is oan ‘e titels. It haadstik oer it Italjaansk hjit bygelyks fan “Deutsch im Kontakt mit Italienisch: das bilinguale Individuum”, wylst de Frânske bydrage giet oer “Französisch und Franzosen im Deutschland des 18. Jahrhunderts”. Dat der net nei in systematyske dekking stribbe is, kin ek ôfnommen wurde oan it haadstik oer it Nederlânsk. Dat beheint him ta te taalsitewaasje yn ‘e Belgyske stripe krekt ûnder Súd-Limboarch.

It Frysk krijt omtinken yn ‘e foarm fan it Noardfrysk. It Eastfrysk is oars ek in direkte buorman fan it Dútsk, mar dat skynt dus fergetten te wêzen. Alastair Walker syn bydrage is oars wol nijsgjirrich, ek al bliuwt er wol wat yn it anekdoatyske stykjen. It sintrale tema is it grutte tal talen en dialekten dat yn it gebiet sprutsen wurdt. Walker jout in koart histoarysk oersjoch fan it ûntstean fan ‘e meartaligens, en fan de ûndersiken nei it fenomeen. De tastân kin yn it Noardfrysk hiel komplisearre wêze. Mar leafst fiif talen kinne in rolle spylje (Heechdútsk, Leechdútsk, Ryksdeensk, Súdjitsk en Frysk), en it Frysk hat dan noch wer alle gearre dialekten. Yn paragraaf trije wurdt fan dy taalsitewaasje in soarte fan typology jûn, fan ientalige doarpen (de ientalich Heechdútske baaiplakken op Sylt bygelyks) oant en mei it fjouwertalige gebiet yn it noarden fan ‘e Wiedingharde. Paragraaf 4 giet oer “Sprachbiographien”. Der wurde in pear foarbylden jûn hoe’t yn in famylje binnen en tusken generaasjes de kar fan te brûken taal feroarje kin. It is dêrby net altyd sein dat it Frysk by foarried de ferliezende partij is. Yn ‘e lêste paragraaf giet Walker yn op wat de taalkar by in petear tusken meartalige Friezen beskiede kin. Hy wiist dêrby bygelyks op taalkennis, domein, formelens, peteartema en taalbewustwêzen. It artikel jout yn syn algemienens in goede yndruk hokker aspekten alle gearre yn ‘e komplisearre Noardfryske meartaligens meispylje kinne. Wat men lykwols wat mist, is in neiere

oantsjutting fan it relative gewicht fan ‘e ûnderskate faktors. (siebren dyk)

Jarich Hoekstra, ‘The AND + infinitive construction in the North Frisian - Low German - Danish language contact area’. Yn: Alexandra N. Lenz, Charlotte Gooskens & Siemon Reker (útjs.), Low Saxon dialects across borders - Niedersächsische Dialekte über Grenzen hinweg. Stuttgart (2009), Franz Steiner Verlag [= ZDL-Beiheft 138], 245-272.

Yn it Fêstewâlsnoardfrysk bestiet in konstruksje dy’t wat liket op ‘e westerlauwerske IPI. De konstruksje begjint ek mei it wurd *en*, dat folge wurdt troch in tiidwurd yn ‘e ymperatyffoarm. In foarbyld is in sin as *dat äs lâcht [än liir Freesk]* út it dialekt fan ‘e Wiedingharde, dêr’t Hoekstra him yn dit artikel fierders op konsintrearret. Letterlik oerset wurdt dy sin: “it is maklik en lear Frysk”. Der binne lykwols wichtige ferskillen mei de gewoane IPI. De Noardfryske konstruksje hat net allinne in bredere distribúsje, mar ek oare eigenskippen. Sa kinne der bygelyks fraacheleminten út ekstrahearre wurde, en sinnen mei dat “en” kinne njonkenskikt wurde troch de konjunksje “of”. Hoekstra komt ta de konklúzje dat it Noardfryske “en” oars analysearre wurde moat as it westerlauwerske. Dat lêste sjocht er as in wier (njonkenskikkend) bynwurd, wylst neffens him it Noardfryske “en” in ynfinityfmarkearder is. It soe in prefiks wêze, ferlykber mei in elemint as “te”; om it foarheaksel net strânje te litten, moat de ynfinityf nei it foarheaksel ferpleatst wurde.

Sosjolingwistysk is de konstruksje ek nijsgjirrich. Hy komt ek foar yn it Platdútsk en it omgongsheechdútsk fan Schleswig. Fanâlds is al útholden dat er ûntstien is ûnder Deenske ynfloed, dêr’t meispile hawwe sil dat yn ‘e útspraak fan it Deensk de wurdjes “te” en “en” net útinoar holden wurde. Hoekstra hâldt hjir út dat de Platdútsers de Denen net sa lyk neidien hawwe, mar dat de konstruksje earder ûntstien is omdat yn ‘e 19de ieu it Deensktalige befolkingsskift massaal oergie op it Platdútsk en dêrby guon fan ‘e Deense skaaimerken oerplante yn ‘e nije taal. Dêrby sil holpen ha dat de autochtoane taal al in “en + ymperatyf”-konstruksje hie. De foar it meastepart trijetalige sprekkers fan it Fêstewâlsnoardfrysk soene yn dy feroaring yn it Platdútsk meilifte wêze. (siebren dyk)

Renée van Bezooijen, ‘The pronunciation of /r/ in Frisian. A comparative study with Dutch and Town Frisian’. Yn: James N. Stanford & Dennis R. Preston (útjs.), Variation in Indigenous Minority Languages. Amsterdam/Philadelphia (2009), John Benjamins Publishing Company, 299-318.

De flagge dekt de lading hjir folslein. Yn ‘e foarige ieu hat it Nederlânsk der twa nije typen /r/ by krigen: de uvulêre *r* (de kiel-*r*, de brijkers-*r*) en /de saneamde ‘Gooise *r*’. Van Be-

zooijen giet nei oft it Frysk, dat ommers yn nau kontakt mei it Nederlânsk stiet, dêr net in skamper fan krigen hat. Dat is sa net, docht bliken: de ‘gewoane’ *r* (de tosk-*r*) stiet yn it Frysk as in hûs. It brûken fan de uvulêre *r* is yn it Frysk frijwat stigmatisearre (dy’t soks dogge ‘kinne de *r* net sizze’). Yn it Stedfrysk hat dy *r* al in plakje krigen, mar de gewoane *r* is dêr ek gâns frekwinter. En al wurdt de Goaiske *r* yn Fryslân heger oanslein as wêr dan ek yn Nederlân, likegoed komt er yn it Frysk net foar. (willem visser)

Jarich Hoekstra (útj.), Die Weimarer Konversationen. Onnereesingä aaf Freesk (1760) auerseeetet voon Boy Jacobsen. Kiel (2009), Fach Friesische Philologie / Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität, Estrikken / Ålstråke 84.

Ien fan ‘e trêften fan it ynternet is dat jo mei dat helpmiddel noch wol ris wat fine kinne. Sa kaam Jarich Hoekstra al sneupendewei in Noardfrysk hânskrift op it spoar dat yn it Goethe- und Schiller-Archiv yn Weimar bewarre wurdt. It die bliken dat it fuortendaliks de grutste Noardfryske proazatekst fan foar 1800 is. Skriuwer is Boy Jacobsen, de heit fan ‘e Noardfryske leksikografy. Fan him wiene al in Göttinger en in Jenaer Glossar bekend, en hjir hat er wat soartgelikens by de ein hân. In besteande tekst út in Nederlânsk konversaasjeboek (in soarte fan foargonger fan “Hoe en wat in het ...”) hat er yn syn Nordergoesharder memmetaal oerset. De koarte haadstikjes hawwe hyltyd in tema, bygelyks oer it waar, oer keap en ferkeap of oer it op bêd gean. De tekst fan Jacobsen syn oersetting wurdt yn dizze Estrik yntegraal útjûn. In koarte ynlieding jout ynformaasje oer de opdrachtjouwer, de oarspronklike teksten en oer de wize fan útjaan. (siebren dyk)

Inge Heslinga, ‘Van ruzie tot fusie in de Friese literatuur’, Zacht Lawijd 8-4 (2009), 65-85.

Inge Heslinga, Leave Abonnee. Conflict tussen de Friese literaire tijdschriften De Tsjerne, Quatrebras en Asyl (1946-1968) (Groningen: MA Scriptie KCM, 2008); te rieplachtsjen yn Tresoar ûnder de sinjatueren CD788 en FRY5 18.13.02 hesl.

Ernst Bruinsma, ‘50 jaar Fries Letterkundig Museum. Een geschiedenis van de oprichting’, Zacht Lawijd 8-1 (2009), 26-39.

R.A. Ubbink, ‘Literair kwartier. Fokke Sierksma als literair radiocriticus bij de Regionale Omroep Noord’, De Vrije Fries 89 (2009), 9-44.

Janneke Spoelstra, ‘Dat vrouwen proberen uit hun underdog-positie te komen, vind ik prima. Hylkje Goïnga en de twadde feministyske weach’, Ensafh 2-2 (2009), 27-40.

It ôfrûne trijefearnsjier hat foar de Fryske literatuerskiednis en -wittenskip gâns opsmiten. It measte dêrfan sil, op in oar tiidstip en op in oar plak

as yn dizze rubryk, yn *Us Wurk* wiidweidiger op opgien wurde. Sa sydlings merk ik op dat der noch net earder yn minder as in jier tiid safolle dissertaasjes oer ûnderwerpen krekt út de Fryske letterkunde ferskynd binne. Mar leafst trije mûnske (of eins: frouske) boeken ha ik op myn buro te lizzen: Alpita de Jong, *Knooppunt Halbertsma. Joast Hiddes Halbertsma (1789-1869) en andere Europese geleerden over het Fries en andere talen, over wetenschap en over de samenleving* (Hilversum 2009); Joke Corporaal, *Grimmig eerlijk. Anne Wadman en het probleem van de Friese literatuur* (Ljouwert 2009); en Johanneke Liemburg, *Fedde Schurer. Biografie van een Friese koerier, 1868-1968* (Ljouwert 2010). Dat liket derop.

Oan de boppesteande dissertaasjes falt op hoe't der hyltyd mear omtinken komt foar de jierren fyftich en sechtich fan de foarige ieu. Krekt dy perioade kin – alteast nei myn betinken – ek oantsjut wurde as de heechtiid fan de Fryske literatuer. It wie de tiid fan it idee fan in autonome Frysktalige literatuer, fan *De Tsjerne*, de komst fan de eksperimintele poëzy en roman en ek – net ûnbelangryk – fan in folle breder en mear yn Literatuer (mei in haadletter) ynteressearre lêzerspublyk as tsjintwurdich. Dyselde belangstelling foar de jierren fyftich en sechtich sprekt ek út de yn dizze selde snorje ferskynde tydskriftartikels. Ik telde yn resinte jiergongen fan tydskriften mar leafst fjouwer titels.

Belangryk liket my benammen it wurk fan Inge Heslinga. Sy skriuwt oer de nijsgjirrige foarskiednis en de úteinlike fusy fan de tydskriften *Asyl*, *De Tsjerne* en *Quatrebras*. It artikel is in bewurking fan har – oan de Ryksuniversiteit Grins as hiel goed wurdearre – masterskripsje: *Leave abonnee*. Heslinga hantearret in ynstitusjoneel, literatuer-sosjologysk perspektyf en brûkt foar har analyse de saneamde fjild-teory fan de Frânske sosjoloog Pierre Bourdieu. Har wurk is net allinnich fan belang fanwegen de beskriuwing en analyse fan dy ferneamde rûzje, dêr't lykas bekend de Bauke de Jong-affêre en de rol fan de Fryske Beweging yn de Twadde Wrâldoarloch in grutte rol yn spilen, mar benammen ek om de goede beskriuwing dy't sy jout fan it literêre fjild yn Fryslân yn de jierren 1946 oant 1968. Foar dat lêste jout de skripsje trouwens mear as it artikel.

Ernst Bruinsma publisearre yn it selde tydskrift (*Zacht Lawijd*) in bewurking fan syn lêzing foar it Frysk Filologekongres fan 2008. It is in goed resjearre, feitlik stik oer de begjinskiednis fan it Frysk Literêr Museum en Dokumintaasjesintrum (dat no ûnderdiel útmakket fan Tresoar). It FLMD waard oprjochte yn 1959 (offisjeel yn 1962) en lei him – yn neifolging fan it yn 1953 ta stân kommen Letterkundig Museum yn De Haach – út op it sammeljen, konservearjen en letter ek útstallen fan dokumintêr materiaal oangeande de Fryske literatuer. Bruinsma fergeliket yn it foarbygean koart de Fryske, de Nederlânske en de Flaamske situaasjes.

Yn *De Vrije Fries* giet R.A. Ubbink wiidweidich yn op de RONO-

lêzingen fan Fokke Sierksma. Dizze Dokkumer fan komôf waard letter in lanlik ferneamd godstsjinstwittenskipper en heechlearaar yn Leien, mar spile troch syn radiolêzingen foar de RONO (en fansels ek troch syn kritiken yn *De Tsjerne*) in belangrike rol yn de ûntwikkeling en bloei fan de Fryske literatuer. Krekt as syn spits Anne Wadman wie er slim beynfloede troch de ideeën fan Menno ter Braak, sa't dy út it tydskrift *Forum* bliken diene. De feroaringen yn de nei-oarlochske Fryske literatuer binne dêrsûnder dreech te begripen.

Yn it nije literêre tydskrift *Ensafh* jout Janneke Spoelstra in oersjoch en analyse fan it wurk fan Wadman syn (twadde) frou Hylkje Goïnga. Oan de feministyske ynslach fan har wurk wie har net ûnproblematysk houlik mei Wadman mei debet. Spoelstra set Goïnga net del as in fûleinich feministe, mar as in goed eksimpel fan 'women's writing', in frou dy't troch te skriuwen har 'frijmeitsje' koe fan ynsliten man-frou-patroanen en dy't sadwaande in moaie rige fan koarterferhalebondels produsearre. (Goffe Jensma)

Imke Hooyenga, 'Rixt, in Jongfryske skriuwster', Ensafh 1-1 (2009), 4-22.

Fan de dichteresse Rixt (Hendrika Akke van Dorssen, 1887-1979) is faak sein dat sy de earste skriuwer wie dy't de poetika fan de Tachtigers, mei syn yndividueelste ekpresje fan de yndividueelste emoasje, yn de Fryske literatuer yntrodusearre. Hooyenga hat in moai artikel oer Van Dorssen skreaun, dêr't se yn ûndersiket hoe't dy har ferhold ta de Jongfryske Mienskip fan Douwe Kalma. Van Dorssen bleau, sa docht bliken, aardich op ôfstân fan dy Mienskip, wie ek gjin beweger, mar naam yn de jierren tusken 1916 en 1923 dochs regelmjittich diel oan it Jongfryske libben. Nijsgjirrich, miskien sels wol nijsgjirriger foar it bettere begryp fan Van Dorssen har dichtwurk, is dat Hooyenga sjen lit hoe't dat wurk yn de sammelbondel *De Gouden Rider* yn gronologyske folchoarder publisearre is en hoe't it like gronologysk ferfrissele is mei it leafdeslibben fan de dichteresse. It dichtwurk fan 'Rixt' kin mei oare wurden sjoen wurde as in direkte reaksje op wat Van Dorssen yn har libben oerkaam.

(Goffe Jensma)

Nils Århammar, 'sü måål as en meelen "so wütend wie eine Windmühle". *Phraseologische Vergleiche vom Typ Adj. + wie + Nomen im Sinnbereich des Zorns (mit besonderer Berücksichtigung der germanischen Dialekte)*. Yn: Csaba Földes (útj.), *Phraseologie disziplinär und interdisziplinär. Tübingen (2009), Gunter Narr Verlag, 55-70.*

Århammar ûndersiket hjir ferlykjende siswizen op it mêd fan lulkens, benammen yn de Germaanske talen. Hy hat binnen it mal fan "sa lulk as in ..." wol in hûndert begripen fûn dêr't de lulkens mei ferlike wurde kin. It populêrst binne dêrby gefaarlike bisten, mar ek benearjende dingen as fjoer of de yn 'e titel neamde mûne komme yn 'e beneaming. Yn 'e ynliedende paragrafen wurket er syn metoade út. Benammen wiidweidige dialektwurdboeken binne in goede boarne, en it WFT krijt in ekstra fear yn it gat omdat dat de siswize konsekwint ûnder beide eleminten fan 'e ferliking behannelet, wat ditsoarte fan ûndersikings goed fierder helpe kin.

(siebren dyk)

Taal en Tongval 61 (2009), jefte 1.

Yn dit nûmer steane twa stikken fan direkt belang foar de frisistyk. Bouke Slofstra, Eric Hoekstra & Arjen Versloot ûndersykje yn "Een voorbeeld van gecamoufleerde taalbeïnvloeding: samenstellingsvormen van sjwa-substantieven in het Fries" (s. 21-44) it al of net foarkommen fan in sjwa tusen de beide dielen fan in nominale gearsetting, lykas bygelyks yn *hûn-e-hok*. It docht bliken dat it foarkommen fan dy tusken-*e* ôfhinklik is fan 'e foarm fan it earste lid. Der binne yn prinsipe trije mooglikheden: it earste lid giet fan himsels út op in sjwa (byg. *skoalle*), of net (*hûn*), of beide binne mooglik, as yn *mis(se)*. Der is in tendins om de foarm fan it grûnwurd yn 'e gearsetting te hanthavenjen, mar mear as in tendins is dat ek net. Sa ha jo dus wol *hûnehok* njonken *hûn*, en ek *skoalplein* njonken *skoalle*. Der spilet hjir oars, ek wer as tendins, Hollânske ynfloed mei. De tusken-*e* ûntbrekt navenant faker as it earste lid (hast idintyk is oan de Hollânske wjergader (*planke-plank*) of der frijwat op liket (*brêge-brug*), en as dy Hollânske wjergader gjin einichste sjwa hat. Dêrfoaroer is de sjwa frijwat resistint by wurden dy't gjin direkte Hollânske tsjinhinger ha, lykas *bûse* of *sûpe*. De útkomsten komme nei foaren op grûn fan in statistysk ûndersyk nei lemmafoarmen yn it hânwurdboek fan Zantema (1984). In kontrôleûndersyk nei resinte Fryske teksten op it ynternet jout noch folle sprek-

kender resultaten. De Hollânske ynfloed is nammers net allinne te sjen by de gearsettings, mar ek al by de grûnwurden. De einichste sjwa is by grûnwurden dy't op it Nederlânsk lykje earder opsjoneel as by wurden mei in eigen Fryske foarm, dêr't er earder fêst is.

Yn dit nûmer ek in besprekartiikel fan Pieter van Reenen nei oanlieding fan Arjen Versloot syn proefskrift *Mechanisms of language change* fan 2008. Van Reenen is wakker te sprekken oer it boek, mar hat ek punten fan krityk. Neffens him hie de lokalisearring en it tellen fan 'e oarkonden wol eksakter kind, en oangeande de statistyske ynstruminten giet er yn pleit foar Fisher Exact iensidich en tsjin 'e troch Versloot hantearre X^2 .

(siebren dyk)

Koen Zondag, Lange oanrin, koarte sprong. Annotearre bibliografy oer it twatalich ûnderwiis yn Fryslân yn de jierren 1945-1970, mei in ynlieding. Ljouwert (2009), CEDIN & Tresoar. As pdf del te laden op: <http://images.tresoar.nl/download/zondag-biblio.pdf>.

In nuttige en moaie publikaasje, dit "boek", dat inkeld op it ynternet ferskynd is. Nuttich sa't in bibliografy altyd nuttich is. Dy beslacht hjir alle innen en oanen yn ferbân mei it twatalich ûnderwiis. It begjinjier 1945 is keazen omdat doe yn 'e praktyk foar it earst wurk makke wurde koe fan 'e wet Slotemaker de Bruïne (1937). It einjier is 1970 wurden omdat neffens gearstaller Koen Zondag it twatalich ûnderwiis de fuotten doe ûnder it gat krigen hie, der boppedat tagelyk allegearre feroarings oan stiene te kommen, mar ek omdat hysels doe in aktive rolle op it oanbelangjende mêd begûn te spyljen. De mânske bibliografy beslacht de siden 94-236. Hy is kroanologysk oardere neffens jier fan ferskinen. Dêrbinnen is in trijedieling oanhouden neffens soarte fan medium: boek - tydskrift - krante. Dat lêste jout al oan dat de lytste sketen ek meinommen binne, mar sa krije jo fansels wol hiel moai it sicht op maatskiplike diskusjes. Binnen dy trijedieling is de oardering alfabetysk op auteur. It giet om in annotearre bibliografy: elke titel is foarsjoen fan in koarte gearfetting. Foar safier fan tapassing is by de besprutsen publikaasje ek hyltyd de korrespondearjende synjatuer fan Tresoar set, wat ûndersikers in soad tiid skele kin. Spitigernôch befettet it boek gjin register, sadat jo bygelyks net fierder op ûnderwerp of auteur sykje kinne. Dat lêste wurdt nammers foar in part wol wer goed makke troch de mânske en goed lêsbere ynlieding fan goed tachtich siden lang. Dy hat bygelyks ek in haadstik oer de wichtichste haadrolspilers. Fierders binne der haadstikken oer learmiddels, de opliedingsskoallen en de twatalige skoallen sels: alle oanbelangjende doarpen krije apart it omtinken. De skiednis fan 'e ynfiering fan 'e twatalige skoalle yn syn algemienens wurdt wiidweidich beskreaun yn haadstik ien (s.10-43). De toan yn it

neiskôgjende útliedende haadstikje is oars net frij fan mismoedigens.

(siebren dyk)

Han Nijdam, 'Klinkende munten en klinkende botsplinters in de Oudfriese rechtsteksten: continuïteit, discontinuïteit, intertekstualiteit', De Vrije Fries 89 (2009), 45-66.

Yn ferskate Aldwesterlauwerskfryske boeteregisters, mar ek al yn de folle âldere Lex Frisionum, komt in wol hiel bysûnder rjochtsgebrûk foar: betingst foar it kompinsearjen fan losrekke bonkesplinters (en wol fan de harsenpanne) is dat op in beskate ôfstân te hearren wêze moat dat se yn in skyld of metalen bekken smiten wurde. Neffens Nijdam is de kontinuïteit fan dizze argayske en boppedat ek noch fraudegefoelige proseduere in gefolch fan de tekstuele relaasje tusken de klinkende bonkesplinters fan de boeteregisters en de klinkende munten fan de *huslotha*, in oan de Frankyske kening as tsjinprestaasje foar de frijheidsferliening te beteljen belesting, dy't ek yn in skyld of bekken smiten wurde moasten. It feit dat de *huslotha* ferbûn is mei de Fryske frijheidsideology hat der neffens de auteur ta laat dat de bonkesplinterproseduere yn Westerlauwersk Fryslân sa'n taai libben hân hat.

(oebele vries)

Han Nijdam, 'Hoogtepunt van een genre. Het middeleeuwse boeteregister van Kampa Jeldric, thingmon in Fivelgo'. Yn: Historisch Jaarboek Groningen 2010 (Groningen 2010), 34-55.

It langste fan alle Aldfryske boeteregisters is te finen yn it Fivelgoër hânskrift (F). It is tagelyk it iennichste dêr't ek de namme fan de gearstaller fan bekend is: Kampa Jeldric de *thingmon*. Nijdam is fan betinken dat Kampa net in foarnamme is, om't Jeldric dan yn de genityffoarm stean moatten hie. Hy hâldt it der foar dat *kampa* (letterlik: 'kampfjochter') hjirre de Aldfryske oantsjutting is fan it allinnich út inkelde Latynske boarnen út ûnder mear Fivelgo bekende begryp *pugil*. Dat wie in kampfjochter dy't ek wol as rjochter fungearre. Neffens Nijdam hie Kampa Jeldric ek alles yn him om *skrivere*, d.w.s. beëdige registrarator fan ferwûningen, te wêzen. Boppedat wie er dan fansels noch *thingmon*, in funksje dy't wat minder omtinken krijt. Nijdam lit fierders sjen dat Kampa Jeldric net allinnich systeem oanbrocht hat yn syn register, mar dêr ek medyske kennis yn ferwurke hat.

(oebele vries)

Anne Tjerk Popkema, 'Die Bedeutung des Altfriesischen für die Erforschung des germanischen Rechtswortschatzes und vice versa'. Yn: Andreas Deutsch (útj.), Das Deutsche Rechtswörterbuch. Perspektiven. Heidelberg (2010), Universitätsverlag Winter, 73-90.

Yn 1914 ferskynde de earste ôfleve-

ring fan it *Deutsche Rechtswörterbuch* (DRW). It giet om in mânsk wurdboek, dat sa't it no liket net earder as yn 2035 ôfsletten wurde kinne sil. Dêryn wurde net allinnich de Heech- en de Leechdútske, mar ek de Nederlânske en de Fryske rjochtstaal út de midsieuwen ûntsletten. Popkema stelt fêst dat foaral yn it begjin de Aldfryske boarnen, fansels foarsafier't dy útjûn wienen, goed ekserpeard binne. Om in yndruk te krijen fan de delslach fan de Aldfryske juridyske wurdskat yn de ôfleveringen fan nei 1970, doe't de redaksje ta in nije oanpak oergie, ferliket er de lemma's út it trajekt *kl-* en *kr-* yn it DRW mei dy yn it yn 2008 ferskynde *Altfriesische Handwörterbuch*. Hy komt dan út op sân Aldfryske rjochtswurden dy't wol yn it hânwurdboek foarkomme, mar misse yn it DRW. Popkema syn konklúzje is dat der útgien wurde mei fan in 'ziemlich guten Abdeckung' fan de Aldfryske rjochtswurdskat yn it DRW.

(oebele vries)

Rolf H. Bremmer Jr, 'From alien to familiar: Christ in language and law of medieval Frisia'. Yn: Jitse Dijkstra, Justin Kroesen & Yme Kuiper (útjs.), Myths, Martyrs, and Modernity. Studies in the History of Religions in Honour of Jan N. Bremmer. Leiden / Boston (2010), Brill, 531-552.

Neffens Bremmer wurdt der gauris te min omtinken jûn oan it kristlike aspekt fan de Aldfryske rjochtsteksten. Yn dizze bydrage oan de feestbondel foar syn broer Jan Bremmer besiket er nei te gean hoe en yn hoefier't it kristlik leauwe it libben fan de mids-ieuske Friezen beynfloede hat. Hy docht dat yn it foarste plak troch in ûndersyk nei de oantsjuttingen foar 'Kristus' en 'Hear' yn de âldste Aldfryske rjochtsteksten. Fierders lit er ûnder mear sjen dat der yn wat letter teksten geregeldwei in ferbining lein wurdt tusken it Aldfryske rjocht en God. Ien tekst yn it bysûnder wurdt djipper op yngien, te witten de dingtaal foar it oanbieden fan kompensasje by deaslach, dêr't boppedat in folsleine Ingelske oersetting fan jûn wurdt.

(oebele vries)

Jarich Hoekstra, 'On the impersonal pronoun men in Modern West Frisian', Journal of Comparative Germanic Linguistics 13 (2010), 31-59.

Fan it Fryske ûnpersoanlike foarnamwurd *men* is bekend dat it, yn tsjinstelling ta it Nederlânske *men* en it Dútske *man*, de sprekker ynslút. Dêrmei kin it fierhinne op ien streek set wurde mei it persoanlik foarnamwurd *ik*. Hoekstra meldt hjir ek noch oare apartichheden: Frysk *men* kin beklamme wurde en it hat ek in objektsfoarm, te witten *jin*. De haadfraach yn it artikel is, wat it makket dat *men* dy eigenskippen fertoant. Nei in syktocht yn in oerwâld fan

abstrakte semantyske eigenskippen komt de auteur der úteinliks op út dat it skaaimerke “spesifikens” essinsjeel is om ûnpersoanlike fan persoanlike foarnamwurden te ûnderskieden. Unpersoanlike foarnamwurden kinne yn tal fan talen de sprekker ynslute, mar natuerlikerwize giet it dan om de earste persoan meartal: in bekend foarbyld is it Frânske *on*. Hoekstra hat net in hiel helder idee wêrom oft it yn it Frysk dan om de earste persoan iental giet, mar hy siket it wat yn ‘e Fryske oanstriid ta understatement. Njonken it belang dat dit artikel hat foar de algemiene teory oer foarnamwurden is it foar de frisytyk ek deskriptyf wichtich: tal fan frijwat ûnbekende feiten oer ûnpersoanlike konstruksjes, benammen ek út perifeare dialekten, wurde hjir op in rychje en yn perspektyf set.

(siebren dyk)

Eric Hoekstra, ‘Oer FOLLE en ‘WEINICH’ yn it Nijfrysk en it Midfrysk’, It Beaken 72 (2010), 55-68.

Hoekstra konstataret dat der yn it Frysk hast gjin gearsettings binne mei *folle* as earste lid. Hy ferklearret dat út in oar singulier feit, te witten dat *folle* yn it Frysk in negatyf-polêr item is. Dy eigenskip komt der op del dat *folle* him by foarkar yn ûntkennende konteksten ophâldt, en soks is binnen de grinzen fan in wurd no ienris ûnmooglik. It is oars wat ûndúdlik hoelang oft dy negative polariteit by *folle* al bestiet. Yn ‘e 19de ieu en yn it Midfrysk komt it wurd noch fakernôch yn alle konteksten foar, mar by immen as Gysbert Japix is it wer opfallend dat dy it sels net iens brûkt by negaasjes, mar inkeld yn polariteitskonteksten as foar komparativen en nei de wurdjes *sa* en *te*. De auteur wiist der ek op dat it Ingelske synonym *much* ek negatyf-polêr is, en dat it Frysk sels net iens ien wurd hat dat it tsjinstelde fan ‘folle’ oanjout. Yn it artikel steane ek alle gearre oanwizings hoe’t de Nederlânske wurden *weinig* en *veel* en gearsettings mei *veel-* as earste lid it handichste yn it Frysk oer te setten binne.

(siebren dyk)

Annette van Dijk, ‘“O dom dryst hert, hwet bist rebelsk en wyld”. Over de Friese dichter Douwe Kalma en Hadewijch’, Nieuw Letterkundig Magazijn 28-1 (2010), 22-29.

Annette van Dijk ûndersiket hoe’t Douwe Kalma – ûnder ynfloed fan de Nederlânske literatuerkritikus en dichter Albert Verwey – omgie mei it wurk fan de midsieuske mystika Hadewijch. Kalma publisearre om 1920 hinne benammen yn it JFM-tydskrift *Frisia* in fyftjintal sonnetten ûnder de titel ‘Sangen fen Hadewijch’. Kalma syn werdichtung wie bot ôfhinklik fan it kulturele klimaat yn syn eigen tiid, hold amper rekkenskip mei Hadewijch har útwurke mystyk systeem, mar brûkte it benammen om syn eigen ideeën stal te jaan. Hy liet him by syn werdichtung ek ynspirearre troch Thomas à Kempis syn *Imitatio Christi* en Dante syn *Divina Comedia*.

(goffe jensma)

Anne Dykstra & Tanneke Schoonheim (útjs.), Proceedings of the XIV Euralex International Congress (Leeuwarden, 6-10 July 2010). Ljouwert (2010), Fryske Akademy/AFUK.

Begjin july 2010 wie der yn Ljouwert in grut ynternasjonaal leksikografysk kongres. De delslach dêrfan wie fuortdaliks al beskikber, dat wol sizze dat de plenêre lêzings fan it kongres yn har hiele hear en fear yn ‘e kongresbondel útjûn binne, mar dat de oare lêzings it mei in gearfetting dwaan moatte. De folsleine lêzings steane oars as in PDF-bestân op in bylevere CD, dy’t sels op in Apple-kompûter noch te lêzen is. De organisators hiene ek oars each foar minderheden: de leksikografy fan “non-state or lesser used languages” wie op it kongres in spesjaal ûnderwerp. Dêrta wie der yn it foar in skriftlike omfrage holden, dy’t troch Anne Popkema yn ien fan ‘e plenêre lêzings becommintariearre waard. Syn bydrage “State of the Art of the Lexicography of European lesser used or non-state languages” (pp. 65-98) jout in moai oersjoch fan ‘e stân fan saken. It westerlauwersk Frysk nimt dêrby net allinne kwa sprekkertal in middenposysje yn. Kwa ferskaat oan leksikografyske produkten postueret it net min, mar yn it brûken fan moderne technology bedarret it yn ‘e ûnderste helte fan ‘e ranglist. It is oars opfallend dat de minderheidstalen yn Spanje it hiel goed dogge, wylst dy yn Dútslân (Platdútsk, Noard-Frysk) efterrinne. Popkema tinkt dat dat te krijen hat mei in lege graad oan standerdisearring. Dat kin der ek de oarsaak fan wêze dat Dútslân swak skoart by de twatalige wurdboeken mei de dominante taal as yngong. Sokke wurdboeken binne foar de minderheidstaal oars tige fan belang omdat se fungearje as produksjewurdboek, en dat kin helpe dat der yn dy minderheidstaal wer mear skreaun wurdt.

It sil net fernuverje dat frijwat frisisten yn dizze bondel acte de présence jouwe. Sa yntrodusearret Piter Boersma yn “WFT: the comprehensive Frisian dictionary” it *Wurdboek fan de Fryske Taal* foar in ynternasjonaal publyk, benammen ek út it eachweid wei dat it in grut wurdboek fan in minderheidstaal is. Hy wiist it beheinde boarnemateriaal, de behanneling fan ‘e etymology, it beheinde omtinken foar dialektysk ferskaat en de wize fan behanneljen fan idioom as swakke steden fan it wurdboek oan. Yn “Wurdboek fan de Fryske Taal/ Dictionary of the Frisian language online: new possibilities, new opportunities” kundigje Hindrik Sijens en Katrien Depuydt oan dat datselde WFT troch it beskikber wêzen op it ynternet in twadde libben begjinne kin. Se beskriuwe wat der dien wurde moast om it safier te krijen en wize op ekstra mooglikheden troch de nije wize fan ferskinen.

Piter Duijff giet yn “The language norm in a century of Frisian dictionaries” nei yn hoefier oft Fryske wurdboeken dialektysk ferskaat talitte. It docht bliken dat de lytsere wurdboeken, en dat binne faak ek wurd-

boeken mei in pedagogysk doel, it by ien foarm hâlde. It is oars opfallend dat de mear tolerante wurdboeken net konsekwint binne yn har talittingsbelied. Duijff merkt op dat it talitten fan dialektfoarmen de standerdisearring fan it Frysk yn 'e wei stiet. Frits van der Kuip nimt de oare diminsje fan taalnoarm op it harspit, te witten it al of net talitten fan ynterferinsjes út 'e dominante taal. De fraachstelling yn syn artikel "Dictionaries and their influence on language purification in minority languages. The case of Frisian" is yn hoe fier oft wurdboeken ynfloed ha kinne op it aktuele taalgebrûk. Hy ûndersiket dêrta fjouwer begripen, trije dêrfan út 'e wrâld fan gearkomsten. It resultaat rint nochal útinoar. Foar de Nederlânske term *bewust* is troch Douwe Kalma ris it purisme *bewitten* yntrodusearre. Dat hat it nea ta de wurdboeken skoppe kind en is yn 'e taaldatabanken (njonken dy fan 'e Fryske Akademy makket Van der Kuip ek gebrûk fan it argyf fan 'e Ljouwerter Krante) mar eameltsjes fertsjintwurdige. Dêrfoaroer binne purismen as *skathâlder*, *ponghâlder*, *gearkomste* en *wurklist* foargoed trochkrongen yn it (skreaune) Frysk, en dat soe komme kinne omdat se ek yn 'e wurdboeken opnommen binne.

De taaldatabank wurdt ek brûkt troch Bouke Slofstra en Arjen Versloot. Yn "The Frisian language data base as a tool for semantic research" brûke se frekwinsjeferskillen mei it Nederlânsk om te wizen op in ferskillende betsjuttingsferhâlding tusken it pear *nekke-hals*. It lêste wurd komt yn it Frysk folle mear foar as yn it Nederlânsk, en neffens de auteurs komt dat omdat *hals* yn it Frysk ek brûkt wurdt om it hiele ferbiningsstik tusken holle en romp, en nammers ek de ynhâld dêrfan, oan te tsjuten. Sa't taaldatabanken en wurdboeken dus wat betsjutte kinne foar de mear teoretyske lingwistyk, sa soe dyselde teoretyske taalkunde ek fan mear betsjutting wêze kinne foar wurdboeken, is Eric Hoekstra syn stelling yn "Grammatical information in dictionaries". It grutste part fan syn ferhaal giet oer it Nederlânske wurd *er*, mar foar it Frysk wiist er ek op ferskynsels as syllabisearring, klitisearring en bynwurdbûging.

(siebren dyk)

Wurdboek fan de Fryske Taal / Woordenboek der Friese Taal online:
<http://www.inl.nl/nl/woordenboeken/wft>

It WFT is no ek op it ynternet te rieplachtsjen. Yn syn hiele hear en fear, ja, soks sels al ear't it 25ste en lêste diel yn print ferskynd is. En it moaie is: it is ek noch fergees. En wat noch moaier is: de ynternetferzje hat ek noch mear mooglikheden as de papierene. Sa kinne jo hiel maklik trochklikke nei besibbe lemma's, sjogge jo troch ien klik de folsleine boarnewerjefte en kinne jo bygelyks kieze oft jo steurd wurde wolle troch de werjefte fan sitaten of net. De werjefte is oars ek brûkersfreonliker, meidat der op it skerm net woekere wurde hoecht mei de romte. Sa wur-

de der bygelyks minder ôfkoartings brûkt en is de presintaasje fan it idioom ek helderder, omdat eltse nije útdrukking no op in nije rigel begjint. In fasiliteit dêr't it papier nea en te ninter oan tippe kin, is it sykjen. Net allinne ha jo it lemma flugger opsocht, mar der kin ek socht wurde op 'e besibbe Nederlânske foarm, en boppedat kinne jo maklik sykje bûten it lemma om, bygelyks yn 'e betsjuttingsomskriuwing of de sitaten. It is sels mooglik om de wurdsoarte mei te nimmen yn 'e sykopdracht.

(siebren dyk)

Rynke Douwes, Languages and language education in Fryslân. The role and position of Frisian in the province of Fryslân and in Frisian education. Leeuwarden/Ljouwert (2010), Mercator / Fryske Akademy (90 siden).

Foar wa't ferlet hat fan in oersjoch fan 'e maatskiplike sitewaasje fan it Frysk, en dan benammen yn it ûnderwiis, is dit in handich boekje. Yn haadstik ien wurdt koart yngien op 'e histoarje fan it Frysk en op 'e taalsitewaasje yn Fryslân. Haadstik twa jout in oersjoch fan it ûnderwiissysteem, fan pjutteboartersplakken oant en mei tertiêr ûnderwiis. Haadstik trije giet neier yn op it taalûnderwiis, it brûken fan ûnderskate talen binnen it ûnderwiis en oer taalhâlding en taalbehearsking fan lju dy't mei it ûnderwiis anneks binne.

(siebren dyk)

Heinrich L. Cox & Jurjen van der Kooi, 'Wellerismen als Reduktionsstufe von Erzähltypen, Erzählungen und Anekdoten in der niederländischen, friesischen und flämischen Überlieferung', Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde 55 (2010), 61-84.

Yn dit ryk dokumintearre artikel wurdt úthâlden dat "wellerismen", oftewol sei-sprekwurden, fakentiden tebekgeane op folksferhalen, al moat dat begryp breed opfette wurde, en kinne der ek anekdoaten ûnder falle. Ornaris is it ferhaal der earst, mar hiel inkeld liket it sei-sprekwurd de foarrang hân te hawwen. In grut tal sprekwurden hjir wurdt relatearre oan ferhaaltypen sa't dy yn katalogy as dy fan Aarne & Thomson of fan Van der Kooi syn proefskrift rubrisearre binne. De sei-sprekwurden kinne dan sjoen wurde as in soarte fan "clou", as koartst mooglike gearfetting fan it ferhaal. Nijsgjirrich is dat it sprekwurd soms inkeld te begripen is as ek it ferhaal bekend is. Ferdwynt dy kennis, sa't soks benammen by anekdoaten maklik gean kin, dan ferdwynt it sei-sprekwurd ek.

(siebren dyk)

Naamkunde 37 (2007-2010)

It tydskrift *Naamkunde* hat de lêste siken útblaasd. Dat de ein dreech wie is te sjen oan ‘e lêste bân, dêr’t fjouwer jier oan kopij yn gearfandele is. Yn “*Kamp*. Een voorbeeld van de mogelijkheid van naamkundige bijdragen aan de woordgeschiedenis” (pp. 81-90) lit K.F. Gildemacher oan ‘e hân fan nammekundige data sjen dat it wurd *kamp* yn ‘e wurdboeken in te iensidige betsjuttingsomskriuwing krigen hat. Dy omskriuwing dekt de lytse stikjes lân flak by de pleats op ‘e Klaai. Mar yn ‘e Wâlden giet it om in persiel dat folle grutter is, fier fan ‘e pleats ôf leit en nammers de kante meter ek folle goedkeaper is. Deselde auteur hat yn dit nûmer ek wer in “kroniek”, in foech “Op it Mêd”, mar dan spesjaal fan ‘e Fryske nammekunde.

(siebren dyk)

Eric Hoekstra, ‘Van als markeerder van zinnen in de directe en indirecte rede in het Fries en het Nederlands’, Leuvense Bijdragen 96 (2007-2010), 169-188.

Der binne sa’t it liket mear tydskriften dy’t it opheden dreech ha: krekt as *Naamkunde* hat ek *Leuvense Bijdragen* fjouwer jiergongen yn ien bân set. Dêryn in bydrage fan Eric Hoekstra. Yn dat artikel hat er in typysk sprektalich ferskynsel by de kop: it wurdje *fan* dat bysinnen ynliede kin, lykas yn in foarbyld as ditte: *en dan tocht ik al fan kin dy man net earder ôfsizze*. It ferskynsel komt ek yn it Nederlânsk foar en al liket it dêr al frij âld, it skynt de lêste tsientallen jierren wol oan te boazjen. De *fan*-sin kin ferskillende syntaktyske funksjes ha, lykas dy fan direkt objekt, bywurdlike bepaling en predikaat, mar mienskiplik is dat er hyltyd wol as komplemint fungearret fan tiidurden dy’t in utering werjouwe, lykas *sizze* ensafh. Faak wurdt *fan* foarôfgien troch in oankundigjend wurdje as *soksawat*. Der wurdt yn dit stik yngeand besprutsen yn hoefier oft *fan* yn dizze konstruksje in ferhâldingswurd neamd wurde kin. Hoekstra komt der op út dat gâns eigenskippen ferklearre wurde kinne as oannommen wurdt dat de konstruksje in gefal fan grammatikalisearring is.

(siebren dyk)

Pieter Breuker, Op de rigel. Systematyske bibliografy fan it wurk (1966-2009) fan Pieter Breuker. Grins (2009), Frysk Ynstitút RuG. Ek op it ynternet, sjoch: <http://www.rug.nl/let/onderwijs/Afdelingen/Fries/nieuws>

Pieter Breuker hat ein desimber 2009 by gelegenheid fan syn ôfskied fan it

Frysk Ynstitút yn Grins, dêr't er goed tritich jier wurke hat, sels in bibliografy fan eigen wurk gearstald. Dy befettet 321 titels, fan proefskrift oant en mei ynstjoerde stikken en stikjes foar Op it Mêd. De publikaasjes binne yndield neffens 11 ûnderwerpen; dêrbinnen is de folchoarder kronologysk. Taheakke binne in saak- en in persoansregister, en in autobiografyske skets. It aardige oan it 74 siden tellende boekje is dat Breuker út syn neffens him 162 wichtichste publikaasjes ek oanhelings bybringt dy't fuortdaliks in idee fan it oanbelangjende wurk jouwe.

(siebren dyk)

Antje Dammal, Sebastian Kürschner & Damaris Nübling (útjs.), Kontrastive Germanistische Linguistik. Hildesheim (2010), Georg Olms Verlag.

Yn dizze twadielige bondel steane twa artikels dy't substansjeel op it Frysk yngeane. Foarst is dêr Jarich Hoekstra syn "Die Kasusmarkierung von Eigennamen im Festlandnordfriesischen und in anderen westgermanischen Dialekten" (pp. 749-779). Oanlieding ta it stik is it ferskynsel dat eigennammen yn it Noardfrysk fan 'e fêstewâl in útgong *-(e)n* krije kinne at se yn ien fan 'e objektsposysjes steane. Sa kin bygelyks de namme *Fritz* as *Fritzen* foar de hearen komme. Soms ha Westgermaanske talen wat ferlykbers, lykas it Jiddysk en guon (súd)westlike Nederlânske dialekten. Hoekstra syn analyze is basearre op 'e DP-teory. Ien fan syn arguminten dêrfoar is dat as yn it Dútsk eigennammen fan in lidwurd beselskippe binne, se gjin kasusútgong mear krije kinne. Lidwurd en útgong soene deselde D-posysje ynnimme en inoar sa útlute. Hoekstra neamt in grutte rige ferskynsels dy't mei dizze analyze kreas ferklearre wurde kinne. Histoarysk komt it sa ek teplek dat it krekt de eigennammen binne dy't fan 'e haadwurden as lêste noch namfalsmarkearring sjen litte.

Redaktrise Antje Dammal sels komt yn "Wenn die 2. Person mit der 3. Person ... Wechselflexion kontrastiv: Deutsch - Luxemburgisch - Westfriesisch - Färöisch" (pp. 473-522) mei in wiidweidige stúdzje fan it ferskynsel dat yn guon Germaanske talen de foarm fan 'e twadde en tredde persoan iental notiid fan it bûgde tiidwurd ôfwykt. It Dútsk hat in dikke 50 fan sokke gefallen, bygelyks by it tiidwurd *nehmen* (*ich nehme - du nimmst - er nimmt*). It Frysk hat neffens Dammal it ferskynsel systematysk by de *je*-tiidwurden (*helje - hellest - hellet*), al is it miskien wol sa sprekkend by de ek produktive subklasse mei in stam op in *t* of in *d*, omdat dêr in *s* of *z* ynskoot (*fetsje - fettest - fettet; skodzje - skoddest - skoddet*). It Frysk is fan 'e fjouwer ûndersochte talen de iennichste dêr't it ferskynsel him by de gewoane swakke tiidwurden oppenearret. It Frysk hat dêrnjonken lykwols in searje tiidwurden dêr't it ferskynsel noch folle sprekkender by is, lykas by *meitsje*, *bliede* of *sizze*. Dammal giet wiidweidich yn op de histoaryske oarsaken, dy't bygelyks te krijen ha mei rekking of ferkoarting en

mei assiblearring. De net-produktive alternânsjes bine nammers tige ynstabyl. Dêrby wiist se der op dat in hege frekwinsje dat wer opkeare kin.

(siebren dyk)

Norbert Corver & Marjo van Coppen, 'Ellipsis in Dutch possessive noun phrases: a micro-comparative approach', Journal of Comparative Germanic Linguistics 13 (2010), 99-140.

Yn haadwurdkloften mei in besitlik foarnamwurd kin it haadwurd weilitten wurde. Yn dit artikel wurde fiif dialekten neier op dat ferskynsel besjoen. De auteurs ûnderskiede dêrby twa typen. It iene docht yn grutte halen wat it Standertnederlânsk ek docht, bygelyks yn *mijn auto - de mijne*. It foarnamwurd wurdt bûgd en der is in lidwurd dat it slachte oanjout. Se nimme hjir in ferhoalen foarnamwurd oan (*pro*), dat troch dy slachteskaaimerken linsearre wurdt. De dialekten fan it oare type, fertsjintwurdige troch dy fan Hippolytushoef en Hylpen, ha gjin lidwurd, mar wol in spesjale útgong, bygelyks *-en* yn it Hylper *minen*. Der wurdt oannaam dat dat in iepentlik pronominaal elemint is, ferlykber mei it wurdse *one* dat jo tsjinkomme kinne yn it Ingelsk by in efterbliuwend eigenskipswurd, lykas yn *the red one*.

(siebren dyk)

Alfred Lameli, 'Relationen im Sprachkontakt: Das Beispiel der norddeutschen Mehrsprachigkeit'. In: Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik 77 (2010), 19-53.

Yn dit nûmer fan ZDL in wiidweidich artikel fan Alfred Lameli oer de Noardfrysk-Leechdútsk-Deenske twatalichheid yn it noarden fan Dútslân en de taalferoaring dy't troch it kontakt tusken dy talen syn beslach krige hat. It útgongspunt fan Lameli syn ûndersyk foarmet in taalkaart fan it oanbelangjende gebiet yn nij-ûntdutsen materiaal fan Georg Wenker, de Dútske dialektolooch dy't ein 19de ieu in grutte dialektenkête hoden hat yn it doetiidske Dútske taalgebiet. Op grûn fan 'e data fan dy enkête besiket Lameli kwantitative oanwizingen foar typologyske ûnderskiedingen te finen. Dêrta past er in berekking fan taalkundige tichtens (de frekwinsje fan eksklusive farianten yn 'e ûnderskate talen) ta op it Noardfrysk. Hy besjucht boppedat ynhoefier't de taalkundige tichtens dy't er fêststelt útwizing jaan kin oer taalferoaring yn it Noardfrysk-Leechdútsk-Deenske taalkontaktgebiet. De Noardfryske kasus tsjinnet as karstien foar Lameli syn kwantitative metoade, mar smyt fierders net in hiel soad nijs op oer taalferoaring en taalkontakt yn it oanbelangjende gebiet. Yn dizze jefte fan ZDL besprekt fierders John Foulks de dissertaasje fan Arjen Versloot (2008) en Anatoly Liberman resinsearret it Aldfrysk Hânwurdboek fan Hofmann/Popkema (2008).

(jarich hoekstra)

Michel van der Hoek, Palatalization in West Germanic. Diss. University of Minnesota (2010). Op it ynternet:

http://conservancy.umn.edu/bitstream/95862/1/vander_Hoek_umn_0130E_11455.pdf

De wichtichste stelling fan dit proefskrift is dat der yn it West-Germaansk folle mear palatalisaasje fan konsonanten west hat as dat ornaris oannommen is, benammen wat it Dútsk en Nederlânsk oangiet. It Frysk en it Ingelsk binne dêrfoar fanâlds erkende palatalisearringstalen. De geregelde ferwizing nei it pear *cheese* en *tsiis* tsjûget dêr bygelyks fan, al is it al sa dat it Ingelsk yn dit boek oerslein wurdt. Foar it Nederlânsk giet de auteur ûnder oare wiidweidich yn op 'e Middelnederlânske stavering <gh>, dy't er as in oanwizing foar palatalisaasje sjocht, en op it ferlytsingssystem, mei syn opfallend suffiks *-tje*. Neffens Van der Hoek wurde palatale konsonanten ek hast systematysk yn oersjoggen fan foneemsystemen oer de kop sjoen. Haadstik 4 (pp. 182-202) giet hielendal oer it Frysk, âld en nij, en yn alle trije regio's (west, east, noard). Op grûn fan it effekt fan palatalisaasje giet Van der Hoek yn 'e pleit foar in frikative útspraak fan Aldfrysk <g>, kontra wat ornaris oannommen wurdt. It ûntstean fan de systematyske rige palatale konsonanten yn it Noardfrysk bliuwt foar de auteur in mystearje.

(siebren dyk)

De Vrije Fries 90 (2010)

Yn dizze jefte omtinken foar twa figueren dy't yn 'e marzje foar de frisistyk fan belang binne. Jan de Kater beskriuwt yn "Albert ten Broecke Hoekstra, een wegbereider voor Fries en Nederlands nationalisme" (p. 107-127) libben en wurk fan in berne Holwerter dy't mei oan 'e widze stie fan 'e iere njoggentjinde-ieuske filology yn Nederlân. De man korrespondearre mei de Grimms, en hat ek in jier as fiif heechlearaar west yn Leuven, mar omdat er benammen yntresearre wie yn wiidweidige etymologyske skôgings rûnen syn foar it meastepart juridyske studinten earder fan as mei him wei. Fierders wie Hoekstra in man fan grutte plannen mar lytse útkomsten. Utjeften fan de Reinaert en fan Gysbert Japicx, mei in soad omtinken foar etymologyske wurdferklearring, waarden nea ta in ein brocht. It wie Epkema dy't it mei Gysbert, yn in behindiger opset, yn 1821 wol slagge, yn 1824 folge fan in byhearrend wurdboek. Hoekstra gie oars wol wakker yn 'e pleit foar it belang fan it Frysk. Hy miende dat de taal folle âlder wie as it Nederlânsk.

Yn "It is ek mar fan in boer fan it lân". Klaas Cornelis Nijdam (1774-1845), een Fries dichtende eigenerfde boer" (pp. 147-183) jouwe Symen A. Schoustra en Han Nijdam (what 's in a name!) in wiidweidich oersjoch fan wurk en benammen libben fan in Jirnsumer dikke boer dy't dichtet – hysels skriuwt "rjimket" – yn it Nederlânsk, mar ek yn it Frysk. It is foar in moai part gelegenheidspoëzij, dêr't by opfalt dat de toan yn 'e Fryske fersen, skreaun yn in eigenoanrette stavering, folle lichter is as dy yn 'e Nederlânske. Hoewol't de gedichten nea útjûn binne en der ek mar

in part fan bewarre bleaun is, is Nijdam fan belang omdat der yn 'e iere 19de ieu noch mar in lyts bytsje yn it Frysk skreaun waard. De auteurs jouwe yn taheakken priuwkes fan syn wurk, bygelyks in libben ferslach fan 'e Jirnsumer merke. De yn noat 4 oankundige taheakke 4, dy't in oersjoch befetsje moatte soe fan 'e 87 lemma's yn it WFT dêr't oanhellings fan Nijdam yn opnommen binne, ûntbrekt oars. (siebren dyk)

Michiel de Vaan, 'Another Frisianism in Coastal Dutch: traam, treem, triem 'crossbeam', Journal of Germanic Linguistics 22 (2010), 315-335.

Dit artikel is in moaie bydrage ta it tema fan it Frysk yn Hollân, al giet it ek om mar ien wurd, korrespondearjend mei it Fryske *triem*. De Vaan pleitet der foar om it yn itselde rychje op te nimmen as Nederlânske wurden as *gier* ('jarre'), *mede* ('miede'), *mielen* (Dútsk 'mahlen'), *wiel* (ûntstien nei it trochbrekken fan in dyk) en *schriel* ('skriël'), allegearre mei in "Fryske" lûdûntjouwing. Hy jout in kreas oersjoch fan it foarkommen fan it wurd yn Nederlânske dialektenkêten en oar dialektmateriaal en leveret in fernimstige histoaryske ferklearring fan 'e apartige geografyske distribúsje fan it wurd yn Flaanderen. Boppedat wurdt yn it ramt fan Van Coetsem syn taalkontaktteory beskreaun hoe't de Noardseegermaanske foarm him dochs noch hanthavenje koe. (siebren dyk)

Nordfriesisches Jahrbuch 2011

It Noardfryske jierboek skynt foar Jarich Hoekstra in soarte fan fêst poadium te wurden om âlde Noardfryske teksten te publisearjen. Diskear giet it om in skoalrede, in oefening yn retoarika, fan in Peter Petersen út Fahretoft, letter dûmny. It bestean fan dy rede út 1819 wie al praat fan yn 'e ynliding fan Outzen syn glossarium (1837) en hy dûkt ek op yn it ferslach fan 'e reis dy't Montanus de Haan Hetteema mei syn soan in jier letter nei Kopenhagen makket. It is Hoekstra yndied slagge om de rede yn 'e neilittenskip fan Hetteema op Tresoar te finen. Hy wurdt hjir op 'e siden 51-72 útjûn, mei in Dútske oersetting, wiidweidige oantekens oangeande it Mooringer dialekt dêr't de rede yn skreaun is, en in ynliding oer de fierdere histoaryske kontekst.

Yn "*Vom Virus Frisicus Gedanken zur Frisistik*" (pp. 105-112), de werjefte fan in foardracht by it oanbieden fan Volkert Faltings syn mânske stúdzje oer de etymology fan Fryske eigenskipswurden, docht Horst Haider Munske wat er al in pear kear earder dien hat: in foech balâns opmeitsje fan 'e stân fan 'e frisistyk. Munske hat syn moed net rjocht, ek mei fanwegen de hjoeddeiske jildkrapte, mar sjocht oan 'e oare kant ljochtpunten omdat har yn it ferline ek altiten wer lju fan bûten ôf oppenearren – hy behannelet de foarbylden fan Von Richthofen, Siebs, Löfstedt, Hofmann – en omdat in ynstelling as de Ferring-Stiftung mei syn goede foarsjennings treddejildstreamynstellings wol lekker

meitsje kinne soe. It falt op dat it ferhaal wol hiel bot út in Dútsk, of sels noch earder Noardfrysk, perspektyf wei skreaun is. It westerlauwersk Frysk liket bûten Munske syn eachweid te fallen, en as men dan wier pessimistysk wêze wol, wêrom dan net oer de stúdzje fan it Eastfrysk? Want wêr binne de opfolgers fan Fort en Kramer?

(siebren dyk)

Willem Visser, 'Historical gender change in West Frisian', Morphology 21 (2011), 31-56.

Trouwe lêzers fan *Us Wurk* sil de sintrale ynhâld fan dit artikel bekend foarkomme. It is in bewurking fan it stik dat Visser yn 'e mande mei Jarich Hoekstra yn 1996 ûnder de titel "De- en it-wurden yn it Frysk" yn dit tydskrift (pp. 55-78) publisearre hat. Dat artikel is no by de tiid brocht, hjir en dêr oanskerpe en benammen mear yn it ramt fan 'e Nederlânsk-Fryske kontaktsitewaasje pleatst, sadat effekten fan standerdisearring en distansearring mear it omtinken krige hawwe. It oarspronklike idee is stean bleaun. Guon *it*-wurden, almeast romtlike oantsjittings, binne nei it lidwurd *de* oergien as gefolch fan it feit dat se faak nei in ferhâldingswurd foarkomme dat de datyf regearret, en de datyffoarm fan neutra wie yn it Aldfrysk *tha* (*da*), dat letter redusearje koe ta *de*. Foarbylden binne *mar*, *bosk*, *middel* en *ein*. De oergong fan *de* nei *it* hat in fonologyske oarsaak. Hy komt opfallende faak foar foar stimleaze konsonanten. Nei útfal fan 'e schwa fan *de* wurdt de oerbleaune /d/ dan troch assimilaasje stimleas: *de skaad* > *dskaad* > *tskaad* > *it skaad*. Visser hat der lykwols gjin ferklearring foar dat omkeard *it* dan nea oergiet nei *de* foar stimhawwende konsonanten. Mei ik op dit plak dêr in raam op dwaan? It ferskil soe wolris yn 'e lêste faze sitte kinne. *It* hat ek altyd in fariant sûnder schwa, gewoanwei skreaun as 't. *De* dêrfoaroer mist sa'n algemiene njonkenfoarm; inkeld foar fokalen sjogge wy wol in schwa-leaze foarm (byg. yn *d' iene* en *d' oare*). Dat soe wol ris de oarsaak wêze kinne dat *it bier* > *tbier* > *dbier* net nei *de bier oergean kin.

(siebren dyk)

Agnieszka Chada, 'Fake diphthongs in Frisian: an Optimality Theory approach', Anglica 16 (2007), 185-198.

De Poalske lingwiste Chada hâldt yn dit stik út dat opgeande twilûden yn it Frysk sa analysearre wurde moatte dat it earste elemint derfan, it heallûd, yn 'e oanset fan 'e syllabe sit. Dat lêste jildt foar alle heallûden dy't oan in lûd foarôf geane, ek deselden yn bygelyks *swaaie* en *priuwe*. De Optimality Theory-oanpak spilet soks mei ien set beheiningen (constraints) klear, wylst der yn in derivasjonele oanpak, mei regels, folle mear 'masjinery' nedich is. (willem visser)

Agnieszka Chada, 'The problem of the labio-dental continuant [ʋ] in Frisian: an OT analysis'. Yn: Andrzej Weseliński and Jerzy Welma (eds.), Explorations in Literature and Language, Warsaw (2007), University of Warsaw, Chapter Thirteen.

Yn dit stik hâldt Chada út dat [w] en [ʋ] oan it wurdbegjin net as farianten fan /v/ sjoen wurde moatte, mar dat men se fan it ûnderlizzende slettene efterlûd /u/ ôfliede moat. De notoir lestige gefallen mei de útspraak [ʋw], lykas *woartel*, *woarst*, *hoazzen*, wol se ôfliede fan de ûnderlizzende sekwinsje /uu/, en dêrmei slút se har oan by Fokkema syn analyse fan 1938. It is opfallend hoe krekt oft de Fryske wurden, de fonetyske transkripsjes derfan en de ferwizingen nei Fryske literatuer hjir foar de hearen komme (allinnich it wurd *pjist* hie as *pjisk* stavere wêze moatten). Dat makket men ek wolris oars mei. (willem visser)

Fon jelde. Opstellen van D.J. Henstra over middeleeuws Frisia. Bezorgd door A.T. Popkema. FA 1020 – Estriken/Ålstråke 87. Groningen (2010), Barkhuis.

Yn 2000 promovearre D.J. Henstra, fan hûs út ekonoom, op in Ingelsktalige dissertaasje oer de evolúsje fan de jildstandert yn it midsieuske Frisia, d.w.s. de Fryske lannen tusken Sudersee en Wezer. Foar it útdjipjen fan dat drege ûnderwerp fan ûndersyk moast er him ek yngeand dwaande hâlde mei ferskate Aldfryske rjochts-teksten. Wurkjend fanút syn monetêr-ekonomysk perspektyf koe er dêr soms sels nij ljocht op smite.

Yn dizze yn 2010 útbrochte bondel binne achttjin artikels fan Henstra syn hân (dêrfan twa yn oersetting) gearbrocht, dy't allegearre nei syn pro-

moasje ferskynd binne. Guont dêrfan slute kwa tematyk nau oan by it ûnderwerp fan de dissertaasje, lykas it earste haadstik, dat dêr in tige brûkbere gearfetting fan jout, oaren steane dêr wat fierder fan ôf. Trije binne fan direkt belang foar de Aldfryske filology. Dat binne de haadstikken 4 (“De eerste optekening van de algemeen-Friese Keuren”, s. 97-126), 5 (“*Fon jelde* en de datering van de vijftiende algemeen-Friese Keur”, s. 127-134) en 15 (“Geldsoorten in de middeleeuwse Friese boeteregisters, in het bijzonder in het exemplaar van Druk van Hemma Odda zin”, s. 253-273). Haadstik 4 is al yn jiergong 52 (2003) fan dit tydskrift oankundige (s. 165). De auteur lûkt dêryn op basis fan de fermelding fan in yn de 15de Kêst neamd boetebedrach de konklúzje dat alteast in diel fan de Santjin Kêsten (Henstra brûkt sels konsekwint de omskriuwing ‘algemien-Fryske Kêsten’) faaks al om 1015-1040 hinne foar it earst op skrift steld is. Dy datearring is yndertiid oanfochten troch Schuur. Yn haadstik 5 giet Henstra yn op de troch Schuur nei foaren brochte beswieren. Dêrby hâldt er, op basis fan monetêre argumenten, fêst oan syn iere datearring. Haadstik 15 is lyksa earder al yn dit tydskrift oankundige en wol yn jiergong 50 (2001), s. 157-158.

De titel fan de bondel (*Fon jelde*) is ûntliend oan in registerke fan dy namme, dat te finen is yn it Fivelinger hânskrift. It boek, dat besoarge is troch Anne Popkema, falt op troch de tige fersoarge yllustraasjes.

(oebele vries)

Makoto Shimizu, 'Furijiago'. Yn: Yôroppa no Omoshirogengo, Tokyo (2010), Hakusuisha, 68-87.

Yn in bondel dy't, sa't út it ynlisfel begrepen wurde kin, yn it Dútsk de titel “Sprachenwunder Europa” hawwe soe, yntrodusearret Shimizu it Frysk, en dan benammen it Noardfrysk, oan it Japanske publyk. Dat bart oan ‘e hân fan Albrecht Johannsen syn gedicht “Gölj - rüüdj - ween“. Oare talen dy't foarsteld wurde, binne bygelyks it Færöersk, Sorbysk, Baskysk en Oksitaansk. By it boekje heart in CD, dat elk kin ek neikomme hoe't it yn it echt oanheart.

(siebren dyk)

Kurt Goblirsch, 'A historical typology of the English obstruent system', Anglia, Zeitschrift für Englische Philologie 127 (2010), 176-207.

Dit histoarysk-fonologyske artikel - op it ynternet fergees te besetten - ûndersiket it Ingelske systeem fan obstruïnten (ploffers en rûzers) yn relaasje ta dat fan oare Germaanske talen, en dan benammen fan deselden yn noardwestlik Europa. It giet dan om Skandinavysk, Nederlânsk, Platdútsk en benammen ek it Frysk, yn al syn ferskiningsfoarmen, oan de lytste dia-lekten ta. De auteur lit blike dat er tige goed op 'e hichte is fan 'e fakliteratuer. Hoewol't it Ingelsk it útgongspunt is, is it artikel tagelyk in moai oersjoch wurden fan 'e Fryske feiten op dit mêd. Behannele wurde ferskynsels as de oergong fan rûzer ta

ploffer, einûntstimming en in mooglike restoraasje dêrfan, it stimhawwend wurden fan rûzers yn ‘e Inlaut, aspiraasje, sandhi-ferskynsels en degeminaasje. Hjir en dêr binne wol fraachtekens te setten by de presintaasje en analyze fan ‘e feiten. Dat komt ek omdat der net in strange skieding oanhouden wurdt tusken fonology en fonetyk: sa wurdt it op in stuit ûndúdlik oft it Nederlânsk en Frysk no wier degeminaasje ûndergien hawwe of net. De talen soene ek mar foar in part einûntstimming sjen litte, omdat der yn ‘e sandhi wol wer stimhawwende obstruïnten opdûke. Mar soe assimilaasje net in lossteand proses wêze?

(siebren dyk)

Jeroen van Craenenbroeck, ‘Complex wh-phrases don’t move: on the interaction between the split CP-hypothesis and the syntax of wh-movement’. Yn: E. Phoebos Panagiotidis (útj.), The complementizer phase: subjects and operators. Oxford (2010), Oxford University Press, 236-260.

Van Craenenbroeck konstataarret in ferskil yn it syntaktysk hâlden en dragen fan ienfâldige fraachwurdkloften as *wa* en komplekse as bygelyks *hokker lju*. Syn data komme út westgermaanske talen en dialekten, en dêrûnder sit ek it Frysk. In part fan ‘e gegevens hat er helle út in net-publisearre stik fan Jarich Hoekstra (1993), dy’t opmurk dat *wa* de beide eleminten *of* en ‘*t* by him ha kin (*hy frege wa oft ...*), mar dat dat *of* ek weilitten wurde kin (*hy frege wa ’t ...*).

By komplekse fraachwurdkloften moat *of* der ferplichte by (*hy frege hokker stik oft ...* vs. **hy frege hokker stik’t ...*). Oare Fryske gegevens ha te krijen mei de kombinaasje fan it saneamde SPADING en preposysjestrânen, yllustrearre yn ‘e dialooch: A: *Jan hat juster in praatsje holden*. B: *Wêr dat oer?* De auteur lost sokke en oare data op troch út te stellen dat de komplemintearderposysje yn twaen opspjalt wurde moat. De komplekse kloften soene dan fuortdaliks generearre wurde yn ‘e heechste posysje. Eleminten as *wa* kinne beide oandwaan.

(siebren dyk)

Rolf H. Bremmer Jr, ‘Dealing Dooms: Alliteration in the Old Frisian Laws’. Yn: Jonathan Roper (útj.), Alliteration in Culture. Basingstoke etc. (2011), Palgrave Macmillan, 74-92.

It is neat gjin nijs dat it yn guon Aldfryske rjochtsteksten optilt fan de alliteraasjes, yn it bysûnder yn wurdpearen. Mei rjocht en reden wurdt dêrom yn in ynternasjonale bondel dy’t oan dy stylfiguer wijd is, ek oan de Aldfryske alliteraasjes omtinken jûn. Yn syn bydrage lit Bremmer sjen dat it gebrûk fan alliteraasje yn de Aldfryske rjochtsteksten foar in part dan wol weromgean mei op it mien-Germaanske tiidrek, mar dat likegoed fierwei de measte alliteraasjes dy’t

yn it korpus fan Aldfryske rjochtsteksten oerlevere binne, let-midsieusk wêze moatte. Alliteraasje moat dan ek net, lykas earder gauris tocht waard, sjoen wurde as in mnemotechnysk helpmiddel. Nijsgjirrich is Bremmer syn skôging oer de poetyske útwurking fan de tredde need fan it twadde Lânrijocht, dat wol sizze de ferneamde tekst oer it heiteleaze bern. Hy sjocht dêryn it wurk fan in geastlike. As oanwizingen dêrfoar neamt er it tal spikers dêr't it deafet fan de heit mei tichtspikere is, likefolle as dêr't Kristus mei oan it krús slein wie, en it ûn-Fryske lânskip (der komme sels bergen yn foar) dat yn dizze tekst skildere wurdt.

(oebele vries)

'Provincie Fryslân: Fryske Taalatlas 2011 <http://www.fryslan.nl/download.asp?objectID=34785&link=b%2E+2011%2Dtaalatl%2DNL%2Epdf>

De provinsje Fryslân hat yn 2011 in *Fryske Taalatlas* útjûn mei it doel om in oersjoch te jaan fan it brûken fan it Frysk. De publikaasje is eins in langere behanneling wurdich, want der falt wiswier gâns oer te sizzen. Wy wolle it hjir litte by it neamen fan in pear wichtige feiten en it jaan fan in koart besprek. It ûndersyk is net it earste yn syn soarte, âlder ûndersyk nei rapportearre taalgedrach is earder publisearre troch de provinsje yn 2007, mar ek troch Gorter en Jonkman yn 1995, yn 1980, en foar de earste kear troch Pietersen yn 1967. It wichtichste doel fan 'e provinsje mei dit ûndersyk (en syn foargonger fan 2007) is om mei it each op taalplanning in oersjoch te jaan fan de taalfeardigens fan 'e ynwenners fan Fryslân. De provinsje ferliket dêrby de resultaten mei dy fan de eardere ûndersiken. Yn it koart komt it der op del dat de útkomst is dat it oanpart fan 'e respondinten dy't meidielt dat se Frysk ferstean, prate, lêze en skriuwe kinne sûnt it ûndersyk fan 2007 signifikant tanaam is. Sa'n 45% seit yn 2011 dat se hiel goed Frysk prate kinne en 19% jout datoangeande as antwurd "goed". Lykwols, de provinsje konstatearret in tebekgong yn it tal lju dy't Frysk tsjin 'e bern prate (goed de helte fan 'e antwurdjouwers), en boppedat ek in tebekgong yn it oanpart fan deselden dy't Frysk mei de partner prate (no in 45%). Dat minder lju Frysk mei de bern prate, is wat ferûntrêstend. De provinsje soe der oer tinke kinne om noch mear as no de âldelju der op te wizen dat it twatalich opbringen fan in bern earder geunstich as skealik is foar syn ûntjouwing.

Sa op it earste each liket it der mar op mei de gegevens dy't de provinsje hjir presintearret. As men lykwols ien rie jaan mei, dan wol dat der tenei war dien wurde sil om op grutte skaal de *werklike* taalfeardichheid boppe wetter te krijen, ynstee fan deselde dêr't troch de lju sels oer *rapportearre* wurdt. Moderne ûntjouwings op it mêd fan it testen fan taal en kompjûtertechnology meitsje it folle makliker om soks te mjitten as in 50 jier tebek. Der is langer gjin eks-

kús mear om net in standerdisearre taaltest te ûntwikkeljen dy't wittenskippers, ûnderwiislju en taalplanners Fryske taalbehearskingsdata leverje kin dêr't se mei oan 'e slach kinne. As it sa is dat de werklike stân fan taalfeardichheid oerienkomt mei de rapportearre taalbehearsking, dan soe dat reden wêze ta freugde. Ungelokkigernôch hat earder ûndersyk útwizing dien dat rapportearre en werklike taalfeardichheid inoar net altyd dekke. Ien fan 'e suggestjes dy't men taalplanners yn Fryslân dwaan wolle soe is dêrom: meitsje in ein oan alle twifel oan it nivo fan 'e taalbehearsking yn it Frysk troch yn it Fryske ûnderwiis standerdttests yn te fieren.

(nanna haug hilton)

Guus Kroonen en-dy (útjs.), Thi Timit Lof. Festschrift für Arend Quak zum 65. Geburtstag. Amsterdam/New York (2011), Rodopi [= Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Band 67].

Yn dizze feestbondel foar de Amsterdamsk-Leidske heechlearaar Aldgermaansk Arend Quak steane trije bydragen dy't streekrjocht oer it Aldfrysk geane. Patrick V. Stiles giet yn "The 2.SG. PRET. INDIC. of strong verbs in Frisian: old and new facts and views (with a discussion of Codex Unia *thest*)" (pp. 271-290) yn op paragraaf 151 fan Rolf Bremmer syn *Introduction to Old Frisian* (2009), dy't oer de foarm fan 'e twadde persoan doetiid fan 'e sterke tiidwurden seit dat se (i) de útgong *-(e)st* ha, en (ii) dat de fokaalstam oerienkomt mei dy fan it doetiidsmeartal. De earste eigenskip is apart binnen it Westgermaansk; op grûn fan 'e oare talen hie men de útgong *-e* ferwachte. Stiles nimt oan dat de Aldfryske útgong fan 'e doetiid fan 'e swakke tiidwurden komt en net fan 'e notiid fan 'e sterke. Nijsgjirriger is dy oare eigenskip. Bremmer jout gjin sprekkenende data en dy binne der yn it Aldfrysk winliken ek net. It slagget Stiles lykwols om op grûn fan feiten út guon fêstewâlsnoardfryske dialekten, mar benammen út it Sealtersk, oan te toanen dat it Aldfrysk yndied ek in ôfwikend stamlûd hân hawwe moat. In foarbyld is it Sealter tiidwurd foar 'siede', mei as doetiidsfoarmen *iek sood, du seedst, hie sood*, wylst de doetiid meartal de foarm *seedene* hat. Yn in taheakke giet Stiles noch yn op 'e foarm *thest* yn Codex Unia. Hy makket nei in lange omhaal oannimlik dat dy foarm fan it tiidwurd 'dwaan' in notiid wêze moat.

Michiel de Vaan giet yn "West-germanic *ai in Frisian" (pp. 301-314) yn op resinte behannelingen fan it Aldfrysk fan Bremmer, Boutkan en Versloot, dy't úthâlde dat de distribúsje fan 'e út 'e West-Germaanske twilûd *ai* ûntstiene lange *a* en *e* net helder wêze soe. Neffens him hat Siebs de kwestje yn 1901 al oplost, ek al is der foar guon gefallen in analogyske ferklearring nedich, sa't Hofmann letter útsteld hat. De Vaan ynfintarisearret de oanbelangjende data út de kodeks R1, en dy befestiget fierhinne dy âldere analizen. Yn oansluting dêrop wiist er ek noch op

de ferleegjende ynfloed fan in folgjende gutturale frikatyf en fan de /r/. It patroan wurdt ek fierder befestige troch in pear Aldfryske relikten yn it Hollânsk, lykas *ladder*, *vracht* en *atter* (= standert-Nederlânsk *etter*).

Oebele Vries freget yn “*Toe aer heer ende aegh syoen* (‘Zu Ohrenhör und Augensicht’), eine altfriesische alliterierende Paarformel im Sinnbereich des Zeugenbeweises” (pp. 315-328) it omtinken foar in fêste formule dy’t brûkt wurdt om tsjûgen mei oan te tsjuten. De pearformule liket oant no ta oer de kop sjoen te wêzen, wat der mooglik oan lein hat dat er allinnich mar yn oarkonden foarkomt, en ien kear yn ‘e noch net útjûne Codex Roorda. Vries beskriuwt as algemiene eftergrûn de rol fan tsjûgen yn it Aldfryske rjocht en besiket om de útdrukking in plak te jaan neffens wat kwa foarm en gebrûk mei sokke pearformules wenst wie.

(siebren dyk)

Oebele Vries, ‘Wolde enych man vor den stellingwerf clagen omme doetgelde. Het middeleeuwse landrecht van Stellingwerf’, Pro Memorie, Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden 13 (2011), 2-29.

Yn 2009 ûntduts Oebele Vries yn it Geldersk argyf in tekst dy’t bliken die it lânryocht fan Stellingwerf te wêzen. Yn dit artikel wurdt de fynst neier analysearre. De oarspronklike Latynske ferzje moat datearre wurde yn ‘e iere 14de ieu, doe’t it gebiet him losmakke hie fan de biskop fan Utert; mooglik binne yn ‘e lettere oersetting noch wat saken tafoege. Om de ûnôfhinklikens te bekrêftigjen waard tebekfallen op âldere rjochtsregels, dy’t yn dit manuskript dus optekene en fêststeld waarden. Hoewol’t polityk oansluting socht wurdt by de Fryske frijheid, blike de bepalings ynhâldlik earder oan te sluten by it Drintske rjocht, en dan faaks ek noch by in navenant argayske foarm dêrfan. Wat yn alle gefal no foar it earst dúdlik wurdt, is dat Stellingwerf in eigen rjochtsstelsel hân hat. It artikel befettet ek in koarte kodikologyske beskriuwing en in histoaryske ynliding, dêr’t de spesjale posysje fan Stellingwerf neier yn beskreaun wurdt.

(siebren dyk)

Eric Reuland, Anaphora and language design, Cambridge, Mass. (2011), MIT Press.

Yn in tsjok mar, neffens de kompleksens fan ‘e matearje, tige lêsber boek hat Eric Reuland syn ideeën oer pronomina en refleksiven, wurdjes dus dy’t foar har ynterpretaasje ôfhinklik binne fan in oar wurd yn ‘e omtekst, neier útwurke. Hy besiket om de fariaasje op dit mêd te ferklearjen út oare eigenskippen fan talen. It Frysk spilet datoangeande in navenant grutte rol. It minimale ferskil mei it Nederlânsk, yllustrearre yn ‘e sintsjes *Jan skammet him* vs. *Jan schaamt hem, wurdt ferklearre mei help fan in artikel fan Jarich Hoekstra út 1994, dy’t úthold dat yn it Frysk pronomina

net allinnich strukturele kasus krije kinne, mar ek ynherinte. Dat soe de op himsels ûngewoane sitewaasje meibringe dat yn 'e tredde persoan in gewoan pronomen as refleksyf opdûke kin. Los dêrfan wiist Reuland der op side 335 op dat nomina soms ek eigenskippen fan 'e twadde persoan hawwe kinne, lykas oan in sintsje as *dûmny mei der wol even ynkomme* te sjen is. (siebren dyk)

S. Dyk, 'Palatalization of the glide in Frisian: raising diphthongs as a case of shift', Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics 2 (2011), 125-139.

Dit stik giet oer mûljearring yn it Frysk, dêr't Dyk yn dit tydskrift, mar dan folle wiidweidiger, ek oer skreaun hat (jiergong 57 (2008), 1-43). De analyse is gelyk bleaun, mar yn dit stik wurdt de klam justjes mear op 'e taalkontaktteoretyske kant fan 'e saak lein. It is goed dat it ynternasjonale publyk no ek kennis nimme kin fan dit nijsgjirrige fenomeen yn it Frysk. Spitigernôch sitte der wat tefolle printflaters yn it stik. En ik wol ek net leauwe dat de term 'raising diphthong' yngong fine sil; de ynternasjonale fonologyske mienskip sil it wol op it âldbewende 'rising diphthong' hâlde. (willem visser)

Rick Nouwen & Marion Elenbaas (útj.), Linguistics in the Netherlands 2011. Amsterdam / Philadelphia (2011), John Benjamins.

Dizze navenant tinne jefte fan 'e LIN-bondel (136 siden) befettet likegoed twa frisistyske bydragen, fan 'e beide Hoekstra's. It giet dêrby om in Ingelsktalige foar-c.q. neipublikaasje fan in Frysktalige pendant. Dy fan Eric Hoekstra, "Negative polarity in morphology: The case of Frisian FOLLE 'much, many' as compared to Dutch VEEL" (pp. 25-37) is foar in part in werhelling fan in artikel fan syn hân yn *It Beaken* 72 (2010) (sjoch ek UW 2010, s. 189). It ferklearjende part is hjir lykwols folle mear útwurke. Hoekstra toant oan dat it de eigenskip fan negative polariteit fan it Fryske *folle* wêze moat dy't wurdfoarming mei dy kwantor opkeart. In mooglike negative linsinsearder soe yn 'e syntaxis stean moatte, mar dan hat er gjin berik oer in morfologyske konstruksje lykas in gearsetting. Potinsjele tsjinfoarbylden tsjin dit prinsipe wit Hoekstra allegearre te ûntkrêftigjen.

Jarich Hoekstra rint yn "The Path is the Goal. On the goal postposition *út* in Modern West Frisian" (pp. 38-49) foarút op syn artikel yn dit nûmer fan *Us Wurk*. De klam yn dizze folle koartere Ingelsktalige publikaasje leit op 'e mooglike doeieigenskip fan *út*, mar dat Doel liket dan wol tagelyk del te kommen op in Rjochting. Hoekstra komt hjir ek op de konsekwinsjes foar in fêste hierargy fan romtlike konsepten. (siebren dyk)

Denis Delfitto & Paola Paradisi, 'Prepositionless genitive and N+N compounding in (Old) French and Italian'. Yn: D. Torck & W.L. Wetzels (útjs.), Romance languages and linguistic theory 2006. Amsterdam/ Philadelphia (2009), John Benjamins, 53-72.

Der wurdt yn dit artikel útsteld om yn it Italiaansk twa klassen fan nominale gearsettings te ûnderskieden. De klasse dêr't de auteurs har op konsintrearje, soe neffens har op in syntaktyske wize ôflaat wurde moatte. Allegearre eigenskippen soene op sa'n foet in natuerlike ferklearing krije. De reden dat dit artikel hjir neamd wurdt, is dat yn 'e lêste paragraaf útsteld wurdt om de analyze út te wreidzjen nei de genitive gearsettings yn it Frysk, dêr't Jarich Hoekstra yn 2002 yn it *Journal of Comparative Germanic Linguistics* in wiidweidige stúdzje oan wijd hat. It giet dêrby om formaasjes as *hoksdoar*. De eigenskip dat it earste lid fan sokke wurden altyd beskaat is (it giet om in spesifyk hok), soe sa ferklearre wurde kinne. Hielendal komme de auteurs der net út: se moatte tajaan dat de Fryske gearsettings leksikaler lykje as de Italiaanske, sa't Hoekstra nammers ek al suggerearre hie mei in part fan syn titel ("... as lexical phrases"). (siebren dyk)

Gunther De Vogelaer, 'Morphological change in continental West Germanic. Towards an analogical map', Diachronica 27 (2010), 1-31.

It haadboadskip fan dit stik is dat it paad dat feroarings by tiid- en bynwurden yn it West-Germaansk bylâns geane, minder strikt is as neffens in útstel fan Kathol út 2001. Dy syn idee, dat de folchoarder is: ynferzjekloft – bynwurdbûging – haadsin – bysin, bliuwt lykwols wol sintraal. Bynwurdbûging is dus ien fan 'e ferskynsels dy't neamd wurde. Dat komt by de twadde persoan ek yn it Frysk foar (... *datst komst*). De Vogelaer analysearret de lange útgong *-ste* as in oarspronklike kombinaasje fan tiidwurdútgong en klitik, en neffens de teory soe dy dan it lêste opdûke moatte op 'e persoansfoarm yn bysinnen. Ik wit earliksein net oft dit wol foar it Frysk opgiet. By myn witten is it nea goed útsocht, mar foar jins gefoel komt dy lange foarm krekt it meast foar oan 'e ein fan 'e sin, dus mei de persoansfoarm yn bysinnen (... *datst thús komste*). As dat wier is, dan soe dy schwa wol ris earder in prosoadysk fenomeen wêze kinne. It oare Fryske ferskynsel dat neamd wurdt, is it opkommen fan 'e einichste schwa yn it meartal notiid by monosyllabyske tiidwurden, byg. yn *wy geane*. Yn it rieplachte dialekt-

materiaal komt dat ferskynsel ek yn Hollân foar, en dêr ek mear yn ynferzje (*gane wij*), wat de teory stypje soe. It tal fynplakken is lykwols frij beheind. De Vogelaer skynt nammers ek net yn ‘e gaten te hawwen dat yn it Frysk (en it Hollânsk?) de *n* fan ‘e oarspronklike útgong no by de stam heart, alteast ôfgeand op earstepersoansfoarms as *ik gean* en *ik stean* (ferlykje Nederlânsk *ik ga* en *ik sta*).

(siebren dyk)

Eric Hoekstra, 'Dat had niet zo (ge)moeten. Over de beschrijving van IPP in de SAND deel 2', Taal en Tongval 62 (2010), 251-257.

Dialektanalyse sûnder yngeande kennis fan it beskreaune dialekt bliuwt gefaarlik. De *Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten* (SAND) komt ta de revolúsjonêre konklúzje dat it Frysk IPP ha soe, sels yn kloften fan mar twa tiidwurden, dêr't dat ferskynsel yn it Nederlânsk hielendal net by foarkomt. De Infinitivus Pro Participio sjogge wy yn sintsjes as .... *dat hij heeft willen komen*, der't *willen* de ynfinityffoarm hat, wylst je in mulwurd ferwachtsje soene. Yn dit ûtnuchterjende stikje mei syn perfekte titel wiist Hoekstra der op dat de Fryske foarm *wollen* net perfoarst in ynfinityf hoecht te wêzen, mar dat er ek in mulwurd wêze kin, en dat er dat yn ... *dat er komme wollen hat* yndied ek is, dat ek ôf te nimmen is oan ‘e fariant *wold*. Foar frisisten fansels âlde kost, mar it is goed dat der bûten dy rûnte op wiisd wurdt.

(siebren dyk)

It Beaken 72 (2010), nûmer 3/4.

Dit nûmer fan *It Beaken* – de redaksje ûntskuldiget him dat it pas yn 2012 útkaam is – befettet frijwat foar de frisistyk relevante artikels. It wichtichste is faaks wol “Het ontstaan van de Zeventien Keuren en Vierentwintig Landrechten” (pp. 175-214). Dêryn leveret J.R.G. Schuur in nije bydrage oan ‘e diskusje oer dy klassike Aldfryske teksten, en dan benammen oer de 17 Kêsten. Hoewol't guon, bygelyks D.J. Henstra, se âlder ha wolle, slút Schuur him oan by it kamp dat se yn ‘e 13de ieu datearret, by Schuur om krefter te wêzen om 1250 hinne. Neffens him soe der in ferbân wêze tusken it ûntstean fan in (net bewarre) pauslik frijheidsprivileezje foar de Friezen út 1247 en de opskriftstelling fan de Kêsten en Lânrojchten.

Yn “Pieter Boeles, samler fan almenakken mei Fryske stikjes” (pp. 215-222) bringt Philippus Breuker ús op ‘e hichte fan ‘e eftergrûnen fan it resint yn ‘e ferkeap kommen fan in pear bondeltsjes mei losse almenakstikjes. Se binne sammele troch Pieter Boeles yn it begjin fan ‘e 19de ieu, doe't soks ek by oaren yn ‘e swang kaam.

Eric Hoekstra hat yn “Reade wurdfolchoarders en dêrmei gearhingjende aspekten yn 17e-ieusk Frysk” (pp. 223-239) de tiidwurdfolchoarder by Gysbert Japicx ûndersocht, alteast yn syn langste proazatekst, de “Suwnerlinge forhânlinge”. It docht bliken dat de Fryske taalbou-

wer him yn in tsien persint fan 'e gefallen net oan 'e itige Fryske folchoarder hâldt. Neffens Hoekstra is Gysbertom dêrby beynfloede troch it Hollânsk. Der spylje nammentlik yn de oanbelangjende fynplakken ferskynsels mei dy't yn it skreaune Hollânsk faker foarkomme as yn it sprutsen Frysk, lykas it gruttere tal tiidwurden, it foarkommen fan *te* en it kausale helptiidwurd *dwaan*.

Yn Wisconsin yn Amearika leit in plakje "Friesland", en yndied, dêr waard, en wurdt sels no noch, Frysk praat. Dat it Frysk it dêr sa folholden hat, skowe Joshua Bousquette & Todd Ehresmann yn "West Frisian in Wisconsin: A historical profile of immigrant language use in Randolph Township" (pp. 240-270) op it feit dat dy Friezen har dêr in goed hûndert jier lyn navenant frij manmachtich delsetten, dat der nei de oarloch in nije weach by kaam, krekt omdat der noch Frysk praat waard, en, opmerklik genôch, omdat dy Friezen it wend wiene om twatalich te wêzen, wat der op del kaam dat no inkeld it Nederlânsk as twadde taal ferfongen waard troch it Ingelsk. It wurdt oars tiid dat *It Beaken* yn kleur ferskynt. Yn it artikel wurdt ferwiisd nei de kleur blau, mar de plaatsjes jouwe net mear as tinten fan griis, en oare ferwizings yn 'e tekst rinne stomp, omdat se net nûmere binne.

Dit dûbelnûmer fan *It Beaken* wurdt ôfsletten mei ûnder oare besprekken fan de dissertaasjes fan Johanneke Liemburg oer Schurer (troch Joke Corporaal) en fan Han Nijdam oer de Aldfryske boeteregisters (10 siden!, troch Henk Meijering). It muoit Meijering dat diel II, dêr't er krekt tige oer te sprekken is, der as CD-ROM-publikaasje ûnder driget te strûpen. Fan belang binne de diskusjeûnderwerpen dy't er oangeande it boek opsmyt: de kar fan it korpus teksten, de rol fan misledigingen, de ferhâlding fan it boetesysteem mei it Kristendom, de fraach oft dat inkeld foar frije Friezen gou en oft it begryp "eare" wol altyd sa fan tapassing is as dat Nijdam úthâldt.

(siebren dyk)

F. Xavier Vila i Moreno, 'Praat mar Frysk! ("Senzillament, parla'm en Frisó")'. La situació del Frisó i la política lingüística a Frisia', Revista de Llengua i Dret 53 (2010), 187-211.

Foar dy lêzers dy't it Katalaansk net machtich binne, der't is oan dit artikel in Ingelske gearfetting taheakke. Dêr kin út opmakke wurde dat neffens de auteur de Fryske minderheid der yn Europa wat útrint omdat it nasjonalisme der gjin grutte rol spilet en alles binnen in demokratyske kontekst ôfhannele wurdt. It artikel jout in skets fan de taalsitewaasje en de taalstriid yn it ferline en hjoeddegi. It sketst de bedrigings fan it Frysk, mar ek hoe't troch ûnderskate partijen besocht wurdt om de taal fuort te sterkjen.

(siebren dyk)

Michael Elmentaler & Ulrich Hoinkes (útjs.), Gute Sprache, schlechte Sprache. Sprachnormen und regionale Vielfalt im Wandel. Frankfurt am Main (2011), Peter Lang.

Yn dizze bondel mei bydragen fan meiwurkers oan 'e universiteit fan Kiel steane twa stikken oer it Noardfrysk. Yn "Sprach- und Sprachenpolitik am Beispiel des Nordfriesischen" (pp. 47-62) giet Alastair Walker yn in lange ynliding nei wat jo allegearre wol net ûnder "Sprachenpolitik" en "Sprachpolitik" ferstean kinne soene. It ferskil liket te wêzen dat it by it earste begryp mear om abstrakte doelstellings giet en by it twadde earder om konkrete maatregels. Fan beide jout er foarbylden út 'e wrâld fan 'e Europeeske minderheidstalen. Mear yn detail giet er op it Noardfrysk yn. Hy ûnderskiedt dêrby nei de twadde wrâldkriich fiif fazen. Nei in besykjen om de striid om 'e steatsgrins del te bêdzjen waard yn 'e fyftiger en sechstiger jierren it brûken fan it Noardfrysk winliken ûntmoedige, omdat it behearskjen fan it Dútsk better wêze soe foar de karriêre. Dêrnei kaam krekt in emansipatoaryske faze, yn 'e 80-er en 90-er jierren sels folge troch in refitalisearing. Yn dizze ieu sjogge wy lykwols in stagnearing, en yn it ûnderwiis sels in tebekging. By de media wol it ek noch net rjocht.

Jarich Hoekstra bringt yn "Rapider Sprachwechsel und syntaktische Trägheit im nordfriesisch-niederdeutsch-dänischen Sprachkontakt" (pp. 63-76) in nijsgjirrige syntaktyske konstruksje mei ferhâldingswurdkomplementen op it aljemint. Dy konstruksje komt foar yn it fêstelânsnoardfrysk en yn it platdútsk fan Sleeswyk. In foarbyld is *hâr komert ham naan Mansche am [wan da Latje schraie]*, letterlik: 'hjir komert him gjin minske om as de lytskerts gûle'. De konstruksje liket bot op wat yn it Deensk mooglik is, der't in ferhâldingswurd ek fuort oan it komplement foarôfgean kin, lykas yn *han regnede med [at han skulle vælges]*, letterlik 'hy rekkene mei dat hy soe keazen wurde'. Streekrjochte ynfloed fan it Deensk liket dêrom yn 'e reden te lizzen. Hoekstra lit lykwols sjen dat dat wol wat yngewikkelder leit. Op 'en djipsten hâlde it Noardfrysk en it Platdútsk har wol oan it Westgermaanske patroan, dat in foarnamwurdlik bywurd as bygelyks *dermei* freget, al is it wol sa dat it R-pronomen ferhoalen bliuwt. Hoekstra makket oannimlik dat de konstruksje ûntstien is troch taalkontakt, meidat de Deenskpraters yn 'e njoggentjinde ieu massaal op it platdútsk oergien binne. Hy brûkt dêrta de taalkontaktteory fan Van Coetsem, mar modifisearret dy wol yn 'e geast fan útstellen fan Germen de Haan, dy't úthâldt dat it inkeld wurden binne dy't "liend" wurde, en net syntaktyske konstruksjes.

(siebren dyk)

Alastair Walker, 'Multilingualism, the university department and minority languages', European Journal of Language Policy 3 (2011), 175-196.

Dit artikel hie net op in gaadliker stuit skreaun wurde kinnen. It stik giet oertsjûgjend yn 'e pleit foar universitêre tale-ynstituten dy't in stipe binne foar de fitaliteit fan en it wurkjen oan 'e talen yn kwestje. Net allin-

nich komt de symboalyse wearde fan sokke ôfdielings op it aljemint, Walker jout ek omtinken oan de ferskillende rollen en aktiviteiten dy't de meiwurkers binnen de taalmienskip hawwe en hoe't akademyske ynstituten wichtich binne foar it yn 'e kunde kommen fan sprekkers mei it kultureel erfskip fan har eigen taal. Fierders binne sokke ôfdielings, lykas de Fryske ynstituten yn Grins en Kiel, fan libbensbelang yn it oplieden fan nije generaasjes leararen, wittenskippers en kulturele spesjalisten. It makket jin wat treurich om te lêzen oer hoe wichtich oft it Grinzer Frysk Ynstitút west hat foar it Frysk, krekt op in stuit dat it yn sok swier waar sit. Lit ús hoopje dat de tekst de bewâldsju fan 'e universiteit en it regear oertsjûgje kin fan it belang fan it yn stân hâlden fan dy tale-ôfdieling, dy't rjochte is op 'e heechst mooglike oplieding yn "de tweede rijkstaal".

(nanna haug hilton)

Norbert Corver & Marjo van Coppen, 'NP-ellipsis with adjectival remnants: a micro-comparative approach', Natural Language and Linguistic Theory 29 (2011), 371-421.

Dit artikel giet oer de eleminten nei in eigenskipswurd, as it haadwurd net oan it oerflak komt. De ûndersochte talen binne it Afrikaansk, it Nederlânsk en guon dialekten dêrfan, en yn paragraaf 5 ek wiidweidich it Frysk. It giet dêrby om útgongen as *-en* (lykas yn *in lytse auto en in grutten*) en *-enien* (as yn *in gruttenien*). It idee is dat dy eleminten te ferlykjen binne mei Ingelsk *one* as yn *a big one*, dus dat se in pronomens foarstelle soene. De foarm *en-ien* liket dan út twa pronomina te bestean. De auteurs losse dat op troch te ferlearen op útstellen dy't dien binne yn it ramt fan 'e teory fan Distributed Morphology. In gewoan haadwurd wurdt dêr opspjalte yn in woartel en in kategoryoantsjutting. It part *en* soe no stean foar de kategory (hji haadwurddlik) en *ien* soe dan de woartel wêze. By inkeld de foarm *-en* soe de pronominale woartel troch ferpleatsing net mear sichtber wêze. In sterk punt fan it artikel is dat der op wiisd wurdt dat de útgongen by mear eigenskipswurden efterinoar net gelyk binne. It is *in moaie grutten*, en net **in moaien grutten*.

(siebren dyk)

Damaris Nübling, 'How do exceptions arise? On different paths to morphological irregularity'. Yn: Horst J. Simon & Heike Wiese (útjs.), Expecting the unexpected: Exceptions in Grammar. Berlin/New York (2011), Walter de Gruyter, 139-162.

In prachtich artikel, der't oertsjûgjend yn sjen litten wurdt dat ûnregelmjittige foarms folle nijsgjirriger wêze kinne as dat ornaris oannommen wurdt, en dat (hege) frekwinsje oer tal fan boegen hji de grutte ferklearjende faktor is. Nübling behannelet it fenomeen yn it ferbale domein, en wol oan 'e hân fan tsien heechfrekwinte tiidwurden yn tsien Germaanske talen. Dêr hat se nammers ek wol ris earder oer op 'e tekst west, en

krekt as doe spilet it Frysk yn ‘e foarbylden no ek net swak by. It Frysk is benammen prominint yn it oernimmen fan foarmen út oare paradigma's, bygelyks resultearjend yn in doetiidske *ie*-kloft (*gie, stie, die, wie, hie*), of by it tiidwurd *jaan* (foarm oernommen fan byg. *dwaan* en *slaan*; yn it Afr. noch *jeva*) en syn doetiid *joech* (cf. *sloech, droech*). It meast ekstreme proses is “lexical fusion”. Dêrby bedarje twa ferskillende tiidwurden yn ien paradigma. It standertfoarbyld is Ingelsk *go – went*, mar Nübling jout hjir ek de Sealter gefallen *loope-ron-ronen* en *sjoosaach-blouked*. Dy hellet se út it boekje *Das Friesische unter den germanischen Sprachen* fan Gereon Janzing (1999), mar as se Jarich Hoekstra syn artikel “Suppleesje by tiidwurden yn it Eastfrysk: Sealtersk sjo – saach – blouked, Wangereagersk sjoo – blauket – blauket (‘sjen’)” yn it spesjale nûmer oer it Eastfrysk fan dit tydskrift kend hie (jiergong 57 (2008), s. 120-140), dan hie se dêr grif ek nei ferwiisd.

(siebren dyk)

[1235] *Luka Repanšek, 'K problematiki palatalizacije velarov v stai frizijščini', Jezikoslovni Zapiski 17 (2011), 159-172. As pdf op it ynternet: [http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2017.2%20\(2011\).pdf](http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2017.2%20(2011).pdf).*

Yn in Sloveensk tydskrift in artikel oer it Aldfrysk, “opdroegen oan Rolf H. Bremmer Jr., myn learaar Aldfrysk”. It giet neffens de titel fan ‘e ridlik wiidweidige Ingelske gearfetting om “Remarks on the palatalization of velars in Old Frisian”. Dy hat bygelyks de *k* oantaast, dêr’t wy de foarm *tsjettel* oan oerholden ha, mar ek de *g* en de *l* wiene der gefoelich foar. Neffens de auteur wie it in gradueel proses, dat him it earste oppenearre yn ‘e Anlaut, dat yn ‘e Inlaut al beheind wie ta *k* en *g* en dan noch inkeld foar *i* en *j*, en dat de posysje oan ‘e ein fan it wurd net iens berikt hat, al soe dat ek kinne omdat apokope de gaadlike omjouwing al ferneatige hie. It fenomeen moat ek aardich âld west ha; foar foarfokalen dy’t ûntstien binne troch ûntrûning fan Umlautprodukten, sjogge wy it bygelyks net. Boppedat binne de effekten foar in part ferneatige troch analogywurking fan foarmen út it paradigma dy’t bûten de wurking fan ‘e feroaring foelen.

(siebren dyk)

Jelske Dijkstra, Folkert Kuiken, René Jorna & Edwin Klinkenberg, 'The early development of a bilingual vocabulary. First measurements', Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen 85 (1) (2011), 83-92.

Dit artikel docht ferslach fan in ûndersyk nei de behearsking fan ‘e wurdskat fan berntsjes yn Fryslân foardat se op ‘e beukerskoalle komme. Op trije fan ‘e fjouwer fronten smyt dat neat op dat men ek net ferwachtsje soe. En dus: bern mei Nederlânsk as thústaal binne swakker yn it Frysk en Fryske berntsjes produsearje yn ‘e testen wer minder Nederlânske wurden. Apart is lyk-

wols dat de Fryske berntsjes yn har passive Nederlânske wurdskat net benefierlizze. De auteurs skowe dat op 'e ynfloed fan it foarlêzen fan Nederlânske boekjes en de ynfloed fan 'e Nederlânske tillefyzje. Dêr kin Bear Boeloe dus krekt net genôch foaroer sette.

(siebren dyk)

Antje Dammal, Konjugationsklassenwandel. Prinzipien des Ab-, Um- und Ausbaus verbalflexivischer Allomorphie in germanischen Sprachen. Berlin/New York (2011), De Gruyter.

Yn dizze hannelsedysje fan in Mainzer proefskrift wurde feroarings yn tiidwurparadigma's fan Germaanske talen behannele. It Frysk kriget op twa plakken navenant frijwat omtinken. Yn paragraaf 2.2.1.5 wurdt it foar it Dútsk oer set. Dat hat in "polêr" systeem, dat wol sizze, jo ha sterke tiidwurden en swakke, en dy ferskille skerp faninoar. Yn it Frysk is dat folle dizeniger, omdat der ek allegearre oare ûnregelmjittichheden binne; de taal hat dêrmei binnen it Germaansk it sterkste in "skalêr" karakter. Yn paragraaf 2.4 wurdt de "Wechselflexion" behannele, it ferskynsel dat yn it iental de twadde en tredde persoan notiid in oar stamlûd ha as de earste persoan. In foarbyld is *ik meitsje - do makkest - hy makket*. It Frysk is de iennichste taal der't dit fenomeen by swakke wiidwurden ek foarkomt, mar it ferskynsel is nammers, op in sântal frekwinte tiidwurden nei, wol hurd yn it neigean. Oer dy wikselfleksje hie Dammal oars earder ek al in apart artikel skreaun; sjoch dêroer *Us Wurk* 60 (2011), 98-99.

(siebren dyk)

Pieter Duijff, 'The aim and the contributions of the Frisian Language Bureau'. Yn: Truus Kruyt, Els Ruijsendaal, Willy Martin & Hennie van der Vliet (útjs.), Terminology for Europeans (and beyond). Proceedings of the International Symposium on Terminology Service Centres. Gent (2011), Academia Press, 65-70.

Foarôfgeand oan it it grutte EURALEX-kongres yn Ljouwert (july 2010) hat der in lyts sympoasium west oer terminologyske buro's. Yn dat ramt kaam Pieter Duijff op 'e tekst oer it Taalbureau fan 'e Fryske Akademy. Hy beskriuwt hoe't dat yn 1980 opset is, wat it doel wie en wat de (iennichste) buromeiwurker by de ein hân hat. De man is nei syn pinsjoen yn 2004 net opfolge, mar likegoed is it wurk fan it buro net stil kaam te lizzen, al moat sein wurde dat de trije FA-meiwurkers dy't der neitiid by behelle west ha, in minimale ynset sjen litte: se komme inkeld yn aksje as der fragen fan bûten ynkomme. Inselde polityk jildt foar de soartgelikense ynstellings AFUK en it Gysbert Japicxhûs. Duijff pleitet der foar om de lapen gear te smiten en om it iene buro dan tagelyk sterker en pro-aktiver wurde te litten. Om him mochten de útbrochte advizen nammers ek wol in strakkere taalnoarm hantearje.

(siebren dyk)

Nicoline van der Sijs (útj.), Dialectatlas van het Nederlands. Amsterdam (2011), Bert Bakker.

Wa't, miskien op grûn fan guon dialektometryske ûndersiken, twifelje mocht oft it Frysk wol in aparte taal is, soe fiif tiensjes deltelle kinne foar de 367 siden fan dizze popularisearjende útjefte. Der binne aparte haadstikken foar leksikale, fonologyske, morfologyske, syntaktyske en nammekundige ferskillen. Dêrby is it stramyn oersichtlik: op 'e lofterside in kaartsje yn kleur, op 'e rjochter in taljochting. Dat op dy twa siden net oan al te folle details omtinken jûn wurde kin, sil dúdlik wêze. Dizze útjefte is ornearre foar in breed publyk, en dat is de meiwurkers – wy komme bekende nammen tsjin as Jan Stroop, Marc van Oostendorp en Mathilde Jansen – treflik slagge. Itselde jildt foar it ynliedende part, der't bygelyks de skiednis fan 'e taal, de skiednis fan it dialektûndersyk en dialektgrinzen en dialektyndielingen yn oan 'e oarder komme.

(siebren dyk)

Durk Gorter & Jasone Cenoz, 'Multilingual education for European minority languages: The Basque Country and Friesland', International Review of Education 57 (2011), 651-666.

Gorter en Cenoz ferlykje yn dit artikel de sitewaasje fan it meartalich ûnderwiis yn Baskelân en Fryslân. Se litte sjen dat de rolle fan it Baskysk yn it ûnderwiis yn 'e rin fan 'e lêste desennia folle sterker wurden is, wylst it Frysk yn Fryslân datoangeande mar kwealik foarútgien is. Yn Baskelân kieze de measte skoalbern foar in systeem dat les jûn wurdt yn it Baskysk, wylst it tal bern dat op middelskoallen yn it Frysk les krijt, noch altyd mar in hantsjefol is. It ferbân tusken libbensfetberens fan 'e taal en it brûken fan 'e taal yn it ûnderwiis is sterk, en troch de kar dy't provinsje en ryk yn it ûnderwiisbelied meitsje, spylje se in wichtige rolle yn it al as net yn stân hâlden fan talen.

(nanna haug hilton)

Nils en Ritva Århammar, Helgoländisch/Halunder. Taalportaal op it ynternet: <http://www.helgolaendisch-halunder.de/index.php>

Oant no ta wie it mei de tagong ta de wurdskat fan it Noardfryske dialekt fan Hilgelân behelpen. Der lei in moaie oanset yn 'e foarm fan it navenant wiidweidige *Helgoländer Wörterbuch*, mar troch it ferstjerren yn 1967 fan gearstalter Willy Krogmann is dat net fierder kaam as de letter L. Omdat opfolger Nils Århammar him earst op it sammeljen fan materiaal smiet, kaam dat ynearsten net fierder, en troch syn beneaming as heechlearaar yn Grins en letter yn Flensburg waard it mei it wurdboek noch mear op in sêft sin set. It besykjen fan syn frou Ritva om te kommen ta in "Gebrauchswörterbuch" krige ek noch ris lêst fan jildlike tebeksetters, sa lêze wy yn de ynliedende tekst fan dizze ynternet-

side, dy't besiket om no einliks in ynhelslach te meitsjen. As in earste begjin wurdt hjir no in Dútsk-Hilgelânsk oersetwurdbuok presintearre. Hoewol, dat is ek noch net hielendal ôf. De letters Ö, V, X, Y en Z ûntbrekke noch, en by it opfreegjen fan de J wurdt de pdf fan 'e D sjen litten. Mar likegoed, der lizze no 234 siden, en dat is dúdlik mear as de 12 yn it learboek *Wi lear Halunder* fan 1987. De oankundige metoade om streekrjocht in Dútsk wurd op te freegjen wurket ek noch net, en yn 'e tekst lykje ek noch in pear ûnfolsleinichheden te sitten, mar miskien is dat allegearre wol oplost as dit nûmer fan *Us Wurk* ferskynt. It is hoe dan ek goed dat dit materiaal no al beskikber steld wurdt, en as alles klear is, dan kin dit wier in prachtich "taalportaal" ta it Hilgelânsk wurde. Fansels mei it part Halunder-Dútsk, as dat ienris klear is, mar no al steane der ek in pear Hilgelanner teksten op (mei in parallelle Dútske oersetting!), en de Århammars kundigje boppedat oan dat se har fotoargyf beskikber stelle wolle. Wat yn alle gefal al wol hielendal klear is, is it "Impressum": de side liket tsjin alle mooglike juridyske kleems tichttimmere te wêzen.

(siebren dyk)

Pyt Kramer, *Formen-Wörterbuch des Saterfriesischen*.
<http://sealter.110mb.com/FormenWtb.htm>

Pyt Kramer is dwaande mei it ferwurkjen fan Sealter bânopnamens. Foar wurdbuokwurk is it nedich dat dat materiaal lemmatisearre wurdt, en op dizze webside is it risseltaat dêrfan te sjen. De ferskillende foarmen, bygelyks fan in tiidwurd, wurde keppele oan in lemmafoarm. Wy krije ek al fêst in earste betsjutting c.q. Dútske oersetting, en boppedat in melding fan de oantallen oantroffen foarmen. Ein april 2012 wiene de letters I, J, K en L klear. Kramer seit yn syn foaropwurdsje dat er hopet om binnen in jier dien wurk makke te hawwen.

(siebren dyk)

Christel Stolz (útj.), Neben Deutsch. Die autochthonen Minderheiten- und Regionalsprachen Deutschlands. Bochum (2009), Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Bondels mei oersjochartikels oer minderheidstalen binne yn dizze rubryk al ferskate foarbykaam. Dizze útjefte beheint him ta Dútslân, en omdat de oantallen dan net sa grut binne, hat dat mooglik ta it positive gefolch hân dat it Sealtersk ek ris meinaam is. Dat wurdt behannele troch Johanna Evers & Karl-Peter Schramm yn it artikel “Seelterlound, friesische Sprachinsel in Niedersachsen” (pp. 43-57). As kapstok brûke se Ubbo Emmius syn beskriuwing fan it Frysk en passe dy ta op it Sealtersk. Wiidweidich wurdt de delgong fan it Eastfrysk yn it algemien en it Sealtersk yn it bysûnder sketst. Rom omtinken krijt it besykjen om de jongste generaasje wat fan ‘e taal mei te jaan. Dat liket dreech omdat alles “ehrenamtlich” barre moat, en dy frijwilligers wurde ek in dei âlder.

It Noardfrysk wurdt yn ‘e bondel fertsjintwurdige troch twa bydragen. Yn “Die Nordfriesen und ihre Sprache: einige Grundtatsachen” (pp. 25-33) jout Thomas Steensen de wichtichste feiten. Hy giet yn op it dialektferskaat, de tebekgong fan ‘e taal, de taalbeweging dy’t besiket om dêr wat oan te dwaan, it Noardfrysk yn ûnderwiis en wittenskip, en de politike maatregels dy’t de lêste tiid nommen binne ta beskerming fan it Noardfrysk. Ingo Laabs behannelet yn “Der deutsch-nordfriesische Sprachkontakt” (pp. 35-4) de Deenske, Platdútske en benammen Heechdútske ynfloeden dy’t yn ‘e rin fan ‘e iuwen op it Noardfrysk ynwurke hawwe. Hy stipet dêrby sterk op eardere artikels fan Århammar en Sjölin.

(siebren dyk)

Bo Sjölin en Adeline Petersen (Beratende Mitarbeit), Taxonomische Phonologie des Festlandnordfriesischen, Wiedingharder Mundart. Zugleich eine methodische Anleitung zur Verschriftung nordfriesischer Mundarten (Co-Frisica, Mitteilungen aus dem Fach Friesische Philologie/Meidielingen út de universitêre frisistyk, diel XVIII), Fach friesische Philologie, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel, 2009, 85 siden.

De oantsjutting ‘taksonomysk’ moat programmatysk begrepen wurde. Sjölin slút bewust oan by it strukturalisme. Op basis fan “einen bestimmten Korpus empirischer Daten” giet er ynduktyf en beskriuwend te wurk (ûnderlizzende represintaasjes spylje yn syn analyse gjin rol). It giet der by

dizze metoade om “eine im Prinzip unbekannte Sprache zu transkribieren und zu beschreiben”. Ien en oar makket dat dit boek him yn opset en útwurking skoan ferlykje lit mei “De fonologie van het Nederlands en het Fries” fan 1959 (1961²), dêr’t Fokkema it Fryske part fan op ‘e noed hie. Wy komme de Sjölin tsjin sa’t wy dy kenne fan syn *Einführung in das Friesische* fan 1969: koart om ‘e hoeke, saaklik, sûnder redundânsje. Dat jildt wol yn it bysûnder foar it part oer de ‘Verschriftung’, dat foar de fokalen likegoed as foar de konsonanten út ien side bestiet (69 en 78).

It is opfallend dat dit boek yn de rige Co-Frisica ferskynt, dy’t al lang net mear bestiet. Yn it kolofon wurde de nammen fan de redakteuren neamd. Der stiet boppe: “Herausgeber/Redaksje (1986-2006)”. Men soe sizze dat betsjut dat de rige yn 2006 opholden is. Mar dit boek is datearre op 2009. De nammen fan Feitsma en Meijering wurde keppele oan “VU Amsterdam”; mar yn 2006 wienen se al lang net mear oan de Vrije Universiteit ferbûn (en wie de stúdzjerjochting Frysk dêr al wer jierren lyn opdoekt).

(willem visser)

Manno Peters Tammema, Namengebung in Ostfriesland. Personennamen, Patronymische Namen. Ursprung, Entwicklung, Niedergang. Verlag Soltau-Kurier-Norden, 2009, 942 siden (ISBN: 978-3-939870-59-3).

Dit boek is de frucht fan it fyftich jier stúdzje meitsjen fan (it jaan fan) nammen yn East-Fryslân. It begjint mei in grut tal, meast allegear net te lange, ynhâldlike stikken, ferdield oer twa dielen: it earste (side 13-205) giet oer de nammen op harsels, it twadde (side 207-252) oer de nammejouwing. Dêrnei komme der op side 253-385 mar leafst 21 taheakken (Anhänge) mei feitlik nammemateriaal (en fynplakken), folge fan in oersjoch fan de brûkte ôfkoartingen en oare tekens (side 386-388). Dat oersjoch slacht ek op de twa grutte nammeregisters dy’t dan komme: in alfabetyske yndeks op de yn it boek behannele manljusnammen (side 391-528) en frouljusnammen (side 529-681) en in alfabetyske yndeks, ek wer ferdield oer manljusnammen (side 685-812) en frouljusnammen (side 813-934), oanfolle mei etymologyske ynformaasje oer de nammen. As lêste komme op side 935-941 dan noch oersjoggen fan 1) de oanhelle literatuer, 2) de brûkte dielen fan de rige “Ostfrieslands Ortssippenbücher”, 3) fan de oare boarnen dy’t brûkt binne en 4) fan de brûkte kranten en tydskriften. In koart “Nachwort” beslút it boek. In wiere Fundgrube!

(willem visser)

Damaris Nübling & Mirjam Schmuck, ‘Die Entstehung des s-Plurals bei Eigennamen als Reanalyse vom Kasus- zum Numerusmarker. Evidenzen aus der deutschen und niederländischen Dialektologie’.

Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik 77 (2010), 145-182.

It Nederlânsk, en nammers ek it Frysk, hat primêr twa meartalssuffiksen: *-en* en *-s*. Yn it Dútsk komt *-s* ek foar, mar op in folle beheinder skaal. It komôf fan *-s* is oant no ta ferklearre as ûntliening út it Ingelsk of Frânsk, of as in fuortsetting fan ‘e Aldsaksyske meartalsútgong *-as/-os*. Dy ideeën wurde hjir mei de nedige arguminten ôfwiisd. Ynstee wurdt útsteld om it ûntstean fan de útgong *-s* te sykjen yn in weranalyse fan in genitivyske konstruksje by eigennammen. Fan de eigennamme *Meier* soe de genityf iental yn bygelyks *des Meiers (Familie)* dan oergong wêze yn in gewoane pluralis as yn *die Meiers*. De oarspronklike kearn *Familie* is yn it Dútsk kwealik “belegt”, mar komt krekt yn it Frysk noch foar yn útdrukkings as *de Halbertsma’s jonges* of *it Eppinga’s folk*, dêr’t Jarich Hoekstra oer skreaun hat yn in temanûmer fan *Taal en Tongval* yn 2006. De hypoteze wurdt yn it artikel fierders wiidweidich stipe foar socht troch middel fan kaarten fan de dialektyske spried fan meartallen en famyljenammen yn benammen súdlike Nederlânske dialekten.

(siebren dyk)

Richt Sterk, ‘Between paper and practice. The gap between legislation and actual implementation: the Frisian case’, Europäisches Journal für Minderheitenfragen 3 (2011), 103-115.

As jo ferlet ha fan in moai oersjoch op it mêd fan taalplanning en taalpolityk oangeande it Frysk yn ‘e lêste desinnia, dan moatte jo by Richt Sterk har “Between paper and practice” wêze. Yn dit nijsgjirrige artikel brûkt de skriuwster ûnderfinings út de earste en twadde hân om de lêzer fan har stanpunt te oertsjûgjen dat de wetjouwing foar it Frysk yn Nederlân (en it hifkjen dêrfan) op dit stuit ûnfoldwaande is. Hja behannelet de wetjouwing en de útwurking dêrfan yn it ûnderwiis, yn ‘e rjochtspraak, by de oerheid en yn ‘e partikuliere sektor, en jout eksplisyt advizen oan taalplanners en politisy hoe’t de sitewaasje ferbettere wurde kinne soe.

(nanna haug hilton)

Eric Hoekstra, Bouke Slofstra & Arjen Versloot, ‘Changes in the use of the Frisian quantifiers ea/oait “ever” between 1250 and 1800’. Yn: Ans van Kemenade & Nynke de Haas (útjs.), Historical Linguistics 2009. Selected papers from the 19th international Conference on Historical Linguistics, Nijmegen, 10-14 August 2009. Amsterdam (2012), John Benjamins, 171-189.

De skiednis fan it Fryske wurdje *ea* en konsorten hat de lêste jierren al faker it omtinken krige. Yn dit ferhaal leit de klam benammen op it polêre karakter dêrfan en hokker gefolgen dat hat foar it foarkommen yn in seistal gearhingjende syntaktyse konstruksjes. De ferskowende distribúsje troch de tiden hinne wurdt

wiidweidich behannele. De ferklearring foar it feit dat yn it Frysk (en it Nederlânsk) de foarmen *oait/noait* it eardere *ea/nea* ferfongen ha, is wat fer-rassend. Dat soe nammentlik lizze oan ‘e opgong fan de universele tiidskwantifiseerder *altyd* (*altijd*), dy’t ek op in [t] einiget.

(siebren dyk)

Jarich Hoekstra, ‘Der nordfriesische Dual: Fakt und Mythos’. Yn: Lieselotte Anderwald (útj.), Sprachmythen - Fiktion oder Wirklichkeit? Frankfurt am Main (2012), Peter Lang, 161-183.

Njonken de singularis en de pluralis hie it Yndojeropeesk noch in tredde mooglikheid om kwantiteit oan te tsjuten: de dualis. It tafal wol dat it it Noardfrysk is dat dy grammatikale kategory, dy’t dus spesifyk in twatal oanjoech, it langste beholden hat, oant yn ‘e tweintichste ieu oan ta. Dat makke ek dat eardere Noardfryske taalkundigen har dêr yn it ferline frijwat lyrysk oer utere ha, in fenomeen dêr’t Hoekstra yn dit artikel, dat ferskynd is yn in bondel wijd oan “Sprachmythen”, wiidweidich op yn giet. Nettsjinsteande it eardere omtinken is it ferskynsel eins noch nea serieuus ûndersocht. Hoekstra giet wiidweidich yn op it dialektyske foarkommen, de ûnderskate subjekts- en objektsfoarmen, en de histoaryske ûntjouwing dêrfan. Ien en oar wurdt rynsk yllustrearre mei foarbylden. Hoekstra jout ek in ferklearring foar de tastân yn it dialekt fan Sylt, dat net inkeld in dualis yn ‘e earste en twadde persoan, mar sels ien yn ‘e tredde persoan ûntwikkele hat. De ûndergong fan ‘e dualis moat nei alle gedachten op oanboazjende ynfloed fan it Leech- en Heechdútsk skood wurde.

(siebren dyk)

Laura Catharine Smith, ‘Old Frisian. Renewed interest in an ‘old’ Germanic language’, Diachronica. International Journal for Historical Linguistics 29:1 (2012), 98-115.

It Aldfrysk kriget al in ieu lang net folle omtinken mear yn it ynternasjonale ûndersyk fan de âldere Germaanske talen. Laura Catharine Smith tinkt dat dêr wol ris feroaring yn komme kin, no’t der twa wichtige publikaasjes ferskynd binne: it *Altfriesisches Handwörterbuch* fan Dietrich Hofmann en Anne Popkema (2008) en *An Introduction to Old Frisian* fan Rolf Bremmer (2009). Yn dit besprekartiikel giet se wiidweidich op dy titels yn, dy’t se beide as in grutte oanwinst beskôget. Alhoewol’t se it hânwurdboek wat minder gebrûkersfreonlik en ‘research-ready’ fynt as oft neffens har mooglik west hie, beoardielet se it as in ‘excellent addition’. Popkema wurdt op ‘e toer tild foar it feit dat er Hofmann syn libbenswurk ta in goed ein brocht hat. Bremmer syn ynlieding c.q. tekstboek, dêr’t se oer alle boegen de kwaliteiten fan priizget, sil nei har ferwachting de belangstelling foar it Aldfrysk sterk stimulearje, benammen by Ingelsktalige wittenskippers. Laura Catharine Smith sels

draacht dêr mei dit entûsjaste stik grif ek in stientsje ta by. In hiel inkelde kear is har ynformaasje net alhiel krekt. Sa hellet se út Bremmer syn ynliding oan dat it Frysk hjoed-de-dei inkeld mar op dialektivo funksjonearje soe, wylst Bremmer dat allinnich foar Noard- en Eastfryslân oanjout.

(oebele vries)

NOWELE 64/65 (april 2012).

Yn dizze jefte fan NOWELE in pear artikels dy't fan belang binne foar de histoaryske grammatika fan it Frysk. Yn "Remarks on the development of the 'Anglo-Frisian' vowel system" (pp. 77-90) krijt de Sloveen Luka Repanšek it âlde probleem fan de ferhâlding mei it Aldingelsk fannijs op. De auteur is in oanhinger fan it kamp dat de oerienkomst it leafste as sa minimaal mooglik sjocht. Neffens him bliuwe dan allinnich de rekking foar *n* plus felêre stimleaze frikatyf en de spjalt fan *e*¹ oer. Oare gelikense ûntjouwings soene net perfoarst mienskiplik wêze, mar ûnôfhinklik har beslach krigen hawwe. Dit net botte lêzersfreonlike stik is oars allinnich mar te begripen foar dyjingen dy't al yngeand op 'e hichte binne fan 'e diskusje oer de Anglo-Fryske hypteze.

Yn "The Metathesis of suffixal -SL- to -LS- in West Germanic" (pp. 91-103) behannelet Michiel de Vaan in efterheaksel dat him yn twa foarmen oppenearret, neffens de folchoarder fan de beide bylûden. Wy kenne it hjoeddedei as *-sel*, mar yn it Aldfrysk fine wy it as *-elsa*, bygelyks yn *deppelsa* 'doop', dus mei de *l* foar de *s*. Dy folchoarder sjogge wy ek yn it Ald-Ingelsk, it noardlike Leechdútsk en parten fan Hollân. Men soe dan oan in Anglo-Fryske ynnovaasje tinke kinne, mar dat idee wurdt fersmiten, allinnich al omdat it ferskynsel him ek yn 'e omkriten fan Keulen foardocht. De Vaan komt der op út dat de metatesis him foardie tusken fokalen en dat talen letter foar ien fan 'e beide farianten keazen hawwe.

Volkert F. Faltings is troch it sammeljen fan wurdskatmateriaal yn fêste útdrukkings yn it Fering-Öömrang seis eigenskipswurden op it spoar kaam dy't er noch net behannele hie yn syn resinte (2010) boek oer de etymology fan Fryske adjektiven. Dy krije no yn "Ergänzende Bemerkungen und Addenda zum *Etymologischen Wörterbuch der friesischen Adjektiva*" (pp. 117-138) noch in ynhelbeurt, alhiel neffens it mal fan dat wurdboek.

(siebren dyk)

Esther Hansen, Linking elements in compounds: Regional variation in speech production and perception. Dissertaasje Radboud Universiteit Nimwegen (2012), publisearre yn 'e LOT Dissertation Series (<http://www.lotpublications.nl>).

In skaaimerke fan 'e Fryske morfology is, dat der in dúdlik ferskil is yn 'e útspraak (en stavering!) fan it meartalsmorfeem *-en* lykas yn *boeken* en it bynmorfeem *-e* lykas yn *boekekast*. Yn haadstik trije fan dizze

dissertaasje wurdt ferslach dien fan in ûndersyk ûnder learlingen fan 'e AOC's yn Bûtenpost en op It Hearrenfean, en dêr docht bliken út dat dat ferskil der by jongere generaasjes ek noch goed yn sit. Deselde proefpersoanen skiede har Fryske grammatika ek goed fan har Hollânske, want dêryn komme de beide eleminten wol folle faker oerien; de Friezen passe har datoangeande oan by de algemiene noard-eastlike útspraak fan it Nederlânsk. Fan hûs út Hollânsktalige learlingen skiede de beide grammatika's oars folle minder goed as se Frysk prate. Dat wurdt - grif net ûnplausibel - ferklearre troch oan te nimmen dat sokken minder útsprutsen twatalich binne. Apart is oars dat it Frysk net brûkt wurdt om de dochs wat kontroversjele haadteze fan dit proefskrift te testen, te witten dat it Nederlânske bynmoreem *-en-* meartalligens útdrukt. As dat wier sa wêze soe, dan soene men ferwachtsje dat dat effekt troch de ôfwêzigens fan homofony (en homografy) yn it Frysk ôfwêzich of op syn minst minder wêze soe.

(siebren dyk)

Karel F. Gildemacher (einredakteur), Hindeloopen. Stad van levende herinneringen. Leeuwarden (2012), PENN.

By gelegenheid fan it hûndertjierrich bestean fan 'e feriening *Oud Hindeloopen* (letter oergien yn 'e folkloristyske sjong- en dûnsgroep *Aald Hielpen*) is in kreas fersoarge en riinsk yllustrearre boek útkaam. It beskriuwt yn grutte halen de skiednis en de bysûndere kultuer fan dat nuveraardige stedsje oan 'e eardere Sudersee. Ien fan 'e eigenaardichheden is fansels de taal, dy't omtinken krijt yn haadstik 14. Arjen Versloot jout dêryn in pear priuwkes fan it eigen karakter kwa lûd, foarm en wurdskat en relatearret dat oan it lettere Aldfrysk en al of net histoaryske dialekten yn 'e rommere Súdwesthoeke. Yn it boek binne oars ek yn oare haadstikken wol Hylper wurden en útdrukkings te finen, bygelyks yn dyen oer de Hylper wenten (en dan foaral yn relaasje ta it ynterieur), de feesten en benammen yn dat oer de klaaiïnge. In soad fan wat wy oer Hylpen witte is ta ús kaam troch Joast Halbertsma, dy't de simmerfekânsjes plichte troch te bringen op in pleats deunby it stedsje. Goffe Jensma wijt in spesjaal haadstik oan dy frisiast en wat him beweegde.

(siebren dyk)

Peter Bakker & Hein van der Voort, 'Malamuk - A (West) Frisian loanword in Greenlandic', Études/Inuit/ Studies 35 (2011), 265-273.

Wa rôp dêr dat jo mei it Frysk net fierder komme as Wolvegea? Goed, dit is krekt de oare kant út, mar dan docht ek bliken dat de Fryske ynfloed sels rikt oant de westkust fan Grienlân. Yn 'e taal fan 'e Eskimo's wurdt it bist dat yn it Nederlânsk *Noordse stormvogel* hjit, nammentlik oantsjuten as *malamuk*. Dat liket op it earste each in normaal Inuit wurd, mar dat is it neffens de auteurs fan dizze bydrage yn in tydskrift foar Eskimostúdzjes net. Hja hâlde út dat it wurd meikommen is mei de walfiskfarders, en dat it neat oars is as it geeffryske *malle mok*. It is ek net in algemien wurd ûnder de Eskimo's wurden; it is allinnich hiem yn dat part fan Strjitte Davis dêr't de walfiskfarders in soad kontakt mei de ynlânske befolking hiene. De fuotbalklup fan Uummannaq hjit sels *FC Malamuk*. Yn it klupembleem stiet de fûgel ôfbylde, steande op in fuotbal.

(siebren dyk)

It Beaken 73 (2011), nûmer 3/4.

Yn dit pas yn 'e maitiid fan 2013 útkommen nûmer fan *It Beaken* stiet in wiidweidich artikel fan Jarich Hoekstra oer winliken mar ien wurd, en dan ek noch ûnder de wol hiel beskieden titel "In bytsje oer *gâns*". Dat wurd komt yn *gâns* Germaanske talen foar, mar it gebrûk is net altyd itselde. Apart foar bygelyks it Frysk is de mooglike kwantifisearjende betsjutting (byg. yn *hy hat gâns jild ferstjinne*) en kwa foarm dat it foar in ûnbeskaat lidwurd stean kin (as yn *dat is gâns in ein rinnen*). De kwantifisearjende betsjutting is oars net neutraal 'in soad'. *Gâns* blykt tagelyk posityf polêr, emfatysk en krekt wer net relatyf te wêzen. Hoekstra hâldt út dat it syntaktysk altyd foar in determinearder stiet, ek al is dat net altyd te sjen. Mar in ferhoalen determinearder kin foar it ljocht komme yn it twatal *gâns jild ~ gâns wat jild*, dat winliken itselde betsjut. Boppedat kin de determinearder *in* brûkt wurde yn útroppende konstruksjes (*dy man hat gâns in hinnen*) dêr't **in hinnen* oars net kin. Hoekstra wiist ek op de semantyske oerienkomst mei de kwantifisearder *hiel*, en jout in begjin fan in strukturele (ferpleatsings)analyse. Meiïnoar wurdt hjir dus *gâns* oer *gâns* jûn, en is it artikel oars ek fan belang omdat it oansetten jout ta in analyse fan it gruttere kompleks fan it Fryske kwantifisearderssysteem.

Yn dit nûmer fan *It Beaken* binne

fierders besprekken te finen fan sa'n bytsje alles wat de lêste tiid yn frisistysk ferbân as boek ferskynd is.

(siebren dyk)

Nordfriesisches Jahrbuch 2012 (Band 47).

It Noardfrysk jierboek, dat syn redaksje fersterke hat mei de beide heechleararen Volkert Faltings en Jarich Hoekstra, begjint yn syn jefte foar 2012 mei in foech huldiging fan Nils Århammar fanwegen dy syn tachtichste jierdei. Auteur Ulf Timmermann hat allinnich al nuttich wurk dien troch de persoanlike bibliografy fan 'e jubilaris nei syn feestbondel fan 15 jier tebek wer by de tiid te bringen. In bytsje itselde sjenre, mar dan wol wer hiel oars, wurdt beskreaun yn "Friesische Identität in friesischen Königsgedichten. Die Selbstdarstellung der Nordfriesen in Herrscherlob und Gelegenheitsdichtung des 18. und 19. Jahrhunderts" (pp. 13-38). Temmo Bosse hat dêryn gelegenheidsgedichten yn it Noardfrysk by de kop dy't benammen skreaun binne by besiten fan in foarst. Dat gong yn 'e eardere Noardfryske sitewaasje dan almeast om 'e Deenske kening, mar der sit bygelyks ek in Hilgelanner gedicht by fanwegen de kroaning fan de Ingelske keninginne Victoria (1838). Bosse besjocht benammen yn hoefier oft de dichters de Fryske idintiteit nei foaren bringe. Dat blykt oars it sterkste it gefal op 'e Noardfryske fêstewâl, want eilanners hawwe no ienris har eigen universum. Dêr't dan al wer by oantekene wurde moat dat de measte fan 'e 28 gedichten yn it korpus fan in eilân stamme. Benammen Amrum spilet net swak by.

Keike Faltings behannelet "Komparative Tierphraseologismen im Nordfriesischen im Vergleich mit dem Niederdeutschen" (pp. 97-140). No blike dy talen – Faltings beheint har oars ta it Fering-Öömrang - op dat mêd aardich oerien te kommen, mar by de fûgels binne der wol ferskillen, dat benammen smiten wurdt op 'e oare habitat fanwegen it waadgebiet. Der binne ek oare ferlikings mei bisten dy't spesifyk binne foar Noardfryslân, lykas "deensk üüs en roof", útsoarte allinne mar brûkt troch dyjingen dy't de Dútske wâl opholden. Njonken de fûgels hat dit tige ûnderhâldende artikel ek noch skiften foar bygelyks bisten om hûs en hear, ynsekten, fisken en eksoatyske bisten lykas apen. Alles wurdt ek goed yn in kultureel, sosjaal en psychologysk ramt set.

(siebren dyk)

Lena Grützmaker, Der Friesischunterricht an der Nis-Albrecht-Johannsen-Schule in Lindholm. Eine Fragebogenaktion zur Erforschung der Einstellung von Eltern und Schülern zum Friesischunterricht. Kiel (2012), Fach Friesische Philologie/ Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke nr. 90].

It skoalûnderwiis yn it Noardfrysk bestiet no sa'n 100 jier, en hat yn dy ieu al in pear op- en delgongen mei-

makke. Lena Grützmacher lit yn dizze omwurke skripsje sjen dat dêrby de hâlding fan ‘e âldelju hyltyd tige wichtich wie. De lêste jierren liket wer in delgong ynset te hawwen, mar dêr is ien útsûndering op, de yn ‘e titel neamde skoalle yn Lindholm, yn it dialektgebiet fan it Mooring. As iennichste biedt de skoalle it fak regulier oan yn it learplan, en moatte de âldelju dêr eksplisyt “nee” sizze as se wolle dat har bern it fak net folget. It gefolch is dat winliken alle bern gewoan by de Fryske lessen sitte. Op himsels is soks eins wol bysûnder, want út de stúdzje kin men opmeitsje dat mar in 10% fan ‘e Lindholmer bern it Noardfrysk noch as memmetaal hat; sels yn dizze fanâlds “Hochburch” fan it Noardfrysk slacht it Heechdútsk langer foar master op. Likegoed blike de bern, mar ek harren âldelju, oer it generaal tige posityf te wêzen foar it Frysk oer en it ûnderwiis dêryn. Dêr moat al by oantekene wurde dat it entûsjasme by de bern yn ‘e rin fan ‘e skoaljierren wol wat sakket, wat de skriuwster der op smyt dat de sensaasje fan it nije by sa’n foar de measte bern frjemde taal der nei ferrin fan tiid wat ôfgiet. Negative opfettings by de âldelju fine meast har oarsprong yn in foech nuttichheidstinken: it idee dat Frysk ten koste gean sil fan it yn Dútslân ynfierde skoalfak Ingelsk, en dat dat Noardfrysk maatskiplik sa’n bytsje foarstelt dat jo der winliken neat mei kinne. De kearn fan dizze 223 siden tsjokke Estrik bestiet út in enkête by sawol de bern as de âldelju. Yn ‘e hast 90 siden “Anhänge” wurdt alles kreas dokumintearre en statistysk útwurke. It boek befettet ek in oersjoch fan ‘e skiednis fan it ûnderwiis yn it Noardfrysk en fan earder ûndersyk op it oanbelangjende mêd.

(siebren dyk)

Jarich Hoekstra (bes.), Zwei halligfriesische Komödien von ‘Heinrichs’ (Theodor Heinrich Fürchtegott Hansen). Mit Einleitung, Anmerkungen und Wörterverzeichnis. Kiel (2012), Fach Friesische Philologie/ Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke nr. 93].

Se besteane noch: âlderwetsk deeglike tekstútjeften. Jarich Hoekstra hat hjir twa koarte toanielstikken yn it Halligfrysk yn it ljocht jûn. In nuttich ûndernimmen, want foarst is der net sa hiele folle yn dat Noardfryske fêstelânsdialekt skreaun, mar boppedat foarmet krekt de midden fan ‘e njoggentjinde ieu in gat yn ‘e oerlevering. Dêrby is it wol spitich dat de auteur fan ‘e toanielstikken it dialekt net fan hûs út meikrigen hat: der sitte Platdútske en Heechdútske ynterferinsjes yn ‘e teksten, dat de útjouwer ek foar ekstra swierrichheden set hat. Yn ‘e ynlieding giet Hoekstra wiidweidich yn op it hânskrift en op ‘e besitter dêrfan, de frisist Hermann Möller (1850-1923). In spannend ûnderdiel fan ‘e ynlieding is de speurtocht nei de persoan efter de anonime auteur. Hoekstra wit oannimlik te meitsjen dat dat in dûmnysoan west hawwe moat, dy’t dan op Langeness it Frysk oppikt hat. Krekt it feit dat er sels binnen de tsjerke letter ek karriêre

makke hat, hat mooglik de reden west dat er foar de anonimiteit keazen hat. De beide komeedzjes binne yn dizze Estrik strang diplomatysk útjûn (pp. 29-55). Elk kin de ôfskriuwer nammers moai neigean yn syn wurk, want de orizjinele teksten binne oan 'e ein op 'e siden 111-126 ek noch ris fotomeganysk ôfprinte. De wiidweidige oantekens (pp. 57-76) beslâne net iens folle minder romte as de orizjinele teksten. Dêrnei folget in alfabetysk ynrjochte wurdboek op 'e teksten (pp. 79-103) en in ferantwurdiging fan 'e literatuer. Alles meiinoar: in boekje út it boekje!

(siebren dyk)

It Beaken 74 (2012) [= Temanûmer "Spoaren fan it Frysk en de Friezen yn Noard-Hollân"].

Ein 2010 hat der yn Leien in konferinsje west oer "Sporen van het Fries en de Friezen in Noord-Holland. Taalkundige en historische evidentie". Njoggen fan 'e tolve foardrachten fan doe binne no gearbrocht yn in spesjaal dûbelnûmer fan *It Beaken*. Bewust binne njonken de taalkundige ynfalshoeke ek gewoane histoaryske bydragen meinommen, mar de dêrby keazen tema's (diggelguod, ûntginningskiednis) binne net oer alle bûgen oertsjûgjend om in Frysk oanpart oan te toanen. Yntrigearjend is dêrfoaroer wol de konstatearring fan Marco Mostert dat Súd-Hollân en it oangrinzgjende Kennemerlân in hiel oare wize fan ferskriftliking sjen litte as West-Fryslân, dat op dat mêd folle mear oan liket te sluten by de ûntjouwings oarekant it Fly. De taalkundige problematyk wurdt koart mar kundich ynlaat troch Michiel de Vaan. Dat koarte ynljedende artikel slút min of mear it stik fan Cor van Bree op oan. Syn "Een Fries substraat in Noord-Holland? Oftewel: Noord-Hollandse frisismen op de methodologische pijnbank" (pp. 173-205) is in breed oersjoch fan mooglike taalkundige ferskynsels dy't yn 'e beneaming komme as oanwizing foar in Frysk substraat. Foar in part is it in werhelling fan wat Eric Hoekstra yn *Philologia Frisica anno 1993* presintearre hat, al ferwiist Van Bree nuver genôch net nei dy foargonger. Sa't de ûndertitel al seit, wurde de mooglike resultaten nuansearre troch se te hifkjen oan in stikmennich metodologyske kritearia. Eric Hoekstra sels beheint him yn syn bydrage ta de beide ynfinityfútgongen *-e* en *-en*. Dy besteane, mei de komplekse syntaktyske distribúsje dy't der mei anneks is, ek yn it Westfrysk. It artikel is om twadderlei reden fan belang. Foarst wurdt dy distribúsje op in wol tige wiidweidige wize út 'e doeken dien. Noch wichtiger yn syn bydrage is grif syn hypteze oer it ûntstean fan 'e beide ferskillende útgongen. Dêrby wurdt ek in ferliking makke mei it Aldingelsk en it Aldnoarsk. Net alle ferskynsels binne as oanwizing fan substraatynfloed sa helder as dy twa ynfinityfútgongen. Arend Quak giet yn syn artikel de persoansnammen sa't se yn 'e Hollânske boarnen foarkomme systematysk nei, mar it Fryske karakter fan 'e nammen blykt net al te oertsjûgjend. Quak skoot dat op

net-Frysktalige muontsen dy't de nammen ferhollânsken of latinisearren. Ien ferskynsel dat earder wol oanhelle waard as "Frysk", moat miskien wol hielendal fan 'e list skrast wurde. Arjen Versloot hâldt teminsten út dat wat op it earste each typysk Fryske foarmen binne, lykas *skeep* foar 'skiep' (ferlykje noch Hylpersk *skeep*), yn wêzen in selsstannige ûntwikkeling trochmakke hawwe, en gewoan korrespondearje mei de Middelnederlânske /a:/ as yn *schaap*. Neffens him soe it nammentlik wol hiel tafallich wêze as ien foneem him oan 'e oergong nei it Franskysk ûntwûn hie. Boppedat is de ûntjouwing in ôfspegeling fan dialektferoarings yn westlik Nederlân. De grinzen fan Noard-Hollân wurde yn dit spesjaalnûmer ek wol ris wat oprutsen. Meigastredakteur Rolf Bremmer jout yn "It giet oan!" Friese leenwoorden in het Nederlands' (pp. 123-149) in krityske skôging oer de list fan 25 lienwurden dy't Nicoline van der Sijs yn 2001 digitaal út it WNT fiske hat. As be-tocht wurdt dat in moai tal dêrfan better as Ingweoansk ynterpretearre wurde kin, dan bliuwt der foar de wier Fryske wurden net folle oer. Oan 'e oare kant kin Bremmer ek noch wol wer in stikmannich lienwurden taheakje: wurden út in typysk Fryske kulturele sfear lykas *fierljeppen* of *grietman*, dy't as sadanich wol oernommen wurde yn Nederlânske teksten.

(siebren dyk)

Johanneke Sytsema, Diplomatske útjefte Kodeks Unia (2012)

<http://tdb.fryske-akademy.eu/tdb/index-unia.html>

Mei de útjefte fan Codex Unia hat it lang lijen west. Yn 1893 makke Theodor Siebs yn de Bodleian Library yn Oxford as earste in ôfskrift fan de Mss. Iun. 49 en 109, d.w.s. fan de Apographa en Collationes dy't Franciscus Junius yn de lette jierren 1660 makke hat fan in ûnderwilens ferlern gien Aldfrysk rjochtshânskrift, no bekend as Codex Unia. Wa soenen al net in útjefte besoargje? De nammen kinne neamd wurde fan Steller (op basis fan Siebs syn ôfskrift), Brouwer en Boutkan en ek Sjölin hat him der mei dwaande hâlden. Lang om let is no dan dochs in tekstedysje ta stân brocht en wol troch Johanneke Sytsema, sels ferbûn oan Oxford University, dy't der yn opdracht fan de Fryske Akademy fan 2009 oant 2011 oan wurke hat. Op 13 juny 2012, as hichtepunt fan it 19de Frysk Filologekongres, is har elektroanyske tekstedysje troch de Fryske Akademy 'lansearre' en wol as ûnderdiel fan de taaldatabank fan de Akademy. Njonken in diplomatske edysje fan de tekst fan de Apographa en de Collationes jout Sytsema in (koarte) ynlieding, in ynhâlds-opjefte, dêr't men út trochklikke kin nei de ûnderskate teksten, in beskriuwing fan de beide hânskriften en in oersjoch fan eardere edysjes fan losse teksten út Codex Unia. In oersetting en in glossarium misse noch. It ôfskrift fan de Collationes sit soms ek de tekst fan Latynske glossen út de Aldfryske ynkunabel (Druk) by, dy't lykwols frijwat frjemd bylket, om't

de abbreviatueren net oplost binne. De transkripsje fan dy glossen is dêrtroch feitlik ûnbrûkber.

(oebele vries)

Elisabeth Piirainen, Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units. New York ensfh. (2012), Peter Lang.

Dit boek is de delslach fan in ûndersyk nei wat de mienskiplike idiomatyske útdrukkings fan ‘e talen fan Europa binne. De skriuwster komt úteinliks út op in 380 idiomen dy’t yndied “widespread” binne. Rûchwei de helte wurdt yn dit tsjokke boek fan 600 siden behannele, dat binne yn dit gefal deselden dy’t mear of minder op in dúdlike boarne tebekgeane, lykas de bibel, klassike skriuwers en sprekwurdesamlingen út bygelyks de (lette) midsieuwen. Under de 74 meinommen Europeeske talen figurearje ek it Noardfrysk (Sylt, Föhr, Helgoland en Wiedingharde) en it Westerlauwersk Frysk. It Nordfriisk Instituut en de Fryske Akademy wiene de stypjende ynstânsjes. Yn earder, benammen romantyske, tiden waard wol tocht dat idiomen it skaaimerke en it bysûndere fan in taal útmakken, mar dat idee bliuwt nei lêzing fan dit boek net folle mear fan oer. It is net ûngewoan dat guon útdrukkings yn 50 of mear talen foarkomme. It Frysk spilet dêr meastentiids ek fleurich yn mei. It wurdt, om in yndruk te jaan, op mar leafst 208 siden neamd. Dat koe ik op it spoar komme omdat ik tafallich it foldwaan hie oer in pdf fan it boek. Want al hat it oan ‘e ein in pear wiidweidige registers, krekt in register op taal yn kombinaasje mei in spesifike útdrukking ûntbrekt spitigernôch. Mar dat docht der neat oan ôf dat dit in yndrukwekkende útjefte is.

(siebren dyk)

Martijn Wieling, A Quantitative Approach to Social and Geographical Dialect Variation. Dissertaasje RU Grins (2012).

Dit proefskrift past yn ‘e Grinzer ûndersykstradysje - tink dêrby bygelyks oan in figuer as Wilbert Heeringa - dy’t ôfstannen tusken taalfarianten besiket te objektivearjen. Wieling brûkt wat in oare rekkenmetoade, mar komt wol likernôch op itselde resultaat út. Dat wol sizze, binnen Nederlân en Flaanderen rint it Frysk der it measte út (p. 61). De meast relevante skaaimerken (pp. 62-63) binne it lûd I (staveren as <sj>) as yn *wachtsje* en *tsjin*, de opposysje *g - j* (*geld - jild*), it weifallen fan <v> (*sterven - stjerre*), de opposysje *g - z* (*zeggen - sizze*) en de bilabiale *w* (bygelyks yn *skriuwe*).

(siebren dyk)

Jelske Dijkstra & Liesbeth Schlichting, ‘Frisian TARSP. Based on the methodology of Dutch TARSP’. Yn: Martin J. Ball, David Crystal & Paul Fletscher (útj.), Assessing Grammar. The languages of LARSP. Bris-

tol/Buffalo/Toronto (2012), Multilingual Matters, 189-207.

LARSP (Language Assessment, Remediation and Screening Procedure) is in me-toade om op grûn fan grammatikale kritearia fêst te stellen hoefier oft jonge bern binne yn it taalwinningsproses. Ta dat doel wurdt er bygelyks brûkt troch logopedisten. Yn 2008 hat de earste auteur in boek publisearre mei dêryn in ferzje foar it Frysk, de F-TARSP. Dy wie basearre op 'e me-toade sa't dy troch Schlichting foar it Nederlânsk ûntwikkele wie. Yn 'e mande ha beide froulju no in bydrage skreaun foar in bondel dêr't allegearre "ARSPen" foar in grut tal talen yn op it aljemint komme, nei in haadstik oer it Persysk en foar ien oer it Sineesk. Dijkstra en Schlichting jouwe earst in koarte grammatikale skets fan it Frysk, en beskriuwe dêrnei yn grutte halen de skaaimerken fan de sân fazen yn it taalwinningsproses dy't se ûnderskiede.

(siebren dyk)

Hans Frede Nielsen, 'The Germanic roots of the Old English sound system'. Yn: Irén Hegedűs & Alexandra Fodor (útjs.), English Historical Linguistics 2010. Amsterdam/ Philadelphia (2012), John Benjamins, 43-72.

Yn dit stik set de Deenske taalkundige Nielsen de histoaryske ûntjouwing fan 'e Germaanske talen noch ris op in rychje. Hy makket in systematysk ûnderskied tusken de ûntwikkelings fan konsonanten en beklamme en ûnbeklamme fokalen. In apart skift Anglo-Frysk wiist er ôf, sa't er ek ôfstân nimt fan Kuhn syn breed konsept fan in noardwestlik Germaansk. Dêrfoaroer leaut er wol oan in idee fan in Ingweoanske *Sprachkreis*, dêr't de ûntwikkelings yn it Aldingelsk, it Aldfrysk en foar in part it Aldsaksysk lykwols aardich los fan inoar yn plak fûn hawwe. It artikel jout tagelyk in handich oersjoch fan 'e ferskillen yn 'e foneemsystemen fan dy trije talen. Lju mei belangstelling foar de diskusje oer de Anglo-Fryske hypeteze moatte dit stik perfoarst net oerslaan.

(siebren dyk)

Gertjan Postma, 'Language contact and linguistic complexity - the rise of the reflexive pronoun zich in a fifteenth-century Netherlands border dialect'. Yn: Dianne Jonas, John Whitman & Andrew Garret (útjs.), Grammatical Change, Origins, Nature, Outcomes. Oxford (2012), Oxford University Press, 139-160.

Dit wat spekulative mar tagelyk ek heechst yntrigearjende artikel beskriuwt de ferfanging yn 'e fyftjinde ieu fan it reflektivum *hem/hom* troch *sick* en *sich* yn Drinte. Postma nimt ek oan dat dy lêste foarmen út Dútslân komme, mar soks soe neffens him net ynjûn wêze troch prestiizje, mar yn it foarste plak troch taalynterne faktors. Dêrby spilet in rol dat de âldere foarmen net mear brûkt wurde koene foar de pluralis. Foar syn ferklearring docht er in berop op

Reuland en Reinhart har teory oer refleksiviteit en Bickerton sines oer taalkontakt. Krekt de ûnderlizzende ynfloed fan it Frysk, dat, mei in berop op in artikel fan Jarich Hoekstra út 1994 yn *Leuvense Bijdragen*, yn syn pronominaal systeem in ferskil makket tusken al of net oblyk gebrûk, soe hjir in beslissende rolle spile hawwe; ferlykje bygelyks it ferskil tusken *ik ha se sjoen* en **ik doch it foar se*. Sels nuvere fluktuaasjes yn ‘e frekwinsje fan ‘e nije fariant wit de auteur, mei in berop op it fenomeen generaasje, in ferklearring foar te finen.

(siebren dyk)

Nordfriesisches Jahrbuch 2013 (Band 48).

Yn dizze jefte fan it Noardfryske jierboek docht Jarich Hoekstra op ‘e siden 7-20 ferslach fan in moai stikje sneuperswurk yn Ruslân. De tsarina Catharina II befoardere de wittenskippen en dêrby ek de taalkunde, en dan benammen de taalferliking. Yn 1787 en 1789 kamen fan ‘e hân fan in Peter Simon Pallas twa bannen út mei ferlykjende wurdlisten fan mar leafst twahûndert talen. Ien dêrfan wie it Frysk. Hoekstra hat útfûn dat it hjir om it Noardfryske dialekt fan ‘e Karrharde giet, en dan yn it bysûnder om dat fan it doarp Stedesand. De ynformant moat in Petersen west ha. Yn ‘e frisistyk wie de list oant no ta net achtslein, en dat jildt ek foar in foech foargonger, gearstald troch de Dútske histoarikus en geograaf Hartwig Ludwig Christian Bacmeister (1730-1806). Dat is yn hânskrift bleaun, no berêstend yn Sint Petersburg, mar in Us Heit dêryn is troch Adelung publisearre, nammers ûntbrekkend yn Jelle Brouwer syn samling *It alderhillichst gebet yn Fryske lûden* (1964). Hoekstra jout yn dit artikel alle boarnen fuortdaliks ek út. Fan Petersen sels is oars hast gjin spoar te finen. Mooglik kin er idintifisearre wurde mei in Stedesander koster dy’t deselde efternamme hat. Jarich Hoekstra leveret yn in koarte bydrage ek noch “Etwas über das anlautende *w* im Wiedingharder Friesisch” (pp. 93-97). De Aldfryske bilabiale *w* is yn it Noard-Fryske gebiet oeral ferfongen troch in labiodintale útspraak, mar Hoekstra makket oannimlik dat it âldere Wiedinghardersk in bilabiale wize fan útsprekken noch wol hiem hie. Hy betwiflet lykwols oft dat ferskynsel in streekrochte fuortsetting fan ‘e Aldefryske *w* is. Earder tinkt er oan ‘e Wiedingharde as in oerringebiet fan it Jutsk. De Wiedingharde is ek de eftergrûn fan in artikel fan Ingo Laabs, “„*Toaterfumel mä bläken uurebumel...*” Zur Darstellung der Sinti und Roma in Peter Jensens Kurzromanen” (pp. 45-62). De eardere grutte taalman dêre, Peter Jensen, hat nammentlik ek as literator aktyf west. Yn in stikmannich fan syn ferhalen spylje sigeuners in rol. Laabs giet it byld nei dat fan harren sketst wurdt. Dat is neffens de hearskjende sede frijwat negatyf, mar at de minsken wat yntegrearren, dan bliken se ek wol wer te dogen.

(siebren dyk)

Tjeerd de Graaf & Cor van der Meer, 'Multilingualism and language teaching in Europe: the case of Frisian and the work of the Mercator European Research Centre'. Yn: Erich Kasten & Tjeerd de Graaf (útjs.), Sustaining indigenous knowledge: learning tools and community initiatives for preserving endangered languages and local cultural heritage. Fürstenberg / Havel (2013), Verlag der Kulturstiftung Siberien, 17-34.

Yn in bondel dy't it behâld fan lytse talen en kultueren yn Sibearië as tema hat, stiet ek in stik oer it Frysk. Yn wêzen is dit in oersjoch fan 'e Fryske taalsitewaasje dêr't der ek letterlik al trettjin yn in dosyn fan binne. Wol ôfwikend is dat it stik mear as wenst yngiet op ynstitúsjen, en dan benammen op Mercator en syn ûnderskate aktiviteiten.

(siebren dyk)

Rolf H. Bremmer Jr, 'The children he never had; the husband she never served: Castration and genital mutilation in medieval Frisian law'. Yn: Larissa Tracy (ed.), Castration and culture in the Middle Ages, Cambridge (2013), D.S. Brewer, 108-130.

Der is net in Aldfrysk wurd foar it begryp 'kastraasje' oerlevere. Bremmer lit yn dit artikel, dêr't in macht oan benammen resinte literatuer yn ferwurke is, sjen dat kastraasje as straf by de midsieuske Friezen dochs net ûnbekend wie, ek al krijt men net de yndruk dat dizze ûntearjende foarm fan straf yn Fryslân deistige praktyk wie. Wichtichste boarne is it Westerlauwerske Syndrjocht, dêr't kastraasje as ien fan trije mooglike straffen foar bestialiteit yn opfierd wurdt. Bremmer tinkt dat dy bepaling net earder datearre wurde kin as midden 13de ieu, om't bestialiteit foar dy tiid net as misdiedich sjoen west ha soe. Njonken kastraasje giet it yn dit artikel om ferwûning fan de genitaliën, dêr't de Aldfryske boetetaksen gâns foarbylden fan opsmite. De auteur giet dêrby wiidweidich yn op in bepaling dêr't de kompensaasje yn regele wurdt fan in man dy't troch syn gemachten sketten is. Dêryn is sprake fan trije 'sinen', dy't Bremmer, oars as âldere spesjalisten fan it Aldfrysk, dy't der oars wol wakker mei omwraksele ha, hiel krekt teplak bringe kin. Mei dêrtroch is dit artikel net allinnich fan belang foar de rjochtsskiednis, mar ek foar de leksikology.

(oebele vries)

Peter Trudgill, Sociolinguistic typology. Social determinants of linguistic complexity. Oxford (2011), Oxford University Press.

Dit boek fan 'e ferneamde dialektolooch Peter Trudgill ûndersiket de relaasje fan lingwistyske kompleksiteit en it type mienskip dêr't it yn foarkomme kin. It Noardfrysk (Mooring) krijt ek in plakje taparte mei it neamen fan syn dûbeld systeem fan beskate lidwurden en syn trije mooglike útgongen fan 'e ynfinityf. Dat is moai. Mar mear yn syn algemienens koe dit boek wolris fan hiel grutte betsjutting wêze foar de Fryske taalkunde, en dan benammen foar it beklamjen fan it belang fan it beoefenjen dêrfan. Trudgill giet fûl yn 'e pleit foar de stúdzje fan krekt de lytse talen, sprutsen troch lytse, oersichtlike en relatyf isolearre mienskippen, omdat dy noch wat sjen litte fan wat minsklike taal yn essinsje is.

“In fact, as I have been suggesting in this book, these “exotic languages” with their mature phenomena are actually, especially from a diachronic perspective, not exotic at all. They are normal. They are precisely what we *should* be bothering about. This is what all human languages must have been like throughout most of the tens of thousands of years of human history on this planet. (...) The consequence of this is clear. If we are keen to learn more about the inherent nature of linguistic systems, we must urgently focus most of our attention on linguistic structures and linguistic changes of the types that occur in the ever-dwindling number of low-contact, dense social network varieties of language in the modern world. If we want to pursue any kind of linguistic typology and - more importantly, if we want to build up an accurate picture of the nature of human languages throughout human history - we had better hurry (...), not only because most of the world's languages are in danger but also because most of those are going to be left behind will increasingly tend to be of a single, historically atypical type” (s. 187-188).

Dit boek wie foar my in “eyeopener”.

(siebren dyk)

Taal en Tongval 63 (2011), nûmer 2.

Cor van Bree docht ferslach fan in ûndersyk nei de dialektyske spried fan adposisjonele kloften (pp. 197-228). Oer it grutte Nederlânske taalgebiet blike by ien en deselde betsjutting nijsgjirrige ferskillen yn syntaktyske kodearring te bestean. It suden hat dêrby in foarkar foar preposysjes,

faak ek as it om in dúdlike rjochting giet. Yn it noarden, ynklusyf Fryslân, binne sirkumposysjes populêr, lykas *troch ... hinne, by ... lâns, tsjin ... oan*, ensfh. Dêrby hoecht it net needsaaklik om rjochtings te gean.

Jarich Hoekstra docht op ‘e siden 281-301 in ferlykjend ûndersyk nei de meartalsfoarming yn it Frysk en it Nederlânsk. Hy docht ek in útstapke nei de foarming fan patronimen yn it Fering-Öömrang. By dat type nammen wurdt de kar fan it suffix dat oan ‘e foarnamme fan ‘e heit taheakke wurdt, folslein stjoerd troch beskate fonologyske regels. De kar fan ‘e meartalsuffixen *-en* en *-s* yn it Nederlânsk en Frysk folget dyselde grûnregels. Hoekstra wiist ek op ferskillen tusken de talen, lykas yn wurden op *-rm*, *-lm* en *-eil*, dy’t yn it Frysk in *-s* krije kinne (*earms, helms, neils*). Meartallen op *-s* nei it suffiks *-ing* krije in aparte behanneling. It measte omtinken yn it artikel krije lykwols haadwurden dy’t op in schwa einigje. Dy nimme by de erf wurden yn it Frysk altyd *-en*, wylst yn it Nederlânsk in sterke tendins ta *-s* bestiet. Hoekstra wiist in tal besteande ferklearrings foar dat ferskynsel ôf. Neffens him sit it ferskil yn ‘e status fan dy einichste schwa. Dy fungearret yn it Frysk noch as in foech suffiks, en dat selektarret dan *-en*. Likegoed synjlearret Hoekstra hjir en dêr in *-s*, grif foarkommend ûnder ynfloed fan it Nederlânsk.

It mei hjir oars ek wol even neamd wurde dat it tydskrift *Taal en Tongval* tsjintwurdich (ek) yn syn hiele hear en fear frij yn te sjen is op it ynternet. De hiele fersoarging is kreas, it kin net oars sein wurde.

(siebren dyk)

Arjen Versloot, ‘Frisian place-names and place-names in Friesland’, Onoma 46 (2011), 127-150.

Yn dit breed opsette stik – sjoch ek de titel – behannelet Versloot ûnderskate aspekten fan Fryske plaknammen yn de trije Fryslannen. It giet om taalkunde/etymology, mei fansels gâns omtinken foar taalkontakt en de ynfloed fan de gruttere steatstalen. It geografysk/geologyske aspekt krijt ek omtinken, omdat dat fan ynfloed is op it foarkommen fan beskate nammetypen. As lêste – en dan giet it benammen oer ús Fryslân – is der it polityk-juridyske: it ynfieren fan Fryske plaknammen as de offisjele nammen troch guon gemeenten yn de tachtiger en njoggentiger jierren en de wjerstân en argewaasje dy’t dat oprôp, wylst dat mei de Fryske wetternammen lang sa slim net wie. Sa’t wy dat fan Versloot wend binne, binne der gâns kaartsjes opnommen. In moaie state-of-the-art.

(willem visser)

Thomas Steensen, ‘Das Nordfriisk Instituut - wissenschaftliche Arbeit für das Friesische’, Europäisches Journal für Minderheitenfragen 5 (2012), 196-204.

Yn dit nûmer jout Thomas Steensen, de direkteur fan it *Nordfriisk Instituut*, in oersjuch fan ‘e skiednis, de struktuer en de aktiviteiten fan syn

ynstitút, benammen op it mêd fan dokumintaasje, taal, skiednis, regionale stúdzjes, publikaasjes en public relations. Tagelyk jout it artikeltsje in algemiene yndruk fan 'e (frijwat behyplike) situaasje dêr't it Noardfrysk hjoeddedei yn ferkeart, en besprekt yn it koart de histoaryske eftergrûn dêrfan.

(jarich hoekstra)

Norval Smith, 'Nordstrand North Frisian: A puzzling problem in dialect geography'. Yn: Henk van der Liet & Muriel Norde (red.), Language for its own sake. Essays on Language and Literature offered to Harry Perridon. Amsterdam (2012), Amsterdam Contributions to Scandinavian Studies, vol. 8, 395-412.

Norval Smith jout yn dit feestbondelartikel in moai stikje detectiewurk: Hy ûndersiket in pear aspekten fan it Noardfryske dialekt fan Strand, dat ta it Hallichfrysk rekkene wurdt. It eilân Strand gie yn 1634 ûnder yn 'e saneamde twadde 'Mandrânke'. De minsken dy't it libben derôf rêden, teagen fuort, foar in part nei Wyk op Föhr, dêr't oant yn 'e 19de ieu noch in Hallichfrysk dialekt praat waard. De stikken fan Strand dy't der oerbleaune nei de oerstreaming, Nordstrand, Nordstrandischmoor en Pellworm, waarden op 'e nij befolke fan net-Frysktaligen.

Smith lit earst op grûn fan sifers oer it tal huzen dat fernield waard en it tal lju dat dearekke, sjen dat it noardlike part fan Strand, de Beltringharde, it slimst troffen waard fan 'e floed; it grutste part fan 'e bewenners ferdronk dêr. De âldste tekst yn it Noardfrysk, in oersetting fan Luther syn kategismus fan om 1600 hinne, komt fan Strand. Smith lokalisearret de Strander Kategismus yn 'e Lundenbergharde yn it súdeasten fan Strand en suggerearret as auteur Volquart Ingwersen ($\pm$ 1515-1612), dy't 54 jier pastoar yn Morsum wie en in learling fan Luther. De âldst bekende skriuwer yn it Noardfrysk wie Anton Heimreich, dy't twa Strander lieten neilitten hat, nei alle gedachten yn it dialekt fan syn berteplak, Trindermarsch yn 'e Edomsharde, dy't sintraal yn it suden lei. Smith lit no sjen dat de Kategismus (Lundenbergharde) diftongearing hat fan Aldfrysk /a:/ en /æ:/, wylst Heimreich (Edomsharde) dat net hat. It dialekt fan Wyk hie ek gjin diftongearing, dat Smith konkludearret hoeden dat dat dialekt wolris tebekgean koe op it dialekt fan oerlibbers út 'e Edomsharde.

(jarich hoekstra)

Katarzyna Buczek, 'Old Frisian and Anglo-Saxon legal texts. A stylistic comparison', Academic Journal of Modern Philology 1 (2012), 7-12.

Yn dit artikel wurde de útkomsten presintearre fan in beskieden, op in beheind tal teksten basearre ferlykjend ûndersyk nei de styl fan twa iere Aldfryske rjochtsteksten út de Earste Riustringer Kodeks (de 17 Kêsten en de 24 Lânrijochten) en twa Angelsaksyske rjochtsteksten. It komt der op del dat der yn de sinsstruktuer oerienkomsten binne, mar dat it taalgebrûk

fan de Angelsaksyske teksten folle formeler is as dat fan de Aldfryske, dêr't it spesifike boppe it algemiene giet. De Poalske skriuwster glidet wol ris út, bygelyks yn har beskriuwing fan de trije nedden fan it heiteleaze bern. Har Ingelsk is oars ek net al te bêst.

(oebele vries)

Taal en Tongval 64 (2012), nûmer 1.

Dit nûmer fan *Taal en Tongval* is wijd oan it tema “Werkwoordsvolgorde in de rechterperiferie van de Nederlandse zin”. Likegoed steane der ek twa artikels yn dy't fan streekrjocht belang binne foar it Frysk. Sa skriuwe Arjen Versloot, Hanneke Hengst en Marjan Huisman oer “Werkwoordvolgordes in het Amsterdams van de 17e eeuw” (pp. 41-71). It stik besiket om nei te gean yn hoefier oft de Amsterdamke folkstaal earder noch Fryske skaaimerken hie, der fan útgeande dat Hollân earder Frysktalich wie. Dêrta binne hjir kluchten fan Coster, Tengnagel en Brederode neier ûndersocht op syntaktyske skaaimerken, omdat de wenstige kontaktliteratuer der fan útgiet dat de syntaksis in hiel stabyl ûnderdiel fan ‘e taal is. It mear noardlike Westfries hat bliken dien kreas oan dat plaatsje te foldwaan. Lykwols, it Amsterdams is dwers: it slút him kwa syntaksis (fan it tiidwurd) hielendal oan by dy fan it Nederlânsk, wylst Fryske parallellen no krekt net te finen binne. De auteurs freegje har dêrom ôf hoe hurd oft dat syntaktyske kritearium no winliken is.

Yn dit nûmer ek in – slim technysk – artikel fan Susi Wurmbrand oer “Parasitic participles in Germanic: evidence for the theory of verb clusters” (pp. 129-156). It giet dêrby om tiidwurden yn ‘e foarm fan in mulwurd dêr't jo soks yn earste ynstânsje net ferwachtsje soene. In Frysk foarbyld is *hy soe it dien wollen ha*, njonken de ynfinityffoarm *dwaan*, dy't ek foarkomt en dat fansels ek de normale foarm wêze soe, omdat er ôfhinget fan it modale helptiidwurd *wolle*. Parasitêre mulwurden komme ek yn it Skandinavysk foar. De skriuwster, dy't ferbûn is oan ‘e University of Connecticut, suggerearret dat soks mei ôfhinget fan it feit dat de oanbelangjende talen gjin mulwurdsfoarheaksel *ge-* hawwe. Wurmbrand besprekt ek noch in oar type parasitêr mulwurd, as yn ‘e sin *hy soe it dien ha kinnen*. Hjir wurket de ynfloed de oare kant út en stiet it parasitêre mulwurd *kinnen* rjochts fan it regearjende helptiidwurd *ha*. De skriuwster giet der oars fan út dat de folchoarder fan Fryske tiidwurdkloften, dy't konsekwint haadfinaal is, ta stân komt troch in werskikking op it PF-nivo en dus net yn ‘e eigentlike syntaksis.

(siebren dyk)

Jarich Hoekstra, 'Another Quantificational Variability Effect: the indefinite pronoun neemen 'no one' as a floating quantifier and as a negative adverb in Fering-Öömrang (North Frisian)', Lingua 134 (2013), 194-209.

Hoekstra hat hjir de Noardfryske pendant fan *nimmen* by de kop, en dan benammen dy yn it Fering-Öömrang. It ûnbeskaat foarnamwurd *neemen* kin dêr foarkomme as saneamd swalkjend telwurd (“floating quantifier”), ferlykje it Westerlauwersk Frysk *beide manlju ha dêr west* mei *de manlju ha dêr beide west*. In foarbyld út it Fering is *jo san neemen welerkimen* ‘se binne nimmen weromkaam’ (= net ien fan harren is weromkaam). *Neemen* is ferplichte ferbûn mei in meartallich subjekt. Dit gebrûk fan *neemen* kin oergean nei de betsjutting ‘nea’, al bliuwt der faak wat fan ambiguïteit. In foarbyld is *diar mä hed wi dach wel neemen mä reegent* ‘dêrmei hiene we dochs wol nimmen mei rekkene’, wat oerset wurde kin yn (i) net ien fan ús hie dêr op rekkene, of (ii) dêr hiene we nea op rekkene.

Der besteane yn ‘e literatuer twa analyzen foar swalkjende telwurden. De earste is dat se mei it antesedint eins ien konstituïnt foarmje en dan strânje. De oare beskôget se as bywurdlike bepalings. Allinne al it foarkommen fan de lêzing ‘nea’ stipet de lêste opsje. Dit gebrûk fan *neemen* is oars wakker beheind ta kognitive tiidwurden as “witte”.

(siebren dyk)

Hanno Brand en-dy (útjs.), De tienduizend dingen. Feestbundel voor Reinier Salverda. Ljouwert (2013), Fryske Akademy.

Reinier Salverda hat by syn ôfskie as direkteur-bestjoerder fan 'e FA neffens in beskate akademyske tradysje in feestbondel meikrige. It is in dikke pil wurden fan in 500 siden. De fersoarging is kreas, mar spitigernôch mist in elemint dat mei de grutste wearde fan soksoarte útjeften útmakket: in foto fan 'e jubilaris. Der is al in persoanlike bibliografy opnommen. De bondel befettet fierders mar leafst 33 bydragen. De measte dêrfan geane oer net-Fryske ûnderwerpen. De opmerklikste dêrfan is efterôf miskien dy oer "De taalproblematiek in hedendaags Oekraïne", dêr't auteur Ben M. Groen ûnder oare yn foarseit dat dy taalproblematyk "een constante bedreiging (is) voor de politieke en sociale stabiliteit van het land". De pear artikels dy't fan belang binne foar de frisytyk wurde hjirûnder bylâns rûn.

Philippus Breuker (s. 175-193) spekularet oer it ta stân kommen fan de *Teschlaow*, dat oer it ginneraal oannommen wurdt in falsum te wêzen. Hy soe konspiearre wêze troch Paulus Scheltema, mei in yntrigearjende mediearjende rol fan dy syn gelearde broer Jacobus. De úteinlike ynspirator op 'e eftergrûn is de ferneamde Jacob Grimm, dy't mei Jacobus korrespondearre. Breuker jout hjir ek twa fan Grimm syn brieven út.

Eric Reuland giet op 'e siden 403-417 yn 'e pleit foar de stúdzje fan lytsere talen en dat soe ek dien wurde moatte troch lju dy't sels native speaker binne. Krekt sokke talen kinne neffens him ferskynsels ynha dy't fan belang binne foar algemiene teoryen. Reuland yllustrearret soks oan 'e hân fan ûntjouwings yn 'e skiednis fan 'e biningsteory, dêr't obstrewaasjes fan Jarich Hoekstra in wichtige rolle yn spile hawwe. Reuland pleitet mei dêrom foar it behâld fan sokke talen. Foar dat behâld is it neffens him wichtiger dat se earder "fashionable" binne as dat se in juridyske ynbêding ha.

Arjen Versloot en Elzbieta Adamczyk smite har op 'e siden 419-434 op in espeltsje haadwurden dy't yn it âldste Aldfrysk in meartal op *-e* ha. It giet om meartalsfoarmen as *liude* 'lju', *lithe* 'lidden', *friunde* 'freonen', *fiande* 'fijannen', *brothere*, *sustere* en *manne*. Dy blike fan ferskillende stammen ôf te kommen, mar ferliking mei it Aldingelsk smyt op dat der dochs wol wat mienskipliks is: de meartallen tsjutte hyltyd in kollektyf fan persoanen oan.

Eric Hoekstra (s. 435-448) hat de Midfryske útdrukkings *syn libben* en it út it Nederlânsk liende *syn leven* by de kop. Beide wurdt fan oantoand dat se negatyf-polêr binne. Neffens Hoekstra sil oars de negative wjer-

gader *syn leven net* earder liend wêze as de positive *syn leven*, dat er mei oannimlik makket mei de hege frekwinsje fan it negative *never nooit niet* yn it hjoeddeiske Nederlânsk. De foarm fan it besitlik foarnamwurd yn ‘e útdrukking kin koreferinsjeel wêze: *myn* en *dyn* komme bygelyks ek foar. De útdrukking komme semantysk aardich oerien mei *ea/nea*, mar binne sterker beheind ta emosjonele konteksten.

De oare Hoekstra, Jarich dus, giet neier yn op in oare útdrukking, te witten *tink* (s. 449-461). Dy is ûntstien út in tuskensintsje *tink ik*, mar hat him yn ‘e rin fan ‘e lêste oardel ieu fierder selsstannich ûntjûn ta in modaal partikel en in ekspressive ynterjeksje. Hoekstra giet ek de syntaktyske en pragmatyske gefolgen nei.

Yn dizze bondel ferliket Durk Gorter (s. 463-476) noch it ûnderwiis yn it Baskysk mei dat yn it Frysk. It lêste komt der net bêst foar wei, mar dat sil wol nimmen nij dwaan. Yn ‘e lêste bydrage ta de bondel (s. 477-487) jouwe Jan van der West, Alex Riemersma en Cor van der Meer in beskriuwing fan wat it Mercatorprojekt oant no ta út ‘e wei set hat en wat it noch fan doel is.

(siebren dyk)

Hindrik Sijens & Anne Dykstra, Language Web for Frisian. Yn: I. Kosem, J. Kallas, P. Gantar, S. Krek, M. Langemets & M. Tuulik (eds.), Electronic lexicography in the 21st century: thinking outside the paper. Proceedings of the eLex 2013 conference, 17-19 October 2013, Tallinn, Estonia. Ljubljana/Tallinn (2013), Trojina, Institute for Applied Slovene Studies / Eesti Keele Instituut. <http://eki.ee/elex2013/conf-proceedings>.

Hjir wurdt in beskriuwing jûn fan wat it kommende Taalweb foar it Frysk allegearre te bieden hawwe sil: in standert wurdlist, in staveringshifker foar Word, in masinale oersetter, in wurdboekportaal dêr’t allegearre besteande wurdboeken yn opnommen binne, en in Nederlânsk-Frysk oersetwurdboek.

Der steane wol in pear rarichheden yn it stik. Yn ‘e earste fan de twa alinea’s dy’t wijd binne oan in yntroduksje ta it Frysk wurdt sein dat fan ‘e ynwenners fan ‘e provinsje “about 65% are able to speak the language”, en trije sinnen letter dat “almost 64% claim they are able to speak Frisian well”. Moat men dan konkludearje dat 1 persint it frij beroerd praat? Even letter lêze we dat de kleur *giel* sa útsprutsen wurde soe yn it noarden, wylst it yn it suden *geel* wêze soe. Hof jout it op side 52 fan syn *Dialectgeographie* lykwols krekt oarsom. En wat moatte bûtenlanners oan mei de meidieling: “The Fryske Academy suggested a moderate spelling reform to the provincial parliament”, dat dien wêze soe omdat “the existing spelling system proved to be quite complex and inconsistent” (s. 96). De logyske gedachte soe dan dochs wêze om it dan no ris simpel en konsistint te dwaan. In taljochting foar dat “moderate” is der lykwols net by.

De nije staveringshifker krijt ek in

foarsjenning dy't korrekte foarmen suggerearret. Bygelyks by in sintsje "hy wurde lik", dêr't ynstee fan it swakke wurde dan waard suggerearre wurdt. Moai, mar it is dan wol te hoopjen dat jo dy foarsjenning ek útsette kinne, want oars wurdt in skriuwer alle kearen by it optypen fan 'e tige frekwinte wurdfoarm wurde mei in opljochtsjend skermke konfrontearre en dêr kin in mins wol gek fan wurde (waard?).

(siebren dyk)

Laura Onofri, Paulo A.L.D. Nunes, Jasone Cenoz & Durk Gorter, 'Linguistic diversity and preferences: econometric evidence from European cities'. Yn: Journal of Economics and Econometrics 56 (2013), 39-60.

Oan 'e basis fan dit artikel leit in ferliking fan 'e publike talige uterings yn twa winkelstrjitten yn San Sebastian en Ljouwert. Der binne twa grutte ferskillen: yn Ljouwert is folle mear Ingelsk, wylst de minderheidstaal dêr neffens it Baskysk mar tige eameltsjes foar de hearen komt. De auteurs relatearje dat mei oan it ferskil yn hoe't de minderheidstaal troch de oerheid stipe wurdt. Har konklúzje is dan ek dat it bewarjen fan talige diversiteit, krekt as oare foarmen fan kultureel erfskip, in priis hat.

(siebren dyk)

Henk Bloemhoff, Germen J. de Haan & Arjen P. Versloot, 'Language varieties in the province of Fryslân'. Yn: Frans Hinskens & Johan Taeldeman (útjs.), Language and Space. An International Handbook of Linguistic Variation. Volume 3: Dutch. De Gruyter Mouton (2013), 721-738.

Ein 2013 is der in tsjok boek ferskynd mei in oersjoch fan 'e Nederlânske dialekten, as ûnderdiel fan in gruttere searje *Language and Space*. Yn 'e ynliding (s. 3-4) wurdt meidiel dat it Frysk bûten it boek holden is, omdat it histoarysk sjoen net in dialekt fan it Nederlânsk is en de taalsitewaasje sosjaal sjoen kompleks is as yn 'e oare Nederlânske dialektgebieten. Neffens de útjouwers fertsjinje de Fryske dialekten in apart diel yn 'e searje.

Likegoed is in haadstik (nûmer 38) opnaam oer de taalfariëteiten yn 'e provinsje Fryslân. It hat trije ûnderdielen. It koartst wurdt yngien op guon ferskillen tusken it Nederlânsk en it Frysk, benammen út it eachweid fan taalkontakt wei. It grutste part giet oer it stedsk. It is in moai oersjoch wurden, yndiel neffens de ûnderskate lingwistyske nivo's, fan leksikon oant fonetyk, hyltyd relatearre oan ferskillende ûntsteanshypezen. It Amelânsk, Biltsk en Midslânsk krije apart omtinken, mar ek it Kollumerlânsk, dat hast wol in unikum is yn ditsoarte fan oersjoggen. It tredde part is ynromme foar it Stellingwerfsk. Yn trije siden wurdt de posysje fan dat dialekt neffens oare Leechsaksyske tongslaggen sketst en passearje de wichtichste fonologyske en syntaktyske skaaimerken de revu.

(siebren dyk)

Nils Århammar, [besprek fan] Volkert F. Faltings, Etymologisches Wörterbuch der friesischen Adjektiva. Berlin / New York, De Gruyter (2010). Yn: Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik 80 (2013), 77-89.

It is yn dizze rubryk gjin wizânsje en synjalearje besprekken, mar soms moat der in útsûndering makke wurde. Nils Århammar makket as besprekker fan Faltings syn magnum opus nammentlik fan ‘e gelegenheid gebrûk om sidenlang gâns in rige fan oanfollings en ferbetterings te jaan; in net ûnwichtich part dêrfan belangje nammers it Hilgelânsk oan. De troch Faltings yn syn boek dochs al wiidweidich behannele etymology fan ‘e Fryske eigenskipswurden krijt sa noch wer in lyts triuwke yn ‘e rêch. De rige krityske kanttekens moat oars net de yndruk jaan dat Århammar net te sprekken wêze soe oer Faltings syn boek. It is earder krekt oarsom, mei men wol sizze.

(siebren dyk)

Oebele Vries, ‘Aldermannen, riucht ende reed. Het laatmiddeleeuwse Leeuwarden, Friestalige archivalia, Friestalige stad’. Yn: Leeuwarder Historische Reeks XI. Leeuwarden (2013), 52-64.

Vries behannelet hjir de âldste stikken út it Ljouwerter stedsargyf. De stêd wie yn ‘e 15de ieu noch foar it grutste part frysktalich, alteast as ôfgien wurde mei op ‘e stikken dy’t doe produsearre waarden. De Frysktalige skriuwer Hemma Odda zin hie dêr in wichtich oanpart yn. It gong sels sa fier dat yn wat men wol de berteakte fan ‘e stêd neame mei, in bepaling opnaam is dat Hollanners eksplisyt beskate rjochten ûntsein waarden. (De Grinzers gongen oars noch fierder yn ditsoarte fan diskriminaasje). Nei 1500 waard it mei it brûken fan it Frysk yn it offisjele ferkear hurdop minder. Inkeld de strjitnamme Weaze ferwiist no noch nei it oarspronklik Frysk karakter fan ‘e stêd.

(siebren dyk)

Charlotte Gooskens en Renée van Bezooijen (bes.), Phonetics in Europe. Perception and Production. Frankfurt am Main (2013), Peter Lang Edition.

Dit boek is in samling fan fyftjin artikels, skreaun troch ienentweintich meiwurkers fan ûnderskate ôfdielingen fan de Rysksuniversiteit Grins en opdroegen oan Vincent van Heuven by gelegenheid fan syn pinsjonearring.

Twa artikels binne fan belang foar de frisistyk. Yn it earste plak is dat “Language policies and attitudes towards Frisian in the Netherlands” (s. 139-157) fan Nanna Haug Hilton en Charlotte Gooskens. Yn dat stik wurdt ferslach dien fan ûndersyk nei de wurdearring fan it Frysk. Mei help fan de matched guise-technyk is frege nei de wurdearring fan guon persoanlikheidskaaimerken fan Fryskpraters, t.w. modern wêzen, tûkens, oantreklikheid, normalens, freonlik-

heid en rykdom. De ynformanten wienen allegearre begjin tweintich en kamen út ferskillende plakken yn Fryslân (Ljouwert, It Hearrenfean) en dêrbûten (Grins, Utert, Spijkenisse). Der wienen mei-inoar 185; dêrfan hienen 41 it Frysk as thústaal (en 144 it Nederlânsk). It Frysk skoart op alle skaaimerken leger as it Nederlânsk, ek by de fan hûs út Frysktaligen. Al is it sa dat de Frysktaligen it Frysk einen moaier fine as de Nederlânsktaligen (dat jildt foar froulju én manlju). Fierders binne de Nederlânsktaligen yn Fryslân negativer oer it Frysk en positiver oer it Nederlânsk as deselden bûten Fryslân; foar de lêsten sil it Frysk in ‘ver-van-mijn-bed-show’ wêze, wylst de earsten der konkreet mei te krijen hawwe. Yn Fryslân binne de ferskillen yn wurdearring fan it Frysk en it Nederlânsk dus it grutst of, wat minder neutraal sein, de tsjinstellingen binne dêr it ekstreemst. Men is oars al benijd oft dy ferskillen op it plattelân, dêr’t it Frysk sterker stiet as yn Ljouwert en op It Hearrenfean, dan net noch grutter binne.

De “Mutual intelligibility between speakers of North and West Frisian” is it ûnderwerp fan in artikel fan Femke Swarte en Nanna Haug Hilton (s. 281-302). Alle Fryske dialekten moatte fan ien en deselde boarnetaal ôfstamme, mar it Frysk is yn ‘e rin fan ‘e tiid slim fersplintere en dat is net sûnder gefolgen bleaun foar de begryplikheid fan de ûnderskate Fryske dialekten ûnderinoar. Tusken it Noard-Frysk (it Mooringer dialekt) en it Westerlauwersk Frysk leit dy op 38%, in relatyf leech persintaazje. It komôf fan twa dialekten seit dus lang alles net. Dêr komt yn dit gefal noch by dat it Noard- en Westerlauwersk Frysk al ieuwen geografysk faninoar skaat binne en beide yn nau kontakt steane mei gruttere buortalen (it Noardfrysk mei it Dútsk, it Westerlauwersk Frysk mei it Nederlânsk). Foaral dat lêste liket in wichtiger faktor te wêzen foar de begryplikheid, wichtiger yn alle gefallen as it histoarysk komôf. Boppedat binne it Noard-Frysk en it Westerlauwersk Frysk minderheidstalen, mei in lyts plak yn it iepenbiere libben en in navenant lytse rol yn it offisjele domein. De taalsosjologyske sitewaasje fan in dialekt moat dus wol foargoed mei rekkene wurde.

It tal (potinsjele) Fryskpraters yn ‘ús’ Fryslân liket oars net wis te wêzen. Op s. 140 wurdt sein dat 70-75% fan ‘e ynwenners fan Fryslân Frysk prate kin (basearre op de fluchhifkingen fan de Provinsje fan 2007 en 2011 en de taalsurvey fan 1995), dat it tal Fryskpraters wurdt op 480.000 rûsd. Op side 283 giet it om likernôch 400.000 (basearre op in artikel fan Durk Gorter fan 1981), wylst it op side 287 op sa’n 410.000 útkomt (basearre op, neffens de Provinsjale fluchhifking fan 2011, 64% Fryskpraters fan it, neffens it CBS, totale tal ynwenners fan Fryslân). In ferskil fan op syn meast 80.000, dat is nochal wat. Men is benijd watfoar tal oft de nije taalsurvey aansen opsmyt.

(willem visser)

Eric Hoekstra & Bouke Slofstra, ‘A diachronic study of the negative

polarity item syn leven 'his life' > 'ever' in West Frisian between 1550 and 1800, *Language* 89 (2013), e39-e56.

Dit artikel is ferskynd yn it foaroansteande tydskrift *Language*, dat is te sizzen, yn in soarte fan nij opsette ûnderôfdieling “Historical Syntax”, dy’t allinne fia it ynternet te rieplachtsjen is. Sadwaande ek de wat apartige sidenûmering. It stik giet oer de Midfryske útdrukking *syn leven*. Dy is de lêste jierren wol ris faker op it aljemint kaam - sjoch hjirboppe by de beskriuwing fan ‘e feestbondel foar Reinier Salverda - mar sa goed útwurke as hjirre noch net. Tige nijsgjirrich is in keppeling oan in troch Haspelmath opstelde “semantic map”, dy’t de útholden negatyf-polêre eigenskippen goed yn kaart bringt. De auteurs beargumintearje fierder dat de útdrukking út it Nederlânsk komme moat, en beakenje him ôf tsjin it synonyme *ea/oait*. Der is ek gâns omtinken foar it grammatikalisearringsproses, mei dêrby in nijsgjirrich útstapke nei it Sealtersk.

(siebren dyk)

Peter Trudgill, 'Gender maintenance and loss in Totenmålet, English, and other major Germanic varieties'. Yn: Terje Lohndal (útj.), In search of Universal Grammar. From Old Norse to Zoque. Amsterdam/Philadelphia (2013), John Benjamins, 77-107.

Yn in feestbondel foar de Noarske taalkundige Jan Terje Faarlund hat de bekende dialektolooch Peter Trudgill it ferskynsel fan slachteferlies yn it Germaansk by de kop. Primêr beskôget er dat as in gefolch fan taalkontakt, yn dy sin dat der omstannichheden wêze kinne dat in navenant grutte populaasje besiket om op in oare taal oer te gean, mar dat dat troch “imperfect learning” net alhiel slagget. It folsleine ferlies fan slachten, dus fan trije nei ien, skoot er op yntinsyf kontakt tusken hiel ferskillende talen (Súd-Afrika, Ingelân). Slachtereduksje, it tebekgean fan ‘e trije Aldgermaanske slachten nei twa, soe dan earder it gefolch wêze fan yntinsyf kontakt tusken mear besibbe dialekten. Foar Skandinaafske sintra (Bergen, Keappenhaven, Stockholm) soe it besibbe Leechdútsk út ‘e Hanzetiid de oanstekker west ha. De rap groeiende stêden yn ‘e Rânestêd wiene neffens Trudgill in ferlykber sintrum. Dêrútwei soe it ferskynsel him dan ferspraat ha, ek oer it Frysk. It Noardfrysk hat nei syn ynsjoch ûnder de ynfloed lein fan in oar sintrum, it taalkontakt tusken it Súd-Jutsk en it Sleeswyksk. Trudgill is hjir nammers minder wis fan himsels, sa’t er tajout. Dat liket mei reden, omdat it krekt de Noardfryske fêstelânsdialekten binne dy’t it âlde systeem bewarre hawwe. Boppedat dogge Föhr en Amrum apart omdat dy it froulik slachte net mei it manlik gearrane litte, mar mei it neutrum.

(siebren dyk)

Florian Schwarz, 'Two kinds of definites cross-linguistically', Language and Linguistics Compass 7/10 (2013), 534-559.

Der binne yn ‘e frisistyk wol proefskriften skreaun dy’t ynternasjonaal minder it omtinken krigen ha as Karen Ebert harres út 1971. Yn dit artikel, dat der foar pleitet om “beskatens” net as ien simpel begryp op te fetsjen, mar om it op syn minst útinoar te tyskjen yn twa ferskillende dielaspekten, krije har data en analyze fan it Fering in prominint plak. De foarbylden fan beskate lidwurden dy’t respektiflik mei in /a/ of in /d/ begjinne (bygelyks *a/di kuupmaan* ‘de winkelman’) binne dan ek sprekkend.

(siebren dyk)

Patricia Cabredo Hofherr, ‘Reduced definite articles with restrictive relative clauses’. Yn: Patricia Cabredo Hofherr & Anne Zribi-Hertz (útjs.), Crosslinguistic studies on noun phrase structure and reference. Leiden / Boston (2014), Brill, 172-211.

Data út Ebert har dissertaasje, hjir op s. 174 oantsjuten as in “seminal study”, wurde yn dit artikel brûkt om in neier ûnderskied te meitsjen yn relative bysinnen. Gewoanwei wurde dy ferdield yn útwreidzjende en beheinende, mar hjir wurdt sjen litten dat fan ‘e lêste kategory it allinnich de sinnen mei in skerpe tsjinstelling binne dy’t inkeld it d-artikel talitte. Cabredo Hofherr pleitet dêrom foar it oannimmen fan mear ûnderskiften. Njonken it Fering wurdt ek rynsk gebrûk makke fan data út it Beiersk en it dialekt fan Vorarlberg.

(siebren dyk)

Pyt Kramer, Formen-Wörterbuch des Saterfriesischen. Ynternetpublikaasje yn eigen behear (2014). Te finen op: <http://www.allezhop.de/frysk/FormenWtb/FWB.htm>.

In Fundgrube foar it Sealtersk, dit foarmewurdboek fan hast 1200 siden. Kramer hat allegearre farianten yn it Sealtersk byinoar brocht ûnder ien lemma. Dat kinne útspraak- of staveringsfarianten wêze, mar ek morfologysk ferskaat. It lemma *hää-be* ‘hawwe’ kriget sa bygelyks 400 ferskillende foarmen ûnder him. De absolute frekwinsje is der by elke fariant ek byset, plus in alderienfâldichste oersetting fan it lemma. It gehiel is ynhâldlik fansels net te ferlykjen mei Kramer syn NSW (*Näi Seelter Woudebouk*), mar dit foarmewurdboek bestrykt teminsten wol it hiele abie!

(siebren dyk)

Joshua Bousquette, Complementizer Agreement in Modern Varieties of West Germanic. A Model of Reanalysis and Renewal. Doctoral dissertation University of Wisconsin-Madison (2013).

It ferskynsel bynwurdbûging (“complementizer agreement”), lykas yn ... *datst komst*, hat sûnt in jier as tritich faker as ienris it omtinken lutsen. De jonge doktor Bousquette, dy’t yn 2010 yn *It Beaken* al ris in artikel skreaun hat oer it Frysk fan emigrearre Friezen, behellet yn syn ûndersyk ek de Fryske data, njonken dy út ‘e oare relevante Westgermaanske talen en dialekten. Boppedat hat er fjildûndersyk dien yn Beieren en ûnder ôfstammelingen fan Dútske ymmigranten yn Wisconsin. Nij is hjir dat de analyze in diagroane diminsje kriget, dy’t getten wurdt yn it mal fan ‘e linguistyske syklus, in idee dat oarspronklik by de Deenske taalkundige Jespersen wei komt. Bousquette hellet oars geregeldwei mei ynstimming de analyze fan De Haan oan, benammen syn ûnderskied tusken bûging en klitisearring.

(siebren dyk)

Han Nijdam, ‘Embodied honour and shame in medieval Frisia’. Yn: Bénédicte Sère & Jörg Wettlaufer (red.), Shame Between Punishment and Penance. La honte entre peine et pénitence. Firenze (2013), SISMEL Edizioni del Galluzzo, 65-88.

Han Nijdam, dy’t yn 2008 promovearre op *Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland*, wie yn 2010 ien fan de ynliders op in ynternasjonaal kollokwium yn Parys oer it tema ‘Skamte tusken straf en boetedwanning’. Yn syn hjir oan te kundigjen bydrage, dy’t yn de inkelde jierren letter ferskynde kongresbondel opnommen is, presintearret Nijdam de haadsaken fan syn dissertaasje, oanfolle mei inkelde nije ynsichten. Oan de hân fan de Magnussêge lit er moai sjen hoe’t de Friezen neffens har eigen foarstelling ta eare kommen wêze soenen. It begryp skamte, dat fansels sintraal stie op it kollokwium, kriget yn dizze publikaasje wat mear omtinken as yn Nijdam syn dissertaasje. Sa wurdt ûnder mear ek opjûn dat it Aldfryske wurd foar skamte *skome* is. Men soe dêr faaks oan tafoegje kinne dat *skome* yn it hiele Aldfryske tekstcorpus mar ienkear attestearre is.

(oebele vries)

Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden (2013-2014).

Yn dizze jefte fan ‘e jierboeken fan ‘e Leidske maatskippij mei har bekende blauwe omkaft steane twa “levensberichten” dy’t foar de frisistyk fan belang binne. De earste (s. 41-46) is dat oer Tony Feitsma (1928-2009), skreaun troch Henk Meijering. It is in moai oersjoch fan libben en wurk wurden, mei rju omtinken foar har trêften – “bekwaam filoloog”, “haar degelijke en principieel doordachte werk”, “zij was – een zeldzaam type inmiddels – generalist”, mar ek foar oare kanten fan de ferstoarne (“zij was niet altijd even gemakkelijk in de omgang”).

Op ‘e siden 195-207 is Teake Oppewal op ‘e tekst oer Harmen Wind (1945-2010). Wind syn dicht- en romanwurk komme wiidweidich op it aljemint, ynklusyf de oardielen fan besprekkers. De ferstoarne wie ek aktyf as oersetter, bygelyks foar de *Spiegel van de Friese poëzie*, fan Josse de Haan syn *Piksjitten op Snyp* en de songteksten fan de twa cd’s *Dylan yn it Frysk*, en hy skreau haadstikken oer poëzij yn *Zolang de wind van de wolken waait*.

(siebren dyk)

NOWELE 67 (2014), nr. 1 [Special issue: Unity and diversity in West Germanic, Part III].

It tydskrift NOWELE is fan de Odense University Press oergien nei John Benjamins Publishing Company. Der is dêrby begûn mei it publisearjen fan ‘e lêzings fan in Deenske konferinsje oer it âldere Westgermaansk, ferspraat oer mar leafst trije nûmers. De earste twa smieten foar it Frysk net folle op, mar yn dit nûmer is dat oars.

Arjen Versloot makket yn “Methodological reflections on the emergence of Old Frisian” (s. 23-49) relativearjende opmerkings oer it besykjen om te kommen ta in rekonstruksje fan ‘e histoaryske gong fan saken by taalûntjouwing. Dat bart hjir spesifyk oangeande it ûntstean fan in Anglo-Fryske tûke út it Germaansk, en dêrbinnen wer it spjalten fan Ingelsk en Frysk. Neffens him is it werklike plaatsje faak minder moai as dat it yn ‘e skema’s sketst wurdt. Sa wiene der ek yn ‘e âldere talen al alle gearre farianten dy’t soms ek oer en wer de oan wjerskanten de Noardsee gewoan mei elkoar oerien kamen, en dy’t yn dy sin dus gjin opspjalten betsjutten. Op it aljemint komme bygelyks it rûnjen fan /a/ foar nasalen en it weifallen fan einichste /n/. Letter foarkommende ferlykbere ûntjouwings (bygelyks rûning fan /a/ foar dintalen), mar ek taalkontaktsitewaasjes, kinne in rekonstruksje ek minder betrouber meitsje.

De Noar John Ole Askedal giet as iennichste yn ‘e searje neamde artikels yn op ‘e syngroane sitewaasje. Hy ferliket de fjouwer Westgermaanske talen Ingelsk, Frysk, Nederlânsk en Dútsk op in tal morfologyske en syntaktyske skaaimerken. Te neamen binne markearring fan namfallen, tiidwurdfolge, ekspletiven, ûnderskate eigenskippen fan passiven en tiidwurdmorfology. Yn ‘e gearfetsjende oersjochparagraaf docht bliken dat it Frysk mei it Nederlânsk faak in middenposysje ynnimt, dat it ek wol ris de Ingelske wâl ophâldt (gjin mul-

wurdsprekings (*ge-*), mar dat it yn syn strange finale tiidwurdfolge by wize fan sprekken wer Dútsker as Dútsk is. Koartsein, sûnder dat it op himsels folle nijs jout in moai oersjochartikel.

(siebren dyk)

Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 72 (2014).

Yn dizze jeftige fan ‘e Amsterdamer Beiträge in wichtige bydrage fan Arjen Versloot. Yn “The runic Frisian vowel system. The earliest history of Frisian and Proto-Insular North Frisian” (s. 35-62) beskriuwt er it fokaalsysteem fan ‘e Fryske runen. Hy nimt dêrby as útgongspunt dat de boarnen ek wier út ‘e Fryske lannen stamme moatte; runefynsten út Ingelân dy’t as Frysk beskôge wurde, lit er gewurde. Fierders nimt er de stavering serieuus: in ferskillend teken stiet neffens him yndied ek wier foar in ferskillend lûd. Ut de analyze fan it dochs wol tige smelle korpus komt dan likegoed in systeem nei foaren dat hiel goed yn te passen blykt as stadium tusken it protogermaansk en it lettere Aldfrysk sa’t wy dat út ‘e hânskriften kenne. Benammen nij is de útkomst dat de monoftongearing fan ‘e protogermaanske *ai* net yn ien klap bard is. Dêrmei kinne in stikmannich skaaimerken fan it eilânnoardfrysk, dat him yn dizze tiid fan it oare Frysk ôfspjalt hat, ferklearre wurde.

Fierders yn dizze jeftige op s. 1-34 in ûndersyk fan Michiel de Vaan nei wjergaders yn it Nederlânsk fan in âldere stimleaze geminaat fan ‘e dintale frikatyf. We leare der út dat Nederlânsk *zwette* in lienwurd út it Frysk wêze moat en dat it wurd *smidte* nei alle gedachten gjin ôflieding mei it efterheaksel *-te* is.

(siebren dyk)

Katarzyna Buczek, ‘Lexical approach to cultural aspects of death in the Old Frisian writings’. Yn: Styles of Communication 6 (2014), 7-17.

Yn dit artikel ûndersiket de Poalske ‘PhD student’ Katarzyna Buczek it wurd fjild ‘*dea*’ yn de Aldfryske hânskriften R1, R2, B1 en B2. Nei in koarte skôging oer kulturele aspekten fan de *dea* wurdt in yndieling yn de folgjende kategoryen presintearre: *dea* as natuerlik ferskynsel, *dea* troch selsmoard, *dea* as gefolch fan oprûne ferwûningen en gewelddiedige *dea* (yn in gefjocht, troch moard, troch deaslach, as gefolch fan de útfiering fan de deastraf). It oanbelangjende fokabulêre wurdt kreas yn kaart brocht. Spitich is wol dat in sitaat út de ferneamde tredde need fan it twadde Lânrijocht, dêr’t de tekst fan mist yn R1, yn it Leechdútsk jûn wurdt, sûnder dat dat de lêzer meidielt wurdt. Opfallend is fierders dat it hânwurdboek fan Hofmann en Popkema net brûkt is.

(oebele vries)

Han Nijdam, ‘Een toevallige vondst en een onvoltooide speurtocht. Over middeleeuwse[,] Friese handschriftfragmenten’. Yn: Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen 28 (2014), 34-43.

Bekend is dat út it midsieuske Fryslân net folle hânskriftlik materiaal oerlevere is. Dat komt ûnder mear troch it feit dat by de opheffing fan de kleasters yn Fryslân yn 1580 alle kleasterbiblioteken en ek fierwei it grutste part fan de kleasterargiven ferlern gien binne. Yn dit artikel, mei as oanlieding de tafallige fynst fan twa – oars net echt ynteressante – midsieuske hânskriftfragmenten yn in boekbân út de bibliotek fan de Fryske Akademy, bringt Han Nijdam in tal nijsgjirrige saken nei foaren. Sa dielt er mei dat neffens it (net-publisearre) ûndersyk fan Onno Hellinga silger it saneamde Tablinum fan Schotanus, dat ôfskriften befettet fan gâns ûnderwilens ferlern giene dokuminten, weromgean moat op stikken út it húsargyf fan it Sjaardaslot yn Frjentsjer. Nijdam wiist fierders op it grutte belang fan lânshistoarjeskriuwer Simon Abbes Gabbema as samler fan Aldfryske oarkonden en rjochthânskriften. Ek Sibrandus Siccama, dy't in no ferdwûn rjochthânskrift (troch Nijdam sels earder al útroppen ta Kodeks Siccama) ta syn foldwaan hân hat, wurdt neamd. Dan passearje inkelde Aldfryske fragmenten, dy't as *membra disiecta* bewarre bleaun binne, en it saneamde Ommelanner corpus, dêr't âld-heechlearaar Henk Meijering mei te set is, de revue. By einsluten dielt Nijdam dan noch mei dat, sa't wy sûnt koart witte, yn de âldste katalogus fan de Frjentsjerter Akademybibliotek (út 1601) sprake is fan 'Wetten fan de Friezen, op parkemint, yn it Frysk skreaun'. Ek al net bewarre bleaun! (oebele vries)

Ingo Laabs (bes.), Herrlich Janssen, Häl än junk. Sü schriif än toocht en foomen. Kiel (2014), Abteilung für Frisistik/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke 95].

Ien fan 'e meast foaroansteande Noardfryske literators fan 'e 20ste ieu wie Herrlich Janssen (1906-1963). Janssen har talige eftergrûn is nijsgjirrich: hja woechs op yn it Deensk, mar kaam yn har bernejierren yn Neukirchen ek yn kontakt mei it Wiedingharder Frysk. Nei har trouwen bedarre se yn 'e Bökingsharde, en gong doe oer op it (Wester)-Mooring. Janssen wie tige aktyf foar it toaniel, sette ek oer en skreau gedichten, dy't postúm bondele waarden. De hjir útjûne autobiografyske sketsen ferskynden meast yn kranten, dy't allinne noch op mykrofysjes beskikber binne. Besoarger Ingo Laabs hat se hjir oerbrocht yn 'e moderne stavering, en hat der boppedat in Dútske oersetting by levere. Dat hat meiinoar in boek fan mar leafst 379 siden opsmitten, nammers ynklusyf in treflike ynlieding fan 11 siden. Dêryn wurdt in oersjoch jûn fan libben en wurk fan 'e skriuwster. Spesjaal omtinken is der foar tema's dy't yn har oar literêre wurk weromkomme, lykas byleauwe en dea.

It is oars miskien net sa bedoeld, mar dy Dútske oersetting is ek in geweldich helpmiddel foar taallearders! (siebren dyk)

Harlinges mien taaltsje. Van pienehasses tot gatsjepanne. Samengesteld

door de werkgroep Se Suuden en Se Wuuden. Harlingen (2014), Vereniging "Oud Harlingen".

In alderaardichst boekje fan in goed hûndert siden oer it stedsfryske dialekt fan Harns. It wichtichst foar de takomst binne grif de 40 siden mei wat útholden wurdt typyske Harnzer wurden en útdrukkings (de measte binne nammers ek gewoan Frysk). Fan belang is ek in koart oersjoch fan 'e haadlinen fan 'e grammatika. Boppedat jout de útlis oer de, nammers frijwat fonetyske, stavering ek noch wat geheimen oer de útspraak bleat. It "draaike", dêr't wakker fan beard wurdt, is oars neat oars as de schwa fan sintralisearjende diftongen. De sjarme foar de gewoane Harnzers (en dy grif net allinnich!) sil mooglik benammen lizze yn de moppen en de nostalgyske ferhaaltsjes oer de âlde tiid. Goed dat der mei dit kreas fersoarge boekje wer in stikje fan it Harlingers fêstlein is, want der wurdt ek klage dat de bern it hast al net mear prate ....

(siebren dyk)

Provincie Fryslân: Streektalenatlas 2014. Streektalen in beeld. www.fryslan.nl/streektalenatlas

De provinsje Fryslân hat yn 2014 in navenant wiidweidige enkête holden nei de streektalen. It resultaat is te finen op it ynternet. Under dy ôffrege dialekten binne de perifear-Fryske: Skiermûntseagersk, Hylpersk en de beide Fryske dialekten op Skylge.

Fan alle talen binne de Fryske eilândialekten der kwa gebrûk it beroerdste oan ta. It Skiermûntseagers stiet ûnderoan, it wurdt mar troch in 12% fan 'e ynweners sa geregeldwei wol ris brûkt, en mar in 8% hat "vaak" ynfolle. Opteld is dat dus in 20% dat it wol ris ta de mûle út rûgelet. Op Skylge stiet it der net folle better foar.

Nee, dan dat oare eilân, It Amelân. Byinoar opteld komt it ûndersyk der op út dat mear as 80% fan 'e eilanners it Amelanner dialekt praat. Soks strykt oars mei de sifers dy't Mathilde Jansen in jiermennich lyn yn har dissertaasje joech. Nûmer twa op 'e ranglist, en dat jout dochs wol wat moed, is it Hylpers, mei goed 60% fan 'e ynweners dat it noch op syn minst geregeldwei brûkt. It Bilts sit mar justjes leger. It Stedsfrysk skoart 50%, mei it Stavens as positive útsjitter, en it Liwadders as leechste. De stêd sil te lijen ha fan tefolle ymport. Wêr't men jin mooglik ek soargen om meitsje moat, binne it Pompsters (40%) en it Stellingwerfs (37%).

Der is ek noch in hiel nust oare fragen, hyltyd foar elk dialekt gelyk. Dat giet dan bygelyks oer taalbehearsking (prate, ferstean, lêze, skriuwe). Net-sprekkers ha passyf de measte muoite mei it Skiermûntseagersk. Dat se it navenant in bytsje hearre, sil dêr in rol by spylje, mar taalstrukturele faktoaren lizze by it Skiermûntseagersk ek yn 'e reden. Fierders binne der ek fragen oer de taal dy't tsjin bern praat wurdt, oer it belang dat oan 'e taal takend wurdt, en it ferlet fan stipe, bygelyks learmetoaden as Edufrysk of wurdboe-

ken. It docht bliken dat de lytse Fryske dialekten ek troch de net-sprekkers dochs wol wurdearre wurde. By it Pompsters en it Stellingwerfsk hâldt de wurdearring oan 'e oare kant net oer.

Foar dit ûndersyk is in grut tal frageformulieren útset. Noch gjin tredde kaam lykwols werom, en dat makket dat men net hielendal in eksakt byld krijt, benammen ek omdat bygelyks de taalbehearsking net objektyf metten is. Likegoed is it moai dat de provinsje dit ûndersyk dien hat, en it soe hielendal moai wêze at it oer in jier as tweintich noch ris wer dien wurde soe. Mooglik kin it ek in rol ha yn beskate stimulearringsmaatregels. En as sokke lytse talen dan dochs foar de dea opskreaun binne, faaks dat dit rapport der de eagen foar iepenet dat libbene talen har better ûndersykje litte as deade. Want lit ús earlik wêze, wat witte wy no eins fan bygelyks it Meslânzers of it Pompsters?

(siebren dyk)

Jörg Peters, Judith Hanssen & Carlos Gussenhoven, 'The phonetic realization of focus in West Frisian, Low Saxon, High German, and three varieties of Dutch'. Yn: Journal of Phonetics 46 (2014), 185-209.

Stúdzjes dêr't it Frysk fonetysk yn besjoen wurdt, binne der net folle, mar hjir ha we wer ien. It giet om in ferliking yn de útspraak fan konstituïnten yn fokusposysje. Ien foarbyld dat ôffrege is, is *Woe de plysje master Verdonck beleanje? Master Verdonck? Nee, hy woe master MALBEREN beleanje*. De ferliking is neffens dialekt, en giet yn rûge halen by de Noardseekust lâns: Súd-Bevelân, Rotterdam, Amsterdam, en Weener, krekt oer de grins by Nijeskâns, de lêste mei in Leech- en in Heechdútske fariant. En dêr midden tuskenyn leit dan it Fryske Grou.

De Grousters blike oan kop te rinnen wat de lingte fan 'e fokalen oangiet. Mar fierders lykje se wakker lykop te gean mei de Amsterdammers en Rotterdammers. Benammen de lju út Weener rinne der navenant noch al wat út, wat troch de auteurs smiten wurdt op in oare standerttaal dy't op 'e eftergrûn meispylje soe.

(siebren dyk)

Hindrik Brouwer (bes.), Peter Michael Clemens, Apostelgeschichte, Briefe und Offenbarung auf Sylterfriesisch. Kiel (2015), Fach Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke 97].

Yn it lytse Noardfryske taalgebiet binne yn 'e rin fan 'e jierren soms opmerklike prestaasjes levere. Ien dêrfan is sûnder mis Peter Michael Clemens syn oersetting fan it Nije Testamint yn it Sölring, it dialekt fan it eilân Sylt. Neidat Hindrik Brouwer yn 2008 yn Estrik 83 al de fjouwer evangeeljes yn it ljocht jûn hie (sjoch *Us Wurk* 58 (2009), s. 68), komt er no mei it twadde diel: de hanlings fan 'e apostels, de brieven en de iepenbiering fan Jehannes. Clemens moat

mei syn oersetwurk klear kaam wêze ien wike foar syn ferstjerren op 10 augustus 1870. Dizze útjefte befettet 277 siden. Twa dêrfan beslane in koarte ynlieding. Wat der no noch leit fan Clemens syn oersetwurk binne de psalms. Men soe Brouwer graach tawinskje wolle dat er de krêft en de tiid fynt om dy ek noch te besoargjen.

(siebren dyk)

Alastair Walker, North Frisian. The North Frisian language in education in Germany [third edition]. Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning (2015).

Foar wa't flot op 'e hichte brocht wurde wol fan de innen en oanen fan it ûnderwiis yn it Noardfrysk, is dit boekje trewes. Alastair Walker hat it mei dizze tredde edysje wer hielendal by de tiid brocht. Der komt dúdlik yn út dat it op 't heden yn Noard-Fryslân net allegearre joechhei is op ûnderwiismêd.

(siebren dyk)

[1302] *Robert Langhanke (útj.), Sprache, Literatur, Raum. Festgabe für Willy Diercks. Bielefeld (2015), Verlag für Regionalgeschichte.*

Yn dizze feestbondel foar Willy Diercks, perfester foar it Platdútsk yn Flensburg, is in ûnderôfdieling wijd oan it Frysk. Thomas Steensen (s. 241-249) besprekt it plak fan it Platdútsk yn Noard-Fryslân. Dat wie oan 'e ein fan 'e Midsieuwen grut, mar it waard oan 'e ein fan 'e 17de ieu yn tsjerke, rjocht en ûnderwiis ferfongen troch it Heechdútsk. Likegoed hold it Platdútsk in wichtige rolle yn 'e gewoane omgong. Mannich Noardfries warde him ek yn bygelyks de Platdútske literatuer. Dat bringt Steensen op 'e fraach wa't him eins Noardfries neame mei. Neffens him is dat net bûn oan it behearskjen fan 'e Noardfryske taal, mar is elts dy't him in Noardfries fielt, in Noardfries.

Jarich Hoekstra freget op de siden 251-263 it omtinken foar it ynfoegjen fan in elemint dat er analysearret as in ynfiks. Hy jout data út it Noard-Frysk en it âlde Eastfrysk fan Harlingerlân, mar ek gâns út it Platdútsk fan Sleeswyk-Holstein en yn it noarden fan 'e dielsteat Leechsaksen. It ynfiks komt benammen foar by wurden dy't mei de universele kwantor *al* begjinne, al is it ek belein by de negative universele wjergader. De formele skaaimerken binne dat it ynfiks mei deselde konsonant begjint as de syllabe dy't der op folget, in soartemint fan reduplikaasje dus. De fokaal fan it ynfiks is meast /i/. De funksje is fersterkjend, dat nammers meastal by ynfigearing yn Germaanske talen it gefal is (ferlykje Frysk *poermâl* > *poer-stront-mâl*, of *rein-stien-ferlegen*). In pear fan Hoekstra syn foarbylden binne Mooring *alewâagne* 'oeral' > *alewidewâagne*; Platdútsk *allerwärts* 'oeral' > *allerwiederwärts*; Mooring *åltumåale* 'alles' > *åltumidelstemåale*. Sa't út dizze foarbylden al ôf te nimmen is, kin it ynfiks allegearre fariaasje en tafoegings sjen litte. No't de auteur

op it spoar kommen is, doar er it ek wol oan en beflap it Aldwesterlauwerske *allerwitweikes* ‘oan alle kanten’ der ek ûnder, ek al binne der sa fier yn it westen fierder gjin oare data fan it mal fûn.

De Noardfryske toanielliteratuer is it ûnderwerp fan Wendy Vanselow har bydrage (s. 265-279). It giet dêrby om komeedzjestikken; trageedzjes binne der yn it Noardfrysk net. Dat wurdt troch har taskreaun oan ‘e taalsitewaasje. Typysk foar in komeedzje is dat konflikten oerwûn wurde, en sa wurdt mei it publyk in mienskipsgoed kreëarre, dat besterke wurdt troch it opfallend frekwinte ynfoegjen fan lieten yn de stikken. Vanselow giet oan ‘e hân fan teo-retyske literatuer de komeedzjeskaaimerken fan ‘e Noardfryske stikken nei. Dy blike har wol aardich oan ‘e foarskriften” te hâlden, al geane guon der soms wol op in eigensinnige wize mei om.

As “vierter im Bunde” beprakkeseart Alastair Walker op s. 281-296 wat ferstannich wêze soe as it giet om it oplieden en begelieden fan learkrêften yn in minderheidstaal, en dan benammen deselden yn Sleeswyk-Holstein. Hy komt út op wat er sels in model neamt. Dat hat fjouwer assen: begelieding, eigen ûndersyk, dielnimmen oan it ynternasjonale debat en ek oan ‘e regionale en nasjonale ûnderwiispolitike diskusje. Dat lêste is net sûnder belang, as men hjir ek lêst dat troch fúzje fan skoallen minder bern yn Noard-Fryslân Fryske les krije.

(siebren dyk)

Jarich Hoekstra, 'By de bare bult en oare distributive kwantifisearjende ferhâldingswurdkloften yn it Frysk', It Beaken 76 (2014), 261-285.

Dêr't it Nederlânsk eins allinne mar *by de vleet* hat, dêr hat it Frysk aardich mear ferhâldingswurdkloften dy't in hoemannichte oantsjutte. Foarbylden binne *by de bult*, *by 't soad*, *by de rûs* of *by it skepnetsjefol*. Opfallend is hyltyd it ferhâldingswurde *by*. Dat kin fan himsels ûnder oare in distributive funksje ha, as yn *by tsienen tagelyk* of *by it pûn*. Dêr leit neffens Hoekstra ek de oarsprong fan dizze útdrukkings: it distributive soe dêrby oergien wêze nei it suver kwantitative. De útdrukkings binne syntaktysk frij beweechlik. Yn syn syntaktyske analyse stelt Hoekstra út om de ferhâldingswurdkloften lyk te skeakeljen mei oare eksistinsjele kwantifisearders en se ûnder te bringen yn in legere kwantifisearderskloft binnen in DP-analyse. De analyse wurdt dêrby útwreide nei sokke kwantifisearjende wurdjes as *tefolle*, *minder* en benammen *genôch*.

(siebren dyk)

Erika Langbroek m.m.f. Francis Brands, 'So viel geschrieben, so wenig geblieben. Eine neue Entdeckung: unbekannte altfriesische Psalmglossen'. Yn: Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik, Bd. 74 (2015), 135-146.

Yn juny fan dit jier brochten ferskate media – en beslist net allinnich de Fryske – it nijs dat der in Frysktalige tekst ûntdutsen wie dy't in stik âlder wêze soe as wat oant no ta as de âldste beskôge wie. It gie om in uterst koart fragmint, sa moast men begripe. Underwilens is de oanbelangjende tekst yn in faktydskrift besprutsen, dat wy beskikke no oer mear eksakte ynformaasje. De tekst is te finen op 'e foaren efterkant fan fjouwer parkemintstrypkes, dy't earder mei-inoar ien stripe foarme ha. Se sitte yn in privee-kolleksje, mar wy meie sa't it liket net witte hokker, al wurdt wol in synjatuer opjûn (Gent Ms 3). Op 'e iene kant fan de stripe stiet it lêste part fan de Latynske tekst fan Psalm 7:3, op 'e oare kant fan Psalm 7:10. Dy Latynske tekst wurdt op grûn fan it hânskrift datearre op 1050-1100. Under de Latynske tekst stiet de Fryske oersetting, dy't mooglik datearret út ca. 1100-1125. Dêrmei soe dy mear as in iuw âlder wêze as it Aldfryske Psalmfragmint út de Universiteitsbiblioteek fan Grins. Op 'e foarkant fan it strypke steane de wurden *lesa mi helpe mi*, op 'e efterkant *herte ande lenden god*. Langbroek besprekt it Fryske wurdmateriaal

wurd foar wurd. Wat se net docht, is sjen litte dat dizze nij-fûne tekst allinnich mar Aldfrysk wêze kin en bygelyks net Aldsaksysk of Aldleechfrankysk.

(oebele vries)

Eric Hoekstra, Midfrysk goud: it bêste út 'e 17e iuw yn goed lêsbear Frysk. Ljouwert (2015), Elikser.

Yn *Midfrysk goud* hat Eric Hoekstra de oersettingen út it (Mid)frysk bondele dy't er in jier as wat lyn op de website fan *Ensafh* publisearre hie. Op 'e foarplaat fan it boekje stiet – behalven de titel – in foto fan in frommes mei in cleavage oant de nâle. Dat dekt de ynhâld, want neffens Hoekstra yn syn taljochtings leit ien fan de oantreklikheden fan de (Mid)fryske literatuer yn it djoeiske karakter fan it wurk (Hoekstra hat it sels sedich oer it 'eroatyske'). It troch Elikser útjûne boekje hat tolve haadstikjes, dêr't hieltyd ien auteur yn oan bod komt: Vredeman, Starter, Brongersma, Vlitius, Fan Burmania, Baardt. De belangrykste skriuwers Johan fan Hichtum en Gysbert Japicx krije lykwols twa en trije haadstikken. Hoekstra syn flotte, effektive en fernimstige oersettingen meitsje it stikken makliker en nofliker om dy (Mid)fryske literatuer te priuwen. Ik bin it fierders mei Hoekstra iens dat it yn de measte gefallen krekt it boartlike, eroatyske, arkadyske karakter ('lylje yn it hea') fan de poëzy is dy't de kracht derfan útmakket. Oan de oare kant, as Hoekstra dan yn de lêste trije stikken it pystige piid yn Fan Hichtum syn twa toanielstikjes (*Wouter en Tialle* en *Ansck en Houk*) like swier begjint te weagjen as Gysberts *Rymlerije*, dan tink ik dat er it sels faaks eventsjes te waarm hân hat. Ta beslút: ik ha Hoekstra syn Ensafh-oersettingen faak brûkt op kolleezje mar nea sûnder de orizjinele (Mid)fryske tekst dernjonken te lizzen. Oersettingen ferwize ommers nei orizjinelen en de ynterpretaasje fan oersette literatuer kin net sûnder de grûntekst. Om dy reden hie ik leaver sjoen dat it (Mid)frysk by de oersettingen ôfprinte wie. Mar dat soe foar in oar publyk as studinten fansels oars lizze kinne. It is oars wol wer apart te lêzen dat de (Mid)fryske ferzjes by de Fryske Akademy achter slot lizze; je moatte in wachtwurd oanfreegje om derby te kinnen. It sil tink grif wêze omdat de orizjinelen noch helte *** binne as Hoekstra syn oersettingen.

(goffe jensma)

Esther Hanssen, Arjen Versloot, Eric Hoekstra, Arina Banga & Anneke Neijt, 'Morphological variation in the speech of Frisian-Dutch bilinguals. (Dis)similarity of linking suffixes and plural endings', Linguistic Approaches to Bilingualism 5 (2015), 356-378.

It Frysk hat in dúdlik ûnderskied tusken de útgong *-en* by it meartal en it oergongslûd *-e-* yn gearsettings. It ferskil komt ek dúdlik werom yn 'e stavering: *boeken* yn 'e *kast*, dy't steane yn in *boekekast*. Nimweechsk ûndersyk, dêr't dit artikel in wjer-

slach fan is, toant yndied oan dat dit net inkeld in regel út grammatikaboekjes is. Der binne 55 jongelju befrege, ferdiel oer skoallen yn Bûtenpost en It Hearrenfean. De measten wiene Frysktalich fan hûs út en pasten yn har spraak yndied dy grammatikaregel kreas ta. Der wiene 9 sprekkers dy't fan hûs út Hollânsktalich wiene. Dy makken it ûnderskied lang sa faak net. De Friezen ynterferearren har Fryske ûnderskied nammers net as se Nederlânsk praten: dan waard de /n/ ek yn gearsettings útsprutsen.

(siebren dyk)

Barbara Elizabeth van der Leeuw, Políticas de la agonía. Regionalismos y nacionalismos en europa 1823-1940. Proefskift ferdigene oan de universiteit fan Baskelân (Universidad de Pais Vasco) (2015).

Yn jannewaris dit jier ferdigene Barbara Elizabeth van der Leeuw yn Baskelân har proefskrift oer nasjonale en regionale betinkingskultuer (commemorative culture) yn Baskelân, Flaanderen en Fryslân. Van der Leeuw, dy't yn Baskelân wennet en wurket, hat foar har ûndersyk in skoft yn Antwerpen en yn Ljouwert taholden. Har boek is skreaun yn it Spaansk, mar is ek, sij it summierder, tagonklik troch de bylevere Ingelsktalige ynliding en gearfetting.

Net allinnich as it om neitins- en betinkingskultuer giet, mar ek mear yn it algemien is yn de fergeliking mei (beide) oare minderheidskultueren Fryslân de útsûndering. It is net dreech om dat mei te stimmen. Oars as yn Baskelân bestiet der yn Fryslân neffens Van der Leeuw gjin trochset, op ôfskieding rjochte nasjonalisme, en oars as yn Flaanderen wurdt der yn Fryslân net stribbe nei in folsleine erkenning fan it Frysk as iennichste nasjonale taal. In ferklearring foar dat minder firulinte karakter fan it Fryske 'regionalisme' (VdL mient dat nasjonalisme net de korrekte term is yn it gefal fan Fryslân) siket Van der Leeuw yn it feit dat Fryslân noait grutte trauma's kennen hat, lykas de yndustrialisaasje yn Baskelân of de mobilisaasje yn WOI yn Flaanderen. It discours is mei dêrtroch te uzes ek net sa slachtofferachtich, en oars as yn de beide oare regio's is de betinkingskultuer yn Fryslân ek lang net sa ûnferdiel rjochte op de eigen regio. Krekt oarsom, se skaaimerket har troch in dûbele loyaliteit nei de Fryske en de Nederlânske maatskippij. Yn har slotskôging hjit it:

'In the capital of Friesland, I found housing in a place that had once been used as a Nazi police station. There, I encountered an entirely different reality [as yn Baskelân en Flaanderen – GTJ]. The inhabitants demonstrated a certain pride in their identity features – the Frisian language, the landscapes, picturesque towns and the local biscuits – but there was no nationalist overtone or sense of victimization. Visitors to the Tresoar Archive, surely the busiest of all I have been to, seemed more interested in finding information for their family genealogies than in

studying regionalism. One individual, surprised that I would include the Frisian case in my research, asked outright: “why do you want to study our ‘Tum Tum’ nationalism?” Tum Tums are multi-coloured gummy sweets that are given out on St. Nicholas’ Day (Dec. 5), a Dutch national holiday’ (p. 576)

Foar Fryslân hat Van der Leeuw har benammen rjochte op de neitins fan Gysbert Japicx, Eeltsje en Joast Hiddes Halbertsma, Harmen Sytstra en Germ Colmjon, Waling Dykstra en Piter Jelles Troelstra. (goffe jensma)

Paulus van Sluis, Seven perspectives on Bildts. The Bildts language status in a European context. Rapport Mercator Research Centre (2015). Ek del te heljen fia <http://www.mercator-research.eu/nl/bildts/>

De grutte gemeentlike weryndieling yn it noardwesten fan Fryslân dy’t foar 2018 op priemmen stiet, smyt no al in skaad oer de taalferhâldings. Dit rapport is skreaun yn opdracht fan de gemeente It Bilt, mei de bedoeling om foar it Biltsk erkenning te krijen binnen it ramt fan it Europeesk Hânfest foar lytse talen en om sa sterker te stean yn ‘e gruttere gemeente dêr’t it yn opgean sil. Dat doel is ek dúdlik oan ynhâld en argumintaasje te fernimmen. Likegoed jout it in moai oersjoch fan ‘e skiednis fan it gebiet en it maatskiplik gebrûk fan ‘e taal.

It part oer de taalkundige skaaimerken (§ 2.3) is lykwols in rommeltsje. De auteur komt der úteinliks dochs op út – en hy skynt op s. 35 te mienen dat er dat sels as earste betocht hat – dat it Biltsk in mingde taal is, dy’t net yn in kontinuüm-relaasje stiet noch mei it Nederlânsk, noch mei it Frysk. Dy konklúzje wurdt berikt sûnder dat der ek mar mei in wurd praat wurdt oer oare mingdialekten mei deselde formule, lykas it stedsfrysk of it Amelânsk of Midslânsk op ‘e eilannen. It bûtenlânske lêzerspublyk fan dizze Ingelsktalige publikaasje wurdt dêrmei suggerearre dat it Biltsk binnen de Nêderlânsk-Fryske kontekst in hiel unyk fenomeen wêze soe, dat dus net sa is. Der wurdt ek net ferwiisd nei resinte publikaasjes op dit mêd, benammen dy fan Van Bree, dy’t him wer basearret op deeglik teoretysk wurk fan bygelyks Van Coetsem.

Haadstik 3 befettet in ferliking, benammen juridysk en ynstitúsjoneel, mei sân oare minderheidstalen, dêrûnder it Noardfrysk. Haadstik 4 is in gearfetting en yn haadstik 5 steane oanbefellings. In logyske fraach dy’t yn dit kontraktûndersyk net opsmitten wurdt, is oft it Bolserters, Amelânsk, Kollumers ensfh. no ek foar erkenning yn ‘e beneaming komme moatte soene. Dochs soe it foar de Bilkerts miskien net ferkeard wêze om ris oer dy âlde Middelseediken hinne te sjen. As se yn dy nije gemeente de lapen gearsmite soene mei de Frjentsjerters, dan soene se aardich sterker stean.

It rapport is skreaun yn it Ingelsk. Aparternôch binne de (soms lange) sitaten faak net oerset, wat de ynternasjonale begryplikens ûnderstek dwaan sil. Of soms binne se it ek wer wol, mar dan sûnder dat it orizjineel

der by te set is (byg. op s. 32). Guon ynstitúsjes, lykas de Taalunie, wurde ek net foar in bûtenlânsk publyk yntrodusearre. (siebren dyk)

Todd Ehresmann & Joshua Bousquette, 'Phonological non-integration of lexical borrowings in Wisconsin West Frisian'. Yn: Janne Bondi Johannessen & Joseph C. Salmons (útjs.), Germanic Heritage Languages in North America. Amsterdam/Philadelphia (2015), John Benjamins, 234-255.

By ynterferinsjes yn 'e frisistyk giet it altyd om de ynfloed fan it Nederlânsk. Hjir draait it foar de feroaring ris om in oare taal, te witten it Ingelsk. Plak fan hanneling is in doarp yn 'e Amerikaanske steat Wisconsin; sjoch foar mear sosjologyske eftergrûnen in artikel fan deselde auteurs yn *It Beaken* fan 2010 (pp. 247-278). Foar it ûndersyk binne fan fjouwer sprekkers trije oeren spraak opnommen. It tal Ingelske ynterferinsjes yn harren Frysk blykt opfallende leech te wêzen. De auteurs hawwe dêrby ek spesifyk sjoen nei oanpassings yn 'e útspraak, mar fierder as ien kear in Ingelske R kamen se ek al net.

De ferklearring fan it navenant geve Frysk wurdt socht yn de diglossyske taalsitewaasje yn 'e mienskip, dêr't it Frysk foar de ynformanten noch altyd de taal fan hûs en hear bleaun is. Boppedat soene de ynformanten "coordinate bilinguals" wêze, mei in fan inoar skaat apart Frysk en Ingelsk leksikon. By sokke twataligen wurde de talen efterinoaroan oanleard. De auteurs leverje sa ek kryptyk op it generative (minimalistyske) model fan ien mienskiplik leksikon. In alternative teory, dy fan it Matrix Language Frame Model, mei oerkoepeljend "matrikstal" oanfolle mei in "ynbêde taal", foldocht neffens har ek net.

Alles meiinoar in tige nijsgjirrige bydrage oan 'e Fryske sosjolingwistyk, en dat út in ûnferwachte hoeke wei. (siebren dyk)

Raphael Bertele, Matthew Whelpton, Åshild Næss & Pieter Duijff, 'Static spatial descriptions in five Germanic languages', Language Sciences 49 (2015), 82-101.

Dit artikel besjocht om sa mar te sizzen de wize fan ferwurdzjen fan romtlike tastannen yn fiif Germaanske talen: Yslânsk, Noarsk, it Standert-Dútsk, it Switsersk Dútsk fan Bern en omkriten, en it Frysk. It ûndersyk is dien op basis fan in fragelist ûnder studinten. It Frysk rint der op ien wize opfallend út, te witten it tige faak foar kar nimmen fan it tiidwurd sitte as der in lokaasje oanjûn wurdt, bygelyks yn *der sit in stikje kaugom ûnder de tafel*. Soks hat fansels hielendal neat mear mei it de hâlding fan minsken op in stoel te krijen. Der is ek sjoen nei de kompleksens fan it ferhâldingswurd. Benammen it Yslânsk hat datoangeande in soad mooglikheden, mar it Frysk

spilet ek ridlik mei yn 'e foarm fan postposysjes, as bygelyks yn *om 'e tafel hinne*.
(siebren dyk)

Oliver Niebuhr & Jarich Hoekstra, 'Pointed and plateau-shaped pitch accents in North Frisian', Laboratory Phonology 6 (2015), 433-468.

Stúdzjes nei yntonaasje binne der foar it Frysk mar in ferhipt lyts bytsje, mar hjir ha we ien, en dy is ek noch rjochte op it Noard-Frysk, dat der oant no ta krekt op dit mêd skealik foar wei kommen is. Faaks dat dizze tûke fan it Frysk foar kar nommen is omdat de earste auteur wurket oan 'e Súd-Deenske universiteit yn Sønderborg, en dat is by wize fan sprekken om 'e hoeke. Fan it Noard-Frysk is hjir it Fering bestudearre, oan 'e hân fan bânopnamen út 'e 50-er en 60-er jierren, dat in navenant ridlik ûnbedoarne útspraak garandearre. De wichtichste útkomst is dat it Fering in yntonaasjepatroan hat dêr't in beklamme "pitch" lang oanhouden wurde kin (it "plateau-shaped" út 'e titel), in ferskynsel dat frij bysûnder skynt te wêzen. De normale pitch is yn it akûstyske plaatsje as in berchtop en net as in heechflakte. Fan de yn it Fering foarkommende yntonaasjepatroanen wie dit net de meast frekwinte, mar hy oppenearre him dochs wol hiel geregeld en ek by alle sprekkers, sadat de auteurs konkludearje dat it ferskynsel in yntegraal ûnderdiel fan 'e taal is. It liket der op dat it patroan in ekspresive funksje hat, om bygelyks ferrassing, twifel of wearzge by de sprekker út te drukken. Yn oare talen bart soks troch in hegere toan. It Fering soe dan in oare strategy foar kar nimme, troch de toan langer oan te hâlden.

(siebren dyk)

[1341=Op it mêd 2016 1-2] [1312-1327]

[1312][Op it mêd] *Han Nijdam, 'Indigenous or universal? A comparative perspective on medieval (Frisian) compensation law'. Yn: Per Andersen, Kirsi Salonen, Helle I.M. Sigh & Helle Vogt (red.), How Nordic are the Nordic Medieval Laws? – Ten Years After. Proceedings of the Tenth Carlsberg Academy Conference on Medieval Legal History. Copenhagen (2014), DJØF Publishing, 161-181.*

Han Nijdam giet yn dit artikel, oarspronklik in lêzing op in rjochtshistoarysk kongres yn Kopenhagen, yn 'e pleit foar it loslitten fan it postmoderne en it oernimmen fan it postkulturele paradigma by it ûndersyk fan midsiuwske Germaanske rjochtsteksten. Konkreet komt dat der op del dat der no, nei in tiid dat dêr min ofte mear it near op lei, wer besocht wurde mei om te kommen ta in rekonstruksje fan in mienskiplik protogermaansk rjocht.

Yn in artikel fan Patrick Wormald út 2003 wurdt fêststeld dat de boetetaksen foar ferwûningen de kearn foarmje fan de saneamde *leges barbarorum* (dêr't de Lex Frisionum ien fan is), wat it belang fan it grutte korpus fan Aldfryske boetetaksen, dy't boppedat ek noch útsûnderlik lang funksjonearre ha, ûnderstretet. De rekonstruksje fan in protogermaansk rjocht op it mêd fan de boetetaksen liket oars net it aldermeaste op te smiten, want mienskiplik soenen wol ris allinnich it bestean fan we(a)rjilden en de wurdearring fan eagen, hannen en fuotten op in heal we(a)rjild wêze kinne.

(oebele vries)

[1313][Op it mêd] *Han Nijdam, 'Compensating body and honor: the Old Frisian compensation tariffs'. Yn: Wendy J. Turner & Sara M. Butler (red.), Medicine and Law in the Middle Ages. Medieval Law and its Practice 17. Leiden en Boston (2014), Brill, 25-57.*

Dit artikel is nét sljochtwei in gearfetting fan Han Nijdam syn dissertaasje oer de Aldfryske boetetaksen oftewol kompinsaasjeregisters (*Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland*) út 2008, dat oars opfallendernôch pas yn noat 17 foar it earst neamd wurdt. Begripen lykas 'minsklike universalialia' en 'kognitive semantyk', dy't yn de dissertaasje rjochtingjaand binne, komme yn dit opstel bygelyks net foar. Dêr stiet dan wer foaroer dat Nijdam yn dit artikel nijere literatuer ferwurke hat, wat yn guon gefallen ta oare aksinten liedt as yn syn dissertaasje. Sa beklammet er no dat it oannimmen fan kompinsaasje yn pre-moderne maatskippijen gjin fanselsprekkendheid wie, mar dat wraaknimming as earfoller sjoen waard (hy hie dat nije yn-

sjoch trouwens al útwurke yn in artikel út 2010). In opfallend elemint yn dit artikel is in list fan mar leafst sechsteheal side mei in oersjoch fan lichemsdielen yn de Aldfryske kompinsaasjeregisters.

(oebele vries)

[1314][Op it mêd] *Fenna Bergsma, Femke Swarte & Charlotte Gooskens, 'Does instruction about phonological correspondences contribute to the intelligibility of a related language? A study with speakers of Dutch learning Frisian', Dutch Journal of Applied Linguistics 3 (2014), 45-61.*

Wittenskippers ha it ek net altyd like maklik. Yn dit artikel wurdt de fraach opsmitten oft eksplisite fonologyske ynstruksje helpe kinne soe om in besibbe taal better ferstean te kinnen. De útkomst is negatyf: de iene helte fan 'e Bussumer basisskoalle sûnder ynstruksje blykt de twa testen om it Frysk te ferstean likegoed te dwaan as de oare helte mei ynstruksje. De ûndersikers beprakkeseanje fansels ek wêr't dat oan lizze kin, lykas: 50 minuten lestiid is te koart, of de bern wiene te jong en miskien ek wol te min motivearre. Dêr soe miskien ek wol oan taheakke wurde kinne dat de acht meast frekwinte ferskillen dy't se nei in soad wurk detektarre ha, meast ek frij obligaant binne. De earste, /f/ yn Anlaut, sille de Bussumer bern faaks sels ek as [f] útsprekke. De anlautende *g-* en *sk-* en syllabi-searring binne ek net al te dreech. Boppedat is in tekst fan Tomke foar bern fan 11-12 jier ek wol wat hiel ûnnoazel. Wêrom har net wat út *Jonges fan Gasterlân* foarset? Likegoed smyt al dit wurk dochs noch wat posityfs op, want de bern dy't in oerke les krigen ha, blike nei ôfrin it Frysk in moaiere taal te finen.

(siebren dyk)

[1315][Op it mêd] *Martin Joachim Kümmel, 'Über die Relevanz des Inselnordfriesischen für die Sprachgeschichte. Zur Entwicklung von voraltfriesisch *ai'. Yn: Dialekte, Konzepte, Kontakte. Ergebnisse des Arbeitstreffens der Gesellschaft für Sprache und Sprachen, Sonderheft Sprache und Sprachen (2014), 35-45.*

Der binne twa hypotezen oer de ûntjouwing fan Germaansk *ai* yn it Aldfrysk: guon nimme oan dat *ai* earst ta *æ* wurden is en dêrnei yn beskate konteksten ta *ā*, oaren wolle derop út dat *ai* ta *ā* wurden is (lykas yn it Aldingelsk) en dêrnei (behalven yn guon konteksten) ta *æ*. Kümmel, professor foar yndogermanistyk yn Jena, lit yn dit artikel sjen dat de lêste hypoteze de pree hat. Hy docht dat op grûn fan gefallen dat it produkt fan Germaansk *ai* ferkoarte is yn it Aldfrysk. Dêrmei behannelet er in stikhinne itselde ûnderwerp as Hoekstra & Tigchelaar yn har artikel '*kenna/ kanna: The e/a-Variation in Old Frisian and Its Modern Frisian Reflexes*' yn 'e bondel *Directions for Old Frisian Philology* (2014). Beide artikels binne sawat yn 'e selde snuorje ûnôfhinklik faninoar ûntstien en komme nijsgjirrigernôch (of needsaaklikerwize) ta fierhinne deselde konklúzje:

Ferkoarting fan Oerfrysk $\bar{a}$ (út Germaansk *ai* en *au* + i-umlaut) smiet (lykas de i-umlaut fan Germaansk *a* foar nasaal en *l* + konsonant) ynearsten in allofoan $\bar{æ}$ op, dy't dêrnei mei *e* (yn it Eilânnoardfrysk en, foar in part, yn it Westerlauwersk Frysk) of mei *a* (yn 'e measte oare Fryske dialekten) gearfoel.

(jarich hoekstra)

[1316][Op it mêd] *Wilbert Heeringa, Jörg Peters & Heike Schoormann, 'Segmental and prosodic cues to vowel identification: The case of /I i i:/ and /o u u:/ in Saterland Frisian'. Yn: Nick Campbell, Dafydd Gibbon & Daniel Hirst (úts.), Social and linguistic speech prosody proceedings of the 7th international conference on Speech Prosody. Dublin (2014), 643-647.*

By de ôfdieling Germanistik yn Oldenburg ha se in troch de Deutsche Forschungsgemeinschaft stipe projekt "Lautliche und prosodische Variation im Saterland: Saterfriesisch, Niederdeutsch und Hochdeutsch". Dêr binne no in stikmennich risseltaten fan nei bûten kaam (sjoch ek de twa folgjende stikjes). Yn dit artikel binne de hegere fokalen fan twa ynformanten út Ramsloh neier besjoen neffens akûstyske parameters. De auteurs komme der op út dat der in ûnderskied makke wurde kin yn fokaallinge. It hichteferskil tusken bygelyks /I/ en /i/ ynterpretearje se yn termen fan spanens. De earder troch Siebs diene suggestje dat der toanaksinten yn it Sealtersk bestean soene, kinne se lykwols gjin spoaren fan weromfine.

(siebren dyk)

[1317][Op it mêd] *Heike Schoormann, Wilbert Heeringa & Jörg Peters, 'Regional variation of Saterland Frisian vowels', The Journal of the Acoustical Society of America 137 (2015), 2414.*

It ferskil mei de foarige publikaasje is dat hjir folle mear ynformanten by behelle binne, út alle trije Sealter doarpen, en dat no it hiele fokaalsysteem ûndersocht is. Ut it ûndersyk docht bliken dat nochal wat fonemen gearfallen binne. Sa liket yn alle doarpen it eardere lingteferskil by de hege ienlûden ferdwûn te wêzen, yn tsjinstelling ta wat yn de publikaasje hjirboppe skine litten wurdt. Boppedat binne in stikmannich twilûden gearklapt, itsij omdat dêr ek it lingteûnderskied fuort is, itsij omdat guon hichteferskillen opheft binne. Dat hat it meast om him hinne slein yn Ramsloh, dat opmerklik is omdat wol sein is dat dat it meast konservative doarpsdialekt binnen it Sealtersk wêze soe.

(siebren dyk)

[1318][Op it mêd] *Wilbert Heeringa, Heike Schoormann & Jörg Peters, 'Cross-linguistic vowel variation in Saterland: Saterland Frisian, Low German, and High German', The Journal of the Acoustical Society of America 137 (2015), 2379.*

In espeltsje ynformanten út Scharrel binne hjir ûndersocht op hoe't se de fokalen fan har Sealter dialekt, Platdútsk en Heechdútsk útsprekke. It Sealtersk en Platdútsk ha fierwei deselde artikulaasjebasis, sa docht bliken, mar it Heechdútsk rint der wat út kwa lingte fan 'e fokalen en ek kwa hichte. Dat wurdt smiten op 'e oanname dat dat as standerttaal funksjonearret, wat ynfloeden fan bûten it gebiet meibringt. It Heechdútsk fan 'e ynformanten hat ek justjes mear fariaasje. Dat soe kinne omdat it Heechdútsk in lytser tal fokalen hat, sadat dy yn 'e mûle mear romte ha om "op 'e sweef" te gean.

(siebren dyk)

[1319][Op it mêd] *Henk Bloemhoff & Nanne Streekstra, Basisboek historische taalkunde van het Nederlands. Groningen [s.j.], Uitgeverij Kleine Uil. ISBN 9789491065569.*

Dat in learboek oer de histoaryske taalkunde fan it Nederlânsk hjir neamd wurdt, hat op syn minst ien dúdlike reden. Haadstik 10, skreaun troch gastauteur Arjen Versloot, giet nammentlik oer "een korte geschiedenis van de Friese taal: kenmerken en overlevering". Yn goed tsien siden kinne jo fansels net it aldermeaste op it aljemint bringe, mar de lêzer krijt dochs in yndruk fan posysje en oerlevering fan it Frysk. Fierders wurdt it wichtichste fan lûd-, foarm- en sinleare jûn fan fjouwer tiidrekken: runefrysk, âldfrysk, middelfrysk en nijfrysk. Dat middelfrysk is dan itselde as wat oaren let-âldfrysk neame soene. Benammen de tabellen mei foarbyldfoarmen binne yn dizze koarte ynlieding tige ynstruktyf.

Net allinnich de ynlieding oer it Frysk makket dit boek oars it oantugen wurdt. Mei syn hast 400 siden jout it in wiidweidich oersjoch fan de ûntjouwing fan Oer-Yndo-Jeropeesk nei it Oergermaansk, fan Aldwestgermaansk nei Aldnederlânsk, it Middelnederlânsk en it Iernij Nederlânsk (dat lêste tiidrek beslacht it tiidrek 1500-1700). Krekt as by it haadstik oer it Frysk krije de haadskaimerken fan dy tiidrekken op it nivo fan lûd, bûging en sinbou it omtinken, mar ek de opbou fan 'e wurdskat krijt syn gerak. Dy lêste twa perioaden, dy't it foardiel hawwe dat se in skriftlike oerlevering sjen litte, wurde beselskippe fan haadstikken mei teksten út de oanbelangjende tiid.

Wat apart stiet it mear teoretyske haadstik 3, dat giet oer taalferoaring yn mear algemiene sin en oer mooglikheden en beheiningen op it mêd fan fonology, morfology, syntaksis, semantyk en leksikon. Njonken dat oer it Frysk binne der ek aparte haadstikken oer de eastlike en de súdlike dialekten. It boek is boppedat rynsk yllustrearre mei foto's en ferdúdlikjende kaarten en skema's, en it hat in wiidweidich register en in yndeks dêr't taalkundige termen yn definiearre wurde. Om koart te kriemen, dit boek is sûnder mis in oanwinst. Jo sjogge it gelokkich hyltyd faker, mar dizze ynlieding is der ek in moai foarbyld fan dat gearwurking tusken nearlandistyk en frisistyk foar beide mêden foardielen opsmyt.

(siebren dyk)

[1320][Op it mêd] Rolf H. Bremmer Jr, 'Isolation or network? Arengas and colophon verse in Frisian manuscripts around 1300'. Yn: Aidan Conti, Orietta Da Rold & Philip Shaw (red.), *Writing Europe, 500-1450. Texts and Contexts*. Cambridge (2015), Brewer, 83-100.

Yn syn monografy *Hir is eskriven* út 2004 hat Rolf Bremmer de opkomst fan de skriuwkultuer yn de Fryske lannen om 1300 hinne yngeand behannele. Yn dit artikel giet er neier yn op twa aspekten dy't er ek yn syn boek al besprutsen hat: it gebrûk fan arenga's (in soarte fan pre-ambules) yn oarkonden en fan kolofons (soms frijwat persoanlike neiskriften) yn kopiearde hânskriften troch skriuwers út de Fryske lannen om 1300 hinne. De taal fan de troch Bremmer jûne foarbylden is, op ien koart Aldfrysk kolofon nei, altiten it Latyn. De auteur lit sjen dat de Fryske skriuwers alhiel op 'e hichte wienen fan de ynternasjonale konvinsjes op it oanbe-langjende mêd. Dy konklúzje jout him munysje foar syn hypoteze dat it skriftgebrûk foar praktyske oangelegenheden yn de Fryske lannen om 1300 hinne fierder ûntwikkele wie as oft, yn it bysûnder troch ûnderskreaune, wol tocht is.

(oebele vries)

[1321][Op it mêd] Tjeerd de Graaf, Cor van der Meer & Lysbeth Jongbloed-Faber, 'The use of new technologies in the preservation of an endangered language: The case of Frisian'. Yn Mari C. Jones (útj.), *Endangered Languages and New Technologies*. Cambridge (2015), Cambridge University Press, 141-149.

ICT en ynternet ha de wrâld de lêste jierren bot feroare. Yn dizze by de renom-mearre útjouwerij Cambridge University Press ferskynde bondel wurdt yn in grienmank oan bydragen neigien wat digitalisearring foar lytse talen betsjut. Ien artikel giet oer it Frysk. Yn 'e ynliding wurdt de lêzer yn 'e kunde brocht mei de taal en syn plak yn ûnderwiis en media. Dêrnei wurdt beskreaun wat de AFUK en de Fryske Akademy op it mêd fan digitalisearring allegearre ta stân brocht ha. Gâns projekten passearje de revú, fan Tomke oant en mei HisGis, al wurdt net dúdlik makke wat dat histoaryske en boppedat ek noch Hollânsktalige projekt no krekt bydraacht oan it fuortsterkjen fan it Frysk. It stik slút ôf mei de sin: "Only time will tell whether these new technologies will help save the Frisian language but, so far, the signs are positive". Utjouster Mari C. Jones lit yn dat ferbân yn har foaropwurd oars yn algemiene sin al in relativearjend wurd hearre. Hja warskôget der foar dat jo noch safolle prachtige foarsjennings optuge kinne, mar as it folk der gjin bek op sette wol, dan ha dy gjin fertuten.

Foar de folsleinens moat der oars ek melding fan makke wurde dat de tekst fan dit artikel fierhinne wurdlik oerienkomt mei dy op 'e siden 172-182 yn de bondel *Linguistic and Cultural Diversity in Cyberspace, Proceedings of the 3rd International Conference*, holden yn 2014 yn Yakutsk

(Russyske Federaasje), en publisearre yn Moskou yn 2015 (sjoch http://www.mcbs.ru/files/2015/hmao_2015/yak_mling_2015.pdf). De titel is hjir wol oars ('The Frisian Language and Its Presence in Cyberspace'), en Tjeerd de Graaf wurdt no as de iennichste auteur opfierd. De beide publikaasjes ferwize net nei inoar.

(siebren dyk)

[1322][Op it mêd] *Horst Haider Munske, Ausgewählte sprachwissenschaftliche Schriften (1970-2015). Herausgegeben von Jinhee Lee. Erlangen (2015), FAU University Press. ISBN: 978-3-944057-28-6, of fia.* <https://opus4.kobv.de/opus4-fau/frontdoor/index/index/docId/5976>

Fan Horst Haider Munske is it sammele wittenskiplike wurk ferskynd, alteast, in kar dêrút. Dizze tige produktive germanist hat ek syn fertsjinsten hân yn 'e frisistyk, al wie it mar dat er de foaroanman wie fan it *Handbuch des Friesischen* (2001). It ferlet fan sa'n breed oersjoch fan it fak hat Munske al op wiisd yn it programmatyske stik "Die Frisistik – Ein Mauerblümchen der Germanischen Sprachwissenschaft" út 1979, dat hjir ek wer opnommen is (s. 393-415). It is oars in aardige eksersysje om ris nei te gean wat fan syn winskepakkjet 35 jier letter realisearre is en wat net. It twadde frisistyske stik dat sa op 'en nij it ljocht sjocht, is "Wortbildung des Altfrisischen" (s. 135-159), earder ferskynd yn it *Handbuch*. Dizze útjefte wurdt ôfsletten mei in bibliografy (frisistyske bydragen op s. 752-754) en in "Autobiographisches Nachwort", dêr't op 'e siden 768-769 yn ferdútst wurdt op hokker wize de jonge Horst Haider yn 'e kunde kaam is mei de frisistyk en hokker aventoeren oft er dêr dêrnei yn belibbe hat. It boek is foar € 25 te bestellen, mar de pdf fia it ynternet is fergees.

(siebren dyk)

[1323][Op it mêd] *Provinsje Fryslân, De Fryske Taalatlas 2015. Fryske taal yn byld.*

De provinsje Fryslân hat yn 2015 wer in taalenkête holden, neidat soks yn 2007 en 2011 ek al bard is. Yn in kreas, om net te sizzen hast "glossy" twatalich boekje wurde de resultaten presintearre. Dy kinne nammers ek benei kaam wurde op 'e webside fryslan.databank.nl, en dy webside hat boppedat it foardiel dat jo ferskil-lende ûndersyksfragen sels kombinearje kinne.

Kwa útkomsten bylket it allegearre noch net sa hiele min. De tastân liket foar it Frysk frij stabyl, mei hjir en dêr sels in hiel lyts pluske. Oan 'e oare kant, de ferliking mei 2011 giet ek mar oer in hiel koart tiidrek. De behearsking fan it Frysk yn absolute sin mei ek noch hinnebruie, mar dan moat der al by betocht wurde dat mar 35% fan de 28000 oanskreaune lju de enkête weromstjoerd hat, en dat dit fansels ek wer in spultsje fan selsrapportaaasje is. Likegoed, as de provinsje ditsoarte ûndersyk no mar lang genôch folhâldt, dan moatte der op 'en doer dochs wol trends sichtber wurde.

(siebren dyk)

[1324][Op it mêd] *Keike F. Faltings, Die Namengebung auf den Nordfriesischen Inseln im Wandel der Zeit. Kiel (2016), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [=Estrikken/Ålstråke 99].*

Yn Kiel binne se mar wakkere warber mei it útbringen fan Estrikken. Nûmer 99, in bewurking fan in skripsje, hat miskien wol wat in te wiid fiemjende titel. It giet hjir inkeld om persoansnammen, en dan eins benammen om foarnammen, en de “Wandel der Zeit” beheint him winliken ta it tiidrek 1640-1900. Boppedat wurdt hjir inkeld it eilân Föhr ûndersocht, en dan ek allinnich mar it westlik part dêrfan. Dat is oars wol in gaadlik gebiet, omdat dêr de skriftlike delslach fan de oanfeite fan nammen goed bewarre bleaun is.

Fan de ûndersochte 260 jier hat Keike Faltings sân tiidrekken fan hyltyd 20 jier neier besjoen. Dêr komt út nei foarren dat ûntjouwings yn ‘e skiednis har wjerslach hân hawwe yn ‘e nammejouwing. Yn ‘e 18de iuw, doe’t Föhrer seelju by Hollânske reders yn it wurk wiene, sjogge jo it opkommen fan Nederlânske nammen (*Arian, Gerret*), of ôflaat dêrfan it taheakjen fan ferlytsingsútgingen oan nammen, dêr’t *Keike* sels in foarbyld fan is. Dêrnei waard de lânbou op it eilân wichtiger, en mei de tastream fan arbeiders fan ‘e fêste wâl kamen nije nammen yn ‘e swang. Yn ‘e midden fan de 19de iuw holden de Föhrer kapteins har op tusken de hegerein fan Hamburch en Kopenhagen, en dat smiet algemien Europeeske boargerlike nammen op. En oan ‘e ein fan ‘e iuw, as de Prusen it foar it sizzen krije, fine algemien Dútske nammen as *Friedrich* yngong. Feringer nammen kinne dan ek gewoan “ferdútske” wurde, bygelyks *Ocke* dêr’t *Otto* fan makke wurdt.

It wiidweidige ûndersyk wurdt foarôfgien fan in brede ynliding. Dêryn komme de oarspronklike nammen fan it eilân te praat, dy’t njonken Frysk ek fan Skandinavysk (*Arfst, Ose*) of kristlik (*Nickels, Peter*) komôf wêze koene. Fierders wurdt yngongen op formele aspekten fan nammen, it ferneamen en it patronymyske systeem, dat it op Westerland-Föhr oant 1828 ta folholden hat.

Alles meiïnoar in nijsgjirrich en ek goed skreaun boekje. It is dan ek, alhiel yn in lyts fakgebiet as de frisistyk, in goed ding dat skripsjes mei sokke kwaliteiten net yn in laad lizzen bliuwe.

(siebren dyk)

[1325][Op it mêd] *Peter Grünberg, Kindheits- und Jugenderinnerungen. Vier mittelgoesharderfriesische Handschriften. Herausgegeben von Ingo Laabs. Kiel (2016), Friesische Philologie / Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken / Ålstråke 101].*

Al wer in Estrik út Kiel. Ingo Laabs hat hjir fjouwer langere stikken fan de ûnderwizer Peter Grünberg (1901-1975) útjûn, deselde dy’t ek in toanielstik fan de Deen Holberg oerset hat (sjoch Estrik 79). It giet hjir om jeugdoantinkens, en it bysûndere is dat se skreaun binne yn it dialekt fan

‘e Mittelgoesharde, dat no wol sa’n bytsje útstoarn wêze sil. De hjir útjûne teksten, meinoar in 200 siden, binne dus fan grut filologysk belang, benammen ek omdat Grünberg syn styl ticht by de praattaal bleaun is. Laabs wiist der oars mei rjocht op dat se ek in beskate literêre sjarme hawwe. Utjouwer Ingo Laabs is ticht by it orizjineel bleaun. Trochhellings en flaters hat er stean litten, alhoewol’t dy wol yn noaten bediskussjearre wurde. De tekst wurdt better tagonklik makke troch de heechdútske oersetting op ‘e parallele rjochter siden. Yn in koarte ynliding giet Laabs neier yn op libben en wurk fan Grünberg, en ferantwurdet er ek de wize fan útjaan. (siebren dyk)

[1326][Op it mêd] Reker, Siemon, Harm van der Veen en H. Wubs, *Biografie van het Gronings. De taal van Groningen in 1001 stukken 1200-2000. Assen (2016), In Boekvorm Uitgevers.*

Op 15 maart 2016 naam oan de Universiteit fan Grins de heechlearaar Grinslânsk Siemon Reker ôfskie fan syn wurk. Reker hat jierrenlang diel útmakke fan de stêf fan wat doe noch it Nedersaksysch Instituut hjitte. By syn ôfskie bea Reker oan de Kommissaris fan de Kening Max van den Berg in mânsk boek oan (1336 siden): *Biografie van het Gronings*. It is it resultaat fan in mear as fjirtichjierrige stúdzje fan it Grinslânsk, in omgong dy’t foar Reker yn 1984 begûn mei in streektal-funksjonarisskip en yn 2001/2007 fuortset waard as bysûnder/gewoan heechlearaar yn it Grinslânsk. *Biografie van het Gronings* is ynearsten de lêste út in ymposant lange rige fan publikaasjes, meast op it mêd fan taal en literatuerskiednis fan it Grinslânsk.

De *Biografie van het Gronings* bestiet – behalven út in oantal koarte ynlidingen – út sa’n 1000 stikjes oer de taal/talen fan en yn Grinslân. Foar de âldere iuwen binne dat sawat in 100 de iuw, foar de tiid nei 1900 nochris 400 stikjes. Reker sels hat it oer in kollum-eftige struktuer. Dy tûzen stikjes, allegear fan likernôch ien side lingte, binne stik foar stik moai ôfrûne ferhalen en skôgingen, soms op it nivo fan in inkeld wurd, fan in haadfiguer út de taalskiednis, in ferskynsel ensafh. Troch de stikjes hinne wurdt de ‘biografie’ fan it Grinslânsk min ofte mear fansels sichtber, en foar wa’t dat wat te dreech wêze soe, hat it boek in tal ynlidingen fan de hân fan Reker sels en fan Harm van der Veen (dy’t in stik bydroegen hat oer de skiednis fan de provinsje). Reker problematisearret graach de ferhâlding tusken skreaun en sprutsen, en achter de skreaune siket er de feroarjende sprutsen taal. Der leit dus in soad klam op de lûdûntjouwings fan it Grinslânsk. Reker hat fierders navenant in soad omtinken foar de ferhâlding tusken Grinslânsk en de oare talen dy’t yn de provinsje sprutsen wurde. Ynterferinsje út dy talen (meast Dútsk en Nederlânsk) en oarsom distansjearingsstrategies út it Grinslânsk sels wei komme faak oan bod as dynamyske prinsipes yn de taalûntwikkeling. Dêrby wurdt it Frysk net fergetten, foarst omdat yn

de Midsiuwen it Frysk ek de taal fan de Ommelannen wie en Reker dat – oars as syn fiere foargonger Kornelis ter Laan – net ûntstriidt, mar twads ek omdat it Frysk substraattaal fan it Grinslânsk bleaun is oant hjoed de dei ta. Benammen it Aldfrysk komt sadwaande perfoarst net oan de krapperein.

(goffe jensma)

[1327][Op it mêd] *Eric Hoekstra & Arjen Versloot, 'Three-verb clusters in Interference Frisian: a stochastic model over sequential input', Language and Speech 59 (2016), 43-58.*

It is in bekend feit dat gâns Friezen, benammen fan de jongere generaasje, sa't dan sein wurdt “de tiidwurden omdraaie”. Dat jildt net allinne foar kloften mei twa tiidwurden, as yn ... *dat er it hat ynlevere* ynstee fan *ynlevere hat*, mar ek by trije tiidwurden. Ynstee fan it goefryske *ynleverje moatten hat* (de folchoarder 321) heart men dan it Nederlânske *hat moatten ynleverje* (123). Mar ek de hybride folchoarders *hat ynleverjemoatten* (132) en *ynleverje hat moatten* (312) komme hiel geregeld foar. Dit ferskynsel yn it ynterferinsjefrysk is oant no ta it bêst en meast wiidweidich beskreaun yn in artikel fan Koeneman en Postma yn it tydskrift *Nederlandse Taalkunde* fan 2006 (pp. 124-145). Hoekstra en Versloot komme no mei in werynterpretaasje fan de data dy't tsien jier lyn jûn binne, en dan benammen fan dy hybride folchoarders. Neffens har ûntsteane dy troch in kombinaasje fan de Fryske of Nederlânske basisfolchoarders en de fariaasje by twa tiidwurden. Yn tsjinstelling ta Koeneman en Postma geane se net út fan in hierargyske syntaktyske struktuer, mar fan de (oerflakkige) folchoarder yn rinnende spraak. Net allinne smyt dat in oare fyzje op taalstruktuer op as dat yn de generative grammatika altyd foar master opslein hat, mar slagget it har ek om mei help fan in beskaat wier-skynlikheidsmodel te ferklearjen wêrom oft dy beide hybride folchoarders elk mis in oanpart fan likernôch 1/6 fan it tal foarkommens ynnimme.

(siebren dyk)

OP IT MÊD

[1340=Op it mêd 2016 3-4]

[1333] [Op it mêd] Ingo Laabs (útj.):

I. *Reethörn. Seek fertjilinge äw Wiringhiirder Freesk mä en tjüsk aarsjitels/Sechs Erzählungen auf Wiedingharder Friesisch mit deutscher Übersetzung. Bräist/Bredstedt, Nordfriisk Instituut (2012-2015). E-boek. Ek op it ynternet as pdf: http://www.nordfriiskinstituut.de/jensen_reethoern.pdf;*

II. *Di muon fuon e halie / Der Mann von den Halligen. Fiiw fertjilinge/Fünf Erzählungen. Bräist/Bredstedt, Nordfriisk Instituut (2015). E-boek. Ek op it ynternet as pdf: http://www.nordfriiskinstituut.de/jensen_hallig.pdf;*

III. *Di Bruinsjiter/Der Brandstifter. Kiel (2016), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken/Ålstråke 102; ISBN 978-3-945743-03-4].*

Peter Jensen (1861-1939) is net allinne de auteur fan in wiidweidich wurdboek en in grammatika fan it Wiedingharder dialekt, mar wie ek as skriuwer, dichter en oersetter tige produktyf. It wichtichste binne in fjirtich novellen. Dy wiene frijwat yn it ferjittersboek rekke, mar sûnt Adeline Petersen yn 2005 fiif dêrfan útjûn hat (yn Co-Frisica XVI) is de belangstelling foar Jensen as literator wer werom. Ingo Laabs hat him de lêste jierren fertsjinstlik makke mei in fierdere útjefte fan it wurk. Twa samlingen binne by it Nordfriisk Instituut ferskynd, ûnder de respektyflike titels *Reethörn* (620 siden) en *Di muon fuon e halie* (273 siden). It langere ferhaal *Di Bruinsjiter* ferskynde as *Estrik* (194 siden) by de ôfdieling Frysk yn Kiel.

De wize fan útjaan is yn safier gelyk dat de stavering modernisearre is neffens de hjoeddeiske (fan it *Freesk Uurdebuk* fan 1994) en dat der hieltyd in Dútske oersetting by levere wurdt, wat trewes is, want it Noardfryske dialekt fan 'e Wiedingharde is net ien fan 'e maklikste om te begripen. De Kieler útjefte hat dêrby it grutte foardiel dat orizjineel en oersetting njonken elkoar ôfprinte binne. De oersetting jout fansels foar net-Wiedingharders de gelegenheid om de teksten goed benei te kommen. Dat sil dus wol foar de measte brûkers jilde, want it dialekt is bot yn it neigean.

De novelle *Di bruinsjiter* sels is in 75 siden lang. It ferhaal is yn 'e tweintiger jierren ferskynd as fûljeton, mar yndertiid net hielendal folslein ôfprinte omdat der ek doe noch libjende minsken yn opfierd waarden. Dat is no neffens it orisinele manuskript goedmakke. It stik wurdt foarôfgien troch in koarte ynlieding (s. 5-8), dêr't Jensen koart yn yntrodusearre wurdt. Wichtiger noch is in wiidweidige (s.

167-194) analyze fan it ferhaal sels, dat ek ferlike wurdt mei oar wurk fan Jensen. De útjefte *Reethörn* hat oan 'e ein wat soartgelikens, en befettet boppedat in stikmannich âlde foto's dy't mei Jensen anneks binne.

(siebren dyk)

[1334] [Op it mêd] *Eric Hoekstra, 'A historical note on the (in)declinable relative pronoun and its syntactic functions', It Beaken 77 (2015), 165-174.*

Dit stikje neamt himsels yn 'e titel beskieden in "note", en dat is mei reden, want folle nijs smyt it net op. It komt der eins op del dat it net-bûgde betreklik foarnamwurd, dat yn âlder Frysk en Nederlânsk yn alle funksjes foarkaam, mar him hjoeddedei beheint ta de kompleminten fan ferhâldingswurden – it is net **op dy't/dat*, mar *dêr't ... op* – yn de dialekten fan Marken en Volendam noch altyd foarkomt yn subjekts- of objektsposysje. In foarbyld is *de vent dêr me eslegen et út Marken*. De skriuwer is der net hielendal út oft it foarkommen fan dat ferskynsel dêr taskreaun wurde moat oan Frysk substraat of net.

(siebren dyk)

[1335] [Op it mêd] *Elmar Eggert & Jörg Kilian (útjs.), Historische Mündlichkeit. Beiträge zur Geschichte der gesprochenen Sprache. Frankfurt am Main (2016), Peter Lang [= Kieler Forschungen zur Sprachwissenschaft, Band 7].*

By de Dútske útjouwer Peter Lang ha se sûnt in jiermannich in boeksearje "Kieler Forschungen zur Sprachwissenschaft", dêr't ek faak bydragen fan Kieler fristen yn te finen binne. It tema is diskear "Historische Mündlichkeit", dêr't "Geschichte der gesprochenen Sprache" ûnder ferstien wurdt. Jarich Hoekstra (pp. 227-245) bringt de skriuwer Theodor Heinrich Fürchtegott Hansen (1837-1923) op it aljemint, dy't twa toanielteksten op syn namme te stean hat. Hoekstra hat dy koartlyn yn in Estrik útjûn (sjoch dêroer dizze rubryk yn *Us Wurk* 1-2 fan 2013). Hjir giet Hoekstra spesjaal yn op it taalgebrûk fan Hansen. Dy komeedzjes binne nammentlik opsteld yn it dialekt fan 'e Halligen, mar dan fan in minne soarte: Hansen hie it dialekt net thús, mar sa goed sa kwea op 'e dyk leard. Syn skriuwerij jout sa in frijwat unyk byld fan in semysprekker út 'e 19de iuw. Yn aparte paragrafen jout Hoekstra in beskriuwing fan wêr't it krekt goed c.q. ferkeard giet. Opfallend foar in semysprekker binne de markearre grammatikale foarmen dy't semysprekkers faken oergeneralisearje. Ek typearjend foar in semysprekker is de beheinde wurdskat. Net altyd is lykwols oan te jaan wat by Hansen min Halligfrysk is, omdat er somtiden ek oan it begjin fan in lettere taalferoaring yn it dialekt liket te stean.

Alastair Walker jout yn "Mündlichkeit im Mehrsprachenland Nordfriesland im Spiegel sprachstatistischer Erhebungen des 19. und 20. Jahrhunderts" in moai oersjoch fan fiif taalsosjologyske omfragen dy't der yn 'e rin fan 'e tiid yn Noardfryslân west hawwe. De âldste is troch in Adler yn

1891 opset yn 'e Wiedingharde, en as soks in 35 jier letter troch Peter Jensen noch ris werhelle wurdt, docht bliken dat de delgong fan it Frysk dan al yn gong set is, ek al stiet de taal op dat stuit navenant noch sterk. In pear jier letter beflapt Johannsen it hiele Noardfryske gebiet yn syn ûndersyk, al jout Walker spitigernôch allinne mar data oer it eilân Sylt. Lettere ûndersiken fan Århammar beheinden har ta de eilannen Föhr en Sylt, en Jörgensen (1980) hat inkeld de ferhâldings yn in doarp yn 'e Bökingsharde útsocht. In nijsgjirrich aspekt fan dit oersjochartikel is dat Walker ek each hat foar de sosjale of politike eftergrûnen dy't by de ûndersiken in rolle spilen.

(siebren dyk)

[1336] [Op it mêd] *Paulus van Sluis, Eric Hoekstra en Hans Van de Velde, 'Bildts as a mixed language', International Journal of the Sociology of Language 242 (2016), 59-80.*

Dat it Biltsk in "mixed language" is, dat sil nimmen nij dwaan dy't yn Fryslân wat om him hinne harke hat, en dat in tastân fan twataligens dêrby in kondysje is, liket ek evident. Wol opfallend yn dit stik is dat de auteurs as hypteze foar it ûntstean kieze foar de opsje dat Hollanders har bewege yn 'e rjochting fan it Frysk, ynstee fan dat Friezen besykje om it Holânsk te learen. Dy twadde opfetting wie de lêste tiid wat de Nederlânsk-Fryske mingdialekten oangiet de standert, benammen tanksij it wurk fan Van Bree, dy't sûne argumenten joech dy't ek grûndearre wiene yn algemienere (kognitive) teoryen as dy fan Van Coetsem of Thomason & Kaufman (beide fan 1988). It aparte is dat Van Bree hjir wol even yn it foarbygean neamd wurdt, mar dat net mei syn opfettings yn diskusje gien wurdt. De beide opsjes soene ta in ferskillende útkomst liede moatte, soe men sizze, mar in ferliking mei bygelyks it Stedfrysk ûntbrekt ek alhiel. Dit artikel hat navenant in hege falorisearjende wearde meidat it in rol spilet yn 'e oanfraach ta erkenning fan it Biltsk as regionale taal ûnder it Europeesk hânfest. Sjoch yn dat ferbân ek in earder rapport fan de earste auteur (neamd yn *Us Wurk* 64 (2015), 202-203).

(siebren dyk)

[1337] [Op it mêd] *Arjen P. Versloot & Eric Hoekstra, 'Attraction between words as a function of frequency and representational distance: Words in the bilingual brain', Linguistics 54 (2016), 1223-1240.*

Lju mei aardichheid oan rekkenderij en statystyk kinne mar te gast gean by dit artikel, dat fannijs de konkurrearjende suffiksen *-heid* en *-ens* opkriget. Der wurdt sjoen nei ynfloed fan it Nederlânsk, in aspekt dat Eric Hoekstra en Arjan Hut yn in artikel yn *It Beaken* fan 2003 (pp. 19-39) ek al ris by de kop hân ha. Hjir wurdt it keppele oan 'e opslach fan wurden yn twatalige harsens, dêr't fan oannommen wurdt dat wurden dy't opinoar lykje dêr tichte byinoar yn opslein

binne. Der wurdt útfûn dat wat mear oft it grûnwurd op syn Nederlânske kognaat liket, wat mear kâns der is op *-heid*, en dat wurdt nochris besterke troch de frekwinsje. Derby wurdt yn it model rekken holden mei de fonologyske oanstriid dat in beklamme lêste wurdliid fan it grûnwurd de kar fan *-ens* begeunstiget. De faktor telberens, ferlykje *hja is in bekendheid/*bekendens*, wurdt oars net ferrekkene, mar dat effekt sil mooglik statistysk ek wol net sa grut wêze?

(siebren dyk)

[1338] [Op it mêd] *Jarich Hoekstra*, 'Beyond do-support and tun-periphrasis: the case of finite verb doubling in Karrharde North Frisian', *Journal of Germanic Linguistics* 28 (2016), 317-348.

It Ingelsk stiet der om bekend dat it gâns gebrûk makket fan it ramplesanttiidwurd *to do*, bygelyks by negaasje of yn fraachsinnen (*He does not walk*, of *Does he walk?*). Soksawat liket ek yn it Noardfryske dialekt fan 'e Karrharde foar te kommen, al moat der wol by sein wurde dat it inkeld mar obstrewearre is by de 19de-iuwer Moritz Momme Nissen. In foarbyld is *de Fréske wert man blafft, wenn ...* 'de Fries bliuwt inkeld as ...'. Dy sin hat yn *blafft* ('bliuwt') in persoansfoarm mei syn wenstige bûgingsútgong, mar dêrnjonken ek noch ris in tiidwurdsfoarm *wert*, ek wer mei bûging. Dat *wert* stiet as persoansfoarm ek kreas op it twadde plak yn 'e sin en dan is it apart dat *blafft*, oars as yn 'e Ingelske konstruksje, ek bûging sjen lit. Hoekstra ferklearret dat en ek de beheinde bûgingsmooglikheden mei in berop op it mooglike komôf, dat er siket yn it ûnderskikkende bynwurd *wer*, út Aldfrysk *hweder*, ferlykje ek Ingelsk *whether*. Syngroan jout er in analyze dy't falt binnen it generative ramt fan 'e lêste tiid.

(siebren dyk)

[1339] [Op it mêd] *Wim Aalbers*, *Taalgids foar ut Franekers. Genoatskap foar ut Franekers* (2016). *Mooglik te bestellen fia genoatskap@gmail.com*.

In alderaardichst boekje, dizze 72 siden ynhawwende taalgids foar ien fan 'e stedsdialekten. It befettet in foech lûdleare, keppele oan 'e stavering, en in basisgrammatika dy't benammen bûgingsferskynsels beskriuwt. Oer it hiele boek ferspraat steane griisprinte fjouwerkanten, dêr't idioom yn opnommen is. Wat bean wurdt, is oer it generaal net skokkende bysûnder, mar it is fansels wol hiel goed dat ien en oar no dokumintearre is. En wat ek trewes is: it boekje is yn syn hiele hear en fear skreaun yn it Frjentsjerters!

(siebren dyk)

OP IT MÊD

[1386] *Alison Eisel Hendricks, Inconsistent input and amount of exposure: child language acquisition of Fering, a dialect of North Frisian. Diss. The Pennsylvania State University (2014). Fia ynternet: https://etda.libraries.psu.edu/files/final_submissions/10249*

Dizze dissertaasje hat it bemasterjen fan twa morfologyske skaaimerken yn it Fering, it Noard-Fryske dialekt fan Föhr, ta ûnderwerp. It giet dêrby om grammatikaal slachte en om meartalsfoarming. Slachte is by de âldere generaasje al frijwat ûnwissichheid oer, dat der ek mei te krijen hat dat it systeem yn it Fering essinsjeel ôfwykt fan dat yn it Dútsk. It patroan fan meartalsfoarming is ek net gelyk, mar op dat mêd binne de yntuysjes folle konsistinter. It docht bliken dat bern soks oernimme. De bern dy't fan hûs út flink wat Fering meikrije, slagget it ek noch wol om it slachte ridlik yn 'e macht te krijen, mar dyjingen mei mar in bytsje taalynput slane der raar yn om.

Hendricks giet yn dit proefskrift ek noch nei yn hoefier oft de resultaten te bepassen binne yn 'e beide wichtichste modellen fan taalwinning, dy fan 'e generative grammatika en dy fan mear usage-based ideeën. Mei gjin fan beiden blike se ynkonsistint te wêzen. Se seit ek noch wat oer de mooglike tapassings

foar de wize fan ûnderrjocht yn minderheidstalen.

(siebren dyk)

[1387]

Kurt Braumüller, 'On the origins of complexity: evidence from Germanic'. Yn: Raffaella Baechler & Guido Seiler (bes.), Complexity, isolation, and variation. Berlin/ Boston (2016), De Gruyter, 47-69.

Braumüller syn artikel behannelet de fraach wêrom't guon talen (yn guon dingen) kompleksere binne as oaren, benammen oan 'e hân fan evindings út it Germaansk. As wichtige oarsaken foar kompleksiteit neamt er taalkontakt, taalkultivearring en taalkonservatisme, en grammatikale oerspesifikaasje. Foar de lêste twa ferskynsels jout er sa sydlings ek in pear foarbylden út it Noard-Frysk. Hy wol der op út dat lytse, isolearre talen (dy't komselden fan sprekkers fan oare talen leard wurde) in oanstried hawwe om kompleksiteit te hoedzjen en te noedzjen. Hy wiist dêrby bygelyks op ûnregelmjittige en tige ûntrochsichtige meartallen yn it Noardfrysk lykas Mooring *schöif* (*schouf*) 'skoech' - *schuur* 'skuon' (net *sköif* (*skouf*) sa't Braumüller skriuwt). As foarbyld fan grammatikale oerspesifikaasje jout er ûnder oaren de dûbelde (semantysk differinsjearre) be-

US WURK 66 (2017), p. 91

skate lidwurden yn it Fering-Öömrang (bgl. *de/a prääster* ‘de domeny’). It A-lidwurd is dêrby neffens him “obviously borrowed from South Jutish”. Yn ‘e wiidweidige literatuer oer it ûnderwerp (dy’t by Braunmüller net oanhelle wurdt) wurdt dêr lykwols ûngelyk oer tocht: Selmer (1926) giet yn syn monografy (*Über den Gebrauch des bestimmten Artikels im Nordfriesischen*) yndie fan ûntliening út, mar Löfstedt bestriidt dat yn syn boek út 1964 (*Zum bestimmten Artikel in den inselnordfriesischen Mundarten von Föhr und Amrum*) en nimt oan dat it A-lidwurd yntern as enklityske foarm fan it D-lidwurd ûntstien is.

(jarich hoekstra)

[1388] *Oudfriesse Oorkonden, Vijfde deel, bewerkt door Oebele Vries. Gorredijk/Leeuwarden (2016), Bornmeer / Fryske Akademy [=Estrikken / Ålstråke 100].*

Net mear it moai grutte formaat, net mear it hurde kaft, net mear de blauwe kleur en de klassike opdruk, net mear yn de rige ‘Oudfries(ch)e Taalen Rechtsbronnen’, net mear útjûn troch Martinus Nijhoff. In lytse fjirtich jier nei it ferskinen fan it fjirde diel fan de ‘Oudfriesse Oorkonden’ is der dus nochal wat feroare. Wat neffens dat fjirde diel gelyk bleaun is, dat binne de wize fan útjaan en de besoarger, Oebele Vries.

Nei in ynlieding en ferantwurdiging, in ferklearring fan de brûkte tekens en ôfkoartingen en in list fan de yn ferkoarte foarm oanhelle boeken

en artikels, komme de tekstútjeften sels. It giet dêrby om a) oarkonden (mei-inoar 28), b) oarkondefragminten (mei-inoar 60) en c) saneamde ‘oarkonden yn it lyts’, d.w.s. ferkoarte ferzjes fan oarkonden, lykas boelbeskriuwingen (meast koarte teksten, mei-inoar 46).

Dizze útjefte stiet yn de tradysje fan filologyske akriby. Om spektakulêre saken giet it hjir net, mar al om seldsum nuttich en ûnmisber wurk, dat de grûnslach útmakket fan ús kennis fan it (jongere) Aldfrysk en it gebrûk dat dêrfan makke waard.

Alle kearen tinkt men dan wer, dat alle Aldfrysk no dan wol in kear fûn is. Mar it soe jin ek wer gjin nij dwaan, wannear’t der oer lit ús sizze fjirtich jier dochs noch wer it nedige út de argiven opdjippe is, sadat der in sechsde diel ‘Oudfriesse Oorkonden’ komme kin. Dat sil dan lykwols wol net mear op papier yn it ljocht jûn wurde, mar allinnich yn digitale foarm.

(willem visser)

[1389] *Herrlich Jannsen, Krischen Krul. Herausgegeben von Grete Köbernik. Mit einer Textanalyse von Wendy Vanselow, Franziska Böhmer, Mareike Böhmer und Jarich Hoekstra. Kiel (2016), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken / Ålstråke 103].*

It reint yn Noardfryslân tekstútjeften, en benammen yn Kiel. En dat is in goed ding, want safolle primêre teksten binne der net yn it Noard-Frysk,

US WURK 66 (2017), p. 92

en dy't der binne, sitte faak ferskûle yn hanskripten, of, lykas dizze, yn min tagonklike fûljetons. It moaie fan 'e Kieler wize fan útjaan is boppedat dat de tagonklikens in einhinne makliker makke wurdt troch de parallel-oersetting yn it Heechdútsk op 'e rjochterside.

De novelle dy't hjir yn it ljocht jûn wurdt, is oarspronklik skreaun yn it Mooringer dialekt troch Herrlich Janssen – sjoch oer de útjefte fan har autobiografyske sketsen ek *Us Wurk* 64 (2015), side 66. De hjir útjûne tekst is basearre op in fûljeton yn it Súdtondern Tageblatt yn it begjin fan 'e sechstiger jierren. Untdekker Ingo Laabs stelt it ferhaal op hast likense hichte mei Theodor Storm syn ferneamde *Schimmelreiter*. Dat dit yndied mear is as in simpel ferfolchferhaaltsje, makket de analyze oan 'e ein fan 'e útjefte dúdlik. De ynbannige haadfiguer is net bysteat ta normaal minsklik kontakt, en de rin fan syn libben wurdt mei beskaat troch de waarsomstannichheden en it gea dêr't er yn tahâldt. De novelle stiet dus yn in naturalistyske tradysje, al sizze de skriuwers fan 'e analyze dêr wol fuortendaliks by dat der noch gâns mear ûndersyk nedich is foar't dizze novelle syn rjochtlik plak yn 'e literêre tradysje tawiisd wurde kin.

(siebren dyk)

[1390]

Evelyn Bosma, Elma Blom, Eric Hoekstra & Arjen Versloot, 'A longitudinal study on the gradual cognate facilitation affect in bilingual children's Frisian receptive vocabulary', International Journal of Bi-

lingual Education and Bilingualism. Published online 11-11-2016. Sjoch <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13670050.2016.1254152> (open access)

Jo kinne wurden dy't jo yn in oare taal net oanleard ha, faak dochs wol snappe as se yn foarm en betsjutting gelyk binne oan inselde wurd yn jins eigen taal. Dy konklúzje, dy't foar mannichien in iepen doar wêze sil, is al earder lutsen by ûndersyk by folwoeksen lju, en hy wurdt hjir no befestige by bern. It giet yn dit gefal dan om bern út Hollânsktalige húshâldings yn Fryslân. It effekt is sterker by bern dy't net folle fan it Frysk witte, want dy oaren witte genôch fan it Frysk. It nimt ek ôf neigeraden dat de kognaten yn foarm minder opinoar lykje. Mei it âlder wurden wurde de bern wol tûker yn it opspoaren fan 'e kognaten, dat smiten wurdt op “the result of developing meta-linguistic skills”.

(siebren dyk)

[1391]

David Basilico, 'Noun Incorporation in Frisian', University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics 22.1 (2016), 20-30. [sjoch <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1889&context=pwpl>]

In artikel mei in ûngelokkige titel, want dy is deselde as dy fan Siebren Dyk syn proefskrift fan 1997. De auteur, ferbûn oan 'e University of Alabama yn Birmingham, basearret him foar syn data ek op dat boek,

US WURK 66 (2017), p. 93

mar jout al in oare analyze. Hy sjocht oerienkomsten mei Ingelske syntetyske composita as *truckdriver* en *truckdriving*. Parallel oan de suffiksen yn sokke formaasjes nimt er foar Fryske nomenynkorporaasje in leech haad oan. De skaaimerken fan dit net oan it oerflak kommende elemint soene dan de distribúsjonele en semantyske eigenskippen fan ‘e Fryske ferskynsels ferklearje moatte. Dyk besocht om soks op ûnôfhinklike grûnen te ferantwurdzjen, mar mei dyn syn analyze wurdt hjir net yn diskusje gien. De auteur giet ek net yn op Dyk syn lêste haadstik, dat in idee jout wêrom oft krekt yn it Frysk de NV-kombinaasjes it ta tiidwurdskoapt hawwe. In konsekwinsje fan dy analyze soe dan wêze kinne dat dy syntetyske komposita ôflaat binne fan mooglike tiidwurden, en dêrmei soe de parallelly yn eigenskippen ek ferklearre wurde kinne.

(siebren dyk)

[1392]

Lysbeth Jongbloed-Faber, Hans Van de Velde, Cor van der Meer & Edwin Klinkenberg, ‘Language use of Frisian bilingual teenagers on social media’, Treballs de Sociolingüística Catalana 26 (2016), 27-54.

Dit artikel is it ferslach fan in ûndersyk nei it brûken fan it Frysk troch tsieners yn Fryslân. It docht bliken dat dat bot gearhinget mei thústaal, taalattitude, gruttens fan it wenplak, en benammen ek de Fryskens fan de mateploech. It Frysk wurdt eins nea brûkt troch bern mei ien of twa Hollânsktalige âldelju. Fan de sosiale

media is it Frysk noch it meast frekwint yn WhatsApp; yn Facebook en Twitter is it hielendal eameltsjes. En as it Frysk al skreaun wurdt, dan almeast yn in selsoanrette fonetyske stavering. Neffens de auteurs wurdt it Frysk oan alle kanten bedrige, tagelyk troch “loss of function”, “loss of prestige”, mar dus ek “loss of competence”.

(siebren dyk)

[1393]

Julius Johannsen, Di broowe dring/ Der brave Junge. Herausgegeben von Ingo Laabs. Kiel (2017), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estriken / Ålstråke 104].

Hjir in útjefte fan in Noard-Frysk fûljeton yn it dialekt fan ‘e Wiedingharde, om krekt te wêzen yn dat fan it doarp Emmelsbüll. De auteur, sa docht útjouwer Ingo Laabs yn syn foaropwurd te witten, libbe fan 1853-1935 en hat it pas op lettere leeftiid skreaun, doe’t er troch in krupsje even in healjier lang út it wurk wie. Hy waard ynspirearre troch it ta-stjoeren fan de krante *Nordfriesische Rundschau*, dêr’t ek stikken fan ‘e bekende Wiedingharder auteur Peter Jensen yn ôfprinte stiene. By dizze iene publikaasje fan Johannsen is it bleaun, útsein dan twa Frysktalige brieven oan Jensen, dy’t hjir ek ôfprinte binne.

It ferhaal sels spilet him ek foar in part yn Amearika ôf, en dan benammen yn ‘e Amerikaanske boargerkriich, dêr’t de haadpersoan yn fer-

US WURK 66 (2017), p. 94

syld rekket. Yn syn neiwurd freget Laabs him ûnder oare ôf oft mei “Di broowe dring” it sjenre fan ‘e skelmeroman yn ‘e Noardfryske literatuer yntrodusearre is. De hjir en dêr wat bizige presintaasje fan ‘e hanneling is dêr oanlieding ta. Laabs komt lykwols ta de konklúzje dat it wurk likegoed ek ta it sjenre fan ‘e Bildungsroman rekkene wurde kin.

(siebren dyk)

[1394]

Alastair Walker, ‘Sprachliche Sozialisierungsprozesse in Nordfriesland’. Yn: Ingrid Schröder & Carolin Jürgens (bes.), Sprachliche Variation in autobiographischen Interviews. Theoretische und methodische Zugänge. Frankfurt am Main (2017), Peter Lang, 105-123.

Walker besiket yn dit artikel om mei help fan (seis) sprekkersbibliografyen in andert te jaan op ‘e fraach hoe’t yn trije ginneraasjes (pake-en-beppen, heit-en-memmen, bern) it talige sosjalisearingsproses syn beslach krige hat, om sa mear klearrichheid te krijen oer it funksjonearjen fan ‘e meartalichheid yn Noard-Fryslân by de tiid lâns. Hy ûnderskaat dêrby fjouwer fazen yn ‘e sosjalisearring (foar de skoalle, skoalle, oplieding, berop) mei har eigen sosjale netwurken. It artikel is in piloatstúdzje foar in grutter projekt, dat de risseltaten binne foarriedich en ek noch net sa ferrassend: de talige sosjalisearring, skoalle en oplieding, en de struktueren fan ‘e netwurken binne feroare, sprekkers leare thús en op ‘e strjitte hyltyd mear allinnich Dútsk

en komme earst troch de skoalle mei Frysk, Leechdútsk en Deensk yn oanrekking. It artikel ropt de fraach op ynhoefier’t tafallige, anekdoatyske sprekkersbibliografyen jin mear leare kinne oer de meartalichheid yn Noard-Fryslân as in systematyske, repräsentative enkête.

(jarich hoekstra)

[1395]

Evelyn Bosma, Elma Blom & Arjen Versloot, ‘Language balance and cognitive advantages in Frisian-Dutch bilingual children’. Yn: Fraser Lauchlan & Maria del Carmen Parafita Couto (útjs.), Bilingualism and Minority Languages in Europe. Cambridge Scholars Publishing (2017), 141-158.

Der is de lêste tiid frijwat omtinken foar de kognitive foardielen fan twataligens. Yn dit ûndersyk wurdt in ferliking makke tusken Fryske skoalbern dy’t folslein twalich binne (dy’t yn in Frysktalige húshâlding opgroeid binne) en fan hûs út Hollânsktalige bern, dy’t mar in bytsje Frysk opdien ha. Der wurde fjouwer testen op harren loslitten. Twa jouwe gjin ferskil, mar op twa oare binne de twatalige berntsjes yn it foardiel, ek al is dat ferskil net ferbjusterjende grut. De konklúzje fan de auteurs is dan ek dat it grutste foardiel fan twaligens is dat jo twa talen behearskje.

(siebren dyk)

[1396]

Nienke Houtzager, Wander Lowie, Simone Sprenger & Kees de Bot, ‘A

US WURK 66 (2017), p. 95

bilingual advantage in task switching? Age-related differences between German monolinguals and Dutch-Frisian bilinguals, *Bilingualism: Language and Cognition* 20 (2017), 69-79.

Op ‘en nij in ûndersyk nei mooglike foardielen fan twataligens. Hjir wurde twatalige Friezen ferlike mei ientalige Dútsers. It giet om âldere sprekkers. Hja moasten in beskate taakwikseltest dwaan, en it die biken dat de Friezen der yndied better út kamen.

(siebren dyk)

[1397]

Pieter Duijff, *The Standardisation Process of Frisian: A Word List as a Result*. Yn: Ingrid Tiekens-Boon van Ostade & Carol Percy (útj.), *Prescription and Tradition in Language. Establishing Standards across Time and Space*. Bristol (2017), *Multilingual Matters*, 532-549.

Ofgeand op ‘e ynlieding hat dit artikel ta doel om it ûntstean fan ‘e resinte standerdwurldlist foar it Frysk te beskriuwen, ûnderdiel fan it Taalweb Frysk (sjoch www.taalweb.frl). Dêr wurdt lykwols in hiele lange oanrin ta naam, mei in útlis fan ‘e sosjale posysje fan it Frysk hjoedde-dei en yn earder tiid, en benammen mei in beskriuwing fan ‘e histoaryske ûntjouwing fan it Frysk as skriuwtal fan ‘e Midsiuwen ôf. It besykjen fan Gysbert Japicx en de 19de-iuwers om ta in stavering fan it Frysk te kommen wurdt ek sjoen as in ûnderdiel fan it standerdisearringsproses, en it

kiezen fan in primêre lemmafoarm yn wurdboeken allyksa. Hiel folle nijs smyt dat allegearre net op, mar it resultaat is wol in moai en nuttich oersjoch.

De kar fan it haadlemma yn eardere wurdboeken blykt ek ien fan ‘e kritearia te wêzen dy’t by de resinte standerdwurldlist in rolle spile ha. Oare kritearia wiene frekwinsje fan in foarm, distansearring neffens it Nederlânsk, in him al sette tradysje foar in beskate foarkarsfoarm en ta beslút ek in unifoarmiteitsprinsipe. Dat lêste hat makke dat de fariant *sied* bygelyks keazen is boppe *sie*, omdat *sied* brûkt wurdt yn ôfliedings. It probleem dat sokke kritearia ek meinoar botse kinne, wurdt net op yngien.

(siebren dyk)

[1398]

Siebren Dyk, *Het Amelands als Fries-Nederlands mengdialekt* (2017). *Fia ynternet*: <http://www.amelanderhistorie.nl/products/het-amelands-als-fries-nederlands-mengdialekt>

‘Frysk-Nederlânsk mingdialekt’ is in koepelterm foar in grut tal taalfariëteiten, dy’t dan wol in soad meinoar ien en mien hawwe, mar tagelyk moai grutte ferskillen sjen litte. De ‘klassike’ stedsfryske dialekten hearre der fansels ta, mar ek de dialekten fan Kollum, It Hearrenfean, it middelste part fan Skylge en mooglik fan in pear doarpen oan ‘e súdkant fan de eardere Lauwerssee. Fierders It Biltsk en It Amelânsk. Dat lêste stiet yn dit stik – de bewurking fan in

US WURK 66 (2017), p. 96

foardracht by gelegenheid fan 'e oanbieding fan it earste eksimplaar fan it *Groat Amelander Woa'deboek* (15 novimber 2016) – sintraal. Dyk lit moai sjen, hoe't It Amelânsk tusken it Frysk, it Nederlânsk en de oare mingdialekten yn sit. It hat, sa docht bliken, mear fan it Frysk fêsthouden as dat men sa op it each sizze soe (en ek mear as dat de Amelanners sels wêze wolle, skat ik). It ferhaal oer It Amelânsk wurdt set yn it bredere

ramt fan it ûntstean fan sokke mingdialekten yn it algemien en dat fan de Frysk-Nederlânske yn it bysûnder. De grutte dialektyske tsjinstelling tusken it easten en it westen fan It Amelân wol Dyk ferklearje út de skiednis fan dit eilân. As ien ding ek wol dúdlik wurdt, dan is it dat ús kennis en byld fan de Frysk-Nederlânske mingdialekten lang noch net folslein is.

(willem visser)